

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1930.

Andra kammaren.

Nr 17.

Tisdagen den 11 mars.

Kl. 3.30 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 4 och den 5 innevarande mars.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna sjukbetyg:

Att riksdagsman K. A. Borg, lidande av febersjukdom, är oförmögen till arbete, intygas.

Stockholm den 11 mars 1930.

Ivar Abrahamson.

Leg. läk.

§ 3.

Herr statsrådet *Dahl* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 195, angående utövändet av statens tobaksmonopol;

nr 196, med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 14 juni 1917 (nr 340) angående försäljning av rusdrycker m. m.;

nr 187, med förslag till lag om förbud mot plockning av lingen före viss dag;

nr 188, med förslag till lag om tjurbesiktningstvång;

nr 189, angående åtgärder för utrotande av nötbromsen m. m.; och

nr 190, angående rätt för skogstaxatorn B. Pålsson att uppbara avlöning enligt viss löneklass m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 4.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen, nr 177, angående godkännande av viss överenskommelse mellan kronan och Lunds stad;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 142, med förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) m. m.; samt

till statsutskottet propositionen, nr 180, angående godkännande av viss överenskommelse mellan kronan och Vaxholms stad m. m.

§ 5.

Vidare föredrogos var efter annan de på kammarens bord liggande motionerna; och remitterades därvid

Andra kammarens protokoll 1930. Nr 17.

till konstitutionsutskottet motionerna nr 431 och 432 av herr *Olsson* i Kullenbergstorp *m. fl.*;

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 433 av herr *Wiklund* i Byske; och

nr 434 av herrar *Andersson* i Rasjön och *Pettersson* i Hällbacken; samt

till statsutskottet motionen nr 435 av herr *Wikström m. fl.*

§ 6.

Härefter föredrogos, men blevo ånyo bordlagda konstitutionsutskottets utlåtande nr 13 samt memorial nr 14 och 15, andra lagutskottets utlåtande nr 13 ävensom jordbruksutskottets utlåtanden nr 2 och 17.

§ 7.

Ordet lämnades nu till herr **förste vice talmannen**, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att främst bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista måtte uppföras jordbruksutskottets utlåtande nr 2, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar jämte i ämnet väckta motioner, därefter jordbruksutskottets utlåtande nr 17, angående reglering av vissa utgifter för kapitalökning för budgetåret 1930/1931 i vad angår jordbruksärenden, samt övriga ärenden i den ordning de förekomma på dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölles.

§ 8.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Olsson* i Kullenbergstorp:

nr 436, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 99, med förslag till lag om kommunalstyrelse på landet *m. m.*; och

nr 437, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 100, med förslag till lag om församlingsstyrelse *m. m.*;

herr *Andersson* i Ovanmyra, nr 438, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 119, angående vissa i samband med 1927 års skolreform stående frågor;

herr *Olsson* i Mora, nr 439, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 116, angående särskilt understöd till skolväsendet i skoldistrikt inom Norrland och Dalarna på grund av kronoparkskolonisation *m. m.*;

herr *Grapenson*, nr 440, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag i proposition nr 148 angående pension åt lappfogden Johan Olof Holms änka och minderåriga barn;

herrar *Borggren* och *Törnkvist* i Bjuv, nr 441, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 156, med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 1 juni 1923 angående tillverkning och beskattning av maltdrycker, *m. m.*; samt

herrar *Weibull* och *Nygren*, nr 442, om avslag å Kungl. Maj:ts sistnämnda proposition.

Ifrågavarande motioner bordlades.

§ 9.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från statsutskottet:

nr 63, i anledning av vissa utav Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under fjärde huvudtiteln gjorda framställningar m. m.; och

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av viss överenskommelse mellan kronan och Malmö stad; samt

från sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottet, nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för den inhemska sockerbetsodlingens uppehållande jämte i ämnet väckta motioner.

§ 10.

Till bordläggning anmäldes statsutskottets utlåtande, nr 6, angående regleringen för budgetåret 1930/1931 av utgifterna under riksstatens sjätte huvudtitel, innefattande anslagen till kommunikationsdepartementet.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag.

§ 12.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Björkman</i>	under	den 12 mars,		
» <i>Waldem</i>	»	4 dagar fr. o. m.	den 12 mars,	
» <i>Hansson</i> i Trollhättan	»	6 »	» 12 »	
» <i>Andersson</i> i Ovanmyra	»	7 »	» 12 »	
» <i>Hedlund</i> i Östersund	»	3 »	denna dag och	
» <i>Olsson</i> i Blädinge	»	5 »	den 14 mars.	

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3.43 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Onsdagen den 12 mars.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Sedan riksdagens båda kamrar förehaft och godkänt de uti statsutskottets memorial nr 29 och bankoutskottets memorial nr 22 föreslagna voteringspropositioner rörande frågor, i vilka kamrarna fattat stridiga beslut, samt bestämt blivit, att vederbörliga omröstningar över de olika besluten skulle denna dag äga rum, så anställdes nu omröstningar enligt nedan intagna voteringspropositioner i följande ordning, nämligen:

Första omröstningen:

(enligt statsutskottets memorial nr 29).

»Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen, med avslag å de av herrar Nilsson i Gränebo m. fl. och Wirsell m. fl. i ämnet väckta motionerna (I: 71 och II: 140), må beträffande frågan om uppehållande vintertid av posttrafiken mellan Öland och fastlandet i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening tillkännagiva vad av statsutskottet blivit i dess utlåtande nr 9 A, punkt 4:o) i ärendet anför, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen, i likhet med andra kammaren, i anledning av de av herrar Nilsson i Gränebo m. fl. och Wirsell m. fl. i ämnet väckta motionerna (I: 71 och II: 140), medgivit, att till generalpoststyrelsens disposition ställes ett belopp av 350,000 kronor av postverkets förnyelsefond för anskaffande av ett nytt isbrytande postångfartyg till fortsatt uppehållande av förbindelsen mellan fastlandet och Öland.»

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, företogs omröstningen medelst namnupprop, och utföll densamma med 50 Ja och 125 Nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 70 Ja och 48 Nej, vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller .. 50 Ja och 125 Nej, sammanräkningen visade 120 Ja och 173 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

Andra omröstningen:

(enligt bankoutskottets memorial nr 22).

»Den, som i likhet med första kammaren vill bifalla vad bankoutskottet i sitt utlåtande nr 14 hemställt eller att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande framställning och den i ämnet väckta motionen II:240, må be- myndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med av utskottet angivna riktlinjer, till ett sammanlagt belopp av förslagsvis 30,000 kronor om året besluta om understöd åt änkor och barn efter anställningshavare i statens tjänst, att utgå å allmänna indragningsstaten eller beträffande under- stöd åt efterlevande efter personer, anställda vid de affärsdrivande verken, av de medel, av vilka verkets omkostnader bestridas, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen, i likhet med andra kammaren, avslagit utskottets hemställan.»

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt v- teringspropositionen blivit uppläst, företogs omröstningen medelst namnupprop, och utföll densamma med 85 Ja och 100 Nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankom- met och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 111 Ja och 14 Nej, vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller .. 85 Ja och 100 Nej, sammanräkningen visade 196 Ja och 114 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överens- stämmelse med ja-propositionens innehåll.

§ 2.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositio- ner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet propositionerna:

nr 195, angående utövändet av statens tobaksmonopol; och

nr 196, med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 14 juni 1917 (nr 340) angående försäljning av rusdrycker, m. m.; samt

till jordbruksutskottet propositionerna:

nr 187, med förslag till lag om förbud mot plockning av lingon före viss dag;

nr 188, med förslag till lag om tjurbesiktningstväng;

nr 189, angående åtgärder för utrotande av nötbromsen m. m.; och

nr 190, angående rätt för skogstaxatorn B. Pählson att uppbara avlöning enligt viss löneklass m. m.

§ 3.

Vidare föredrogos var efter annan de på kammarens bord liggande motio- nerna; och remitterades därvid

till konstitutionsutskottet motionerna nr 436 och 437 av herr *Olsson* i Kul- lenbergstorp:

till statsutskottet motionerna:

nr 438 av herr *Andersson* i Ovanmyra; och
nr 439, av herr *Olsson* i Mora;

till bankoutskottet motionen nr 440 av herr *Grapenson*; samt

till bevillningsutskottet motionerna:

nr 441 av herrar *Borggren* och *Törnkvist* i Bjuv; och
nr 442 av herrar *Weibull* och *Nygren*.

§ 4.

Statsutskottets härfpå föredragna utlåtande nr 6 bordlades åter.

§ 5.

Avlämnades följande Kungl. Maj:ts propositioner, nämligen:

av herr statsrådet *Malmberg* propositionen, nr 193, angående försäljning till Landskrona—Eslövs järnvägsaktiebolag av ett kronan tillhörigt område i Landskrona; samt

av herr statsrådet *Borell* propositionerna:

nr 181, angående anslag till kraftstation vid Malfors;

nr 182, angående vissa med reglering av vattenavrinningen i Motala ströma mellan Vättern och Roxen sammanhängande frågor m. m.;

nr 186, angående godkännande av vissa ändringar i den internationella luftfartskonventionen; och

nr 197, angående efterskänkande av återbetalningsskyldighet beträffande till viss personal vid statens fiskehamnsbyggnader utbetalta dyrtidstillägg m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 6.

Till avgörande företogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 2, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar jämte i ämnet väckta motioner.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att vid föredragningen av detta utlåtande endast kantrubrikerna till de särskilda punkterna skulle uppläsas.

Punkterna 1—7.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Ang. stuteri-
väsendet.*

Vid nu skedd föredragning av *punkten* 8, angående anslag till stuteriväsendet, begärdes ordet av

Herr **Sköld**, som anförde: Herr talman! Jag har vid denna punkt an-tecknat en blank reservation. Det är så, att i staten för Flyinge hingstdepå och stuteri finnes upptaget ett anslag av 500 kronor såsom bidrag till anskaffande av vissa inventarier till höstskötarskolan. Denna skola är, såvitt jag kunnat finna, en privat skola, som upprätthålles av stuterichefen tillsammans med stuteriveterinären och beridaren. Det är alltså en rent enskild anstalt. I vad mån staten får på indirekt väg bidra till denna skola, undan-

drager sig mitt bedömande, jag menar, i vad mån man kan anse, att dessa tre personer verkställa undervisningen under sin arbetstid, därom vet jag intet. Men det förefaller mig, som om man alltså här från rent enskilt håll grundat en skola, som staten följaktligen icke har något med att skaffa. Men nu kommer man här och begär, att av statsmedel ett anslag på 500 kronor skall medgivas. Jag menar, att detta kan bliva inkörsporten till statens engagerande i denna undervisningsanstalt, och detta engagerande kan sedan steg för steg utökas, tills riksdagen en vacker dag står i den ställningen, att det här praktiskt taget är en statsunderstödd hästkötarskola, utan att riksdagen någonsin varit i tillfälle att pröva behovet och anordningarna i fråga om denna skola.

Ang. stuleri-
väsendet.
(Forts.)

Det är därför med hänsyn till de konsekvenser, som kunna befaras uppkomma genom bifall till föreliggande förslag, som jag i utskottet föreslagit, att anslaget till Flyinge skulle minskas med 500 kronor. Men då jag icke kan räkna med, att en ensam reservant har möjlighet att vinna gehör för sin åsikt, kommer jag icke att framställa något yrkande, utan jag har endast velat fästa uppmärksamheten på denna sak.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 9—14.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 15, angående anslag till getavels befrämjande.

I enlighet med Kungl. Maj:ts uti innevarande års statsverksproposition under punkten 41 av nionde huvudtiteln gjorda framställning hemställde utskottet, att riksdagen måtte till getavels befrämjande anvisa för budgetåret 1930/1931 ett extra reservationsanslag av 8,000 kronor.

Ang. anslag
till getavels
befrämjande.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herr *Sköld*.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Herr **Sköld**: Herr talman! Det anslag, som här föreslås, är nytt. Det är första gången man ifrågasätter, att ett särskilt anslag skall beviljas för getavels främjande. Jag för min del har ansett, att detta anslag icke borde beviljas. Om man granskar nionde huvudtiteln, skall man finna, att rätt många miljoner plöttras bort i en mängd små anslag, som praktiskt taget icke bliva till jordbruksnäringens fromma. Vi hava anslag till biskötsel och fåravel. Vill man t. ex. gå närmare in och undersöka, hur de 24,000 kronor användas, som finnas upptagna för fåravels befrämjande, skall man otvivelaktigt finna, att en stor del av detta anslag går åt till resor och trakamenten till tjänstemän och att ytterst litet blir över, som tillfaller de jordbrukare i landet, som syssla med fåravel. Nu vill man på samma sätt hava ett anslag å 8,000 kronor till getaveln. Nästa steg blir naturligtvis anslag till duvskötsel, kaninskötsel, silverrävsodling och allt vad det heter. Det bör finnas en gräns för statens medverkan i dessa rätt betydelselösa binärningar för jordbruket. Det borde finnas anledning att man i stället för att utveckla och utvidga statens ingripande härvidlag tvärtom genomförde en koncentration, varigenom man kunde lösgöra medel för mera viktiga och betydelsefulla ändamål. Jag finner det icke vara skäl att nu träda in för ett alldeles nytt anslag och för genomförande av en statens verksamhet även på detta område.

Därför, herr talman, tillåter jag mig yrka avslag i denna punkt å såväl utskottets som Kungl. Maj:ts förslag.

Ang. anslag
till getavels
befrämjande.

(Forts.)

Herr **Johansson** i Uppmälby: Herr talman! Det är sant, att det här är ett anslag, som icke förut förekommit, och det är sant, att man kan hava olika meningar om behovet av anslaget. Emellertid har majoriteten i utskottet icke velat ställa sig avvisande mot ett anslag på 8,000 kronor, som huvudsakligen skulle komma vissa landsändar till godo, där man kanske i det hela taget icke har så stor andel av de övriga anslag, som utgå. Det gäller nämligen huvudsakligen Jämtlands, Västernorrlands och Västerbottens län. Där emot är jag ense med herr Sköld om att det går mycket pengar åt till administration.

Jag vill passa på tillfället, då herr statsrådet är närvarande, att särskilt trycka på en sak, som vi anse vara av den största betydelse, då det gäller användningen av dessa medel, nämligen önskvärdheten av att man kunde något minska på årsunderstödet för getavelstationer och riksstambokföringen men i stället lämna litet större understöd till bockföreningar. Utskottet, som icke ansett sig ha något vidare att erinra mot anslaget på denna punkt, har särskilt velat framhålla, att utplacering av goda avelsbockar på härför lämpliga platser i förevarande fall torde vara ett av de lämpligaste medlen för vinnande av det avsedda syftet.

Anslaget är, som sagt, icke stort. Vad man kan ha att anföra emot det samma är dels, att det är första gången det förekommer i huvudtiteln, och följaktligen underkastas det en särskild prövning, dels ock vidare, att getaveln i vårt land, med undantag för vissa norrländska delar, är av ringa betydelse. Men då det icke gällde större belopp, ansåg majoriteten inom utskottet, att vi icke ville ställa oss avvisande, ifall detta anslag kunde medföra, att den fattiga befolkningen uppe i fjällbygderna därmed skulle kunna få en något förbättrad ställning.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag å såväl berörda hemställan som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkterna 16—28.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. anslag
till en försöks-
gård å myr-
jord i Jämt-
lands län.

Punkten 29, angående anslag till en försöksgård å myrjord vid Gisselås i Jämtlands län.

Under punkten 68 av förevarande huvudtitel hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att a) såsom bidrag till driftkostnader vid svenska mosskulturföreningens försöksgård å myrjord vid Gisselås i Jämtlands län anvisa för budgetåret 1930/1931 ett extra anslag av 17,000 kronor, b) såsom bidrag till gäldande av kostnader för byggnadsarbete å samma försöksgård anvisa för budgetåret 1930/1931 ett extra anslag av 8,800 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

a) såsom bidrag till driftkostnader vid svenska mosskulturföreningens försöksgård å myrjord vid Gisselås i Jämtlands län anvisa för budgetåret 1930/1931 ett extra anslag av 17,000 kronor; och

b) såsom bidrag till gäldande av kostnader för byggnadsarbete å samma försöksgård anvisa för budgetåret 1930/1931 ett extra anslag av 5,050 kronor.

Uti en vid denna punkt avgiven reservation hade herrar *Gabrielsson, Hedlund* i Häste och *Vahlstedt* förklarat sig anse att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

- a) såsom — — — — — 17,000 kronor; och
 b) såsom bidrag till gäldande av kostnader för byggnadsarbete å samma försöksgård anvisa för budgetåret 1930/1931 ett extra anslag av 8,800 kronor.

Ang. anslag till en försöksgård å myrjord i Jämtlands län.

(Forts.)

Efter föredragning av punkten anförde:

Herr Lilliecreutz: Herr talman! När jag har begärt ordet i denna fråga, är det ingalunda av några lokalpatriotiska skäl, för att möjligen söka rädda ett par tusen kronor till svenska mosskulturföreningen, som ju har sitt säte i min hemstad, utan jag har gjort det av helt andra bevekelsegrunder.

Kungl. Maj:t har på denna punkt hemställt om ett anslag på 8,800 kronor för uppförande av en föreståndarbyggnad vid Gisselås försöksgård i Jämtland. Jordbruksutskottet har för sin del med stöd av ett uttalande av kungliga lantbruksstyrelsen ansett sig böra pruta ned detta anslag med 3,750 kronor och föreslår allenast ett anslag för ändamålet av 5,050 kronor. Emot detta beslut har herr Gabrielsson m. fl. anmält sin reservation under hemställan om bifall till Kungl. Maj:ts förslag, d. v. s. om anvisande av 8,800.

Frågan kan ju — det erkännes villigt — i synnerhet med hänsyn till det lilla belopp, det här gäller, räknas till de mindre. Men jag vill dock fästa kammarens uppmärksamhet på, att denna fråga rättvisligen bör behandlas efter enahanda grunder, som man inom utskottet behandlat nästföljande fråga, där det gäller beviljande av ett tilläggsanslag om 35,000 kronor till statens centrala frökontrollanstalt. Om riksdagen nu bifaller utskottets förslag i båda dessa fall, så kommer den, såvitt jag förstår, att handla inkonsekvent och begå en orättvisa, som, det måste jag säga, har stort tycke av att man straffar den mindre förbrytaren men låter den större gå med en faderlig förmaning att icke göra så vidare. För att styrka detta mitt uttalande skall jag be att få anföra några fakta, tagna ur såväl propositionen som utskottets utlåtande.

I båda fallen, såväl beträffande Gisselås som beträffande statens centrala frökontrollanstalt, gäller det anslag för byggnadsföretag, vilka blivit dyrare, än ursprungligen beräknats. I förra fallet, alltså beträffande Gisselås, är det fråga om en föreståndarbyggnad, där merkostnaden i verkligheten går upp till något över 10,000 kronor, men för vars täckande Kungl. Maj:t allenast begär 8,800 kronor, och där alltså ett bifall till reservanternas förslag skulle innebära, att riksdagen ökade på det av utskottet föreslagna beloppet med 3,750 kronor. I det senare fallet, där det gäller anslag till statens centrala frökontrollanstalt, som förra året beslutades, och som uppgick till ett belopp på, om jag icke missminner mig, 383,000 kronor, begär nu Kungl. Maj:t och utskottet förordar ett tilläggsanslag på 35,000 kronor. I båda dessa fall kan man av handlingarna konstatera, att den uppkomna bristen från början har orsakats av bristfällig planläggning. I förra fallet vill jordbruksutskottet straffa genom en rätt avsevärd nedprutning av det erforderliga beloppet; i det senare uttalar visserligen utskottet sitt missnöje med tillvägagångssättet men föreslår i alla fall, att hela det begärda beloppet måtte beviljas.

Jag skulle icke sagt mycket om det, ifall icke följderna av det straff, som nu förordas för svenska mosskulturföreningen, icke komma att drabba institutionen utan en enskild tjänsteman inom denna. Därtill kommer, att man tycker, att det som kan ursäktas en styrelse i Stockholm, som har sitt säte alldeles omedelbart intill byggnadsplatsen och tillgång till skickliga, väl utbildade arkitekter samt dessutom har till förfogande kungliga byggnadsstyrelsen, det som

Ang. anslag till en försöks-gård å myr-jord i Jämt-lands län.

(Forts.)

kan ursäktas en sådan institution borde också med fog kunna ursäktas en styrelse, som har sitt säte i Jönköping, omkring 80 mil från byggnadsplatsen, och som kanske icke haft tillgång till lika väl utbildade arkitekter, som man har i Stockholm, och som för den skull i mångt och mycket måst lita till en av sina egna tjänstemän. Byggnadsföretaget vid Gisselås uppdrogs åt förvaltaren. Och även om man måste erkänna, att denne i viss mån överskridit sin befogenhet, måste man säga, såsom även av handlingarna framgår, att det kan andragas åtskilliga ganska förmildrande omständigheter. Jag skall be att få anföra några av dessa.

Redan när planen till försöksgården i Gisselås gjordes upp år 1922, var man på det klara med, att en föreståndarbostad var nödvändig. Detta behov har jämväl vitsordats av kungliga lantbruksstyrelsen. Av sparsamhetsskäl beslöt man emellertid låta med byggandet anstå och anvisade föreståndaren att bo i sitt hem, som var beläget på en halv mils avstånd från själva Gisselås' försöksstation. Kostnaderna för en förvaltarbostad, sådan den beräknades i den ursprungliga planen, gingo upp till 15,000 kronor. I den mån försöksverksamheten vid Gisselås skred framåt, visade det sig emellertid alldeles omöjligt att ha föreståndaren boende på en halv mils avstånd därifrån. Man tog då sin tillflykt till att anvisa honom ett rum i en överflödsbyggnad på försöksgården, vilken byggnad ursprungligen var avsedd till ladugård och höskulle. Dit flyttade han. Men det visade sig redan under första vintern, att rummet var obeboeligt. När kölden gick upp till cirka 30 grader minus, var det i bostaden minus 5 eller 6 grader. Man vidtog då en del förbättringsarbeten på bostaden. Men redan under andra vintern visade sig även dessa förbättringar otillräckliga, och bostaden var fortfarande fullständigt hälsovådlig, kan man säga. Man måste då på allvar försöka bereda föreståndaren en människovärdig bostad — han hade under de två gångna vintrarna ådragit sig en ganska besvärande ledgångsreumatism, vilket gjorde, att han givetvis var ganska angelägen om att få en ordentlig bostad. Han uppgjorde då själv våren 1926 ett förslag till fullständig ombyggnad. Tillsammans med vad som tidigare nedlagts på bostaden, beräknades kostnaderna härför uppgå till 5,050 kronor. Planen för byggnadsföretaget var därvid uppgjord med hänsyn till att det skulle bli en familjebostad; föreståndaren hade nämligen under tiden gift sig. Mosskulturföreningens styrelse, som till fullo insåg, att bostaden i sitt dåvarande skick var hälsovådlig, medgav dessa omändringsarbeten, om de kunde utföras för den beräknade kostnaden. Men styrelsen tillade som villkor, att föreståndaren skulle förskottera de behövliga medlen i ty att föreningen själv saknade medel. Styrelsen utfäste sig emellertid att ersätta dessa förskotterade medel, så snart försöksgårdens ekonomi så kunde tillåta eller statsanslag kunde erhållas. Föreståndaren, som blev byggherre, råkade ut för samma kalamitet, som hundratals byggherrar före honom gjort, nämligen att kostnadsberäkningarna icke höllo streck. Under arbetets gång visade det sig nödvändigt att vidtaga vissa förändringsarbeten. Föreståndaren begick härvid det felet, det måste man erkänna, att utan styrelsens direkta medgivande låta slutföra arbetet. Trots denna hans uraktlåtenhet synes mig dock mycket starka skäl tala för att han icke straffas så hårt, som skulle bli fallet genom ett bifall till utskottets förslag.

Jag skall som skäl härför be att få citera de vitsord, som styrelsen lämnat i handlingarna beträffande både byggnadsföretagen som sådant och den felande föreståndaren. Beträffande byggnadsföretaget säger föreningens styrelse på sidan 251 i huvudtiteln, att föreningen »ansåg, att byggnaden i sitt nuvarande skick fyllde alla rimliga krav på en föreståndarbostad, och att behovet av nybyggnad för föreståndaren helt bortfallit. Genom det sätt» — fortsätter styrelsen — »varpå frågan lösts, har försöksgården erhållit en föreståndar-

bostad till en betydligt lägre kostnad än den ursprungligen beräknade». Vidare säger styrelsen, att den haft tillfälle att, sedan arbetena avslutats, bilda sig en uppfattning om desammas behövlighet, och styrelsen hade efter en ingående granskning funnit starka billighetsskäl tala för, att föreståndaren erhöll de av honom förskotterade medlen, 8,800 kronor. Beträffande föreståndaren personligen säger styrelsen på sidan 253 i huvudtiteln: »För styrelsens uppfattning rörande ersättningen talar vidare och icke minst den omständigheten, att föreståndaren, som alltid med levande intresse ägnat sig åt försöksgårdens angelägenheter, vid flera tillfällen gjort avsevärda ekonomiska uppoffringar för gårdens räkning, så att föreningen redan på grund därav står i tacksamhetsskuld till honom.»

Ang. anslag till en försöksgård å myrjord i Jämtlands län.

(Forts.)

Lantbruksstyrelsen har, som jag tidigare framhållit, av principiella skäl avstyrkt den del av framställningen, som berör de här omtalade 3,750 kronorna. Lantbruksstyrelsen säger: »Ifråga om det belopp, varmed kostnaderna för ifrågavarande bostadsbyggnads iordningställande överskridit beräknad och av föreningen godkänd summa, ställer sig saken enligt lantbruksstyrelsens förmenande något annorlunda. Av rent principiella skäl ställer sig lantbruksstyrelsen i hög grad tveksam, då det gäller att tillstyrka anvisande av medel att gälda kostnader för arbete, vars verkliga behövlighet icke på förhand prövats.» Ja, man kan ju tvista om, huruvida icke behovet av bostaden redan 1922 var både prövat och ansett styrkt. — Vidare fortsätter lantbruksstyrelsen: »Kungl. Maj:ts och riksdagens åläggande för föreningen att icke utan Kungl. Maj:ts medgivande ikläda sig ytterligare skulder för försöksgården Gisselås — vilket förhållande givetvis bort vara jämväl föreståndaren för försöksgården bekant —» gör, att styrelsen för sin del vill avstyrka den senare delen av framställningen. När lantbruksstyrelsen förmenar, att riksdagens beslut, som fattades vid 1927 års riksdag och resulterade i en skrivelse av den 25 maj samma år, borde hava varit föreståndaren bekant, så undrar jag, om man icke ställer litet för stora pretentioner på föreståndaren, då ändringsarbetena vidtogos under hösten 1926. Vid tiden för riksdagens beslut hade alltså redan olyckan skett.

Även om man måste erkänna, att vissa berättigade erinringar kunna göras mot det sätt, varpå frågan handhafs, icke minst av föreningens styrelse, anser jag dock rättvisa och billighet fordra, att ansvaret för begångna förseelser icke enbart måtte drabba en föreningens tjänsteman, som uppenbarligen handlat i god tro och med redligt uppsåt och vilja att gagna sin huvudman. Det kan enligt mitt förmenande, herr talman, icke vara överensstämmande med rättvisa och billighet att i detta ärende fälla och i nästkommande ärende fria för liknande felgrepp.

Jag hemställer därför om bifall till den av herr Gabrielsson m. fl. vid utskottets utlåtande fogade reservationen, vilket innebär bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

I detta yttrande, under vilket herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herrar *Persson* i Trången och *Vahlstedt*.

Herr **Johansson** i Uppmälby: Herr förste vice talman! Jag har svårt att förstå den föregående ärade talaren, då han i debatten blandar ihop denna punkt med nästföljande punkt om statens centrala frökontrollanstalt och jämför denna anstalt med försöksgården vid Gisselås. Skillnaden är bara den, att statens centrala frökontrollanstalts nybyggnad är en statens byggnad men försöksgården vid Gisselås ett enskilt företag, som får understöd av statsmedel.

Nu sade den föregående ärade talaren, att i den plan, som var upprättad,

Ang. anslag
till en försöks-
gård å myr-
jord i Jämt-
lands län.

(Forts.)

när försöksgården vid Gisselås kom till stånd, ingick ett bostadshus för föreståndaren. Ja, det är sant. Men om något företag varit, om jag så får uttrycka mig, planlöst planlagt, så är det väl försöksgården vid Gisselås. När riksdagen gick med på att bevilja bidrag till denna försöksgård, så räknade man med, att den skulle kosta 80,000 kronor, och att den icke skulle kräva något annat av staten än ett räntefritt lån på 80,000 kronor. Nu har det i stället utvecklats sig därhän, att den har kostat 205,000 kronor, varav staten bidragit med 171,000 kronor. Efter någon tid visade det sig, att man åsamkat sig skulder. Och när skulderna växt föreningen över öronen, kom den till Kungl. Maj:t och riksdagen och begärde, att riksdagen skulle klara upp dess privata skulder. Riksdagen var tillmötesgående, men Kungl. Maj:t sade: »Lägg fram på bordet alla skulder ni ha, så skola vi göra ett försök.» Det var enda sättet att rädda ställningen. Föreningen uppgav då sina skulder men icke *alla* skulder. När man uppgav dem, tänkte man icke på, att upplupna räntor också voro skulder, med påföljd att år 1928 kom anstalten och begärde att få dessa täckta.

Den förbindelse, som ingåtts med föreståndaren om att ombygga ett uthus till bostad, var redan 1926 en skuld. Och om den då tagits med, så hade naturligtvis staten aldrig kunnat betala mer än 5,050 kronor. Den fanns 1928, när man täckte räntebeloppet, men icke heller då kom man fram med den, utan först nu kommer man fram med detta belopp. Mig synes, som om utskottet haft anledning säga bestämt nej till förslaget att betala dessa 5,050 kronor. När föreningen uppfodrats att uppgiva sina skulder, men herrarna i föreningen icke velat tala om, vilka förbindelser de ingått, kan man draga i tvivelsmål, om man överhuvud skall täcka denna skuld. Emellertid har man inom utskottet icke velat motsätta sig detta men dock icke velat gå längre, än lantbruksstyrelsen förordat, nämligen till ett anslagsbelopp på 5,050 kronor.

Man måste väl säga sig, att föreståndaren handlat rätt egenmäktigt. Utan att fråga styrelsen började han göra den första ändringen. När det sedan visade sig, att det icke räckte med den, tillkallades en arkitekt från Östersund, som uppgjorde ett kostnadsförslag. Så gjordes det en skriftlig överenskommelse med föreståndaren, däri han förband sig att göra ändringen för 5,050 kronor. Sedermera vidtog han en ytterligare ändring. Men föreningens styrelse hade erinrat föreståndaren om, att han borde framlägga det utvidgade ombyggnadsförslaget för styrelsen, innan arbetet påbörjades, och han hade fullt klart för sig, att han icke hade någon formell rätt att kräva ersättning för sina kostnader utöver 5,050 kronor.

Nu säger man, att det är billighetsskäl, som tala för bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Jag tycker för min del att det är en principfråga. Det är en principfråga i så måtto, att styrelsen, när den icke hade pengar att verkställa detta byggnadsarbete utan måste gå till staten, borde gått direkt till Kungl. Maj:t; Kungl. Maj:t hade då prövat ärendet och lagt fram det för riksdagen. Då hade frågan legat i sitt rätta läge. Men den vägen går man icke, utan man går en annan väg, nämligen den att man gör en överenskommelse med föreståndaren, varvid man säger, att i händelse vi i framtiden få statsbidrag till detta eller gårdens inkomster lämna tillgång därtill, så får ni ersättning för edra utlägg. Att gården skulle kunna lämna någon tillgång härtill, får man icke tänka på. Redan i år hava inkomsterna nedskrivits med 3,000 kronor, och det går ju icke att räkna på att de skola kunna ersätta detta. Nu hava vederbörande ju, tre år efter det de uppgåvo sina mesta skulder, kommit med denna sista rest — jag hoppas, att det är den sista, säkert är det icke, det kan ju hända, att de erinra sig, att de hava flera kvar än — men om det är den sista, är riksdagen villig att täcka den med samma

belopp, som riksdagen säkerligen skulle täckt den 1927, ifall den hade varit medräknad då. Men att nu komma och säga, att man skall lägga till ytterligare ett belopp för ändamålet, därför att man icke har tagit med denna skuld förut vare sig 1927 eller 1928, det kan jag icke finna riktigt.

Jag anser att riksdagen bör se till att institutioner, vilka icke hava medel, som de själva kunna förfoga över, icke göra några sådana här avtal utan i stället vända sig till Kungl. Maj:t, så att Kungl. Maj:t får pröva saken och riksdagen bevilja medel. Då blir det icke något sådant trassel, som det blivit nu.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag, och jag vill, när det här säges från en föregående talare, att det skulle begås en orättvisa, om det större anslaget icke beviljades, upprepa vad jag förut sagt, nämligen att föreståndaren var fullt medveten om att hava gjort en överenskommelse med styrelsen att göra byggnaden färdig för detta belopp. Om han sedan, för att få det litet mera bekvämt, företog en utvidgning av ombyggnadsplanen, så kan icke staten vara pliktig att lämna ersättning därför, utan han får nöja sig, han som många andra, med den ersättning, som skulle utgå enligt det kontrakt han ingått, nämligen detta belopp på 5,050 kronor.

Jag ber, herr förste vice talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Carlström: Herr förste vice talman! Då utskottets ärade ordförande så utförligt redogjort för huru denna fråga ligger, skall jag icke yttra många ord. Det var då herr Lilliecreutz sade att det här förelåg billighetsskäl och *rättvisa* för det högre anslaget, som jag ansåg mig böra begära ordet. Man kunde nämligen eljest få den uppfattningen, att vi inom utskottet, som icke velat gå med på detta högre anslag, skulle vara orättvisa. Men det kan man icke gärna påberda oss, att vi med vett och vilja äro.

Herr Lilliecreutz sade för övrigt, att detta komme att drabba en enskild person, och därför ville han icke vara med om att handla så hårt. Men, herr Lilliecreutz, det är just denne enskilde som själv varit orsaken till vad som inträffat. Ty det framgår tydligt på sid. 54 här i betänkandet, att han lovade styrelsen, som stod bakom honom, att bygga på egen risk, så att säga, och styrelsen skulle *sedan* söka utverka statsbidrag till ett belopp av 5,050 kronor men icke mera. Det är alltså tydligt, att personen i fråga här egentligen har överskridit sin befogenhet, och man kan därför icke i detta fallet säga, att han har utfört detta byggnadsarbete i god tro med tanke på att få ersättning vad det än kostade. Nej, han har handlat fullt medvetet, han visste, att 5,050 kronor kunde han få och ingenting därutöver, men i alla fall kommer man och begär denna högre summa.

Jag tror, att om man här, som ordföranden i utskottet nu har påpekat, icke håller fast vid principerna strängare, än att man vid varje tillfälle säger, att det må vara hänt, vi få lov att ge detta anslag, så är det en väg, som icke kan rekommenderas.

För övrigt vill jag säga — fastän det hör nu egentligen icke hit — att hela denna historia med Gisselås är ganska sorglig. Det är fråga, om staten eller det svenska jordbruket kan hava någon verklig nytta för de pengar, som man år efter år får lägga ut. Jag skall naturligtvis icke i den saken göra något yrkande i detta sammanhang.

Med dessa ord ber jag emellertid att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Chefen för jordbruksdepartementet herr statsrådet Johansson: Herr talman! Det är icke fråga om här, att jag har någon annan principiell uppfatt-

Ang. anslag till en försöks-gård å myr-jord i Jämt-lands län.
(Forts.)

Ang. anslag till en försöks-gård å myr-jord i Jämt-lands län.
(Forts.)

ning än utskottet. Jag har redan i propositionen givit uttryck åt den uppfattningen, att behovet och planläggningen av en byggnad sådan som denna borde på förhand hava prövats av statsmakterna, innan arbetet sattes i gång, och att alltså principiella skäl föreligga emot ett tillstyrkande av det här begärda anslaget. Men varför jag ändock gjort det, är därför att vid prövningen av ärendet har jag funnit, att billighetsskäl talade till förmån för anslagets beviljande. Det har framgått av handlingarna, att det är ostridigt, att denna byggnad är behöflig där uppe; det är också utrett, att priset, 8,800 kronor, måste anses billigt, och då äro redan dessa 3,750 kronor tillagda, detta för att få en gammal byggnad — jag tror, att det var till större delen en ladugårdsbyggnad som det gällde — ombyggd till en bostadsbyggnad, och det vitsordas i handlingarna, att byggnaden icke är större, än vad behovet kräver.

Vid dessa förhållanden och med hänsyn till styrelsens uttalande om denne tjänstemans nit och intresse för sin uppgift däruppe har jag icke velat motsätta mig anslaget. Det är riktigt, som utskottets ärade ordförande säger, att försöksgården vid Gisselås är ett enskilt företag, men det är dock ett företag med mycket högt statsunderstöd, och utskottets ordförande vitsordar ju också, att gården lämnar ringa eller inga inkomster. Det är väl ganska troligt, att med de synnerligen begränsade tillgångar, som föreningen har, blir det denne föreståndare, som själv får betala dessa 3,750 kronor i byggnadskostnader.

Det har således för mig helt och hållet, kan jag säga, varit billighetsskäl, hänsyn till de i ärendet föreliggande särskilda omständigheterna, som gjort att jag ansett mig böra tillstyrka detta anslag.

Herr Sköld: Herr talman! Det är ju ganska naturligt, att herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet kunnat i detta fall se mera på det personliga än på det principiella, under det att utskottet ansett sig nödsakat att se mera på det principiella. Jordbruksutskottet har ju under en mycket lång följd av år varit utsatt för överraskningar jämnt och ständigt från svenska mosskulturföreningen i vad avser försöksgården vid Gisselås. Det har varit den ena, jag skulle nästan vilja säga, skandalen efter den andra, och jordbruksutskottet har varit nödsakat att år efter år skriva sina admonitioner i motiveringen för att få en annan ordning till stånd, men det har icke blivit någon annan ordning. Det är därför alldeles nödvändigt, att man måste säga stopp någon gång inför detta sorgebarn, som herr Carlström så riktigt uttryckte saken.

Herr statsrådet påpekade, att denna förening visserligen är en enskild förening men med mycket högt statsunderstöd. Detta för mina tankar in på en sak, som även i detta sammanhang bör framföras. Det är ju så, att staten bedriver, skulle man kunna säga, viss verksamhet genom enskilda föreningar. Det är icke bara svenska mosskulturföreningen, utan vi hava Sveriges utsädesförening och svenska betes- och vallföreningen, för att endast nämna ett par fall, och egentligen höra hushållningssällskapen till samma kategori. Då frågar man sig: varför handhaves nu en hel del statsverksamhet av enskilda föreningar? Jo, helt enkelt därför, att man menar, att å ena sidan kan verksamheten bedrivas i mera fria former, därigenom att det är en enskild förening, som har hand om den, men å andra sidan skulle staten också stå så pass fri, att staten kan utan hänsyn till dessa föreningars dispositioner avväga de statsanslag, som staten vill medgiva. Det går icke an att gent emot halvofficiella företag hävda den meningen, att dessa företag skola få lov att göra vilka dispositioner som helst, och att de bara hava att efteråt komma till statsmakterna och begära understöd. Här måste vara klart, att de understöd, staten skall ge, skall staten veta på förhand, och det får icke bli efterräkningar, ty

om det skall bli på det sättet, kommer man icke att från statens sida hava någon fördel av att ge understöd åt sådana halvofficiella företag.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lilliecreutz: Herr förste vice talman! Herr statsrådet har redan understrukt, att utskottets ärade ordförande hade fullkomligt rätt, när han påvisade, att försöksgården vid Gisselås kanske icke i alla avseenden kan jämföras med statens centrala frökontrollanstalt, därför att denna försöksgård är ett enskilt företag, medan det andra är statens. Det är alldeles riktigt. Men, mina herrar, det ligger väl så till, att svenska mosskulturföreningens hela verksamhet och speciellt den, som bedrivs vid Gisselås, måste anses vara av den betydelsen för det allmänna, att den är värd statsmakternas uppmärksamhet och statsmakternas kraftiga stöd. Sedan påvisar man här med full rätt — och jag har heller icke i mitt förra anförande sökt försvara detta — att de åtgärder, som vidtagits av den ansvariga föreningen, varit felaktiga. Såväl utskottets ärade ordförande som sedermera herr Carlström hava tryckt på, att föreståndaren erkänt, att han varit fullt medveten om att han icke hade formell rätt att för bygget kräva mer än 5,050 kronor eller det belopp, som styrelsen hade utlovat. Det är alldeles riktigt. Sedan säger herr Carlström, att föreståndaren måste stå sitt kast, eftersom företaget kostat så mycket mera, än som beräknats och som man hade anslag till. Jag skulle vilja göra den frågan till herr Carlström, om, sedan arbetena väl blivit igångsatta med rivningar i den gamla byggnaden, som visserligen var timrad men icke brädfodrad och diktad och där övre våningen bestod av bräder — det var en höskulle — föreståndaren, under det detta byggnadsarbete på hösten 1926 pågick, fått klart för sig, att det barkade åt skogen, och att pengarna icke skulle räcka — skulle han då hava nedlagt arbetet och låtit det vila? Vart-hän skulle han ha vänt sig för att få medel, när föreningens pengar icke förut räckt? Han hade själv erbjudit sig att förskottera pengarna. Han var dess bättre i den situationen, och därför förskotterade han dem för att bygget skulle kunna slutföras. Man måste väl säga, att det ligger ett ganska försonande drag i denna historia. Jag har aldrig gjort gällande, att man icke från utskottets och riksdagens sida skulle hävda krav på att mosskulturföreningen och dess ledning skola rätta sig efter vad riksdagen och Kungl. Maj:t bestämt, men jag anser fortfarande, att i detta fall bör man bifalla Kungl. Maj:ts förslag, alldenstund ett bifall till utskottets förslag drabbar icke den institution, som man vill straffa och som begått ett misstag, utan det drabbar den enskilde tjänstemannen, som dock har de bästa vitsord om sig från alla håll.

Herr förste vice talman! Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Carlström: Herr förste vice talman! Jag skall endast be att få ge ett svar till herr Lilliecreutz på den fråga, han ställde till mig, huru jag skulle gjort i fall jag hade igångsatt ett sådant företag, som blev dyrbarare, än jag beräknat. Ja, herr Lilliecreutz, jag har kanske också gjort galna beräkningar någon gång, men jag har fått stå för dem. Jag är en *enskild* man, men om det är en *statens* tjänsteman, skall man då handla på annat sätt?

Herr Johansson i Uppmälby: Herr talman! Bara några få ord!

Herr Lilliecreutz frågade: Då denne föreståndare märkte, att kostnaderna skulle överskridas, skulle han då låtit arbetet ligga nere? Jag vill fästa uppmärksamheten på, att uppslaget hade kommit från föreståndaren. Föreningens styrelse sade: Gör upp ett kostnadsförslag. För det ändamålet tillkallades

Ang. anslag till en försöksgård å myrjord i Jämtlands län.

(Forts.)

Ang. anslag till en försöksgård å myrjord i Jämtlands län.

(Forts.)

en arkitekt från Östersund, kostnadsförslag uppgjordes, och föreståndaren förband sig att göra arbetet och få likvid någon gång i framtiden, när föreningens ekonomi tillät det eller statsmedel kunde påräknas. Emellertid följde han icke byggnadsplanen utan gjorde en ändring, utvidgade densamma, och denna utvidgade byggnadsplan underställdes icke ens styrelsen, utan det är först nu sedan arbetet är färdigt och styrelsen besökt platsen, som man fått reda på, att han icke följt byggnadsplanen. Han ansåg själv, att det blev mera trevligt på det sätt, ombyggnaden utförts, men hade han följt den byggnadsplan, som gjorts upp, är det icke säkert, att det blivit denna kostnads-siffra, det kanske icke hade gått ihop ändå. Men det säges uttryckligen här, att han gått in för ett utvidgat ombyggnadsförslag, och detta utvidgade ombyggnadsförslag har han icke ens förelagt styrelsen, och det tyckte styrelsen var märkvärdigt, då han tydligt och klart visste, att han icke ägde formell rätt att kräva ersättning för sina kostnader utöver 5,050 kronor. Det är endast den skillnaden här, att han icke följt den plan, som arkitekten uppgjort, utan gått in för en dyrare plan, och denna dyrare plan har han icke förelagt styrelsen, och följaktligen tycker jag, att det icke finns några skäl att gå längre än utskottet gått.

Jag ber därför att få vidhålla mitt yrkande.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels och på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Lilliecreutz, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 29 av utskottets förevarande utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkterna 30 och 31.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 32, angående anslag till svenska betes- och vallföreningen.

Ang. anslag till svenska betes- och vallföreningen.

Kungl. Maj:t hade under punkten 79 av förevarande huvudtitel föreslagit riksdagen att för uppehållande av svenska betes- och vallföreningens verksamhet anvisa för budgetåret 1930/1931 ett extra anslag av 78,800 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehäft de likalydande motionerna nr 35 inom första kammaren av herrar *von Stockenström* och *Elof B. Andersson* samt nr 124 inom andra kammaren av herr *Hedlund* i Häste, vari föreslagits, att riksdagen på extra stat under nionde huvudtiteln, i enlighet med

lantbruksstyrelsens tillstyrkande, ville bevilja svenska betes- och vallföreningen 1,700 kronor utöver det av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen föreslagna beloppet 78,800 kronor, eller för budgetåret 1930/1931 tillsammans 80,500 kronor.

Ang. anslag till svenska betes- och vallföreningen.

(Forts.)

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande framställning och ovanberörda motioner för uppehållande av svenska betes- och vallföreningens verksamhet anvisa för budgetåret 1930/1931 ett extra anslag av 80,500 kronor.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrar *Sköld* och *Pehrsson* i Bramstorp.

Punkten föredrogs. Därvid yttrade:

Herr *Pehrsson* i Bramstorp: Herr talman! Herr *Sköld* och jag ha vid föreliggande punkt avgivit en reservation beträffande den föreslagna löneökningen för konsulenter i betes- och vallföreningen. Det har som skäl för densamma anförts, att ifrågavarande konsulenter hade en annan uppgift än konsulenter i allmänhet och att de icke hade samma möjlighet till extra inkomster. Vi reservanter ha varit av den uppfattningen, att man genom att medge löneförhöjning skulle genomföra en princip, som kan föranleda konsekvenser i löneavseende icke blott beträffande dessa konsulenter utan även beträffande vissa föreståndare inom andra statsunderstödda föreningar liksom beträffande konsulenterna i de olika länens hushållningssällskap. Det är alltså med hänsyn härtill, som jag förenat mig med herr *Sköld* om en reservation, som skulle innebära, att riksdagen avslår utskottets hemställan och bestämmer anslaget till 78,000 kronor i stället för till det av utskottet föreslagna beloppet 80,500 kronor. Jag yrkar bifall härtill.

Herr *Johansson* i Uppmälby: Herr talman! Det är alldeles riktigt, såsom herr *Pehrsson* i Bramstorp säger, att utskottets hemställan kan medföra konsekvenser, då det gäller andra konsulenter. Men han medgav också, att ifrågavarande konsulenter ha en viss undantagsställning, i det att de måste vara specialister på sitt område och icke kunna få några extrainkomster såsom ofta konsulenterna hos hushållningssällskapen. Detta har gjort, att utskottets majoritet, medveten om nämnda konsekvenser, ansett sig kunna tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt. Jag tror för övrigt icke, att det föreligger någon sådan fara, som den ena av reservanterna här framhöll, nämligen att, om konsulenterna hos vall- och betesföreningen beviljas den föreslagna löneökningen, detta skall inverka på lönesättningen för övriga konsulenter, då de förra ha en viss specialutbildning och följaktligen intaga en särställning.

Jag ber, herr förste vice talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr *Sköld*: Herr talman! Det är mycket möjligt, att konsulenterna hos betes- och vallföreningen ha andra uppgifter än vissa av hushållningssällskapens konsulenter. Men faktum är, att när föreningen fick anslag av staten första gången, beslöt man reglera lönerna åt dess konsulenter efter samma grunder som gälla för hushållningssällskapens konsulenter. Lantbruksstyrelsen medger ock i sitt utlåtande, att konsulenterna hos betes- och vallföreningen skulle ha sina löner reglerade i överensstämmelse med vad som gäller vid hushållningssällskapen. Men man åberopar, såsom herr *Pehrsson* i Bramstorp antydde, att hushållningssällskapens konsulenter ha i motsats till

Ang. anslag
till svenska
betes- och vall-
föreningen.

(Forts.)

de ifrågavarande i allmänhet extra inkomster. Kammarens ledamöter torde dock ha reda på, att det långt ifrån är *alla* konsulenter hos hushållningssällskapen, som ha glädjen att uppbära extra inkomster, utan åtskilliga äro nog i precis samma situation som dessa. Givet är också, att om man nu går åstad och höjer lönen för dessa tjänstemän, vilkas löner som sagt äro reglerade i överensstämmelse med hushållningssällskapens konsulenter, med icke mindre än 1,000 kronor, måste detta komma att medföra konsekvenser, när det gäller lönereglering för de senare. I reservationen ha vi därför reagerat mot den anslagsökning, som skulle ligga däri, att man medger två konsulenter vardera en förhöjning av avlöningen med 1,000 kronor jämte 250 kronor såsom dyrtidstillägg, d. v. s. med tillsammans 2,500 kronor.

Jag förenar mig alltså, herr talman, med herr Pehrsson i Bramstorp i hans yrkande, att anslaget till betes- och vallföreningen måtte sättas till 78,000 kronor i stället för till 80,500.

Herr Carlström: Herr talman! Jag förstår, att man här kan tala om vissa farliga konsekvenser, som skulle följa av utskottets förslag, men jag tror, att dessa icke skola behöva leda till att hushållningssällskapens konsulenter kunna skäligen fordra den löneförbättring, som här är i fråga. Jag har läst den motivering, som jordbruksministern presterat för förhöjningen, och jag måste besvara kammaren med att höra på den, därför att det säkerligen ligger något i den. Det heter: »Ifrågavarande konsulenter avlöningsförmåner utginge för närvarande med samma belopp, som fastställts såsom minimilön för jordbrukskonsulent hos hushållningssällskap. Att märka vore emellertid, att den för jordbrukskonsulent fastställda avlöningen, som avsetts såsom ett minimum, endast i undantagsfall utgjorde hans verkliga inkomst av tjänsten och därmed sammanhängande arbete. I de flesta fall torde hushållningssällskapens konsulenter i form av extra arvode för vissa arbeten åtnjuta högre, stundom väsentligt högre, avlöning. Den minimilön, som tillmätts dem, skulle också enligt lantbruksstyrelsens förmenande eljest i regel vara för lågt tillmätt. Enligt vad lantbruksstyrelsen inhämtat åtnjote de hos föreningen anställda konsulenter ingen annan ersättning än sin lön för av dem i föreningens tjänst utfört arbete och deras tjänstgöring lämnade dem icke tillfälle att på annat sätt skaffa sig extra inkomster. Vidare finge framhållas, att nu ifrågavarande konsulenter vore specialister på sitt område och därigenom hänvisade till den verksamhet, de nu innehade, och saknade större möjlighet till befordran till bättre avlönad tjänst.»

Jag finner, som sagt, att i denna motivering ligger åtskilligt, som man måste taga hänsyn till. Jag vill gärna erkänna, att om konsekvenserna skulle bli sådana, att även konsulenter inom hushållningssällskapen skulle komma med samma krav, skulle jag rösta för avslag. Men jag tror icke, att så behöver bli fallet, och därför ber jag att få biträda utskottets förslag.

Herr Lillicreutz: Herr talman! Herr Sköld anförde, att när betes- och vallföreningen första gången fick anslag till anställande av konsulenter, skedde det under förutsättning, att konsulenter skulle bli likställda med övriga jordbrukskonsulenter. Detta är fullkomligt riktigt. Men man hade nog vid den tid föreningen började sin verksamhet tänkt sig konsulenternas arbete vara av annan art än det sedermera blivit. Tiden har på detta område dess bättre ridit fort, och utvecklingen har visat, att de uppgifter, som ursprungligen voro anvisade ifrågavarande konsulenter, har man måst lämna åt andra; föreningens konsulenter ha fått helt andra och mycket viktigare åligganden. De kunna icke resa omkring och hålla föredrag i hela Sverige, utan de måste stå till betes- och vallföreningens förfogande för att leda den propaganda-

verksamhet, som bedrives, och för att inrikta arbetet på de rätta linjerna. Därför anser jag, att man måste ställa vida större krav på dem än på andra jordbrukskon konsulenter.

Av dessa skäl finner jag utskottets förslag riktigt och ber att få tillstyrka bifall till detsamma.

Ang. anslag till svenska betes- och vallföreningen.
(Forts.)

Efter härmed slutad överläggning gav herr förste vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till det av herr Pehrsson i Bramstorp under överläggningen framställda yrkandet; och biföll kammaren utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkten 33, angående anslag till jordbrukstekniska föreningen.

Under punkten 80 av förevarande huvudtitel hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till understöd åt jordbrukstekniska föreningen anvisa för budgetåret 1930/1931 ett extra anslag av 10,000 kronor.

Ang. anslag till jordbrukstekniska föreningen.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft de likalydande motionerna nr 200 inom första kammaren av herr *J. Fritiof Gustafson* och nr 352 inom andra kammaren av herr *Nordkvist*, vari föreslagits, att riksdagen måtte, för möjliggörande genom jordbrukstekniska föreningen av undersökning beträffande betesgrässets skörd och konservering, för budgetåret 1930/1931 anvisa ett extra reservationsanslag å 12,000 kronor.

Utskottet hemställde.

1) att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande framställning till understöd åt jordbrukstekniska föreningen anvisa för budgetåret 1930/1931 ett extra anslag av 10,000 kronor; och

2) att ovanberörda motioner icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Johansson* i Uppmälby, *Carlström*, *Svensson* i Grönvik och *Vahlstedt* mot viss del av utskottets motivering.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr *Johansson* i Uppmälby: Herr talman! Såsom kammarens ledamöter torde finna, är det här fråga om en punkt på huvudtiteln, som icke funnits tidigare. Jordbrukstekniska föreningen har visserligen existerat några år och har fått hjälp av de statsmedel, som stått till Kungl. Maj:ts förfogande. Men nu har Kungl. Maj:t begärt, att det skall beviljas ett extra anslag å 10,000 kronor, och jordbruksutskottet har tillstyrkt förslaget, därför att man ansett, att medel, som stå till Kungl. Maj:ts disposition, finnas i ganska begränsad omfattning och att institutionen bör erhålla bidrag av statsmedel. Man har här gått fram på samma väg som i flera andra liknande fall. Först vänder man sig till Kungl. Maj:t och får hjälp av de medel, som Kungl. Maj:t har till sitt förfogande. och sedan, när anspråken stegrats och sådana medel befunnits otillräckliga, kommer man till riksdagen.

Jag har anmält en reservation mot vissa delar av motiveringen, så vitt angår det belopp å 12,000 kronor, som skulle användas av föreningen under samarbete med experimentalfältet för undersökning rörande betesgrässets skötsel och konservering. Jag yttrar mig här icke om denna sak i och för sig; den ligger hos Kungl. Maj:t, och jag hoppas, att Kungl. Maj:t kommer att pröva ärendet på ett förståndigt sätt. Men vad jag finner obefogat av utskottet är, att i motiveringen, innan Kungl. Maj:t tagit ståndpunkt till saken, inlåta sig på att ge Kungl. Maj:t förhållningsorder. Det är det sista stycket i motive-

*Ang. anslag
till jordbruks-
tekniska före-
ningen.*

(Forts.)

ringen, som jag icke kunnat vara med om. Det heter där: »Utskottet är emellertid övertygat, att Kungl. Maj:t skall med hänsyn till förevarande frågas otvivelaktigt stora betydelse finna någon utväg för möjliggörande snarast möjligt av försök av ifrågavarande slag.» Jag anser, att riksdagen bör kunna vila på hanen, till dess Kungl. Maj:t fattat ståndpunkt.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan med uteslutande av sista delen av motiveringen.

Herr Sköld: Det föreligger ju icke några meningsskiljaktigheter inom utskottet rörande själva principfrågan, huruvida den jordbrukstekniska föreningen skall ha statsanslag på budgeten eller icke. Det kan nog, såsom herr Johansson i Uppmälby inledningsvis påpekade, finnas vissa principiella betänkligheter häremot, men utskottets ledamöter ha varit ense om att detta steg bör tagas. Det är blott en liten bagatell, som ger anledning till meningsskiljaktighet. Jordbrukstekniska föreningen har ingått till Kungl. Maj:t med anhållan om ett något högre statsbidrag än förut för att kunna fortsätta vissa försök, som avse att uttröna möjligheten att på ett lämpligt sätt konservera betesgräs. Man vill alltså undersöka, på vad sätt det naturliga fodervärdet i betesgräset skall kunna tillvaratagas, även sedan det är skördat. Man vill ha nytta av avhugget betesgräs, som något så när motsvarar vad man får vid naturlig betesgång, så att man till vintern skall kunna bevara fodervärdet i detta utmärkta fodermedel.

Det har av utskottets majoritet ansetts mycket önskvärt och angeläget, att dessa försök fortgå, och majoriteten skulle otvivelaktigt ha beslutat en sådan förhöjning av Kungl. Maj:ts förslag, som skulle vara befogad med hänsyn till möjliggörandet av försökens fortsättande. Men av rent formella skäl har utskottet icke ansett sig kunna gå den vägen, när framställningen fortfarande är beroende på Kungl. Maj:ts prövning. Men då vi som sagt av formella skäl ansett oss vara förhindrade att gå in för högre anslag än Kungl. Maj:t begärt, ha vi likväl funnit det vara önskvärt, att det från riksdagens sida göres ett uttalande, som så att säga uppmuntrar Kungl. Maj:t att med välvilja behandla den framställning, varom det här är fråga. Det bör icke kunna finnas några betänkligheter häremot, då man vet att hela understödsbeloppet förut tagits av ett annat anslag och först nu blivit fristående. Det bör alltså enligt utskottets förmenande finnas möjlighet för Kungl. Maj:t att bevilja dessa medel, om Kungl. Maj:t finner det önskvärt.

Som sagt: vad utskottet velat göra, är att stimulera Kungl. Maj:t till ett välvilligt bedömande av en sak, som utskottets majoritet finner synnerligen önskvärd, och det är därför, herr talman, som jag tillåter mig hemställa om bifall till utskottets såväl kläm som motivering.

Herr Carlström: Herr förste vice talman! Herr Sköld deklarerade i början av sitt anförande, att alla inom utskottet varit eniga om att ifrågavarande anslag skulle uppföras såsom särskilt anslag. Jag vill med anledning härav säga, att jag visserligen icke gjorde någon invändning, då vi behandlade saken i utskottet, men att jag på avdelningen hade vissa betänkligheter angående riktigheten av att gå in för ett uppförande av anslaget såsom särskilt anslag.

Det är ju på det sättet här i landet — och jag förmodar kanske i andra länder också — att det år efter år uppträder än den ena, än den andra välvilliga föreningen, som handhar viss uppgifter, vilka den anser nyttiga. I början anlitar man de egna tillgångarna och resurserna, men det dröjer icke länge, innan man sneglar åt staten till, för att få hjälp, och åt landstingen och hushållningssällskapen, och endera dagen har man kommit så långt, att föreningen icke bara åtnjuter statsunderstöd utan nästan kan betraktas såsom en statsanstalt. Det

är ju givetvis bra, att det finns människor, som vilja utröna nyttiga saker på ett eller annat område, och särskilt på jordbrukets område äro vi tacksamma för de råd och upplysningar vi kunna få. Det är emellertid ofta så, att den nytta man åsyftar stannar på papperet och icke avsätter några spår i det praktiska livet.

Ang. anslag till jordbrukstekniska föreningen.
(Forts.)

Se vi nu efter, vad jordbrukstekniska föreningen har för stora planer på sitt program, finna vi på sidan 296 i nionde huvudtiteln, att det heter: »Såsom exempel på de större arbeten, som föreningen nyligen upptagit, kunde nämnas en undersökning över arbetsvagnar för lantbruket, genom vilken undersökning föreningen ämnade taga reda på och sedan sprida kännedom om de bästa vagnstyperna samt dessutom tillhandagå tillverkarna med råd i fråga om vissa konstruktionsdetaljer. Jämsides med detta arbete påginge inom föreningens standardsektion utarbetandet av förslag till standard för vissa ersättningsdelar till arbetsvagnar, vilket huvudsakligen gällde vagnarnas axlar och hjul.» Längre fram får man veta följande: »Ett för vårt land nytt skördförfarande, nämligen samtidig skörd och tröskning genom användning av skördetröskmaskin, hade under 1928 provats. Proven gåvo vid handen, att ifrågavarande maskin, på grund av den stora arbetsbesparing den medförde, vore värd uppmärksamhet även inom Sverige.»

Ja, vad man än tänker om arbetsvagnarna och standardiseringen av hjulbredden och axlarna, så måste man nog säga, att funderingarna på att här i landet med vårt klimat ha en skördemaskin, som tröskar samtidigt med att den tager av säden, äro funderingar i det blå. Det är väl ingen, som på allvar kan tro, att vi skulle kunna begagna oss av en sådan i vårt land. Vårt vete blir mjukare år från år tack vare herr Weibull och andra. Under sådana förhållanden är det icke gärna möjligt att tänka sig, att det skall vara så torrt att man kan tröska samtidigt som man hugger av det.

För övrigt vill jag framhålla, att den standardiseringsverksamhet, som i samband med nu föreliggande anslag åberopats, erhållit ett anslag av 7,000 kronor från det standardiseringsanslag, som återfinnes under *tionde* huvudtiteln. Skall man nu uppföra ifrågavarande förening under en särskild punkt av nionde huvudtiteln, borde man väl taga med alla de tillgångar den har av statsmedel och icke endast uppvisa vissa av dem. Här använder man helt enkelt till vissa av de arbeten, som man åberopar, medel från ett annat håll, vilket icke här kommer till synes.

Vad sedan beträffar torkningen av betesvallsgräset, så förstår jag, att denna sak kan vara ganska viktig. För min del sysslar jag ju litet med att anlägga betesvallar på min gård, men ännu har jag icke fått så mycket bete, att det räckt till djuren som betesfoder, än mindre så mycket gräs, att det skulle kunna skördas till torrfoder. Det kan ju emellertid hända, att det är lämpligt i vissa fall att använda även betesvallarna såsom slättervallar, och det föreligger naturligtvis vissa svårigheter att torka det gräset. Då man emellertid är inne på den linjen, som det påstås att man skall torka det på maskinell väg eller genom uppvärmning, tror jag, att man vill gå en väg, som är tämligen opraktisk, och föreslår något som kommer att stanna på papperet och som i levande livet aldrig kan realiseras. Jag har dock ingenting emot, att föreningen får göra något nyttigt i detta avseende, men jag anser icke, att saken är så brådskande, att, när Kungl. Maj:t har ärendet under utredning, man behöver fjäska och påskynda utredningen.

Jag vill därför biträda det yrkande, som utskottets ordförande gjort i avseende å motiveringen.

Herr Pettersson i Bjälbo: Herr förste vice talman! Vad det här gäller är uteslutande en utredning om ett tillgodogörande av betesgräset, vare sig det

Ang. anslag
till jordbruks-
tekniska för-
eningen.
(Forts.)

nu skall ske genom torkning, ensilering eller på annat sätt. Det förvånar mig, att, även om saken icke röner direkt motstånd, man dock vill bidra till något som skulle innebära ett fördröjande av densamma. Vi skola komma ihåg, att här importera vi varje år utländska foderkakor för ett belopp av 80 miljoner kronor, och det finns intet sätt, varpå vi kunna minska eller ersätta denna import om icke genom ett effektivt utnyttjande av betesgräset genom ensilering eller på annat sätt. Det är alltså en utredning i det avseendet, som det är fråga om, och jag kan icke förstå annat än att saken är av den natur, att den verkliga brådskar. Ju förr vi få den utredd och genomförd, dess bättre måste det vara.

Inom utskottet fanns det, såsom redan nämnts, mycket stora sympatier för frågan, men av rent formella skäl, som herr Sköld påpekade, nämligen att departementschefen framhållit att saken ligger under regeringens prövning. ansågo vi oss icke kunna fatta ståndpunkt till densamma, utan förmenade, att Kungl. Maj:t borde få fullfölja sin utredning och sina avsikter utan något ingripande från riksdagens sida. Med hänsyn emellertid till frågans stora vikt och betydelse ville vi göra ett uttalande, i vilket vi påpekade önskvärdheten och den stora nyttan av att en dylik undersökning kunde komma till stånd. Vi ansågo det lämpligt att giva Kungl. Maj:t en uppmuntran och en påstötning om att vi från riksdagens sida önskade denna utredning igångsatt och avslutad så fort som möjligt, för att de praktiska åtgärderna sedan skulle kunna vidtagas. Under sådana förhållanden förstår jag knappast, att såväl utskottets ordförande som herr Carlström kan ha något egentligt emot att den sista punkten i utskottets motivering kommer med.

Jag ber, herr förste vice talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan och uttrycker mitt gillande av dess motivering i dess helhet.

Herr **Johansson** i Uppmälby: Herr talman! Jag vill med anledning av den siste ärade talarens anförande säga, att jag ingenting har att invända emot en undersökning av här ifrågavarande spörsmål och aldrig uttalat mig emot en sådan. Jag anser emellertid, att när en fråga ligger hos Kungl. Maj:t för prövning Kungl. Maj:t i lugn och ro skall få verkställa denna utan att riksdagen giver några direktiv om huru ärendet skall prövas. Jag antager, såsom jag förut sade, att prövningen kommer att ske på ett förståndigt och förnuftigt sätt och leda därhän, att åtgärder vidtagas, och jag kan icke finna, att vi, såsom herr Pettersson i Bjälbo uttryckte sig, böra giva Kungl. Maj:t någon påkörare.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr **Pettersson** i Bjälbo: Herr talman! Jag vill erinra om, att det direktiv, som herr Johansson i Uppmälby talar om att vi skulle giva Kungl. Maj:t i detta fall, utslutande består däri, att vi uttala vår sympati för saken och anhålla, att Kungl. Maj:t fortast möjligt utreder densamma. Något annat direktiv ha vi icke, och detta anser jag icke vara av den beskaffenheten, att vi behöva rygga tillbaka för att giva det.

Herr **Svensson** i Grönvik: Herr förste vice talman! Om man har fullt förtroende för Kungl. Maj:t i denna fråga, behöver man ju icke skriva och göra någon särskild påstötning om att utredningen bör ske fortare. Man behöver icke säga ifrån, att det och det skall göras och göras snart. Det är detta vi reservanter icke ansett oss böra säga ut, och därför ha vi icke varit med om den formulering utskottet givit sin motivering. Det har förut sagts, att vi samtliga äro intresserade av frågan, men att riva upp den till sådana proportioner som herr Pettersson i Bjälbo gör, när han säger, att den har en

ofantligt stor inverkan på vår kraftfoderimport, tror jag är onödigt. I varje fall kan saken icke ha en sådan betydelse inom den närmaste tiden.

Jag instämmer i herr Johanssons i Uppmälby yrkande.

Ang. anslag till jordbruks- tekniska för- eningen.
(Forts.)

Herr Sköld: Med anledning av det yttrande, som herr Johansson i Uppmälby senast fällde, att det här skulle vara fråga om att giva Kungl. Maj:t något slags direktiv, vill jag bestämt bestrida, att så är fallet. Utskottet har endast velat uttrycka sin välvilja mot den framställning, som gjorts hos Kungl. Maj:t, och därigenom bindes icke på något sätt Kungl. Maj:ts rätt att fatta beslut.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till det av herr Johansson i Uppmälby under överläggningen framställda yrkandet; och blev utskottets hemställan i förevarande punkt av kam- maren bifallen.

Punkterna 34—50.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Härpå föredrogs *punkten 51*, angående anslag till lantmäteriundervisningen; och yttrade därvid

Ang. anslag till lantmäteri- undervis- ningen.

Herr Ekman: Herr förste vice talman! Vid den nu föredragna punkten behandlas också en av mig och även några förstakammarledamöter väckt motion, i vilken hemställts, dels att förslag till slutligt ordnande av lantmäteriundervisningen skulle föreläggas nästkommande års riksdag, dels ock att ett litet anslag skulle beviljas för visst ordnande av en del av lantmäteriundervisningen under nästkommande budgetår.

Vad beträffar den första delen av motionen, nämligen att förslag till slutligt ordnande av lantmäteriundervisningen skulle framläggas vid nästa års riksdag, har jordbruksutskottet iklätt sig borgen för att så kommer att ske, utan att vi behöva ingå med någon skrivelse till Kungl. Maj:t. Vid sådant förhållande har jag för min del intet yrkande att göra på denna punkt. Jag hoppas, att borgensmannens ord skall vara tillräckligt i detta avseende.

I sitt avstyrkande av vår framställning om att ett litet tilläggsanslag skulle beviljas innevarande år för visst ordnande nästa budgetår av en del av lantmäteriundervisningen framhåller utskottet, att det icke finner tillräckligt vä- gande skäl föreligga för vidtagande av en sådan åtgärd. Utskottet fortsätter: »Härtill kommer, att det i varje fall för utskottet icke är möjligt bedöma i vad mån det motionsvis väckta förslaget kan leda till ett föregripande av frågans slutliga lösning.» Det senare motivet kan icke imponera på mig, ty det hade varit utomordentligt lätt för utskottet att hos verket i fråga få upp- gift om, huruvida verket ansåge att ett föregripande skedde genom ett bifall till förslaget eller ej. Jag förmodar, att utskottet skulle ha fäst ett rätt stort avseende vid en dylik verkets egen förklaring. Sådant inhämtande har icke skett, och det förefaller mig, som om svårigheten för utskottet att bedöma saken icke varit alltför imponerande.

Jag skall emellertid icke göra något yrkande på denna punkt heller, då jag ju vill hoppas, att hela frågan kommer att ordnas inom en så närliggande tid, som utskottet i sitt utlåtande förutsätter. Jag har sålunda intet yrkande vid punkten.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Ang. anslag
till byggnads-
arbeten för
lantmäteri-
undervis-
ningen.

Punkten 52, angående anslag till byggnadsarbeten för lantmäteriundervisningen.

Uti *punkten 134* av förevarande huvudtitel hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att för inredande i enlighet med av byggnadsstyrelsen i skrivelse den 9 december 1929 framlagt förslag i tekniska högskolans gamla byggnad vid Drottninggatan av lokaler för lantmäteriundervisningen anvisa för budgetåret 1930/1931 ett extra reservationsanslag av 182,000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande framställning för beredande i enlighet med av byggnadsstyrelsen i skrivelse den 9 december 1929 framlagt förslag i tekniska högskolans gamla byggnad vid Drottninggatan eller på annat sätt, som Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt, av lokaler för lantmäteriundervisningen anvisa för budgetåret 1930/1931 ett extra reservationsanslag av 182,000 kronor.

Vid denna punkt var fogad reservation av herrar *Sederholm, Carl E. Eriksson, Kropp, Sköld, Hedlund* i Häste, *Månsson* i Erlandöro och *Pehrsson* i Bramstorp, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Kungl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte vinna riksdagens bifall.

Efter föredragning av punkten yttrade:

Herr Sköld: Herr förste vice talman! Såsom bekant har lantmäteriundervisningen under en lång följd av år varit förlagd till Östermalms gamla läroverk. Angående denna lokal har lantmäteristyrelsen kontrakt med Stockholms stad till den 1 oktober 1931. Det föreligger starka önskemål från stadens sida, att en flyttning därefter skall ske, så att staden må få disponera över byggnaden på sätt man anser vara lämpligt. Med anledning härav har nu Kungl. Maj:t framlagt förslag om att riksdagen skulle anvisa 182,000 kronor för iordningställande i gamla tekniska högskolan vid Drottninggatan av nya lokaler för lantmäteriundervisningen.

Förslaget har inom jordbruksutskottet väckt mycket stora betänkligheter på alla kanter. Det är nämligen på det sättet, att frågan om lantmäteriundervisningens anordnande är aktuell. Det föreligger, som bekant, ett av särskilda sakkunniga i ärendet avgivet förslag, vilket är beroende på Kungl. Maj:ts prövning. Dessutom har under årens lopp framkommit en hel mängd andra uppslag till lösande av frågan. Jag tror, att man kan säga, att det förefinnes åtskilliga linjer i fråga om det slutliga ordnandet av lantmäteriundervisningen. Det finns sådana, som företräda den meningen, att undervisningen skall fortgå något så när på det sätt som för närvarande sker, andra mena, att man skall inrätta en särskild lantmäterihögskola, andra anse, att undervisningen skall anknytas till tekniska högskolan, andra åter hålla före, att den skall anknytas till en blivande lantbrukshögskola o. s. v. Det råder alltså mycket delade meningar om denna sak. Såsom framgår av utskottets motivering vid föregående punkt är det tämligen tydligt, att förslag till lantmäteriundervisningens slutliga ordnande skall komma att föreläggas nästa års riksdag. Utskottet har då frågat sig, vilken inverkan ett anvisande av 182,000 kronor för byggnadskostnader vid innevarande års riksdag skulle kunna få på lantmäteriundervisningens slutgiltiga ordnande. Såsom det upplysts i utskottet, ingår det i den plan, som närmast föreligger, att man skulle iordningställa vissa delar av tekniska högskolans gamla byggnad för lantmäteriundervisningen i den omfattning den nu har. Men det är dessutom planlagt, att för det fall att riksdagen skulle komma att besluta, att särskild lantmäterihögskola skall upprättas, det skulle kunna ske en till- eller påbyggnad, och man får närmast

det intrycket, att anslaget på 182.000 kronor ingår såsom ett led i tanken på en omläggning av lantmäteriuundervisningen. Det kan alltså tyckas, som om ett anvisande av dessa medel kunde komma att binda riksdagens handlingsfrihet vid den prövning av själva huvudsaken, som är utlovad till nästa år. Betänkligheterna i detta avseende ha, som jag nämnde, delats av samtliga ledamöter i utskottet, men vi ha ändå vid slutavgörandet kommit att dela upp oss i två grupper. Majoriteten har för sin del ansett, att lantmäteriuundervisningen om möjligt bör få ha kvar sina lokaler, där de nu äro, intill dess frågan om undervisningens ordnande blir slutgiltigt avgjord, eller, om detta icke kan ske, att man försöker på annat sätt utan särskilda kostnader för staten provisoriskt ordna denna bostadsfråga, om jag så får säga, intill dess lantmäteriuundervisningen blir slutligt ordnad. Men, säger utskottsmajoriteten, i sista hand, om icke några andra utvägar stå till buds, må Kungl. Maj:t få anslaget på 182.000 kronor för att därmed göra som Kungl. Maj:t för gott finner, att antingen användas till omändring av tekniska högskolans gamla byggnad eller också till något annat likartat ändamål. Det finns en reservation, till vilken jag avslutit mig och som omfattats av sju av de i beslutet deltagande ledamöterna i utskottet. Vi ha ansett, att om riksdagen i år beviljar 182.000 kronor, man icke kommer att lägga ned samma kraft på att provisoriskt arrangera bostadsfrågan intill dess lantmäteriuundervisningen ordnats, som man skulle göra, om riksdagen icke anvisar medlen. Vi hålla för vår del före, att det nu, sedan frågan om lokaler för statens reproduktionsanstalt lösts på annat sätt, och det alltså här endast är fråga om lantmäteriuundervisningen, som omfattar ett 40- eller 50-tal elever, i en stad som Stockholm icke skall saknas möjlighet att provisoriskt ordna lokalfrågan. Det är dessutom icke alldeles klart, att ej Stockholms stad skulle medgiva någon ytterligare respit med hänsyn till den nuvarande lokalen, när själva huvudfrågan står på dagordningen. För att man skall undgå ett föregripande av huvudfrågan, bör alltså det begärda anslaget icke beviljas.

Nu kan man visserligen säga, att man på detta vis utsätter sig för oerhörda risker; kontraktet går ut den 1 oktober nästa år, och om man då icke kan få någon lokal, vad skall då ske? Vi, som tillhöra minoriteten, äro icke alls räddhågade inför den tanken. Vi äro tämligen övertygade om att denna fråga kan provisoriskt lösas, men även om detta icke skulle ske, är ingen tid försutten. Ty om det skulle visa sig under det kommande året omöjligt att provisoriskt lösa lokalfrågan, så kommer det en riksdag 1931 också, och då kan den riksdagen vidtaga de åtgärder, som äro nödvändiga.

Det kan då invändas, att man icke hinner vidtaga några omändringsarbeten under tiden från det beslut fattats vid nästa riksdag till den 1 oktober 1931. Jag skulle tro, att detta låter sig göra, men i varje fall är den punkten icke avgörande, ty det är alldeles påtagligt — jag har vid samtal med de i viss mån bestämmande inom Stockholms stad fått det intrycket bekräftat — att om riksdagen fattat beslut om andra åtgärder för lösandet av lantmäteriuundervisningens lokalfråga, kommer icke Stockholms stad att påfordra, att man skall lämna Östermalms gamla läroverk den 1 oktober 1931, utan man kommer, som helt naturligt är, att taga hänsyn till att det kan behövas en respittid av några månader eller något halvår därutöver.

Det finns alltså icke någon anledning, att riksdagen nu skulle genom att anvisa medel på sätt utskottet föreslagit binda riksdagens handlingsfrihet, när det gäller frågan om lantmäteriuundervisningens ordnande. Det är på grund härav, som jag, herr talman, yrkar bifall till den av herr Sederholm m. fl. avgivna, vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Ang. anslag till byggnadsarbeten för lantmäteriuundervisningen.
(Forts.)

Ans. anslag
till byggnads-
arbeten för
lantmäteri-
undervis-
ningen.
(Forts.)

Herr **Johansson** i Uppmälby: Herr talman! Herr Sköld nämnde, att det icke råder stor olikhet mellan majoritetens och utskottsreservanternas ståndpunkt. Detta är riktigt så till vida, att reservanterna äro ense med majoriteten om att ifall man kan uppskjuta denna byggnadsfråga till dess man får frågan om den högre lantmäteriundervisningen ordnad, bör man göra det. Men reservanterna finna sig kunna taga på sitt ansvar, att det i så fall icke kommer att uppstå några svårigheter att få lokalfrågan ordnad, något som majoriteten icke kunnat göra. Vi ha ansett, att om de vägar vi föreslagit icke skulle vara framkomliga, bör Kungl. Maj:t ha medel till sitt förfogande för att iordningställa lokalen vid Drottninggatan för ifrågavarande ändamål.

Vi ha diskuterat denna fråga ingående många gånger på avdelningen och även i plenum, och det är enligt min mening nästan omöjligt att här bilda sig en bestämd uppfattning. Kontraktet med Stockholms stad löper ut den 1 oktober 1931, och statsrådet har meddelat, att det icke finns några utsikter att sedan få förhyra lokalerna, därför att fastigheten skall rivas. På avdelningen ha vi gjort en förfrågan hos Stockholms stad, och där kunde man icke lämna annat besked, än att om byggnaden skall stå kvar, måste det bli en ny överenskommelse mellan kronan och Stockholms stad; vad denna överenskommelse skulle gå ut på, vägar man icke säga. Vi ha hyst det förtroendet för Kungl. Maj:t, att vi förklarar, att Kungl. Maj:t visserligen — därom äro utskottets majoritet och reservanterna ense — först skall pröva varje möjlighet att nu undvika en nybyggnad, men tillika, om det visar sig, att lokalfrågan icke på det sätt som här är antytt låter sig lösas, erhåller såsom en sista utväg tillfälle att föranstalta om de ifrågasatta byggnadsarbetena.

Jag förstår mycket väl, vad som ligger under det hela. Det gäller en principfråga, som hänger samman med den föregående punkten. En del inom utskottet ha den uppfattningen, att om man går in för utskottets förslag, skulle därmed ha givits ett första handtag åt det stora förslag på området, som föreligger. Å andra sidan anse jag och en del andra utskottsledamöter, att man genom utskottets hemställan så att säga motar detta stora förslag; vem som har rätt i det fallet veta vi ju icke. Detta är emellertid en sak för sig; utskottets skäl för sin ståndpunkt äro de jag nu berört.

Herr Sköld är övertygad om att det i Stockholm i vilket fall som helst skall finnas lokaler att tillgå för ändamålet. Jag vägar icke uttala mig härom. Vi måste väl ställa det så, att lantmäteriundervisningen icke blir helt och hållet utan lokaler och av denna anledning måste inskränka sig eller läggas ned, och då tycker jag den säkraste utvägen är den som utskottet förordar. För övrigt har Stockholms stad icke visat någon välgörenhet härvidlag. För dessa gamla ruckliga lokaler har staten fått betala 11,000 kronor om året i hyra, och det kan hända, att utskottets hemställan till Kungl. Maj:t kommer att utgöra en press på Stockholms stad, då det gäller fastställande av hyra för lokalerna. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Chefen för jordbruksdepartementet herr statsrådet **Johansson**: Herr talman! Jag anser, att utskottets förslag icke skall behöva föregripa den förestående omorganisationen av lantmäteriundervisningen utan att man snarare på denna väg kan lösa lantmäteriundervisningens bostadsfråga billigare än eljest.

När det visade sig, att jag icke kunde föreslå framläggande av förslag om lantmäteriundervisningens ordnande främst på grund av att frågan om stadsplaneundervisningen icke var klar — en del vilja ha den inordnad i lantmäteriundervisningen, under det andra anse, att den skall vara fristående — så måste ett förnyat övervägande komma till stånd, och utredning på kommunikationsministerns föredragning kommer att härom företagas.

Jag hade vid propositionens avfattande att taga ställning till frågan, sedan

det blev känt, att Stockholms stad icke längre kan tillhandahålla de lokaler för lantmäteriundervisningen, som man för närvarande förhär. Redan 1927 påpekade lantmäteristyrelsen nödvändigheten av att man ordnade med nya lokaler, därför att Stockholms stad hade för avsikt att riva det hus, där vederbörande nu äro inrymda. I det förslag till lantmäteriundervisningens ordnande, som utarbetats, har också förordats en nybyggnad för en av byggnadsstyrelsen beräknad kostnad å 675,000 kronor. Det har ansetts, att genom att bereda lokaler på sätt som propositionen föreslår skulle man kunna vinna en lösning, som kunde bestå för en tid framåt. Även om den nya lantmäteriundervisningen komme till stånd, kan med dessa lokaler för en mindre summa en ytterligare utökning ske. Man löser således genom bifall till den kungl. propositionen lantmäteriundervisningens bostads- och lokalfråga för en relativt längre tid framåt och för en mindre kostnad än om man skulle nödgas gå in för en nybyggnad för 675,000 kronor. Jag förstår nog, att det finns på vissa håll de, som gärna skulle se, att en sådan nybyggnad komme till stånd, men jag har som sagt funnit, att man mycket väl kan lösa bostadsfrågan på ett enklare och billigare sätt. Jag tror icke, att man binder Kungl. Maj:t och riksdagen, om man går in för denna ståndpunkt, ty med en sådan anordning kan man få det hela till ett avslutat helt.

Nu säges det, att det saknas icke möjlighet att hyra lokaler för ändamålet, och att man kan skjuta på frågan till 1931 års riksdag; kontraktet går ju icke ut förrän på hösten nästa år. Men jag vill erinra om att i så fall försättes man i ett tvångsläge. Om man skall så kort tid före kontraktstidens slut förhandla med Stockholms stad, blir det säkerligen inga billiga villkor, och den hyra, som man kan få betala, kan komma att gå till betydligt mera än räntorna på det kapital, som man skall lägga ut. Jag måste därför tillstyrka, att kammaren följer den väg, som utskottet anvisar.

Herr Sköld: Herr talman! Endast några repliker. Herr Johansson i Uppmälby och herr jordbruksministern ville göra gällande, att om man uppskjuter denna fråga till nästa års riksdag, ger man Stockholms stad tillfälle att pressa fram ett mera ogynnsamt hyresavtal än det nu gällande. Men vi böra väl alla utgå ifrån att ett kvarboende i Östermalms gamla läroverk måste bli ett mycket kortvarigt provisorium. Det är knappast tänkbart att bo kvar därute mer än högst ett år efter det kontraktet gått till ända. Det kan väl då icke vara någon glädje för Stockholms stad att tillgripa några utpressarmetoder för den korta tid, som kan komma i fråga.

Vad som särskilt gläder mig är, att varken utskottets ordförande eller statsrådet bestritt möjligheten av att denna fråga kan lösas nästa år. Vad man sagt om ett eventuellt föregripande av lantmäteriundervisningsfrågan, må gälla för vad det kan. Men om man en gång bestämt sig för vissa lokaler, har man, såvida man skall ha någon nytta av de nedlagda kostnaderna, bundit sig för en viss ram för framtiden, något som måste få betydelse vid frågans slutliga avgörande.

Man har faktiskt icke kunnat anföra några skäl mot att uppskjuta frågan till nästa år. Om frågan om lantmäteriundervisningen då skall komma på riksdagens bord, står väl riksdagen i en helt annan situation, när det gäller att bedöma denna byggnadsfråga, än i år. Detta åtminstone är en sak, som icke kan bestridas, och som egentligen bör vara avgörande för ärendet i dag. Jag tillåter mig därför, herr talman, att vidhålla mitt yrkande.

Herr Pettersson i Bjälbo: Herr talman! Jag har tillhört de sakkunniga, som utarbetat förslag om lantmäteriundervisningen, och vi voro i stort sett eniga

Ang. anslag till byggnadsarbeten för lantmäteriundervisningen.
(Forts.)

Ang. anslag
till byggnads-
arbeten för
lantmäteri-
undervis-
ningen.
(Forts.)

om förslaget. Jag tror för min del icke, att det kommer att bli någon nämnvärd förändring, utan förslaget kommer sannolikt att i stort sett vinna godkännande, möjligen med en och annan mindre jämkning. Den enda punkt, som egentligen är av någon betydelse, gäller stadsplaneundervisningen, men en ändring härvidlag blir, om den kommer till stånd, säkerligen icke av den natur, att den kan inverka på lokalfrågan.

Härmed må vara hur som helst: man bör givetvis icke slutgiltigt lösa lokalfrågan, förrän undervisningsfrågan är avgjord, ty den senare kan inverka på den förra. Detta har också utskottet haft en stark känsla av. Vad föreslår då utskottet? Jo, att man med hänsyn till dessa ovissa förhållanden skall lägga saken i Kungl. Maj:ts hand. Man bör låta Kungl. Maj:t först försöka att få hyra de gamla lokalerna för ett år framåt; lyckas icke detta, skall Kungl. Maj:t söka finna andra lokaler i Stockholm, eventuellt däruppe vid gamla tekniska högskolan, utan att det göres några särskilda påkostnader. Och som det tredje alternativet vill utskottet bereda Kungl. Maj:t möjlighet att utföra ifrågasvarande byggnadsarbeten för 182,000 kronor. Skillnaden mellan utskottets och reservanternas förslag är därför icke stor. Reservanternas vilja bara avskära den sistnämnda möjligheten; man vill ställa Kungl. Maj:t mot väggen och tvinga den att skaffa lokaler på ett eller annat sätt. Den enda motivering jag hört herr Sköld anföra för sin reservation är den, att regeringen eljest icke med tillräcklig kraft kommer att gå in för att skaffa lokaler. Men nog kommer Kungl. Maj:t att i alla fall söka följa riksdagens direktiv. Det är icke riktigt att på detta sätt ställa Kungl. Maj:t mot väggen och att ej lämna den utvägen öppen att i sista hand föranstalta om vissa byggnadsanordningar. Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Carlström: Herr talman! Såsom redan förut påpekats, har denna fråga ett visst samband med den föregående punkten i utskottsutlåtandet. Såsom läget nu är, är det sannerligen inte gott att bedöma, vilken väg man skall gå i detta fall för att komma till det bästa resultatet. Det är ju tydligt, att om lantmäteriuundervisningen skall organiseras på ett helt annat sätt, än den för närvarande är ordnad, kommer den att kräva även andra anordningar i fråga om lokalutrymme än om lantmäteriuundervisningen skall ha samma organisation som nu. Det har ju, såsom herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet påpekat, varit förslag uppe om, att man skulle bygga en ny byggnad ute vid Hjortberget för 675,000 kronor och dit förlägga denna skola. Nu måste jag säga, att då jag fick reda på dessa kostnader, som den nya organisationen skulle draga med sig — ty man får väl förutsätta, att det är endast under förutsättning, att en ny organisation kommer till stånd, som en sådan dyrbar byggnad skulle uppföras — blev jag betänksam även mot organisationen. Visserligen får ju inte den omständigheten vara fullständigt avgörande vid ställningstagande i denna fråga, men jag har ändå den meningen, att man riskerar mindre, om man går den väg, som utskottet här föreslagit, nämligen att i händelse Kungl. Maj:t inte skulle kunna ordna ett tillfälligt lokalbehov för ännu ett år framåt, man då i nödfall använder de 182,000 kronorna, för ordnandet av lokalbehovet i gamla tekniska högskolan.

Det förefaller emellertid, som om herr statsrådet inte hade riktigt uppfattat, vad utskottet skrivit i sitt utlåtande. Ty av hans anförande tycktes framgå, att han utan vidare var inställd på att göra denna förändring och alltså utan någon vidare förprovning gå in för denna ombyggnad. Det är inte utskottets mening, ty utskottet har ju tydligt sagt ifrån, att först skall det undersökas, om några andra möjligheter finnas för att ännu ett år slippa tillgripa några ny- eller ombyggnadsarbeten, och först när dessa utvägar äro stängda, skola de 182,000 kronorna få användas. Jag vill understryka detta, att utskottet alltså

inte gått in för Kungl. Maj:ts förslag utan vidare och bara säger: Varsågod, här äro pengarna till omändringsarbetena. Det är endast i nödfall, när icke någon annan väg står öppen, som man vill, att Kungl. Maj:t skall gå denna väg.

Då det ligger till på det sättet, att man inte kan vara säker på att få förlängt kontrakt på den lokal, som för närvarande disponeras, och man inte är säker på, att andra utvägar kunna finnas, har jag det förtroendet för Kungl. Maj:t att jag är med om att ställa dessa pengar till Kungl. Maj:ts förfogande såsom en sista resurs, och det tycker jag herr Sköld också kunde vara med om. Han nämnde i ett annat ärende, att man inte skulle ge direktiv, och det bör han själv tillämpa i detta fall. Skillnaden mellan utskottets och reservanternas ställning är tämligen liten, och jag hoppas, att Kungl. Maj:t skall få tillfälle och möjlighet att uppskjuta dessa omändringsarbeten vid tekniska högskolan ännu ett år, och att Kungl. Maj:t gör sig all möda för att undvika en sådan anordning under det närmaste året. Vi vilja emellertid inte med misstroende säga, att vi icke vilja anslå medel härtill och därigenom ställa Kungl. Maj:t utan möjlighet att vidtaga denna anordning — något sådant har jag icke velat vara med om — och därför ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Sköld: Herr talman! Endast ett enda ord. Det finns ju inte någon anledning för mig att fortsätta med ett bemötande av detta tal, att om det inte finns någon annan utväg, skall man tillgripa denna utväg, då det ju är tydligt, att det är möjligt att vänta med byggnadsfrågan till nästa år, då den kommer i samband med själva undervisningsfrågan. Vad jag emellertid nu önskade framhålla, närmast gentemot herr Pettersson i Bjälbo och likaså mot utskottets ärade ordförande, när man gör gällande, att reservanterna vilja sätta regeringen i ett tvångsläge och inte hysa förtroende för regeringen, och att detta är den drivande kraften, att reservanterna inte tilltro Kungl. Maj:t att följa de direktiv, som utskottet har givit — så är detta inte med verkliga förhållandet överensstämmande. Herr Carlström, här måste det väl ändå vara direktiv; om inte direktiv förefinnas, är ju herr Carlströms egen ståndpunkt totalt ohållbar. Vi vilja icke sätta regeringen i något tvångsläge och hysa ej misstroende mot regeringen. Vi skola emellertid komma ihåg, att Kungl. Maj:t inte är något förvaltningsorgan, så att det är Kungl. Maj:t, som går omkring och frågar efter hyresmöjligheterna. Det är inte någon, som anser, att jordbruksministern skall gå ut och undersöka hyresmarknaden i Stockholm. Vi veta alla, hur det går till. Kungl. Maj:t måste uppdraga denna fråga åt lantmateristyrelsen, och då stå vi inför spörsmålet: Har lantmateristyrelsen intresse av att få detta omändringsarbete till stånd eller inte. Därpå kommer väl att bero huru mycket kraft, som på den sidan nedlägges på att följa de direktiv, som finnas i utskottets utlåtande. Det är inte alls gentemot Kungl. Maj:t, som vi hysa misstroende, utan det förhåller sig helt enkelt så, att man kan vara säker på, att om det här ligger 182,000 kronor på bordet, blir denna fråga icke provisoriskt ordnad. Om vi nu lägga fram pengarna, komma de att användas, det kunna vi vara fullt övertygade om.

Herr Pehrsson i Bramstorp: Herr talman! Inom utskottet har ingen meningsskiljaktighet rått i den punkten, att lokalfrågan inte är nöjaktigt löst, men utskottsmajoriteten har velat ställa till Kungl. Maj:ts förfogande ett belopp av 182,000 kronor. Som framgår av utskottsutlåtandet har majoriteten i utskottet föreslagit praktiskt taget tre direktiv. Således skulle bl. a. undersökas först huruvida det kunde vara möjligt att provisoriskt ordna frågan på ena eller andra sättet, och för den händelse en provisorisk anordning inte ginge för sig, så ställer man till sist ett belopp av 182,000 kronor till förfogande.

Ang. anslaget till byggnadsarbeten för lantmateristyrelsen.
(Forts.)

Ang. anslag
till byggnads-
arbeten för
lantmäteri-
undervis-
ningen.
(Forts.)

Nu kan man, liksom herr Sköld, säga, att inte kan Kungl. Maj:t själv undersöka, huruvida det är möjligt att få hyra den eller den lägenheten för en kortare tid, och hade det verk, som det här gäller, haft en önskan att få frågan provisoriskt ordnad till dess riksdagen hunnit bliva ense om, huru förslaget skulle se ut, hade det kanske varit möjligt att sådant förslag förelegat, men så har inte varit förhållandet, och jag tror inte heller, att det blir förhållandet. Är det då riktigt, att riksdagen går in för detta förslag, bara för att man inte för tillfället kunnat ordna denna fråga? Bör riksdagen med hänsyn till hyreskostnaden, som här åberopas, 11,000 kronor, och då man har klart för sig, att bostadsfrågan inte är slutgiltigt löst även med 182,000 kronor, bevilja detta belopp för att eventuellt tagas i anspråk för en ombyggnad eller tillbyggnad, som kanske räcker några år framåt, för att sedan bevilja ytterligare anslag för att eventuellt sammankoppla denna läroanstalt med en annan, om detta skulle i framtiden visa sig fördelaktigt. Det kan befaras att dessa 182,000 kronor utskottet föreslår kunna läsas fast i ett projekt, som riksdagen vid fri prövning inte skulle kunna biträda. Reservanterna hava ansett, att med ett uppskov till nästa år är ingen fara å färde. Det är riktigare, att, innan riksdagen beviljar ett så stort belopp, det föreligger ett väl genomtänkt förslag om, huru man tänker sig denna sak ordnad för framtiden.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Pettersson** i Bjälbo: Herr talman! Vi hava nyss här i kammaren haft en debatt angående anslag till jordbrukstekniska föreningen, som rörde påvens skägg, och jag tror, att det här rör sig om en ungefär lika viktig sak. Det är ju ingenting annat, som utskottet vill, än att bereda regeringen en yttersta möjlighet att anskaffa lokaler, för så vitt man inte kan ordna frågan på annat sätt. Herr Sköld säger, att han inte hyser något misstroende mot Kungl. Maj:t, men herr Sköld framhöll i ett föregående anförande, att, om man bereder Kungl. Maj:t denna sista möjlighet, Kungl. Maj:t inte med samma kraft går in för att anskaffa här ifrågavarande lokaler, och det måste väl i alla fall vara ett misstroende. Nu spelar det inte så stor roll, vilket förslag, som bifalles, men jag tycker, att det inte är riktigt rätt att ställa Kungl. Maj:t emot väggen och inte möjliggöra för Kungl. Maj:t att ordna saken på detta sista sätt, för så vitt andra utvägar skulle vara oframkomliga.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Sköld begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 52 av utskottets förevarande utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för nej-propositionen, vadan kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Punkterna 53—57.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 7.

Herr statsrådet *Johansson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 191, angående ytterligare statsunderstöd till Hornborgasjöns sjösänkingsföretag; och
nr 198, angående kapitalökning för budgetåret 1930/1931 till hemslöjds-lånefonden.

Dessa propositioner bordlades.

§ 8.

Å föredragningslistan var vidare uppfört jordbruksutskottets utlåtande, nr 17, angående reglering av vissa utgifter för kapitalökning för budgetåret 1930/1931 i vad angår jordbruksärenden.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Vid nu skedd föredragning av *punkten 2*, angående egnahemslånefonden, be-
gärdes ordet av

*Ang. egna-
hemslåne-
fonden.*

Herr *Andersson* i Igelboda, som anförde: Herr talman! Jag har på denna punkt icke något yrkande, men det är en synpunkt, som jag ofta fått mig till livs vid samtal med egnahemsbyggare och som jag här vill föra vidare till Kungl. Maj:t, på det att herr statsrådet måtte få tillfälle att taga denna sak under övervägande.

Man klagar rätt allmänt över, att de betalningsterminer, som äro fastställda för räntor och amorteringar å dessa egnahemslån, komma på en tid, som för egnahemslånetagarna är den mest olämpliga, eller vid nyåret. Inbetalningen av dessa egnahemslåneräntor jämte amorteringar sker i regel i samband med betalning av kronoutskylderna strax före jul. Detta är den tid, då egnahemslånetagarna ofta ha de minsta inkomsterna, och det har för många yppat sig stora svårigheter att just den tiden komma ut med de erforderliga beloppen. Om i stället betalningsterminerna skulle kunna sättas till hösten, anser man sig ha större möjlighet att åstadkomma det nödvändiga kapitalet och att lättare kunna fullgöra inbetalningarna. Det har därför gjorts en vädjan till mig att jag skulle framföra denna sak. Då det inte blivit tillfälle för mig att motionsledes föra saken inför riksdagens prövning, kan jag givetvis nu inte göra något yrkande, men jag hemställer till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet att taga denna sak under övervägande och eventuellt till nästa års riksdag framlägga förslag till ändrade grunder beträffande betalningarna av dessa egnahemslån.

Herr talman! Jag har icke något yrkande.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkterna 3 och 4.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. täckdikningslänefonden. *Punkten 5, angående täckdikningslänefonden.*

Uti punkten 5 av den till innevarande riksdag avlätna statsverkspropositionen, avdelning Utgifter för kapitalökning i vad anginge jordbruksdepartementet, hade Kungl. Maj:ts föreslagit riksdagen att

a) godkänna i statsrådsprotokollet föreslagna ändrade villkor för lån från täckdikningslänefonden; och

b) såsom kapitalökning för samma fond anvisa för budgetåret 1930/1931 ett reservationsanslag av 400,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehafvt en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 351, vari herr *Hammarlund* föreslagit, att riksdagen för sin del måtte besluta sådan ändring av kungörelsen den 22 juni 1920 (nr 332), att amorteringstiden för lån ur täckdikningslänefonden utsträcktes från 7 till 14 år.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte med avslag å ovanberörda motion bifalla Kungl. Maj:ts framställning i ämnet.

Reservation hade likväl avgivits av herr *Pehrsson* i Bramstorp, som ansett, att utskottet bort föreslå en utsträckning av amorteringstiden för täckdikningslån till 10 år.

Punkten föredrogs. Därefter yttrade:

Herr **Hammarlund**: Herr talman! Blott ett par ord i anledning av min motion om utsträckt amorteringstid för statens fyraprocentiga täckdikningslån.

Utskottet säger i sitt utlåtande, mycket välvilligt för resten, att utskottet har all förståelse för täckdikningens stora betydelse för jordbruket, men om utskottet har den uppfattningen, förefaller det mig litet underligt, att utskottet avstyrkt ifrågavarande motion. I utskottets utlåtande nr 17, sidan 6, andra stycket, står att läsa: »Från täckdikningslänefonden äger lantbruksstyrelsen bevilja hushållningssällskapen för utlämnande av täckdikningslån ett årligt belopp av sammanlagt 2,000,000 kronor. Enligt statsrådsprotokollet hade de under senare år utlämnade lånen uppgått till allenast 1,000,000 kronor.» Detta säger ganska mycket. Endast hälften av det disponibla beloppet har blivit av jordbrukarna använt, och orsaken härtill är inte den, att beloppet är för stort och lantmännen inte årligen dränera för denna summa, utan orsaken är den, att jordbrukarna anse amorteringstiden för kort och våga därför inte använda sig av dessa billiga kortfristiga lånemedel. Jordbrukarna i mina bygder använda sig i stället av tioåriga amorteringslån i sparbankerna men måste för dessa lån betala 5½ eller 6 procents ränta, och kan man inte skaffa borgen för dessa lån, underlåter man helt enkelt att dränera sin jord. Därför ha flera jordbrukare i mitt län stött på mig om, att man borde försöka få ändring i dessa opraktiska lånevillkor.

Nu kan ju invändas, att beträffande dessa statens fyraprocentiga lån behövs också borgen. Hushållningssällskapen ha ju, då borgen ej kunnat anskaffas, in-tecknat lånet i ifrågavarande fastighet, och inte annat än jag vet har detta fallit väl ut. Lånet lämnas ju endast till viss del av den totala kostnaden. Ägaren måste ju själv bekosta en viss del av arbetet, och följaktligen stiger fastigheten i värde mera än vad den nyin-tecknade skulden representerar, sedan fastigheten blivit dränerad. Då denna utsträckta amorteringstid inte medför någon utgift för statsverket och pengarna finnas disponibla, förefaller det mig som sagt litet underligt, att man inte kan få rättelse till stånd i en sak,

som är mindre praktiskt ordnad. Det är ju så med de styva lerorna i mitt län, att i allmänhet verkar inte dräneringen de första åren. Först nästa omgång i cirkulationen, således efter sex eller sju år, synes dräneringen avsevärt förbättra skörderesultatet. *Ang. täckdikningslånefonden.* (Forts.)

Då herr Pehrssons i Bramstorp yrkande till väsentlig del förbättrar villkoren för dessa län, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till hans reservation.

Herr **Johansson** i Uppmälby: Herr talman, ärade kammarledamöter! De förslag, som statsverkspropositionen i år innehåller beträffande täckdikningslånefonden, ha ju kommit såsom svar på en riksdagsskrivelse i fjol, däri riksdagen begärde förslag till sådan ändring i gällande villkor för lån från denna fond, att dylika lån finge under två år från lyftningsdagen innehavas räntefritt och utan amortering.

Nu sade den föregående ärade talaren, att summan av utlämnade täckdikningslån vore mycket liten i förhållande till de tillgängliga medlen, och det må ju vara sant, men jag hoppas och tror för min del, att denna lättnad, d. v. s. frihet från två års ränta och amortering, skall bidra till att lånen komma att bli mera begärliga. Genom dessa förslag framflyttas ju också tiden för amorteringarnas påbörjande med två år. Eftersom amorteringen icke börjar förrän två år äro gångna och amorteringstiden är sju år, behöver lånet alltså icke slutbetalas förrän nio år efter sedan det lyftats. En svårighet inställer sig ju alltid, så snart man går in för en längre amorteringstid, nämligen, i detta fall, svårigheten för hushållningssällskapen att kontrollera säkerheterna, och detta är kanske ett av skälen till att man nu icke velat gå in för längre tid. Med undantag av herr Pehrsson i Bramstorp, som i sin vid utskottets utlätnande fogade reservation yrkat, att amorteringstiden skulle utsträckas till tio år, voro vi inom jordbruksutskottet, såväl på avdelningen som då utskottet sammanträdde in pleno, av den mening, att den lindring i lånevillkoren, som Kungl. Maj:t nu föreslagit, nämligen dels frihet från ränta de två första åren, varvid staten tar på sig ränteförlusten, och dels den förlängda amorteringstiden, som innebär att lånet icke behöver slutbetalas förrän efter nio år, att denna lindring vore så betydande, att det icke förelåg anledning att för närvarande vidtaga någon annan åtgärd. Jag för min del är tacksam för att Kungl. Maj:t har tillmötesgått den framställning, som riksdagen på förslag av jordbruksutskottet gjorde i fjol i skrivelse till Kungl. Maj:t, så att dessa lån numera bli likställda med övriga lån, där låntagaren är befriad från ränta och amortering under de två första åren. Jag tycker, att när man fått denna fördel, skall man icke omedelbart spänna bågen ändå högre utan vara tacksam för den förmånliga ändring som skett. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Hammarlund**: Jag skall be att få återtaga mitt förut gjorda yrkande och i stället yrka bifall till min motion med den ändringen att amorteringstiden bestämmes icke till fjorton utan till tio år.

Herr **Pehrsson** i Bramstorp: Herr talman! Denna lånefond har ju kommit till av den anledningen, att man ansett det vara av stort värde för jordbrukarna och även ligga i statens intresse, att sådan jord, som därav är i behov, blir täckdikad, och för att då göra det lättare för dem, som sakna tillräckligt eget kapital för att utföra detta arbete, skulle staten bidra genom att lämna lån till täckdikningar ur denna fond.

Om det nu gäller täckdikning på statens mark och t. ex. en egendom byter

Ang. täckdik-
ningslåne-
fonden.
(Forts.)

arrendator, så anses det inom domänstyrelsen, att eftersom arrendator har skyldighet att betala arbetskostnaden medan staten betalar rörkostnaden, så skall arrendator, som avträder ett arrende, äga rätt att tillgodogöra sig en viss del av den kostnad han nedlagt på täckdikningen, emedan denna anses innebära en väsentlig grundförbättring av egendomen, och arrendatorn, som sagt, betalt en del av kostnaden. Härvid tillgår det så, att man delar upp kostnaderna för täckdikningen i femtondelar, motsvarande lika många år — kortare tid än femton år har man icke ansett sig kunna utgå ifrån — och säger, att då arrendatorn avträder arrendet skola så många femtondelar av kostnaden bestridas av honom, som motsvarar antalet på hans arrendetid belöpande täckdikningsår, medan återstående femtondelar skola lösas av den tillträdande arrendatorn. Man har uppställt denna regel för att kunna klara upp saken vid ombyte av arrendator.

Det har visat sig, såsom framgår av utskottets utlåtande — herr Hammarlund har för övrigt också påpekat saken — att av det för täckdikningslån tillgängliga beloppet, 2,000,000 kronor, icke tagits i anspråk mer än hälften, men därom är naturligtvis intet att säga, om detta beror på att behov av täckdikning ej förelegat i större omfattning. Jag underskattar ingalunda den förbättring i lånevillkoren, som Kungl. Maj:t föreslagit och utskottet tillstyrkt, nämligen att lånen skola vara räntefria under de två första åren, men min uppfattning är den, att täckdikningen är en sådan väsentlig grundförbättring på en jordegendom, att det kunde vara berättigat med en längre amorteringstid. Att använda pengar till stora täckdikningsföretag är enligt min mening ett av de bästa sätt, på vilka man överhuvud kan nedlägga pengar i en jordbruksfastighet, men det blir onekligen ganska stora belopp att amortera, om amorteringstiden icke är längre än sju år. Det vore därför en väsentlig lättnad, om denna amorteringstid kunde utsträckas till tio år. Jag har för den skull ansett mig skyldig att till utskottets betänkande foga denna reservation, som innebär yrkande om bifall till motionen med den ändring att amorteringstiden sättes, icke till fjorton år, som motionären föreslagit, men till tio år. Jag ber alltså att få instämma i det yrkande, som nu senast framställdes av herr Hammarlund.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmanen givit propositioner dels å bifall till utskottets hemställan, dels ock å bifall till samma hemställan med den av herr Hammarlund under överläggningen senast föreslagna ändring däri, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkten 6.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9.

Ang. avlyft-
ning eller
minskning av
i vissa jord-
bruksfastig-
heter inteck-
nad skuld.

Vidare upptogs till behandling andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 1, i anledning av väckt motion angående åtgärder till avlyftning eller minskning av i små och medelstora jordbruksfastigheter intecknad skuld.

I en inom andra kammaren väckt och till dess fjärde tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 43, hade herr *Herou m. fl.* föreslagit, att riksdagen måtte hos regeringen begära utredning angående de åtgärder, som kunde och borde vidtagas för att från de små och medelstora jordbruksfastigheterna avlyfta eller minska den intecknade skuldbördan, som tryckte dessa fastigheter, samt snarast framlägga de förslag, som av denna utredning kunde föranledas.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Ang. avlyftning eller minskning av i vissa jordbruksfastigheter in-tecknad skuld.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr Herou: Herr talman! Vi ha väckt en motion angående åtgärder för avlyftande av eller minskning i de små och medelstora jordbruksfastigheternas skuldbörda. Över denna fråga har nu fjärde tillfälliga utskottet yttrat sig och enhälligt avstyrkt vårt krav. Jag förmodar, att också riksdagen i dess helhet, med den sammansättning den nu har, kommer, om inte lika enhälligt, så dock enhälligt från de stora partiernas sida, att bifalla fjärde tillfälliga utskottets hemställan. Jag kan dock möjligen trösta mig på samma sätt som en mycket flitig motionär i första kammaren ibland brukar göra. När han undantagsvis får sina yrkanden tillstyrkta av ett utskott, brukar han nämligen önska att få motionerna tillbaka, ty han är alldeles övertygad om, att ifall riksdagen skulle bifalla hans motioner, så måste det vara något fel med dem.

Jag ser, att fjärde tillfälliga utskottet, mycket retsamt för övrigt, har förklarat, att motionärerna i sin hemställan inskränkt sig till att påyrka åtgärder endast i ett avseende, nämligen i vad avser avlyftande av eller minskning i fastigheternas in-tecknade gäld, ehuru väl det hade framställts en hel rad med krav i motiveringen. Jag tror inte man kan lasta utskottets ledamöter för den lapsus de därvidlag gjort sig skyldiga till. Vi ha nämligen framfört ett knippe av icke mindre en sju olika motioner, och det är icke vårt fel, att huvudmotiveringen gick till fjärde tillfälliga utskottet. Jag skulle ju närmast kunna beklaga, att denna huvudmotion med vår huvudsakliga och principiella motivering gick till ett utskott, som kunnat behandla en så allvarlig och så viktig fråga som denna på det lättsinniga sätt, som fjärde tillfälliga utskottet här har gjort, när utskottet som svar på vårt krav om utredning av denna vidlyftiga och invecklade sak kommer med ett utskottsbetänkande sådant som detta. Jag vill därför hoppas, att det för framtiden skall bli möjligt att få en sådan utskottsbehandling av frågor och angelägenheter av denna art, som deras vikt och betydelse kräva. Att fjärde tillfälliga utskottet behandlat denna motion på detta sätt, måste bero därpå, att i detta utskott icke finnes någon representant för vårt parti, och när nu ingen annan ansett sig böra gå in för bifall till motionen, så har det kommit att bli på det sättet att man, efter att ha legat på motionen ända fram i mars månad, avfärdat densamma på detta sätt. Det finnes sålunda inga som helst möjligheter för kammarens ledamöter att få den utredning angående detta spörsmål, som är behöflig för ett riktigt ståndpunktstagande i denna för småbondeklassen så viktiga fråga.

Går jag längre fram i detta lilla korta utskottsutlåtande, så finner jag ju där ett av skälen varför fjärde tillfälliga utskottet avstyrkt motionen. Utskottet säger nämligen, att frågan om förbättrande av jordbrukets ekonomiska läge är föremål för undersökning genom den pågående jordbruksutredningen. Jag skulle emellertid tro, att utskottets ärade ordförande icke alls kan prestera den bevisföring, som skulle kunna göra det troligt för oss, att denna utredning, som sysslar med jordbrukets läge, också kommer att företaga en utredning i det syfte, som ligger till grund för det krav vi framställt.

Sedan kommer i alla fall »summan av kardemumman», när utskottet säger, att det förslag, som vi ha framfört, skulle leda till oöverskådliga och enligt utskottets mening högst betänkliga konsekvenser, enär, säger man, andra persongrupper givetvis också skulle komma med liknande krav. Jag vill därtill säga, att åtminstone hittills all behandling av angelägenheterna här i riksdagen visat, att man icke plägar taga ställning till en fråga förrän vid det tillfälle, då

(Forts.)

Ang. avlyftning eller minskning av i vissa jordbruksfastigheter in-tecknad skuld.

(Forts.)

den kommer fram. Därest andra befolkningsgrupper till äventyrs skulle komma med krav i liknande syfte, ha vi ju anledning att med hänsyn till det sakliga innehållet i deras krav då taga ställning till detsamma.

Jag vill fästa uppmärksamheten därpå att vi här i landet varje år anslå 14.5 miljoner kronor för att bereda möjligheter till nybildning av jordbruksegna-hem. Sedan 1905 har genom egnahemsverksamheten i landet givits möjligheter för jordsökande personer till ett antal av 35,000 att erhålla dylika jordbruksegna-hem. Det måste i alla fall mana oss till allvarlig eftertanke, när den ekonomi-ska utvecklingen nu med bestämda och klara fakta visar oss, att samtidigt som man har givit miljonanslag till denna nybildning av jordbruksegna-hem, så ha lika många gamla jordbruksinnehavare stupat på näsan efter en lång och ohygglig kamp mot en tryckande skuldbörda. Det kan naturligtvis inte få fortgå på det sättet, att man å ena sidan icke gör någonting för att skydda dem, som stå inför hotet att genom exekutiv auktion kastas ifrån sitt bruk-ningsområde, och å andra sidan, med varm hand, giver 14.5 miljoner kronor om året för att skapa fram nya offer för ett system, som är ohållbart och som bara skapar nya slavar åt systemet självt. Det är också mycket intressant att konstatera, hurusom vissa egnahemslånesökande förstått att draga dessa rik-tiga politiska slutsatser beträffande den politik från visst håll, som även i dag ställer frågan om nybildningar av jordbruk i förgrunden, när i stället frågan, hur man skall skydda det som är, måste, på grund av den ekonomiska utveck-lingen, betraktas såsom det viktigaste.

Egnahemsnämnderna och hushållningssällskapens sekreterare rapportera, att antalet egnahemslånesökande kraftigt minskats, och vi ha också anfört exem-pel härpå i vår motion. Sekreteraren i ett hushållningssällskap har uttalat, att en del av dessa egnahemslånetagare sitta så trångt, att om krisen fortsätter, så måste de förr eller senare ge upp. Han yttrar för sitt vidkommande, att det ur det allmänna synpunkt måste te sig bedrövligt att när staten hjälper folk till jord och vederbörande själva ha offrat pengar och arbete på sitt jordbruk, en plötslig kris skall förstöra, vad som löftesrikt påbörjats.

Jag vill sålunda framhålla, att det inte är nog därmed, att den synnerligen brännande frågan om bättre kreditmöjligheter för de ekonomiskt svaga jord-brukarna måste lösas, utan man måste gå ännu längre och komma till botten av detta problem. Vi måste se till, att genom ett energiskt och raskt ingripande åtgärder vidtagas för avlyftande av skuldbördan.

Jag vet inte, om jag skall plåga dem, som nu ämna avslå vårt krav, med några siffror angående denna in-tecknade skuldbörda, men jag kan ju nämna att densamma utgjorde på 1870-talet ungefär 570 miljoner kronor för att, år 1927 vill jag minnas, ha nått upp till den svindlande summan av över 4 miljar-der 800 miljoner kronor. Jag vill erinra om, att bara räntan på denna in-tecknade gäld motsvarar i dag en penningsumma av 250 miljoner kronor, eller en fjärdedel av hela svenska skördevärdet. Man kan bättre illustrera detta, om man förfar såsom vi gjort i vår motion, där det finnes en tabellarisk jämfö-relse, som belyser vad detta innebär.

Om vi på vissa år slå ut ränteutgifterna, så befinnes det, att, för den i sven-ska jordbruk in-tecknade gälden, denna ränteutgift utgjorde 28.7 miljoner kro-nor på 1870-talet, medan samma utgift nu närmar sig 250 miljoner kronor. Undersöker man hur pass tungt denna årliga ränteutgift för den in-tecknade skuldbördan faller på jordbruket och slår ut denna utgift på varje hektar odlad jord under olika tidsavsnitt, så skall man finna, att den belöpte sig på 1870-talet till 11 kronor per hektar odlad jord, men att den år 1924 hade hunnit upp till 64 kronor per hektar odlad jord. Då avkastningsvärdet eller skördevärdet under samma tidsavsnitt ökats från 548 miljoner kronor till 1,196 miljoner kro-nor och, om man slår ut detta värde per hektar under samma tid, från 222 kro-

nor till 307 kronor eller med 50 %, så ha däremot under samma tid ränteutgifter-
na per hektar fem- och sexdubblats.

När vi i vår motion framställt detta krav, ha vi också gått in för att visa, att när man vill söka befria jordbruksfastigheterna från tyngden av den årliga skuldbördan, så måste man också se till att dessa fastigheter icke ånyo kunna in-tecknas. Man måste nämligen förhindra, att personer bara resonera som så, att nu är det ingen fara längre, nu betalar staten våra skulder, så att nu är det bara att fortsätta. Det måste därför givetvis genom särskilda åtgärder förhindras, att sådana konsekvenser uppkomma vid ett bifall till vårt krav. Vi ha också begränsat oss dithän, att vi ansett oss böra sätta en gräns, så att vårt förslag skulle komma att avse allenast fastigheter med ett taxeringsvärde av högst 30,000 kronor och en areal av högst 20 hektar åkerjord. Vi ha vidare föreslagit, att ju svagare och mindre fastigheten är, desto kraftigare bör ingripandet från statens sida vara. Jag förstår, att en sådan politik måste te sig underlig för en riksdag, en folkförsamling, som i år tidigare bedrivit en rakt motsatt politik, den politiken nämligen, som tagit sig uttryck i tullsträvanden och som gått ut på åtgärder i motsatt riktning, d. v. s. att man skall giva mera hjälp ju större och rikare fastigheterna äro och taga denna hjälp från de allra fattigaste. Jag vill vidare betona, att under det alla de andra krav, som framställts på åtgärder i syfte att hjälpa jordbruket i dess nödläge och bringa hjälp åt jordbrukare, som kommit i svåra förhållanden på grund av jordbrukskrisen, mötts med invändningar att den eller den föreslagna åtgärden ju inte kommer att hjälpa oss norrlänningar och den eller den åtgärden, som kanske är till hjälp för norrlänningarna, den intresserar icke oss, ty den få vi sörlänningar ingen glädje av, så är det här fråga om ett förslag, som, observera det, skulle hjälpa varje jordbrukare, oavsett i vilken landsända han bor, smålänningen lika bra som värm-länningen, skåningen lika bra som norrbottningen. Denna hjälpaktion blir följaktligen inte alls beroende av var vederbörande bor och den blir icke heller beroende av sådana förhållanden som huruvida det är möjligt att odla betor i en viss landsända eller icke.

När jag nu ånyo ser på detta utskottsbetänkande och finner denna nationella samling och enhetlighet i avslagsyrkandet, så erinrar jag mig vad herr Månsson i Furuvik sade i debatten häromdagen. Han sade, att partierna av i dag äro gamla trasor, som sakna varje underlag hos folket, och att det här verkliga behövdes en nyorientering. Det synes mig, som om man hade full anledning att säga, att ställningstagandet till denna motion visar riktigheten av ett dylikt uttalande.

Det har i de mest olika kretsar påvisats huru fruktansvärt läget är för jordbruket. Det säges t. o. m. från sådant håll som Nya Dagligt Allehanda, således från högerhåll, att medan det politiska avgörandet dröjer går jordbruket under. »Ingen kan misstaga sig på att katastrofen i dag rusar allt närmare. I tusentals bondehem har nöden gjort sitt intrång. Förut välbärgade familjer se framför sig endast konkursen.» Det var från det hållet. För någon tid sedan hölls i Norrköping ett diskussionsmöte och det föreslogs en resolution efter föredrag av en folkfrisinnad kvinna, som, när det gäller åtgärder för jordbruket och för avhjälpande av jordbrukets skuldsättning är betydligt mera manhaftig ifråga om uppträdandet än alla frisinnade representater tillsammans här i riksdagen. Efter detta föredrag antogs enhälligt en resolution. Mötet var anordnat av Norrköpings arbetarekommun och i resolutionen heter det att jordbrukets nödläge främst hade sin rot i nuvarande äganderättsförhållanden till jorden, vilka lämnade utrymme för en sådan omfattande belåning av jorden och sådana spekulationer, att jordbruksvärdet därigenom drevs upp i onaturligt hög grad, varigenom åstadkoms en skuldsättning, som jordbruket ej kan bära. Man ansåg, att endast genom en sådan omläggning som den ifrågasatta en avlastning av

Ang. avlyftning eller minskning av i vissa jordbruksfastigheter in-tecknad skuld.
(Forts.)

Ang. avlyftning eller minskning av i vissa jordbruksfastigheter in-tecknad skuld.
(Forts.)

jordbrukets skuldbörda kunde ernås och en varaktig hjälp kunde bringas åt jordbruket. Från andra håll har i liknande situationer påvisats samma synpunkter och i den politiska propagandan i landet har man under årtionden hört talas om just denna jordbrukets skuldbörda. Nu förelåg äntligen krav på en begäran om utredning angående de åtgärder, som kunde och borde vidtagas för att komma till rätta med detta problem. Då avvisas detta krav enhälligt av ett riksdagens utskott, alltså även vårt förslag om utredning. I detta utskottsutlåtande förebringas inga som helst skäl från de myndigheter och de institutioner, som egentligen bort få yttra sig om denna sak innan en dylik position hade intagits, yttranden, som kunnat giva oss närmare vägledning för den närmaste framtiden i avseende å vad som kan och bör göras på detta område. Då utskottet talar om högst betänkliga konsekvenser, skulle jag vilja säga, att då riksdagen i dag enhälligt avslår detta vårt krav, så komma kanske konsekvenserna att bli mest betänkliga för dem, som i dag gått in för att avslå ett sådant krav, som vi framställt i vår motion.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till vår motion.

Herr **Lindberg**: Herr talman! Utskottet har i sitt utlåtande anført de skäl, varpå utskottet stött sitt avslagsyrkande, och jag skall icke här upprepa dessa. Jag vill endast till kammarens upplysning tillägga, att man i motionen hemställer att staten helt eller delvis skulle befria fastigheter, som hava ett taxeringsvärde å högst 30,000 kronor, från deras skuldbörda. Det skulle betyda en uppoffring på många hundra miljoner kronor för staten och för denna uppoffring skulle det icke ställas annat villkor än att fastigheterna i fråga icke finge på nytt in-tecknas. Men en fastighetsägare, som fått sin skuld betald skulle alltjämt bibehållas vid sin rätt att försälja sin fastighet, ty någon inskränkning i äganderätten i den vägen skulle icke ifrågakomma. Således: en jordbrukare, som vill bli fri från sitt jordbruk, lagar då först och främst så att han får sin fastighetsskuld betald, därefter försäljer han sin fastighet och får ett kontant belopp, som han sedan kan använda i annan förvärvsverksamhet. Om utskottet icke kan taga en sådan motion riktigt på allvar, så tror jag, att utskottet är ursäktat.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Herou**: Utskottet skulle givetvis varit ursäktat, därest de skäl, herr Lindberg anført, varit riktiga och därest vi vid ett ståndpunktstagande i denna fråga gått in för de riktlinjer, som herr Lindberg här försökt angiva såsom ofrånkomliga, därest man bifallit vårt förslag om utredning. Det talet är emellertid endast dikt. Jag tror alls icke, om man begränsar det hela så, som jag skisserat, d. v. s. sätter en gräns vid egendomar med en åkerareal av 20 hektar och 30,000 kronors fastighetstaxeringsvärde o. s. v. och med den begränsning, som angives i våra tabeller i motionen, d. v. s. gör avlyftandet av skuldbördan mindre på de större fastigheterna och förhållandevis större på de mindre fastigheterna, att det skulle bli fråga om hundratals miljoner kronor. Jag skulle tro, att en hel rad av jordägare icke ens skulle använda sig av detta. Jag tror, att enligt våra riktlinjer skulle endast de jordbrukare, som vore värst utsatta och icke såge sig någon annan utväg, komma att använda sig av denna möjlighet, och jag skulle tro, att det kanske komme att röra sig om en 30—40 miljoner kronor, en rätt så avsevärd siffra alltså. Men icke större än den summa, som riksdagen har pumpat ut ur den fattiga småbondeklassen genom den politik, som bedrivits på olika områden genom orättvisa vägskatter, tullbördor o. s. v. o. s. v. Jag anser därför icke att de ursäkter, som här anförts, äro av den art, att man hade bort avhålla sig från att gå med på den begäran

om utredning och en undersökning av denna fråga, som vi framställt i vår motion.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Ang. avlyftning eller minskning av i vissa jordbruksfastigheter intecknad skuld.
(Forts.)

§ 10.

Härefter företogs till avgörande konstitutionsutskottets utlåtande, nr 12, i anledning av väckt motion om rätt för riksdagens ledamöter till fribiljetter under viss tid å statens järnvägar.

I fråga om rätt för riksdagens ledamöter till fribiljetter å statens järnvägar.

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 134, hade herr *Lövgren m. fl.* föreslagit, att riksdagen ville besluta, att riksdagens ledamöter skulle äga rätt till fribiljett å statens järnvägar under en månads tid årligen under den tid riksdagen icke vore samlad.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr Lövgren: När jag läste konstitutionsutskottets betänkande, så fick jag en känsla av att man inom konstitutionsutskottet icke tagit min motion på allvar, men jag försäkrar att det är på fulla och rena allvaret, som jag väckt den här motionen. Jag har resonerat med så många av kammarens ledamöter och fått höra sådana yttranden, som att det vore naturligtvis till fördel, om det vore ordnat på det sättet, att man mellan riksdagarna kunde få lov att titta på en del saker utan att själv offra en hel del pengar därpå.

Enligt mitt sätt att se är en okunnig riksdag något av det farligaste, som det svenska samhället kan bestå sig med. Om man vill minska okunnigheten, så bör man naturligen gå in för ett sådant system att riksdagens ledamöter bli i tillfälle att se sig omkring litet grand i det här landet. Jag skulle tro att den riksdagsresa, som gick upp till Norrland i sommar, var av utomordentligt stort värde för de riksdagsledamöter, som deltog däri. Men den riksdagsresan kostade mycket penningar på grund av de organisatoriskt-tekniska förhållanden, som uppstå, när en så stor kontingent skall resa i flock. Det uppstår kostnader både för statsverket och för enskilda kommuner, som anse att de böra anordna ett mottagande, som är värdigt den höga församling, som kommer på besök.

Hur skulle det nu ställa sig, om man gick in för det system, som jag hade tänkt mig här, nämligen en fribiljett under en månads tid under tiden mellan riksdagarna. Jag har varit så blyg, att jag har stannat för en månads fribiljett, men jag har hört en del säga till mig, att du har varit alltför blygsam, du skulle ha begärt en fribiljett för hela året. Jag hoppas emellertid, att de, som ha den uppfattningen, inte gå på avslag å denna motion av den anledningen att jag har varit för blygsam. Kostnaderna för en sådan här anordning under den föreslagna tiden inskränker sig faktiskt till utgifter för tvätt, som järnvägsstyrelsen skulle få vidkännas. Tågen gå ju sin gilla gång under alla förhållanden och som en genomgående regel kan man säga, att det finnes gott om platser på tågen. På sin höjd kan det hela innebära att man genom en sovplatsbeställning, varigenom man belägger en plats, som eljest kanske skulle sålts till någon annan, tillfogar statsverket en utgift, men i övrigt hänför sig kostnaderna, som sagt, till de utgifter för litet tvätt, som sovvagnsavdelningen får.

*I fråga om
rätt för riksdags-
gens ledamöter
till fribiljetter
å statens
järnvägar.*
(Forts.)

Det svenska landet är ju nu så skiftande till natur och näringsförhållanden ifrån Skåne till översta Norrland, att det väl icke kan anses annat än rimligt att man genom en sådan här anordning premierar ett semesterfirande inom landet, till vilket det helt visst skulle leda. Det kunde mycket väl hända att en riksdagsman, som kanske eljest skulle fara över till Danmark eller till något annat ställe för att fira sin semester, om han fick fribiljett på svenska statsjärnvägarna, kanske skulle fara upp till Norrland för att fira sin semester där. Det skulle kanske också kunna hända att en norrlänning far och lägger sig i södra delarna av landet för att titta på någonting där, som han kanske är särskilt intresserad av.

Nu kan jag icke förstå konstitutionsutskottet, som med upprepande av vad vederbörande utskott vid 1912 och 1925 års riksdagar ha sagt, yttrar, att det finner tidpunkten icke lämplig för denna åtgärd. Jag kan undra när tidpunkten i så fall skulle bli lämplig. Blir det nästa år eller året därefter, eller vill man, att vi skola ha bättre tider än vi nu ha i avseende å inkomster för statens järnvägar, så att dessa ha råd att giva oss en sådan här frifrakt. Vad är det, som konstituerar utskottets uppfattning att tiden icke är riktigt lämplig nu?

Jag skall icke uppehålla tiden längre och argumentera för min motion, därför att jag anser kravet så utomordentligt befogat och så rimligt och förnuftigt, att man utan vidare borde kunna få andra kammaren att gå med på bifall till motionen. Det skulle ju visserligen innebära, att frågan för året har fallit, eftersom första kammaren ju gått eller går på utskottets linje, men det skulle kanske innebära likväl att konstitutionsutskottet, när man nästa år för fram saken, då tar den på allvar, vilket utskottet icke gjort i år.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till min motion, och jag kommer att begära votering därpå.

Herr **Karlsson** i Vadstena: Herr talman! Den ärade motionären var missbelåten med utskottet, ty enligt hans förmenande hade utskottet icke tagit hans motion på allvar. Det kan måhända synas så med hänsyn till den mycket knapphändiga motivering, som utskottet har förebragt för avstyrkandet av motionen, men jag tror, att jag kan säga, att det trots detta är ett oriktigt påstående att utskottet icke skulle ha tagit motionen på allvar. När utskottet dock har kommit till den uppfattningen, vartill det slutligen har kommit, har det gjort det bl. a. därför — jag tror, att jag bör nämna det skälet främst — att man ansett, att om man skulle gå in för utvidgandet av rättigheter eller förmåner för riksdagsmännen på det ena eller andra området, det helst bör ske under en något så när enstämmig samverkan från skilda håll. Det har icke lyckats att åstadkomma någon sådan och av den anledning har utskottet kommit till det resultat i anledning av motionen som här föreligger.

Jag medgiver, att herr Lövgren har rätt när han säger, att det skulle ha en stor betydelse, om riksdagsmännen kunde i större utsträckning än fallet för närvarande är, vara i tillfälle att resa omkring i landet och lära känna det land, vari man lever och för vilkas olika delar man här i riksdagen fattar beslut i ena eller andra hänseendet. Men skulle man komma till ett riktigt resultat, till ett tillfredsställande resultat i det hänseendet, borde det helst beslutas om en stående fribiljett hela året om. Ty att bevilja riksdagsmännen, som det här är föreslaget, en fribiljett för en månad under den tid, då riksdagen icke är samlad, kan lätt komma att, som ju motionären också mycket riktigt anför, leda till semesterresor i mer eller mindre grad; men det torde icke vara lämpligt, att man går in för en anordning, som kan giva anledning till berättigade klagomål över att riksdagsmännen vidtaga bestämmelser, som göra det möjligt för

dem att på andra villkor, än för andra medborgare gällande, fira sina semestrar. Jag kan i förbigående nämna, att vi i anslutning till behandlingen av denna motion hade ett annat uppslag uppe till diskussion i konstitutionsutskottet, ett uppslag, som hade större sympatier inom konstitutionsutskottet än denna motion. Men då det icke heller därvidlag gick att få till stånd en enhetlig uppfattning om behovet att genomföra en sådan anordning, fick också detta förfalla.

I fråga om rätt för riksdagens ledamöter till fribiljetter å statens järnvägar.
(Forts.)

Jag skall icke vidare ingå på de motiv, som kunna anföras för utskottets ståndpunkt. Jag tror, att det är tillräckligt med vad jag här sagt, och jag skall därför, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr *Norling* instämde häruti.

Herr **Kilbom**: Herr talman! För några år sedan tror jag det var, befann jag mig på resa från Berlin till Bremen. Mitt emot mig satt en herre, som studerade den tyska riksdagens tryck, och jag kom därför att få en anknytningspunkt med honom, varpå vi konverserade om de politiska förhållandena i resp. länder. Då konduktören gick igenom vagnen, drog min medresande upp ur sin plånbok ett kort, som han visade fram, varpå konduktören bara bugade sig och avlägsnade sig. Mannen var ledamot av den preussiska lantdagen, alltså icke tyska riksdagen. Jag frågade honom, om också preussiska lantagens ledamöter hade frikort på de preussiska statsjärnvägarna. Han tittade på mig mycket förvånad och sade: Ja, naturligtvis. Jag meddelade honom, att enligt svensk uppfattning var detta icke alls naturligt. Jag berättade för honom, vilken utsökt och kulturellt högtstående demagogi, som bl. a. en tidning, representerande den »högre kulturen» här i landet, har drivit på detta område, då liknande frågor varit föremål för överläggning i politiska kretsar i Sverige. Han sade, att det var fullständigt obegripligt. I Tyskland kan folk inte förstå annat än att både riksdagsmän och lantdagsmän skola ha fria resor på järnvägarna. Ty, som han uttryckte sig, det är ju ändå så, att vi för att kunna fullgöra det uppdrag, som valmännen givit oss, ha behov av att ibland resa omkring och studera förhållandena. Är det så, att vi icke kunna det, äro vi ju delvis urståndsatta att fullgöra det uppdrag, valmännen givit oss. Jag tror, att denna lilla historia, som visst inte karakteriserar endast tyska förhållanden utan, såvitt jag känner, har motsvarighet i flera andra länder, kan vara nog så belysande för hur man ser hithörande förhållanden utomlands.

Jag vill berätta ytterligare en historia, denna gång från svensk botten. I går mottog jag ett brev från en man nere i Rödeby socken i Blekinge. Han skrev, att han hade för några år sedan till vissa riksdagens ledamöter skickat en skrivelse angående en tvist, som han hade i fråga om fiskerätt på sitt hemman. Ärendet hade, påstod han, blivit föremål för behandling i riksdagen. Och han hade sedan fått svar, som han skrev — jag har ännu inte hunnit undersöka saken — från nedre justitierevisionen, ett svar, som emellertid var så avfattat, att han inte kunde förstå det. Han hade då tagit till hjälp en jurist där nere, men denne hade förklarat, att inte heller han förstod svaret. Då man tänker på den kurialstil, som alltjämt är rådande i vissa ämbetsverk, så är ju för övrigt detta inte så obegripligt. Emellertid, mannen visste nu inte, huru förhållandena lågo till, och bad mig att om möjligt undersöka, huru med saken förhöll sig, och meddela honom detta. Ärendet hade varit föremål för behandling också vid den häradsrätt, under vilken han hör. Brevet var ett verkligt nödrop från denne man, för övrigt undertecknat också av hans gamle far. Jag måste säga, herr talman, att då jag fick brevet, hade jag en mycket livlig känsla av, hur önskligt det hade varit, att jag haft möjlighet att resa dit ned och ta reda på hur förhållandena lågo till. Naturligtvis skall jag inte påstå, att jag

I fråga om
rätt för riksdags-
gens ledamöter
till fribiljetter
å statens
järnvägar.
(Forts.)

inte kunde ekonomiskt arrangera den saken. Mitt parti kunde ju anordna ett möte i bygden, och så vore den saken klar. Jag har en bestämd känsla av, att här ett övergrepp ägt rum, och att det vore nödvändigt att en riksdagsman hade möjlighet resa till platsen för att gå till botten med saken och om möjligt få en rättelse till stånd. Jag berättar inte detta därför att jag tror, att jag är ensam om att få sådana brev. Jag är övertygad om att kammarens ledamöter var och en på sitt håll i skilda ärenden få sådana framställningar. Men jag är också övertygad om att möjligheten att kunna tillmötesgå de önskemål, som framställas, i mycket stor utsträckning beror på om man kan besöka platsen, ligga där någon dag och närmare ta reda på förhållandena. Jag tror, ärligt talat, herr talman, att det från visst håll är ingenting annat än ett undfallande för synpunkter, som sannerligen icke gagna riksdagsmannauppsdragets fullgörande, då man härvidlag går emot tanken i den motion, som herr Lövgren väckt. Jag skall icke yttra mig om huruvida den lämpligaste formen för sakens ordnande är en månads fria resor eller om någon annan form kan befinnas mera lämplig. Men jag är övertygad, att den riksdagsman, som vill taga sina valmäns intressen på verkligt allvar, har behov av att någon gång resa omkring, att se sig om och undersöka saker och ting. Jag tror därför, att det allenast skulle innebära, att det möjliggjordes för riksdagsmännen att bättre fullgöra sina åligganden, om den tanke, som härvidlag framförts, på ett eller annat sätt förverkligas.

Man kommer måhända här att säga: Ja, det är klart, att herr Kilbom går in för en sådan linje; det skulle ju betyda ökade agitationsmöjligheter. Mina herrar, jag har varit funktionär i den svenska arbetarrörelsen nu i snart 25 år. Jag har under den tiden gjort otaliga resor i landet och hållit tusentals föredrag i skilda trakter. Jag försäkrar, att *den* verksamheten och *de* resorna förhindrar man inte genom att utestänga riksdagsmännen från möjligheten att företaga de resor, det här är fråga om. Och inte heller underlättar man dem genom att riksdagsmännen erhålla sådan möjlighet. Ty det är nu en gång så, att när det finns människor i skilda delar av landet, som dela ens egen uppfattning och som vilja ha ett föredrag för att få en eller annan fråga belyst, så äro de alltid beredda — jag har i varje fall aldrig funnit annat — att också ikläda sig de ekonomiska uppoffringar, som därmed äro förbundna. I det avseendet skulle detta således icke betyda någonting, vare sig till eller ifrån. Men däremot, som sagt, för *riksdagsledamöternas* möjlighet att verkligen ta reda på hur det ligger till i skilda delar av landet i speciella eller i mera allmänna frågor och således för deras möjlighet att bättre fullgöra det uppsdrag, som givits dem, är saken av största betydelse. Jag vill t. o. m. gå så långt, att jag säger, att underlåtenheten att bereda riksdagsmännen den möjlighet, som motionären här avser, i realiteten ingenting annat är än ett avskärande av den rätt och förpliktelse, grundlagen stadgar för dem.

Herr Engberg: På grund av andra göromål var jag för min del i år förhindrad att deltaga i det sammanträde i konstitutionsutskottet, vid vilket denna fråga avgjordes. Hade jag varit närvarande, skulle jag, i likhet med vad jag upprepade gånger under årens lopp gjort, trätt in för den enda linje, som jag anser vara den svenska riksdagen värdig och som redan andra länder i allra största utsträckning gjort till sin, nämligen fria resor året om för riksdagens ledamöter.

Utskottet har här givit en motivering, som jag ber herrarna ett ögonblick fästa sig vid, innan kammaren gör den till sin. Utskottet säger för sin del följande: »De vid nu nämnda och andra tillfällen anförda skälen mot bifall till förslag av dylik innebörd äga enligt utskottets mening alltjämt giltighet.»

Vilka äro då dessa skäl? Jo, de äro fyra stycken. Det första skälet är att »några särskilda förmåner och allra minst under tiden mellan riksdagarna» böra icke beredas riksdagsmännen. Det var skälet nummer ett. Skälet nummer två är, att kostnaderna, som dessa resor skulle komma att medföra för det allmänna, skulle bli så avsevärda, att med hänsyn därtill en anordning av ifrågasatt slag icke vore tillräddig. Det tredje skälet är, att det vore »tvivelaktigt, om dessa kostnader skulle kunna bereda det allmänna motsvarande fördelar, särskilt om rätten till fria resor skulle bli obegränsad till såväl tid som ändamål». Och det fjärde skälet slutligen är, att tidpunkten nu knappast är lämplig.

Jag ber, herr talman, att innan kammaren går att taga ställning till ett sådant utskottsutlåtande, som ju givetvis för framtiden kommer att binda kammaren, i händelse det godkännes, få göra några erinringar. Jag börjar med det första skälet, d. v. s. den uppfattning, som går därpå ut, att det här är fråga om att bereda riksdagsmännen en förmån. Herr talman, det är en fullständig missuppfattning av utskottet. Här är det icke fråga om en förmån, utan det är fråga om att ge riksdagsmannen den möjlighet, han bör ha, att på ett tillfredsställande sätt fullgöra sitt uppdrag.

Jag ber att få illustrera detta med några exempel. Jag tar mitt första exempel från ett område, som gång efter annan spelat en roll i riksdagens förhandlingar. Om jag tar våra nödhjälpsarbeten och förläggningarna, hur ha vi inte suttit här och voterat i dessa arbetslöshetsfrågor utan att kanske flera än ett par stycken av oss varit i tillfälle att se, hur det i levande livet varit ordnat med t. ex. nödhjälpsarbetsförläggningarna. Jag tar ett exempel nummer två. Vi ha gång på gång givit anslag till s. k. fiskehamnar. Hur många av oss är det, som sett dessa fiskehamnar och haft någon hum om, hur pengarna egentligen användas? Jag skulle tro, att åtskilliga dumheter skulle varit ogjorda, i händelse riksdagens ledamöter på ort och ställe fått studera saken. Jag skall vidare ta frågan om sockerbetsodlingen, som vi avgjorde härom dagen. Det skulle varit nyttigt för medlemmarna av kammaren att på ort och ställe få studera den frågan, sockerbetskötarnas förhållanden, råsockerfabrikernas geografiska förläggning och dylikt, allt för att kunna bedöma spörsmålet om de sociala verkningarna och den s. k. rationaliseringen. Jag skall taga ett annat exempel. Vi sitta här i kammaren ibland och votera, var ett posthus lämpligen skall läggas i någon svensk stad i någon landsända. Ingen av oss kanske utanför deras krets, som bo på platsen, ha något riktigt omdöme därom. Det är sant, att en avdelning av statsutskottet, såsom numera plägar ske, kan ha gjort en resa dit. Men i regel ha vi själva intet omdöme om förhållandena på ort och ställe. Det kan räcka med dessa exempel. Men jag vill tillägga en annan sak. Den svenska staten har på de senare åren fått en betydande affärsverksamhet. Vi ha domänverket, vi ha vattenfallsstyrelsen o. s. v. Jag har den uppfattningen, herr talman, att det skulle vara nyttigt för kammarens ledamöter att på ort och ställe, där dithörande anläggningar äro ifrågasatta eller kommit under debatt i riksdagen, på förhand kunna bedriva vissa studier och bilda sig ett eget omdöme. Här är det nu så att endast den, som har god råd, kan kosta på sig att på egen bekostnad ge sig ut och studera dylika ting. I övrigt äro kammarens ledamöter avskurna från denna möjlighet. Jag menar därför, att det är en oriktig teori, utskottet driver, när det betraktar de fria resorna såsom en förmån. I andra länder betraktar man dem icke som en förmån. I Frankrike exempelvis, där man har fria resor året om, ingår det i den allmänna uppfattningen, att det är deputerades skyldighet att lära känna sitt eget land och dess förhållanden för att kunna föra

I fråga om rätt för riksdagens ledamöter till fribiljetter å statens järnvägar.
(Forts.)

*I fråga om
rätt för riksdagens
ledamöter
till frubiltjetter
å statens
järnvägar.
(Forts.)*

talans för detsamma. I Belgien på samma sätt och hela raden igenom, Danmark, Norge o. s. v. Men vi fortsätta i vårt land, där det finns dessa ofantligt långa sträckor och olikartade förhållanden att föra en politik på kort sikt i denna fråga. Det är inte alls fråga om förmåner här, utan det är fråga om att ge riksdagsmännen möjlighet att fullgöra sitt värv.

Och vad kostnaderna beträffa, herr talman, är det någon, som på allvar tror, att kammarens ledamöter, i händelse denna frihet ges, skola giva sig ut på lustresor året om? Jag trodde annars, att vi alla äro så upptagna med arbete, att de gånger vi ha möjlighet att ge oss ut och titta på någonting, sannerligen skulle bli lätt räknade. Jag skulle vilja se den av kammarens ledamöter, som begagnade denna möjlighet för att göra lustresor. Däremot har jag den uppfattningen att de s. k. riksdagsresorna, i vilka jag hittills icke deltagit och icke kommer att deltaga, till största delen äro lustresor. Där tecknar man sig på histor och far ut på rekreation. Där äro herrarna med och deltaga i sådana resor med kollektiv förevisning och med rundvandring som en hjord med lämpliga herdar i spetsen och beser tillrättalagda förhållanden. Sådant bör försvinna, och i stället bör liksom i andra länder den enskilde riksdagsmannen bedriva sina studier på eget initiativ med fria resor.

Det heter slutligen, att tidpunkten nu knappast är lämplig. Vad vet konstitutionsutskottet om den saken? Det har här själlöst skrivit av vad tredje tillfälliga utskottet på sin tid sade. Men det har icke något som helst skäl för sin uppfattning, att tidpunkten icke är lämplig. Den är tvärtom utomordentligt lämplig, herr talman. Vartannat plenum illustreras behovet av detta genom att vi komma in i debatter, där lokalkännedom är av behovet påkallad.

Nu skall jag röja en hemlighet, herr talman! Vad är det som gör, att vi icke gå med på detta? Handen på hjärtat, mina herrar! Är det därför att vi inte tycka, att det vore rättvist och riktigt? Nej, det är någonting annat. Man tänker så här: folk kanske tycker, att det är en förmån för riksdagsmännen; vi ha arvoden och dessutom fria resor till och från riksdagen redan nu; valmännen kanske tycka, att det ser illa ut. Därför skola vi inte vara med på det. Det är sanningen, mina herrar. Det var precis samma torftiga motivering, som låg under de upprepade bondeförbundsattackerna på sin tid mot arvodena. Där ville man göra sig märkvärdig var och en på sin ort genom att säga, att vid tillämpning av sparsamheten skall man börja med sig själv, därvid förgätande, att arvodena, som det också visade sig sedan, inte alls hade någon som helst höjd utöver vad som var fullkomligt betingat och motiverat av utvecklingen. Det är det skäl, som alltså sitter i själens djup på varenda en, som tänker följa utskottet. Jag avslöjar hemligheten inför landet, herr talman! Folket bör verkligen se, vad det är för bevekelsegrunder, varmed svenska riksdagen går att avspisa ett krav så rättvist som det föreliggande.

Herr Lövgren i Nyborg har enligt min tanke varit alldeles för blyg, när han bara föreslagit fria resor en enda månad. Där kan det just tänkas, att synpunkten om rekreationsresor, förlagda till semestern, skulle kunna få en skymt av fog för sig. Tar man däremot steget fullt ut till fria resor året om, ställer sig saken annorlunda.

Som saken nu ligger, herr talman, anser jag för min del, att kammaren gör klokast i att icke stänga vägen på detta område utan förbehålla sig rätten att upptaga frågan till förnyad prövning, och detta kan endast ske genom att utskottets motivering strykes. Jag ställer därför det yrkandet, herr talman, att kammaren måtte, såsom saken nu en gång ligger, bifalla utskottets hemställan men stryka dess motivering, i förhoppning, att få upp denna fråga på en förnuftigare bog en annan gång.

Herr Andersson i Katrineholm: Jag vill inte ett ögonblick förringa de synpunkter, som såväl motionären som herr Engberg och även herr Kilbom lagt på denna fråga. Tvärtom kan jag på det stora hela taget instämma med herr Engberg, dock med undantag för hans påstående, att riksdagsresorna äro rekreationsresor. Jag har inte haft tillfälle att vara med om mer än en sådan resa, nämligen den sista nu i somras, men jag bestrider på det bestämdaste, att det var någon rekreationsresa.

I fråga om rätt för riksdagens ledamöter till fribiljetter å statens järnvägar.
(Forts.)

Men det var egentligen inte för att säga detta, jag begärde ordet. Jag har den uppfattningen, att det nog dröjer länge, innan den svenska riksdagen kommer att taga det steg, som motionären här önskar, att riksdagen skall taga i år, och ännu längre, innan den kommer att taga det steg, som herr Engberg önskar, och detta just av det skäl, som herr Engberg anförde. Men då jag har denna uppfattning, så har jag velat i detta sammanhang ha fram en annan synpunkt, och det är, att vad som är vitalast just nu det är, att riksdagsmännen, som deltaga i mycket stor utsträckning i sina hemkommuners kommunalförvaltning — jag tänker förnämligast på de riksdagsmän, som ha långt till sina hemorter — hade större möjlighet till fria resor från Stockholm till hemkommunen under riksdagstiden, än vad nu är fallet. Det är ett faktum, att, såsom det nu är, en hel del riksdagsmän, som ha lång väg till hemorten, icke äro i tillfälle att deltaga i det kommunala arbetet hemma. Detta lider det kommunala arbetet på, det lider hemkommunen på. Det är en sak, som jag alltså tror för tillfället vara viktigare att ägna uppmärksamhet än studieresorna.

Herr Björck i Kristianstad: Herr talman! Jag tror, att herr Karlsson i Vadstena i sitt anförande antydde, att vi inom utskottet varit inne på den linjen att försöka taga initiativ i annan form, än motionären tänkt sig, för att i större utsträckning bereda riksdagsmännen fria resor. Detta initiativ var föremål för utförlig diskussion i utskottet. Men det erinrades med styrka, och alldeles särskilt från lantmannahåll, att ett sådant beslut även i den tilltänkta, något mjukare formen skulle kunna misstydvas i landet. Det är dessvärre så, att det är många, som äro kritiskt inställda gentemot riksdagen och dess arbete. Man kan säga, att från vissa håll äro riksdagen och riksdagsmännen infamt påpassade. Det är många, som ha den uppfattningen — jag vet inte om med rätt eller orätt — att när det verkligen gäller att göra något nyttigt, är riksdagen ganska vanmäktig. Skulle vi då, när det gäller våra egna intressen, tillerkänna oss nya förmåner, så skulle man säga, att när det gäller riksdagsmännen själva, då kunna riksdagsmännen uträtta något, men när det gäller landets och rikets stora intressen, då dela de upp sig i partier och kunna ingenting åstadkomma. Jag vet, att herr Engberg liksom jag själv är mycket intresserad av, att det parlamentariska styrelsesättet skall slå igenom och vinna förtroende. Jag befarar, att det icke vinner sådant förtroende, som han och även jag önskar, om vi slå in på den väg, han här är inne på. Jag tror, att den misstro man har mot riksdagen är något som man får räkna med, och man får akta sig för att ge lastarenom rum. Jag är rädd för att man gör det, om riksdagen begagnar sin rätt att tillerkänna sina ledamöter nya förmåner. Ty som en förmån skulle dessa fria resor komma att uppfattas.

Herr Engberg var vältalig, och jag hörde liksom andra på honom med mycken andakt. Han kom emellertid på ett ställe i motiveringen till en punkt, där jag liksom stannade ett ögonblick. Det var, när herr Engberg sade, att det skulle vara så nyttigt med dessa fria resor därför att riksdagsmännen skulle få möjlighet att studera förhållandena i olika delar av landet. Han angav en del saker, som de lämpligen skulle kunna studera. Så t. ex. kunde de resa ned till Skåne och studera betodlingen. Jag tycker, att det var en mycket god idé

*I fråga om
rätt för riksdagens
ledamöter
till fribiljetter
å statens
järnvägar.
(Forts.)*

av herr Engberg, och jag tänkte hemställa, att han måtte försöka realisera densamma, men så kom jag att tänka på, att herr Engberg bott i Malmö i sex år. Under denna tid hade han ett utmärkt tillfälle att utan anlitande av fria resor — kanske också med fria resor — studera betodlingen. Jag vet inte, om herr Engberg begagnade tillfället. Men om han gjorde det, har det icke blivit något gott resultat av resorna, ty jag har fått det intrycket, att det är få här i kammaren, som äro mera främmande för betodlingen än herr Engberg. Jag måste således, herr talman, säga, att om herr Engbergs andra skäl äro lika litet övertygande som detta, så är hans argumentering ganska svag.

Jag finner ingen anledning att avvika från den motivering utskottet föbragt. Jag instämmer till alla delar i densamma, och jag skall därför, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets utlåtande, såväl till dess kläm som dess motivering.

I detta anförande instämde herrar *Magnusson* i Tumhult och *Forssell*.

Herr Lövgren: Herr talman! Herr Karlsson i Vadstena menade, att ett beslut i enlighet med mitt förslag kunde få smak av ett understödjande av semesterfirande, om jag fattade honom rätt. Men när har man tid annat än under semestern att fara omkring i landet? Det är väl mycket sällsynt, så upptagna som de allra flesta av riksdagens ledamöter äro, att de därtill få någon annan tid över. Jag menar också, att detta bleve ett sätt för det allmänna att utnyttja riksdagsmännen till sin fördel. Jag anser nämligen den riksdagsman vara litet mera värd, som vet litet även om andra orter, än den som icke ser något annat än det, som ligger i hans egen tränga hage.

Till herr Andersson i Katrineholm vill jag säga, att hans linje ju skulle föra till det förhållandet, att kamrarna bleve ännu mera glest besatta än vad de nu äro under plena. Hans linje skulle nämligen uppmuntra till åtagande av och uppehållande av flera kommunala uppdrag. Jag tror, att vi redan förut äro mångsysslare i så hög grad, att det icke finns någon särskild anledning att understödja en sådan tendens.

Sedan vill jag säga till herr Engberg, att om han nästa år vill skriva en motion tillsammans med mig efter den linje han angav, så skall jag gärna och villigt vara med därpå. Vad jag vill åstadkomma i dag är bara en andra kammarens opinionsyttring, som gör att konstitutionsutskottet nästa år tager oss på allvar, när vi komma med frågan, och inte avspisar oss på det lättfärdiga sätt, som det gjort i år. Jag vidhåller mitt yrkande, herr talman, och hemställer till herr Engberg att gå med på min linje. Gör herr Engberg det, komma vi att segra, och vi äro alldeles obundna att utvidga yrkandet till nästa år.

Herr Strindlund: Herr talman! Då denna fråga förra gången behandlades, röstade jag för förslaget, och så kommer jag att göra även nu. Jag motiverade då mitt ställningstagande, och skulle nu kunna inskränka mig till att hänvisa till vad jag då yttrade. Därtill vill jag emellertid lägga, att den erfarenhet jag vunnit under den tid jag innehåft mitt riksdagsmannaupdrag stärkt mig i min uppfattning, att man som riksdagsman ofta nog kan behöva studera frågor och förhållanden på ort och ställe. Jag har mer än en gång haft den känslan, då det gällt att fatta ståndpunkt i vissa frågor, att det skulle ha varit betydligt tryggare, därest man hade haft tillfälle skaffa sig kännedom om ortsförhållandena. Jag förmodar, att det är flera än jag som känt det så. De flesta talare, som här i dag yttrat sig i frågan, hava också erkänt att så är. Men varför gå de då emot förslaget? Jo, det göra de därför att de äro rädda för anmärkningar utifrån bygderna. Men jag har

hört folk säga: Beslutet hade nog kunnat bli ett annat, om riksdagsmännen varit här och tittat på förhållandena. Ute bland valmännen finns således jämväl en uppfattning, som är motsatsen till den, som här av åtskilliga talare framförts.

Jag anser mig ha fullt fog att vidbliva min uppfattning, och jag kommer därför att rösta för herr Lövgrens yrkande.

I fråga om rätt för riksdagens ledamöter till fribiljetter å statens järnvägar.
(Forts.)

Herr Fast: Herr talman! Jag hade icke begärt ordet, om inte herr Lövgrens sista anförande uppkallat mig till en kort reflexion. Herr Lövgren gjorde gällande, att en linje, vilken här från utskottets sida skisserats som möjlig och framkomlig, nämligen linjen med flera fria resor under riksdagstiden, skulle få till resultat, att kamrarna bleve mera glest besatta vid plena än vad nu är förhållandet.

Jag tror att alla de, som haft tillfälle att tidigare pröva denna fråga, kommit till en fullständigt motsatt uppfattning. Om en riksdagsman reser hem för att fullgöra vissa kommunala värv och han har ett begränsat antal fria resor, blir resultatet, att han stannar hemma längre än han skulle göra, därest han hade en mera obegränsad tillgång till fribiljetter. Jag tror, att alla måste vara överens om att saken förhåller sig på det sättet. Dessutom är det inte så, att det är enbart för kommunernas skull som det är angeläget att det finnes ett samband mellan kommunal verksamhet och fullgörande av riksdagsmannaupdrag. Jag tror, att det är nödvändigt för riksdagens egen skull med ett sådant samband mellan det offentliga livet i kommuner och landsting å ena sidan och fullgörande av riksdagsmannaupdraget å den andra.

Då jag icke deltagit i utskottets behandling av denna fråga, vill jag nu säga, att jag icke delar utskottets i motiveringen uttalade mening. Jag kan icke heller vara med om att bifalla motionen. Skälet är, att en hel rad av förhållanden, som i denna motion icke äro uppklarade, äro lika litet uppklarade i utskottets utlåtande. Man har icke gått in på dessa förhållanden. Det gäller först frågan om, huruvida, när i grundlagen inskrivits bestämmelse om riksdagsmännens fria resor, det finns möjlighet att på annan väg, utan ändring av grundlagen, åstadkomma den ifrågasatta anordningen. Om man ginge på den linjen, skulle ett anslag ställas till järnvägsstyrelsens förfogande. Därigenom skulle riksdagsmännen, på annat sätt än grundlagen föreskriver, kunna beredas fria resor. Jag tror icke, att dessa vägar äro framkomliga. I varje fall äro de icke undersökta, så att man har en bestämd klarhet över hur det förhåller sig med dessa saker. Det vore oklokt enligt mitt förmenande av riksdagen att taga utskottets motivering, innan en sådan undersökning företagits. Då skulle man givetvis stänga vägarna. Det är därför bäst att följa utskottet i dess hemställan om avslag men med undanröjande av motiveringen. Om vi så göra, gives det utrymme för en motion, som verkligen kan anvisa framkomliga vägar för att nå ett positivt resultat. Jag vill i det sammanhanget säga, att jag hyser intresse för saken. Jag hoppas, att herrarna icke skola försumma att nästa år framkomma med en motion. Om så sker och om en framkomlig väg anvisas, så tror jag, med den kännedom jag har om utskottet, att majoriteten i utskottet skall följa en sådan väg.

Jag hemställer således, herr talman, om bifall till det yrkande, som är framställt av herr Engberg.

Herr Engberg: Jag skall be att få påpeka en sak, som herrarna kanske inte ha tänkt på. Jag har ingen siffra, men jag antager att alla kunna göra en undersökning. En mycket stor del av riksdagens ledamöter sitter i kommittéer. Dessa kommittéledamöter debitera statsverket för sina resor från och till sam-

I fråga om rätt för riksdagens ledamöter till fribiljetter å statens järnvägar.
(Forts.)

manträdena. Den posten bortfaller ju på utgiftssidan som en speciell utgift. Det bör man taga hänsyn till här, om man polemiserar, som man gjort, mot min tanke på fria resor året om.

Till min vän herr Björck i Kristianstad vill jag säga, att just de sex årens studier, då jag var i praktiskt taget alla socknar i Skåne — med vilket jag alltjämt känner mig så förbunden — har gjort, att jag ställt mitt avslagsyrkande såväl i år som i fjol i kammaren på subvention åt sockerbetsodlingen.

Herr Kilbom: Herr talman! Det är ytterligare en synpunkt, som jag tror förtjänar framhållas. I dagarna cirkulerar genom pressen en nog så uppseendeväckande historia angående för hög debitering av en landshövding för resekostnad. Ärendet återfinnes f. ö. just i dag i en av stockholmstidningarna. Det är som känt på det sättet, att landshövdingarna och tjänstemännen i länsstyrelserna liksom en del ämbetsmän och tjänstemän i övrigt ha fria resor. Varför ha de det? Jo, därför att de skola bli i tillfälle att, innan de fatta beslut i en fråga, på ort och ställe undersöka förhållandena och göra sig förtrogna med befolkningens uppfattning. Sådant har riksdagen själv fastställt. Det anser man vara helt naturligt. Men är då inte den verksamhet, riksdagsmännen utöva, både till omfattning och karaktär minst lika viktig som ämbetsmannens i exempelvis landsstaten?

Herr Björck återopade sig på lantmännen. Detta tyder icke på någon vidare självständig uppfattning i frågan. Det hade varit riktigare, om han ställt lantmännen inför frågan: Varför anser ni riktigt, att en del av statens tjänare skall ha tillfälle att på ort och ställe sätta sig in i ärendena, innan de avgöra dem, men oriktigt, att riksdagsmännen skola ha samma möjlighet? Jag kan meddela herrarna att det här i Stockholm var en tid, då man som stadsfullmäktigeledamot icke hade fria resor vare sig på svärvägarna eller omnibuslinjerna. Det anfördes samma skäl i stadsfullmäktige och man och man emellan, som här i dag anförts. Det sades, att om stadsfullmäktiges ledamöter få fria resor på Stockholms spårvägar, så komma valmännen att missförstå detta. — Inom parentes vill jag säga, att jag för mitt vidkommande icke tror, att mina valmän stå så lågt. Stå herrarnas valmän så lågt, är det er sak att upplysa om hur det ligger till. — När man i stadsfullmäktige inte längre kunde hålla på det argumentet, sade man, att detta skulle bli så dyrt för staden. Vi frågade dem då: Sitta inte en del av er i spårvägsstyrelsen, i styrelsen för stadens industriella verk, och ha ni inte på andra vägar möjlighet att åka fritt, då ni skola fullgöra edra uppdrag? Det visade sig, att de, som voro de ivrigaste motståndarna till stadsfullmäktiges fria spårvägsresor, redan hade fria resor på spårvägarna. Nu har saken ordnats för övrigt, såsom förhållandena ligga till i Stockholm, utan att stadsfullmäktige fattat beslut om saken. Det är inte någon enda i Stockholm, som sagt ett ord om den saken. Jag har tvärtom vid tvenne tillfällen kunnat konstatera, hurusom man har varit tacksam för, att vi kommit ut till den förstad, som det gällde, och sett på förhållandena där. Det första året nöjde man sig med att ge fria spårvägsresor. Från innevarande års ingång är det också fria omnibusresor. Det är icke ringaste tvivel om, att detta blott är en gärd av rättvisa mot de stadsfullmäktige, som verkligen vilja sätta sig in i de ärendena, de ha att taga i tu med, som hava revisorsuppdrag, som äro ledamöter i en nämnd, i stadsplanenämnden t. ex., såsom fallet är med mig själv. Jag måste för detta uppdrags skull så långt tiden medger fara omkring i staden och göra studier, innan beslut fattas. Med fria resor blir det också ökade möjligheter för dem, som hava små inkomster, att på ort och ställe sätta sig in i ärendena. Jag tror, att framför allt för de riksdagsmän, som ha smått om slantar, detta är av utomordentlig betydelse. Den uttalade farhågan, att det skulle bli nöjesresor, skall jag be att få ge ett grundskott genom att

erinna om, att det väl ändå alltid blir kostnader förenade med resor, kostnader för hotellrum, uppehåll, mat och bortvaro från arbetet. När timmarna för att inte säga minuterna förut inte räcka till, så tror jag f. ö. inte att den angivna risken förefinnes. Det är ett uppkonstruerat skäl för dem som ingenting vilja, kanske främst därför att de icke behöva en ändring i detta avseende.

I fråga om rätt för riksdagens ledamöter till fribiljetter å statens järnvägar.
(Forts.)

Herr Forssell: Herr talman, mina herrar! Jag begärde ordet med anledning av den upplysning, som under debatten lämnats av herrar Björck och Fast angående det uppslag, som varit föremål för dryftning inom konstitutionsutskottet, det uppslaget nämligen att man skulle bereda större möjligheter för riksdagsmännen att *under pågående riksdag* göra besök i sin hemort. Jag vill förklara, att jag för min del uttalade i utskottsdebatten mycket starka sympatier för och min anslutning till detta uppslag.

Det kunde emellertid icke vinnas nödig enighet inom utskottet för en sådan linje, och frågan fick förfalla. Jag har emellertid känt ett behov av att här till protokollet betyga min sympati för en reform på *detta* område och i *den* riktningen.

När jag nu har ordet, vill jag också begagna tillfället att göra några randmärkningar till en del debattinlägg, som här förekommit. När jag hörde herr Kilboms första anförande, fäste jag mig särskilt vid, att han argumenterade ungefär på följande sätt. Han här i Stockholm hade haft brev från en korrespondent i Blekinge, som hade fäst hans uppmärksamhet på något missförhållande. Herr Kilbom hade då känt det så svårt, att han icke hade möjlighet att på statens bekostnad resa ned till den betryckte mannen i Blekinge. Herr Kilbom förmenade uppenbarligen, att med nu gällande ordning den stackars brevskrivaren icke kunde få hjälp från någon person, som vore förfaren i kuralstilens irrgångar eller eljest vore skickad att lämna bistånd. Självfallet ansåg också herr Kilbom, att sådan hjälp allenast kunde lämnas av en riksdagsman. Sedan följde slutsatsen, hurtigt och oförmedlat: herr Kilbom, representant för Stockholm, borde gratis kunna resa till Blekinge. Jag måste nu säga, att det förefaller mig, som om herr Kilbom hade förbisett en rätt viktig omständighet i vår gällande riksdagsordning. Den är byggd på den principen, att alla de skilda landsdelarna skola vara representerade. Var och en landsända har sina representanter. Kunde möjligen inte herr Kilbom ha vänt sig till någon av representanterna på blekingebänken, bett denne blekingerepresentant, som ju måste anses ha större förbindelser med blekingeintressena, att göra sig förtrogen med ifrågavarande ärende? Herr Kilbom är ju — dess bättre — inte ensam riksrepresentant för hela vårt land, utan vi äro 230 man här i andra kammaren. Nog borde det finnas möjligheter för de lokala intressena att få sina synpunkter beaktade. Jag måste därför säga, att den synpunkten imponerade inte så värst mycket på mig.

Så sade herr Engberg *en* sak, som lät ganska plausibel, men sedermera under fortsättningen av anförandet sade han en *annan* sak, och dessa bägge saker tycktes mig rimma ganska illa med varandra. Först sade herr Engberg: här är det förfärligt många frågor som komma före, som vi riksdagsmän borde studera på ort och ställe. Vi borde med hjälp av fria resor ha studerat nödhjälpsarbetsföreläggningarna, betfälden och allt vad det var för något. Men om en stund sade herr Engberg: man behöver ej vara rädd för kostnaderna eller för andra olägenheter av gratisresor hela året för riksdagens ledamöter, ty, menade nu herr Engberg, det är ju så få resor vi komme att företaga, vi äro alla så bundna av vår dagliga gärning, att det blir ingenting av med de där många resorna; det blir inte så mycket resor, som man befarar. Jag frågar nu: hur i all världens skall man kunna fylla den första uppgiften att med fribiljetter resa och på

*I fråga om
rätt för riksdagens
ledamöter
till fribiljetter
å statens
järnvägar.*
(Forts.)

ort och ställe studera allt som förekommer, om man också skall fylla den andra, nämligen att man icke skall resa så mycket? Det förefaller mig, som om herr Engbergs eljest så klara tanke här slagit slint och lämnat åhörarna i ett visst mörker.

Jag ber att få återkomma slutligen till herr Kilbom. Herr Kilbom fann en jämförelse mellan riksdagens uppgifter och Stockholms stadsfullmäktiges uppgifter berättigad. Det är ett stort misstag, herr Kilbom. Stockholms stadsfullmäktige är i sitt slag ett regerande kollegium, men här i landet ha vi ingen *regerande riksdag*. Vore det så, att Sveriges riksdag vore en regerande riksdag, så att vi alla vore medlemmar av ett regeringskollegium, skall jag kunna förstå meningen, men när man, som herr Engberg ena dagen motionerar om en stark regering, så är det inkonsekvent och ologiskt att andra dagen tala för att riksdagens ledamöter skola träda fram såsom ett slags kvasiregeringsledamöter, vilka utföra dessa förvaltningsinspektioner. De båda tankegångarna stå i dålig samklang med varandra.

Innan man fått dessa linjer uppklarade, anser jag rådligast att följa konstitutionsutskottet i dess hemställan om avslag och att taga *även* dess motivering. Kan frågan komma upp ett annat år på den basis jag inledningsvis antydde, nämligen att anstalter vidtagas för underlättande av hemresorna under pågående riksdag, skall jag, som sagt, låta tala med mig.

Jag yrkar bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

Herr Lövgren: Den siste ärade talarens yttrande för i minnet ett uttryck, som fälldes en gång och som jag fann mycket vanvördigt. Det var en kammarmedamot, som tillät sig att om det utskott, som behandlat denna fråga, säga, att det inte borde heta konstitutionsutskottet utan konstruktionsutskottet. Jag måste säga, att det förefaller att finnas ett visst fog för den meningen, när man hör ett sådant anförande som herr Forssells.

Sedan säger herr Forssell, att riksdagsordningen sörjer ju för att olika riktningar bli representerade. Javisst, men det är så, om jag kommer och talar om ett speciellt norrbottensförhållande med en sörlänning, som aldrig varit däruppe. Då är det många gånger, som om jag talade kinesiska. Jag skall berätta en episod från i somras. Under färden i Västerbotten stannade vi vid ett större vattendrag. Så säger herr Rosén i första kammaren, som var färdledare, att här hände sig för en tid sedan, att timret stockade sig i forsen, att det blev en bröt. Då gick tre man ut på bröten och åkte med timret genom forsen, då bröten plötsligt släppte, med fara för liv och lem, men alla klarade sig lyckligt. Då säger en röst ur hopen: »Vad hade de där att göra?» Ja, vad hade de där att göra? Hur skall en norrlänning överbevisa en människa, som har en sådan uppfattning om denna sak, att de hade något där att göra? Jag tycker, att andra kammaren efter vad som förekommit i debatten bör gå på den linje jag föreslagit, och jag hemställer därför om bifall till motionen. Det innebär icke, att motionen går igenom, eftersom första kammaren avslagit den, men det innebär en opinionsyttring, och jag skall gärna underhandla med alla personer, som ha några andra önskningsar än mina. Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Mosesson: När det för mera än tio år sedan i första kammaren var debatt, om dess medlemmar skulle få arvode eller ej, uttalades många ord om att ett beslut, att arvode skulle tillerkännas ledamöterna, skulle leda till ett ödeläggande av den karaktär och värdighet, som kännetecknat första kammaren. Det talet föreligger icke nu, och vi se, att de farhågor, som man då hyste, voro helt ogrundade. Som jag förmodar envar av kammarens ledamö-

ter vet, ha statsråden fria resor, så länge som de äro statsråd, och det är nog också bekant, att kammarens talmän få fria biljetter på statens järnvägar. Det faller icke någon inom eller utom riksdagen in att göra gällande, att dessa skulle missbruka den förmån de ha, så att de för fribiljettens skull företaga onödiga resor. Envar vet, att vi alla, envar på sitt område, äro så tyngda av arbete, att om vi få tillfälle till semester, så företaga vi icke tröttsamma resor, blott därför att vi få resa fritt på statens järnvägar. Här i vårt land ha de olika järnvägstjänstemännen och jämväl deras familjer fria resor. Skola vi behöva taga på oss en dom för att vi tala i egen sak, och skola vi behöva sägas vara anspråksfulla, om vi göra gällande, att de förtroendemän, som sitta i riksdagen, också skulle vara förtjänta av att få den möjligheten utan att missbruka den?

Nu skulle jag icke ha begärt ordet, om det icke varit för att säga något utöver vad som redan blivit sagt. När i riksdagen, både innan jag blev riksdagsman och sedan, man gång på gång hade dessa pinsamma motioner om nedläggning av riksdagsmännens arvoden, så blev det slut på detta först sedan man äntligen hemställt därom, att dessa spörsmål måtte tagas under övervägande av de olika partiernas förtroenderåd och att ingenting skulle behöva göras förrän det blev en samverkan mellan de olika partierna. Jag fruktar, att det varit ett lurpassande från den ena gruppen på den andra, från det ena partiet mot det andra, och att man velat spela ut den ena mot den andra. I dag ha dessa partigränser i riksdagen överskridits. Från olika håll ha uttalats sympatier för motionens idé. Jag hemställer därom, att de olika partiernas förtroenderåd ville hålla känning med varandra i denna fråga och undersöka, om icke inom de olika partierna det finnes så allmänna sympatier för saken, för landets egen skull och icke för de olika riksdagsledamöternas skull, att man på den vägen kunde få ett positivt beslut, detta så mycket mera som det inom konstitutionsutskottet ansetts skäligt att icke slå ihjäl tanken, utan göra något. Så som frågan nu ligger, ber jag att få yrka bifall till det av herr Engberg framställda yrkandet.

Herr förste vice talmannen **Hamilton**: För min del håller jag före, att det är blott en tidsfråga, när riksdagsmännen bli tillerkända fribiljetter på statens järnvägar. Anspråken på att riksdagsmännen skola känna till förhållandena i landet stiga säkert år för år, och om riksdagsmännen bättre kände sitt land, skulle möjligen en del frågors hänskjutande till långvariga utredningar bliva obehövt. Riksdagsmännens främsta plikt är att känna förhållandena i olika samhällsklasser och olika landsändar, och det är också ett berättigat krav från valmännen, att så skall vara förhållandet. Det synes mig vara det riktiga att icke binda sig vid en motivering såsom utskottet gjort, och i det outredda skicket, vari frågan befinner sig, vill jag ansluta mig till det yrkande, som framställts av herr Engberg om bifall till utskottets hemställan med uteslutande av motiveringen.

Herr **Hamrin**: Herr talman! Ungefär med den motivering, som framlagts av min bänkkamrat herr Fast, ber jag att få ansluta mig till herr Engbergs yrkande. Jag tror, att en ekonomisk utredning av det slag, som herr Fast omnämnde, bör föregå ett definitivt beslut i frågan. Men jag vill till detta blott tillägga, att det finnes en hel del personer i vårt land, som ha förmånen av fria resor på statens järnvägar, något som man inte tänker på, då man diskuterar denna sak. Det är icke så många år sedan, som genom ett enkelt konseljbeslut statsråden fingo denna rättighet, men därutöver finns det hundratals personer som ha fria resor på statens järnvägar, både svenskar och utlänningar. Och

I fråga om rätt för riksdagens ledamöter till fribiljetter å statens järnvägar.
(Forts.)

I fråga om
rätt för riksdagens
ledamöters
till fribiljetter
å statens
järnvägar.
(Forts.)

jag skall be att få fråga herr Björck i Kristianstad, om det icke är så, att i vissa fall journalister ha rätt att åka i andra klass för tredje klass biljettpris? Det är en subvention från statens sida gentemot tidningsmännen. Jag föreställer mig, att det tillkommit för att bereda publicisterna en lättnad, när de utöva sin verksamhet att undervisa folket och beskriva förhållandena i olika avseenden inom deras arbetsområde. Jag har velat erinra om detta för att det icke må sägas, att detta skulle vara någon särskilt exklusiv förmån för svenska folkets representanter utan tvärtom för att visa, att det ligger i full och klar linje med vad en hel massa människor i vårt land tidigare åtnjuta.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Med anledning av herr Hamrins upplysning, att tidningsmännen få resa i andra klass för tredje klass biljettpris, vill jag, för att icke något missförstånd skall råda bland kammarens ledamöter, tala om hur det verkligen förhåller sig. Det är så, att en medarbetare i en tidning efter rekvisition från huvudredaktören kan få, när han befinner sig i uppdrag för en tidningsräkning, resa så, men då skall också uppdragets art noga angivas. Under andra förhållanden får icke en sådan förmån förekomma.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till det av herr Engberg under överläggningen framställda yrkandet och 3:o) avslag å utskottets hemställan samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande jag för den under 2:o) angivna propositionen. Votering begärdes emellertid av herr Björck i Kristianstad, varför herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 1:o) angivna vara med övervägande ja besvarad. Beträffande kontrapositionen äskade likväl herr Lövgren i Nyborg votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående konstitutionsutskottets utlåtande nr 12 antager utskottets hemställan, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan propositionen för huvudvoteringen, som efter given varsel nu upplästes och godkändes samt anslogs, erhöi följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller det yrkande som under överläggningen angående konstitutionsutskottets förevarande utlåtande nr 12 framställt av herr Engberg, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan i berörda utlåtande.

Efter det kammarens ledamöter ånyo intagit sina platser samt sistnämnda I fråga om rätt för riksdagens ledamöter till fröbeljetter å statens järnvägar. (Forts.)
 voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet.

Herr talmannen meddelade, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Forssell begärde emellertid rösträkning, vadan namnupprop verkställdes. Därvid avgåvos 116 ja och 61 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit det av herr Engberg under överläggningen framställda yrkandet.

§ 11.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 31 mars 1922 (nr 130) angående uppbörd av avgifter för försäkringar i riksförsäkringsanstalten jämlikt lagen om försäkring för olycksfall i arbete; och biföll kammaren utskottets däri gjorda hemställan.

§ 12.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört andra kammarens Ang. kyrkans skiljande från staten.
 första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av väckt motion, II: 362, angående kyrkans skiljande från staten m. m.

I en inom andra kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 362, hade herr *Flyg m. fl.* hemställt, att riksdagen måtte besluta i skrivelse till regeringen anhålla om verkställande av en allsidig utredning om och för riksdagen framläggande av förslag rörande

- a) kyrkans skiljande från staten;
- b) skolans fullständiga skiljande från kyrkan och överförandet av skolans förvaltning under den borgerliga kommunen; samt
- c) sådan ändring av gällande »undervisningsplan för rikets skolor», att ämnet kristendomskunskap utginge och ersattes med utvidgad undervisning på de elementära kunskapernas område.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr *Flyg*: Herr talman! Den fråga, som behandlas i den motion, som nu föreligger till behandling, i varje fall själva huvudfrågan i densamma, spörsmålet om kyrkans skiljande från staten, har varit föremål för riksdagens behandling vid åtskilliga tidigare tillfällen, och man skulle kunna säga, att om utskottets utlåtande har någon förtjänst, så skulle den bestå däri, att utskottet gjort vad det självt kallar en liten historik över frågans tidigare behandling. Det erinrar om, att frågan var uppe vid 1909 års riksdag och att det utskott, som behandlade spörsmålet, då hade avstyrkt, men att det fanns en reservation, vilken bifölls av andra kammaren. Vid 1918 års riksdag förelågo också motioner, och samma förhållande kunde då konstateras. Även vid det tillfället följde andra kammaren den avgivna reservationen. Men om vi sedan gå vidare och komma fram till år 1923, skola vi finna, att vid det tillfället har andra kammaren helt gått på avslagslinjen, på utskottets avstyrkande linje.

Ang. kyrkans
skiljande
från staten.
(Forts.)

Gå vi sedan fram till innevarande år, så finna vi, att utskottet utan någon som helst reservation även vid detta tillfälle gått på avstyrkande linje och föreslår, att motionen icke skall föranleda till någon åtgärd.

Jag vill säga, att om huvudfrågan har varit — vilket givetvis de olika motionärerna vid tidigare tillfällen ansett — aktuell då, anser jag, att spörsmålet i nuvarande moment är betydligt mera aktuellt och värt en mera ingående och allvarlig behandling, än den blivit föremål för i det kortfattade utskottsutlåtande, som nu föreligger. Det är möjligt, att man från utskottets sida kan motivera den ställning till spörsmålet, som man intagit, på olika sätt. Men jag vill säga, att jag ändå anser, att man borde ha tagit upp detta spörsmål på ett betydligt allvarligare sätt, icke med hänsyn till vår synpunkt, vi som här stå för motionen, utan med hänsyn till spörsmålets karaktär i dess helhet.

Motionärernas yrkanden äro tre. Det första gäller kravet på kyrkans skiljande från staten, ett krav, som tidigare ställts från olika håll, dels från frireligiöst håll och dels från andra håll, där man från olika utgångspunkter kunnat finna vissa intressen just för en sådan frågas utredning och framläggande av förslag i detta avseende.

Om vi gå till det andra kravet, som motionen innehåller, nämligen skolans skiljande från kyrkan och att skolans förvaltning överföres till den borgerliga kommunen, är väl det en given konsekvens av det första och står i logiskt sammanhang därmed. Även här skulle jag anse, att man kan tänka sig, att man från olika utgångspunkter, utan att ansluta sig till vår motivering för motionen, borde ha tagit upp spörsmålet på ett annat sätt än utskottet gjort.

När vi sedan komma till det tredje yrkandet, beräffande undervisningsplanen, att ämnet kristendomskunskap skulle utgå ur undervisningsplanen och ersättas — som vi formulerat det — med utvidgad undervisning på de elementära kunskapernas område, är det möjligt, att meningarna här kunna gå isär, och att en diskussion kan uppstå, såsom skett i utskottets utlåtande, då utskottet säger, att det ej anser det vara någon vinst för vårt skolväsende och vår kultur, om detta ämne strykes och ersättes — som vi sagt — med utvidgad undervisning på de elementära kunskapernas område.

När utskottet resonerar beträffande den andra punkten, om skolans fullständiga skiljande från kyrkan och överförandet av skolans förvaltning under den borgerliga kommunen, så säger man att man anser, att denna fråga är till väsentlig del utredd och att resultatet av denna utredning redan föreligger i den kungl. propositionen, nr 100, med förslag till lag om församlingsstyrelse. Jag har ej propositionen tillgänglig, men om jag ej läst den allt för slarvigt, så tror jag, att man där föreslår, att denna skolstyrelse skall utses av kommunalfullmäktige till hälften och till hälften av de kyrkofullmäktige, som man i propositionen föreslår skola tillsättas. Dessutom skall kyrkoherden ingå i skolstyrelsen. Jag tror, att man på det sättet väl försäkrat sig om en visserligen knapp, men dock majoritet från kyrkligt håll i skolstyrelsen. Man kan härför svara, att i de blivande kyrkofullmäktige komma de olika gruppernas intressen att göra sig gällande, men denna institution blir till hela sin karaktär ett kyrkligt organ, och man har alltså sett till, att det organ, till vilket man här hänvisar, kommer att få ett dominerande inflytande över skolans angelägenheter. Jag anser därför, att man ej kan vara tillfredsställd med det slag av lösning, som man hänvisar till, utan att man bör gå längre och lägga skolan helt under den kommunala förvaltningen och som konsekvens därav gå vidare och stryka från dess undervisningsschema det ämne, vilket jag för min del, utan att vilja såra någon, anser vara fullkomligt onödigt, och t. o. m. skadligt för de små. Det sätt, varpå denna undervisning bedrivs på många håll i landet är även anmärkningsvärt. Jag skulle, om jag ansåge det nödvändigt — men de närvarande känna säkert till saken lika väl som undertecknad — kunna ge små exempel på, hur

man i dag bedriver denna kristendomsundervisning, hur man utnyttjar den s. k. andaktsstunden på morgonen till att försätta barnen i religiös extas, drar ner rullgardinerna för fönstren, tänder vaxljus på katedern och åstadkommer en upphetsning av småttingarna, som ej har det ringaste att göra med vad man avser med bestämmelserna i detta avseende. Undervisningen i övrigt bedrivs, utgående från vederbörande lärares eller lärarinnas vilja eller inställning till problemet rent personligt sett. Jag vill vidare erinra om ett ytterligare motiv, ett dagens eget motiv till att ställa detta andra krav, nämligen den aktion, vilken vi tidigare behandlat här i riksdagen, från prästernas och från regeringens sida om katekesundervisningens återinförande, en bestämmelse, som redan blivit utnyttjad på en del platser så, som det var avsett att den skulle utnyttjas, och som gör kravet på kristendomsundervisningens slopande från undervisningsplanen än mer aktuellt och nödvändigt, än det skulle vara under andra förhållanden.

Vad sedan gäller själva huvudfrågan, kan man till en början motivera den, som man gjort i motionen, rent principiellt. Det är ett gammalt krav inom arbetarrörelsen detta om kyrkans skiljande från staten. Om vi gå tillbaka i arbetarrörelsens historia, skola vi finna, att den redan vid sitt första framträdande hade frågan uppe. Vi ha i motionen återgivit en punkt 13, som här är citerad ur ett program eller en formulering i fordringarna från en dåvarande samman slutning, som kallade sig Tysklands kommunistiska parti, sammanställd och undertecknad av såväl Marx som Engels. Där finnes denna punkt 13: fullständig skilsmässa mellan stat och kyrka. Alla kontributioner skola betalas helt och hållet frivilligt av vederbörande församling. Alltså, om vi gå tillbaka till detta första framträdande av den organiserade arbetarrörelsen, finna vi denna mycket bestämda formulering, som man också behållit, trots att den genomgått förändringar under årens lopp och under den skiftande utveckling, som under dessa år försiggått även inom arbetarrörelsen.

Vidare kan man motivera kravet i detta fall rent socialistiskt, och vi ha även anfört det i motiveringen i vår motion. Men det, som gör, att — som jag sade inledningsvis — frågan är mera aktuell nu än tidigare, är dock den offensivanda, som präglar den svenska statskyrkan i nuvarande moment, den ökade aktivitet, som från det hållet utvecklas på de mest olika områden. Den där prästtypen, som säkerligen var allmänt företrädd för endast några årtionden sedan, den där patriarken, som skötte det hela såsom något tämligen likgiltigt och som vände på fjärdingen varje år och så fortsatte ett år till, han är försvunnen. Den moderna prästtypen kastar av sig den prästerliga skruden och tager på sig kavaj-kostymen samt går omkring och är folklig, vänlig och demokratisk. Jag har hört oteliga gånger, huru man i arbetareleden talar om den nye prästen som en mycket trevlig karl, som spelar luta och sjunger Bellmans-sånger och t. o. m. dansar på bröllop och andra festligheter. Kan detta vara tillfälligt? Om vi studera statskyrkans historia från dess första framträdande, så finna vi, huru den förstått att skifta form undan för undan såsom utvecklingen nödvändiggjort. När en ny chef kom till här i landet och upptäckte det tillstånd, som här rådde, huru kyrkorna stodo tomma och kyrkan förlorat sitt grepp över arbetarna, så att det icke fanns den kontakt, som kyrkan skulle ha såsom statsinstitution med arbetaremassorna, då kastade man om och gjorde denna nyorientering, och då finna vi, huru dessa nya prästmän, dessa nyteologer, framträdde och arbeta mycket klokt och skickligt och huru de undan för undan vinna inflytande över arbetarna. Det är detta, som jag menar, att vi måste säga ifrån och som vi måste uppmärksamma. Lika väl som jag förstår, att detta är ett av motiven till att man i dag ifrån utskottets sida går på avslag av motionen, lika väl är det för undertecknad och för alla dem, som ha samma uppfattning som jag, och för de stora grupper av arbetare, bland vilka jag känt mig för just i detta avseende under de senare åren, klart, att det är nödvändigt, att denna fråga

*Ang. kyrkans
skiljande
från staten.
(Forts.)*

Ang. kyrkans
skiljande
från staten.
(Forts.)

väckes till liv, och att man inom arbetarnas led begynner med en uppruskande propaganda mot det växande inflytandet från prästerligt håll. Man har fullt klart för sig, att kyrkan trots att den skiftat dräkt och kläder sig för dagen mera demokratiskt samt framträder med ett annat språk och även har ändrat sig till sitt innehåll, trots detta fortfarande är densamma. Om ni titta på kvällstidningarna här i Stockholm för i går, skola ni finna några programpunkter från den prästerliga sammankomst, som sammanträtt i dagarna, och vilka motioner, äskanden och yrkanden, som framläggas till den. Ni skola då finna, att dessa återspegla strävandena på detta område, och huru en hel rad av dessa yrkanden innebära ett steg i en ytterligare utveckling på detta område. För att kyrkan än mera skall komma fram till kontakt med folket talar man sålunda i detta sammanhang om en vidgad social verksamhet från kyrkans och prästernas sida. Detta innebär framförallt för arbetarrörelsen — det är denna, som är utgångspunkten för vårt framträdande i denna fråga — en mycket allvarlig fara. Jag vet, att denna min uppfattning delas långt in i icke kommunistiska kretsar, långt in i socialdemokratiska arbetarkretsar, och jag tror, att om vår motion i det avseendet bidragit till att väcka en diskussion till stånd samt väcka uppmärksamheten på detta spörsmål och mota den den prästerliga Olle, som står i grindhålet så att man icke får något understöd eller hjälp för fortsatt inflytande, då har vår motion, även om den i dag avvisas på ett tämligen nonchalant sätt, ändå fyllt sin uppgift. Det blir även tillfälle att använda den utanför det rum och den församling, där den i närvarande stund behandlas.

Jag vill till sist fästa uppmärksamheten på att detta utlåtande är undertecknat av herr Mosesson, vilken själv vid ett tidigare tillfälle varit ute med ett liknande yrkande, fastän med helt annan motivering. Jag vill vidare fästa uppmärksamheten på att i utskottet finns naturligtvis en hel del socialdemokrater, men ingen har ansett det vara på sin plats att i nuvarande moment avlämna en reservation mot det avslagsyrkande, som här ställts. Det vore ytterst intressant att höra, vad dessa socialdemokratiska utskottsmedlemmar ha för motiv för sitt ställningstagande i detta hänseende och för att de icke hava reserverat sig, ty de kunna vara övertygade om att det icke är överord ifrån min sida, då jag säger, att deras ställningstagande icke kommer att förstås i mycket breda kretsar inom deras eget parti. Så väl känner jag till stämningen, som där råder, att jag tror, att man kommer att fråga sig, varför ni icke kunnat bekväma er ens med en kortfattad reservation. Om man icke fullt yrkar bifall i reservationen till samtliga de krav, som vi framställt i vår motion, borde man dock kunnat göra det beträffande den första punkten, nämligen huvudfrågan om kyrkans skiljande från staten.

Med dessa korta ord ber jag, herr talman, att för mitt vidkommande få yrka bifall till den föreliggande motionen, och jag vill samtidigt meddela, att frågan skall återkomma på riksdagens bord kanske med ännu utförligare och fylligare motivering än den vi ansett vara nödvändig vid detta års riksdag.

Herr Mosesson: Herr talman! Jag förmodar, att icke någon önskar, att vi skola taga upp de stora och stridiga frågor, som en sådan motion som denna kan ge anledning till, och min mening är att blott i några ord försvara de två ord, som jag betraktar såsom de viktigaste i utskottets avstyrkande utlåtande, nämligen orden »icke nu» och »icke på grund av den i motionen angivna motiveringen förorda en utredning». »Icke nu», ty i olikhet med herr Flyg tror jag, att man kan göra gällande — vare sig man beklagar detta eller man är glad däråt — att frågan om skilsmässa mellan stat och kyrka ej är mera aktuell än den tidigare varit. Vi ha hänvisat till att 1925 års religionsfrihetssakkunniga framlagt ett förslag, som kyrkomötet i höstas principiellt

gav sin anslutning till, och vi anse det rätt och billigt att avvakta, huruvida Kungl. Maj:t ämnar komma med någon proposition med anledning av hemställan om rätt till utträde ur statskyrkoväsendet utan att uppge något främmande religionssamfund. Detta motiverar vårt uttryck »icke nu». Vårt uttryck »icke på grund av den i motionen angivna motiveringen förorda en utredning» ber jag att få understryka. Det är klart, att om det vore så, att det vore fråga icke om en obstruktion, icke ett nedbrytande allena, som jag menar att motionären förordar, utan frågan avsåg att sätta något annat, bättre, livsdugligare i stället för det man vill rasera, kunde det finnas sympatier för en prövning och en undersökning av vad detta vore. Jag skall gå med på en så motiverad utredning om något bättre men jag kommer aldrig att gå med på att avskaffa den formen för statens religiösa och sedliga verksamhet, som statskyrkan är, utan att jag är övertygad om att något annat och bättre sättes i stället. Vad beträffar herr Flygs anförande, att vi varit nonchalanta och icke tagit allvarligt på frågan, vill jag säga, att ett kort ord kan jämväl vara ett allvarligt ord. Vårt ord är kort men icke desto mindre allvarligt.

*Ang. kyrkans
skiljande
från staten.
(Forts.)*

När han gör gällande, att vi icke med vår hänvisning till propositionen nr 100 skulle ha rätt att säga, att vad som föreslås i andra punkten redan ligger under regeringens prövning, vill jag säga, att utskottet har gjort gällande, att den begärda utredningen i väsentliga delar finnes i denna proposition, och jag menar, att han har icke rätt, då han sade, att folkskoleväsendet skall bli en institution av kyrklig karaktär.

När sedan herr Flyg gör gällande, att det är nödvändigt att åstadkomma en utredning rörande avskaffande av statskyrkan med den motiveringen, att kyrkan är full av offensivanda och farlig, skall jag be honom läsa den motion, som herr Kilbom väckte 1923, däri han gjorde gällande, att statskyrkan var så gammal och skröplig, att den förty borde avskaffas.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr Thomson: Jag erinrar först om ett yttrande, som herr Olsson i Kulenbergstorp fällde i fjol, när han sade, att när man var ense om att avstyrka en motion behöfde man icke fästa sig så mycket vid motiveringen. Detta är i viss mån den synpunkt, jag anlagt, när jag gått med på vissa uttalanden i den utskottsmotivering, som här föreligger. Men jag skall först säga, att jag däremot principiellt varit av den uppfattningen, att man icke på vilken motivering som helst, som en motionär presterar, kan begära en utredning. Den motion, som här föreligger, är så oklar och vittnar om så stor okunnighet beträffande en hel rad av de förhållanden, som motionärerna tala om, att det är komplett omöjligt att begära en utredning på grundval av denna motion. Jag skall taga ett exempel. Statskyrkans skiljande från staten säger herr Flyg vara ett gammalt krav. Jag för min del anser icke, att kyrkan kan skiljas från staten. Den svenska statskyrkan kan avskaffas, men statskyrkan är icke ett rättssubjekt. Den kan alltså ej skiljas från staten.

Sedan har jag kunnat gå med på det uttalande, som här gjorts, att man bör avvakta det förslag, som kan bli en följd av det betänkande, som religionsfrihetsakkunniga avgåvo 1927, därför att jag anser, att man kan vänta och se, vad det blir av detta. Jag tror icke mycket på att man kan få ut något av detta betänkande, vilket vittnar om en diffus och oklar uppfattning om den s. k. svenska statskyrkan. Jag menar emellertid, att vi få se, om det kommer något acceptabelt förslag ut av detta, och därför har jag kunnat gå med på att skjuta på frågan.

Herr Flyg säger vidare, att vi sagt oss vara nöjda med Kungl. Maj:ts proposition nr 100. Det förefaller mig ganska underligt att läsa ut något sådant

Ang. kyrkans
skiljande
från staten.

(Forts.)

av det uttalande, som vi gjort rörande punkten 2, nämligen att »den utredning, som motionärerna i sitt yrkande mom. 2 föreslå, är till väsentlig del redan verkställd, och resultatet föreligger i den kungl. propositionen». Om herr Flyg läser propositionen, finner han i denna en sådan utredning. Därmed ha vi icke sagt, att vi gilla det resultat, som propositionen kommit till på varje punkt.

Vad till sist beträffar frågan om kristendoms-kunskapens utbytande mot utvidgad undervisning på de elementära kunskapernas område har jag också kunnat gå med på det uttalande, som utskottet gjort, nämligen att det icke vore någon vinst för vårt skolväsen och vår kultur, om precis det utbytet gjordes. Jag har därmed icke alls uttalat mig om frågan om kristendoms-kunskapen i och för sig. Jag har icke ansett det vara något skäl för att i reservationen göra något positivt uttalande i anslutning till en motion, som efter min mening är av den naturen, att det är omöjligt att gå fram med ett förslag om utredning direkt på grundval av denna.

Herr Flyg: Herr talman! Endast ett par ord såsom replik till de herrar, som yttrat sig. Herr Mosesson sade, att motivet för honom för en ändring på detta område skulle vara, att man skulle få något bättre i stället. Jag måste säga, att det också var motivet för oss; just därför att vi anse denna statskyrka och vad som sorterar under detta begrepp såsom något synnerligen dåligt och även skadligt framlade vi motionen. Det är klart, att vi också syfta mot att få något bättre i stället. Gång på gång och vid olika tillfällen har här i debatterna påtalats den förflackning och den upplösning, som finnes i tiden, och mot detta har man framhållit, att den kristliga etiken, den kristliga moralen skall kunna lyfta denna förflackade och sjunkande tidsnivå högre upp. Jag vill säga, att jag tror icke på detta, och jag är övertygad om att ni själva icke heller tro därpå. Just den förflackning och den upplösning, som vi leva i, är ett bevis för huru litet den kristna etiken kan ge och huru litet värde den haft, och man skall icke tro, att man på den vägen kan komma till något bättre. Vad man måste komma fram till och som vi vid tidigare tillfällen pekat på är att hos de breda folklagren väcka deras självkänsla, deras medvetande av att kunna lita på egen kraft och på den kollektivistiska gemensamheten och icke lita till högre makter eller några krafter i det blå. Det är alltså detta, som jag ansett vara det bättre, som jag vill sätta i stället. Jag förstår mycket väl, att herr Mosesson tänker något helt annat.

Vad beträffar det som herr Mosesson sedan yttrade rörande statskyrkan vill jag säga, att jag av det förslag, som här föreligger i regeringspropositionen, finner det vara klart, att man syftar till att få majoritet inom skolstyrelserna från kyrkligt håll dels genom dem, som tillsätts av kyrkofullmäktige, och dels därigenom, att kyrkoherden skall sitta i skolstyrelsen.

Jag vill också säga till herr Thomson, när han påstår, att utskottet endast hänvisat till den utredning, som är verkställd, men icke alls talat om utredningens resultat, att det likväl står i formuleringen, att utredningen är verkställd och att resultatet föreligger, och således måste man anse den saken klar. Då måste jag tro, att ni gått fram för resultatet också. I varje fall har jag icke förstått utlåtandet på annat sätt. Då herr Thomson gör gällande, att vi ställt krav på kyrkans skiljande från staten i stället för dess avskaffande, kan jag mycket väl gå med på den formuleringen. Är det ingenting annat som skiljer herr Thomson och mig kunna vi mycket väl förena oss och gå med på statskyrkans avskaffande, men då frågar jag, varför det icke finns någon reservation från herr Thomson.

Till sist sade herr Thomson, att vi skulle vänta på de sakkunnigas betänkande. Jag vet icke, vilken gång i ordningen det är, som vi hört de orden:

»Vi skola vänta på de sakkunnigas utlåtande.» Jag vet icke, vilka frågor vi behandlat i år, där man icke fört fram detta argument, att man måste vänta på de sakkunnigas utlåtande och att ärendet är under utredning. Man vill alltså i denna fråga liksom i alla andra nöja sig med att begrava den i en kommité av sakkunniga. För att få ett ärende ur händerna på de sakkunniga och en möjlighet att föra frågorna framåt är det som vi använda oss av motionsvägen. När man går emot denna motion och hemställer, att den icke skall föranleda till någon åtgärd, då säger man indirekt: Fortsätt med den där långmalningen! Vad sedan beträffar det förslag, som så småningom dessa herrar sakkunniga skola komma med, tror jag, att det blir av den art, att det icke på något sätt kan tillfredsställa dem, som på denna punkt ha den uppfattningen, att en radikal ändring måste komma till stånd.

*Ang. kyrkans
skiljande
från staten.
(Forts.)*

Herr Mogård: Jag skall icke gå in i någon polemik mot herr Flyg rörande hans yrkande i motionen och hans uttalanden i dag i debatten. Jag tycker i alla fall, att en person, som tillhör en politisk kyrka, som utövar en sådan fruktansvärd disciplin över sina medlemmar, som den kyrka, herr Flyg tillhör, kan säkerligen icke allvarligt mena, att den svenska statskyrkan är så farlig och fruktansvärd mot sina medlemmar, som han låter påskina. I alla fall var det icke mot honom jag vill säga något, utan jag vill blott yttra några ord, som visa, att jag icke delar min politiske meningsfrände Thomsons motiv, varför han anslutit sig till utskottet. Jag tror för min del icke, att kyrkan behöver uppfattas såsom blott varande ett statens organ. Min uppfattning är en helt annan.

Jag har kunnat gå med på utskottets utlåtande, icke därför att jag menar, att man överhuvud taget nu eller ens i den närmaste framtiden behöver befara någon nödvändighet av att ens överväga kyrkans skiljande från staten, utan därför att det för mig har syntts så, att så länge kyrkan i fred får bedriva sin religiösa verksamhet, så länge behöver den icke överhuvud taget inrätta sig för en skilsmässa. Det är alltså icke för mig någon teoretisk uppfattning om kyrkan som ett vanligt statsorgan, som gör, att jag anslutit mig till utskottets utlåtande, utan det är uteslutande den uppfattning, jag har, att kyrkan och staten må bäst av att, så länge förhållandena äro sådana som de nu äro, leva tillsammans i frid och ro.

Herr Mosesson: Herr Flyg sade, att man kunde icke sätta sina förhoppningar till några krafter i det blå, d. v. s., till övermänskliga gudomliga krafter. De förmå icke, menade han, lyfta vårt folk i sedligt avseende, utan det var endast genom personens självverksamhet och genom massornas kollektiva kraft, som de kunde åstadkomma en sådan lyftning. Jag vill endast ge en liten replik till honom. Vi kunna väl vara eniga därom, att om man vill övertyga sig om, huruvida man kan erfara den kraft, som herr Flyg sätter sin tillit till, så måste man gå in i och utnyttja självverksamhet och i en kollektiv verksamhet, men då menar jag av samma skäl, att om man vill erfara, huruvida det finns gudomliga krafter, som kunna lyfta en människa, får man icke som herr Flyg ställa sig utanför dessa krafter, ty då kan man icke döma om den saken.

Herr Engberg: Herr talman! För min del kan jag icke avgiva min röst för utskottets utlåtande, och jag kan icke heller avge den för motionen, och jag skall med ett par ord be att få motivera varför. Utskottet har i sitt utlåtande två punkter, som jag icke kan biträda. För det första skjuter utskottet före sig denna utredning angående så kallat fritt utträde ur statskyrkan, vilket jag

Ang. kyrkans
skiljande
från staten.
(Forts.)

anser vara en sak, som är fullkomligt orimlig. Jag skall i detta sammanhang icke närmare ingå på just detta. För det andra gör utskottet beträffande den nuvarande kristendomsundervisningen det uttalandet, att det skulle vara till förfång för vår skola och för vår kultur, om den borttoges och ersattes med en undervisning i andra och nyttigare ämnen. I detta senare stycke kan jag omöjligt biträda utskottets uppfattning. Jag hyser tvärtom den meningen, att hela vår kultur och hela vår skola skulle vinna på att ämnet omlades till att bli sakligt, till att bli en undervisning *om* kristendom i stället för *i* kristendom, en undervisning alltså, som ginge ut på att ge sakliga och faktiska kunskaper åt det uppväxande släktet. Det släkte, som växer upp i Västerlandet, har naturligtvis all skyldighet — det bör ingå i dess allmänbildning — att äga nödiga och elementära kunskaper om en sådan företeelse som den religion, som dominerar inom vår kultursfär, nämligen kristendomen. Men ifrån detta och till den tvångsuppfostran till en viss åskådning, en tvångsfostran som utskottet har givit sitt erkännande, är steget så långt, att jag icke kan taga det. Därmed, herr talman, går jag över till herrar motionärer.

Herr Thomson har redan sagt, att deras motion vittnar om en ganska stor okunnighet om det ämne, vari de ha motionerat. Jag ber att till alla delar få instämma i detta omdöme. När det exempelvis i motionens motivering står, att statskyrkans egendom skall »övergå» i kommunernas och statens händer, så vill jag erinra dem om att den uppfattningen ha åtminstone vi socialdemokrater för länge sedan vuxit ifrån. Vi skriva i vårt partiprogram ordagrant som följer: »Statskyrkan avskaffas, av kyrkan disponerad egendom *stannar* i samhällets ägo.» Det är en väsentlig skillnad. För oss existerar icke, som herr Thomson med rätta framhöll, kyrkan som ett rättssubjekt gentemot staten. Jag skall be att få ställa en kuggfråga till herr Flyg: Kan man taga ut stämning på svenska kyrkan? Nej, det går icke! Och vad visar detta? Jo, att kyrkan icke är något rättssubjekt. Varje rättssubjekt kan nämligen stämmas inför demstol men kyrkan är icke något rättssubjekt. Den har helt enkelt intet »själv». Den kan icke representera sig själv. Den är staten själv i densnas organisationsmässiga, genom Kungl. Maj:t, vissa departement och vissa ämbetsverk utövade religiösa verksamhet.

Vi ha efter 1527 ett förstatligt religionsväsen i vårt land. Om herrarna slå upp 1686 års kyrkolag, skola ni finna, hur den i stället för att tala om svenska kyrkan talar om kyrkoväsendet, vilket också är det historiskt riktiga uttrycket. Jag kan icke avveckla mitt kyrkliga medborgarskap utan att avveckla mitt statliga medborgarskap. Är jag svensk statsmedborgare, är jag också i och med detsamma svensk kyrkmedborgare. Jag kan icke skilja på de två. Det är okunnigheten om detta faktum, som spelat motionärerna ett lustigt spratt. De åberopade ett uttalande av Karl Marx om skilsmässa mellan kyrka och stat och ett liknande uttalande av Lenin. Jag trodde, att herrar motionärer visste, att dessa uttalanden om möjligheten att »skilja» kyrkan från staten betingades därav, att det förhållande mellan kyrka och stat, som såväl Marx som Lenin hade i åtanke, var av det slag, som vi hade här före 1527. nämligen en kyrka som verkligen var ett rättssubjekt i förhållande till staten och med staten hade ett konkordat, en överenskommelse, ett avtal, vari inbördesförhållandet reglerades. Gustav Vasa, som var en klok karl, avskaffade detta avtalade förhållande, gjorde de kyrkliga funktionerna till statsfunktioner, avskaffade »svenska kyrkan» och inrättade i stället *kyrkoväsendet*. Jag må säga, att när man med avseende på detta kyrkoväsende vill tillämpa omdömen, fällda om konkordatkyrkan — ty det är just om en sådan kyrka Marx och Lenin ha fällt sina omdömen — vittnar det om att herrar Kilbom och Flyg i och med sin skilsmässa från Moskva också måtte ha skilt sig från de mest elementära kunskaperna på detta område.

För min del har jag den uppfattningen, att tiden mer och mer mognar för att något göres på detta område. Men, mina herrar, jag tror den riktiga vägen att avskaffa kyrkoväsendet är att förverkliga dess egen idé. Låt oss till att börja med avskaffa biskoparna och införa en kyrklig överstyrelse med en generaldirektör för kungliga salighetsverket eller vad herrarna vilja kalla det för. Det är i alla fall en idé, som redan Axel Oxenstierna och Gustav II Adolf hade uppe med det »Consistorium generale», som det var deras avsikt att skapa. Det är en reformväg, som är riktig. Avskaffa dessutom prästvalen och gör slut på den humbug, där syföreningarna bestämma vem som skall bli präst i församlingen. Tillsätt prästerna efter samma mönster som gäller för övriga ämbetsmän och skapa garantier för rättssäkerhet, d. v. s. för befordran efter förtjänst och skicklighet. Det vore en uppslagsända att vidare utveckla, men de kommunistiska funderingarna äro gamla liberala funderingar, som spökade på den tiden, då vi genomförde dissenterlagstiftningen men som för ögonblicket äro absolut oakтуella, ty livets väg pekar åt helt annat håll.

Ja, herr talman, som läget är, kan jag icke rösta för utskottet och icke heller för motionen, ty de äro orimliga båda två, och jag måste därför nedlägga min röst.

Herr Kilbom: Jag kan icke, herr talman, tillmötesgå vare sig herr Thomsons eller herr Engbergs, jag lämnar därhän, medvetna eller omedvetna försök att föra debatten på avvägar med detta oerhört lärda tal om huruvida kyrkan är ett rättssubjekt eller icke. Jag skall för min del be att få yttra mig om det, som ligger till grund för motionen. Emellertid måste jag konstatera, att tiderna ha ändrat sig en liten smula. Jag erinrar mig mycket väl en dag för sju år sedan, då vi i denna kammare behandlade en motion också från den kommunistiska gruppen. Den gången, herr Engberg, var det en motion, som man i varje fall, skulle jag tro, icke kunde säga vittnade om okunighet på detta område. Också den gången hade herrarna emellertid förhinder för att gå in för en positiv reform. Utvecklingen inom socialdemokratien hade dock icke hunnit så långt då. Om jag icke minns orätt, var det då kyrkoherdarna Wallerius nere i Schartauanien, förlät Bohuslän, och Pehrsson i Göteborg, som gingo i täten för kampen mot vår motion. I dag däremot är det de forna statskyrkoförenderna, som slutit upp omkring utskottet. Jag skulle tro, att det säger en hel del om den politiska utveckling, som ägt rum under mellantiden.

Jag skall icke inlåta mig på den gymnasistdiskussion, som herr Thomson gav sig in på, då han förklarade, att man icke skall säga, att kyrkan skall skiljas från staten, utan att den skall avskaffas. Jag trodde, att sådant sysslade man med inom gymnasistkretsar och icke i andra kammaren. Jag tror heller icke, att man behöver hålla så lärda anföranden för att komma till den ståndpunkt, som herr Engberg sade sig intaga, då han förklarade att han ville ha bort statskyrkan. Ty, herr Engberg, även om kyrkan icke är ett rättssubjekt, så är det väl ändå ett ofrånkomligt faktum, att den för närvarande i kraft av den makt, som staten förlänar henne, har rätt att för spridande av en troslära, som jag är djupt oenig med henne om, *tvångsbeskattar mina fattiga inkomster* på större eller mindre belopp. Det, mina herrar, är en realitet, som jag trodde, att herrarna, som förklarade sig vara principiella moståndare till statskyrkan, skulle taga upp i stället för att sjunka ned till här presterade försök att föra diskussionen på avvägar.

Jag vill icke såra herr Mogård, men då han talar om att han anser, att kyrkan och staten i fortsättningen liksom hittills skola vara förenade, så undrar jag, om det icke åtminstone till en liten, liten del, är till följd av den kraft till tvångsbeskattning av allmänheten, troende och icke troende, som detta

Ang. kyrkans
skiljande
från staten.
(Forts.)

Ang. kyrkans
skiljande
från staten.
(Forts.)

äktenskap förlänar kyrkan. Om ni vore ärliga, om ni verkligen trodde på er kyrkas kraft till eget liv, då skulle ni säga: Det är oss ovärdigt att taga pengar från folk, som icke tror på oss och vår förkunnelse. Men när ha ni, mina herrar från prästerligt håll, borgare och socialdemokrater, stigit fram och förkunnat något dylikt? Ni taga så innerligen gärna — vi ha sett det många gånger i Stockholm — slantarna från den fattiga änkan, som på grund av er verksamhet har upphört att tro på er.

Det är den första realiteten, herr Engberg, som jag trodde, att vi som realpolitici, ty det äro vi ju, skulle diskutera. Den andra antydde herr Engberg själv, nämligen kyrkans makt över våra skolor. Jag skulle tro, att det är en anledning nummer 2 för statskyrkans avskaffande.

Den tredje realiteten, mina herrar, är alla de ekonomiska omständigheter utöver den, jag förut har berört, som kyrkan i kraft av den makt, äktenskapet med staten ger, har att utöva mot medborgarna på många av samhällslivets områden.

Jag frågar nu herr Engberg, om vi skola stå här sida vid sida som fiender till statskyrkan, äro dessa tre fakta icke tillräckliga för att gå fram med åtminstone ett principiellt yrkande på statskyrkans avskaffande vid varje tillfälle, då det ärendet förekommer i den lagstiftande församlingen? Det är gott och väl, herr Engberg, att det socialdemokratiska partiprogrammet talar om att kyrkans egendom skall stanna i samhällets ägo. Inom parentes sagt undrar jag, om i praktisk politik det där härklyveriet, huruvida kommunen är samhället eller staten är samhället — vi ha ju sagt, att kyrkans egendom skall indragas till staten och kommunen — om det, säger jag, har någon som helst betydelse. Jag kan emellertid icke förstå, att socialdemokraterna, när de säga detta i programmet, samtidigt inom sina egna led tolerera företräddandet av en linje, som icke överensstämmer med programmet, sådana personer som exempelvis kyrkoherde Mogård. Jag undrar ändå, om icke herr Engberg måste ge mig rätt däruti, att det under sådana förhållanden finns anledning mistänka, att det icke är något allvar bakom programpunkten kyrkans skiljande från staten. Det är ju för övrigt icke okänt, att det inom socialdemokratien finns flera riktningar i denna fråga, av vilka en förklarar, att den *icke vill* vara med om att avskaffa statskyrkan, så länge risk föreligger för att man får något mera reaktionärt i stället. En sådan synpunkt kan jag förstå och den kan låta diskutera sig, därför att då kommer man in på lämplighetsskalens område. Den riktning däremot, som förklarar, att statskyrkan skall avskaffas och att tiden mer och mer mognar därför, men samtidigt ingenting gör för att förverkliga sin uppfattning, när man dock i en rad av kommuner de facto är utslagsgivande och även i riksförsamlingen har tämligen stor makt, den uppfattningen kan jag, herr Engberg får ursäktas mig, icke taga på allvar. Jag måste säga mig, att förhållandet ingenting annat är än ett försök att med omskrivningar komma ifrån det faktum, att läget inom partiet är sådant, att man törs icke förverkliga sitt program, därför att man riskerar att få en splittring av detsamma.

Emellertid, mina herrar, jag skall gärna medge — det kommunistiska partiet gör visst icke anspråk på att vara fullkomligt — att vår motion kunde ha varit något mera fyllig och att vi visst icke besitta de kyrkohistoriska kunskaper, som herr Engberg nyss lät oss läppja på, men i alla fall kvarstår, att vårt program föreskriver kamp mot statskyrkan, och att därför våra handlingar, försåvitt vi vilja bliva tagna på allvar av dem, som vi vädja till, skola följa oss, skola korrespondera med programmet. Sker icke så, har man rätt att säga till oss, att man icke tror på oss, att vi lova ett, men göra ett annat.

(Vid denna punkt inpassade herr Engberg: »Gör revolution, herr Kilbom!«)

Man »gör» icke revolution, som marxisten Engberg borde veta. Marxismen visar ju, att revolutionen kommer som följd av att det ekonomiska och sociala trycket i ett samhälle blir för stort, och att den *genomföres* till seger för arbetarklassen, om det finns ett revolutionärt parti, som leder de upproriska massorna. Men det finns ingenstans i den marxistiska litteraturen något som talar om att man »gör» revolution. Jag trodde verkligen, att herr Engberg var för kunnig på detta område för att sjunka ned till dylika argument. Jag trodde, att han skulle låta herr Lindman eller låt oss säga herr Edberg i bondeförbundet vara ensam om den sorten. Detta är dock uppenbarligen icke fallet.

*Ang. kyrkans
skiljande
från staten.
(Forts.)*

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på hemställan av herr talmannen att uppskjuta den vidare behandlingen av förevarande utlåtande ävensom handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 13.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Höglund* i Göteborg *m. fl.*, nr 443, om visst tillägg till 15 § andra stycket i Kungl. Maj:ts förslag till förordning om erkända sjukkassor m. m.;

herr *Höglund* i Göteborg, nr 444, om ändrad lydelse av 46 § andra stycket i Kungl. Maj:ts förslag till förordning om erkända sjukkassor;

herr *Hansson* i Stockholm *m. fl.*:

nr 445, om ändringar i vissa delar av Kungl. Maj:ts förslag till lag om kommunalstyrelse på landet m. m.;

nr 446, om ändringar i vissa delar av Kungl. Maj:ts förslag till lag om kommunalstyrelse i stad m. m.;

nr 447, om ändringar i vissa delar av Kungl. Maj:ts förslag till lag om församlingsstyrelse och till lag om införande av denna lag m. m.;

nr 448, om ändringar i vissa delar av Kungl. Maj:ts förslag till lag om församlingsstyrelse i Stockholm; och

nr 449, om ändringar i vissa delar av Kungl. Maj:ts förslag till lag om skolstyrelse i vissa kommuner;

herr *Selberg*:

nr 450, om ändringar i kap. 4 § 13 och kap. 7 § 3 i Kungl. Maj:ts förslag till lag om kommunalstyrelse på landet;

nr 451, om ändringar i kap. 3 § 10 och kap. 4 § 11 i Kungl. Maj:ts förslag till lag om kommunalstyrelse på landet; och

nr 452, om ändringar i kap. 2 § 12 och kap. 5 § 10 i Kungl. Maj:ts förslag till lag om församlingsstyrelse i Stockholm;

herr *Hage*:

nr 453, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 99, med förslag till lag om kommunalstyrelse på landet m. m.; och

nr 454, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 100, med förslag till lag om församlingsstyrelse m. m.;

herr *Eklund m. fl.*, nr 455, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 100;

herr *Dahlén m. fl.*, nr 456, i anledning av samma proposition;

- herr *Wallerius*:
nr 457, i anledning av Kungl. Maj:ts förenämnda propositioner nr 99 och 100; samt
nr 458, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 100;
herr *Thomson m. fl.*, nr 459, i anledning av samma proposition;
herr *Petersson* i Lerbäcksbyn, nr 460, i anledning av samma proposition;
herr *Pehrsson* i Göteborg:
nr 461, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 99; och
nr 462, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 100;
herr *Weijne m. fl.*, nr 463, i anledning av sistnämnda proposition;
herr *Svensson* i Grönvik:
nr 464, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 99; och
nr 465, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 100;
herr *Bengtsson* i Norup, nr 466, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 99;
herr *Karlsson* i Grängesberg *m. fl.*, nr 467, i anledning av samma proposition;
herr *Lindgren*, nr 468, i anledning av samma proposition;
herrar *Karlsson* i Munkedal och *Mårtensson*, nr 469, i anledning av samma proposition;
herr *Nilsson* i Hörby:
nr 470, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till lag om församlingsstyrelse; och
nr 471, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till lag om skolstyrelse i vissa kommuner; samt
herr *Nilsson* i Hörby *m. fl.*, nr 472, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 108, angående vissa åtgärder till det svenska jordbrukets stödjande.
Samtliga ovannämnda motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.1 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Onsdagen den 12 mars.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Herr andre vice talmannen anmälde till fortsatt handläggning andra kam- *Ang. kyrkans*
marens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av väckt motion, *skiljande*
II: 362, angående kyrkans skiljande från staten m. m.; och lämnades därvid *från staten*
enligt förut skedd anteckning ordet till *m. m.*
(Forts.)

Herr Pehrsson i Göteborg, som anförde: Herr andre vice talman, mina herrar! Vi hade ju haft den förhoppningen, att vi skulle slippa en lång debatt i detta ärende, så som utskottets utlåtande förelåg. Och från det parti, som jag tillhör, har ju ingen anledning egentligen förelegat att uttala vår mening i frågan. Den är så klart och tydligt uttalad i vårt partiprogram, att därom kan icke bliva några skilda uppfattningar. Jag har icke heller tänkt upptaga herrar Flygs och Kilboms yttranden; det finns ju icke någon gemensam mark att stå på. Det var emellertid med ett synnerligen stort intresse jag åhörde herr Flygs anförande. Det var ett enda lovtal över den svenska kyrkans förmåga att finna sig i tiden och ordna sitt arbetssätt efter tidens krav. När jag hörde honom, påmindes jag mycket livligt om något jag läste för en tid sedan ifrån »Pravda», den bekanta ryska tidningen. Det hette i en artikel med rubriken »Gudsförnekarnas nödrop» följande: »På senare år hava kyrkorna och sekterna utvecklats en mycket livlig verksamhet. Medlemmarna av vårt parti hava icke tillräckligt systematiskt motarbetat den religiösa propagandan.» Det var, som hörde jag i dag ett eko av de ryska »gudsförnekarnas nödrop»! Det är ju alldeles klart, att det icke bara är statskyrkan, som man vill komma åt genom denna motion, utan att det är fråga om att komma religionen själv till livs. Och jag förmodar, att kammaren icke kräver, att jag på något sätt skall bevisa det, ty det gjorde herr Flyg själv tillräckligt klart och tydligt i sitt anförande. Motionärernas ställning är alltså endast en följdriktig utveckling av det program, som de mottagit från sina uppdragsgivare, och som de trofast hålla fast vid, även om det kommit en fnurra på träden mellan dem. Jag skall därför icke vidare röra vid detta.

När jag begärde ordet, var det för att icke herr Engbergs yttrande skulle få stå oemotsagt i riksdagens protokoll. Det är nämligen så, att hela den åskådning, som han där gjorde sig till tolk för, med avseende på kyrkans äganderättsförhållanden, är historiskt och rättsligt sett föråldrad. Herr Engberg är — och där tycks jag komma på samma linje som herr Kilbom nyss — efterbliven och föråldrad. — Jag gläder mig åt att nu få herr Engberg som åhörare. — Han utgick nämligen icke från de verkliga rättsförhållandena utan från det socialdemokratiska partiets programpunkter. Det är visserligen sant, att »önskan är tankens fader», men icke går det i alla fall att utan vidare för-

Ang. kyrkans
skiljande
från staten
m. m.
(Forts.)

vandla svenska rättsförhållanden, herr Engberg, efter de önskingar, som det socialdemokratiska partiet ger uttryck för i sitt program!

Det var en oriktig historisk uppläggning från början, som herr Engberg gjorde sig skyldig till. Han utgick, om jag hörde rätt, från riksdagen i Västerås år 1527, varigenom den svenska kyrkan skulle hava förvandlats till en statskyrka, en funktion av statens liv liksom militär- och skolväsendet och därmed skulle också den svenska kyrkans äganderättsförhållanden hava i samma grad förändrats. Den svenska kyrkan har aldrig, herr Engberg, varit — och jag hoppas, den aldrig blir — endast en funktion av statens liv. Det är denna i det socialdemokratiska programmet uttalade önskan, som herr Engberg har velat fastslå såsom ett nu föreliggande verkligt faktum. De historiska förhållandena skola ge utslaget om, huru det verkliga läget är. Den svenska kyrkan har bibehållit sin självständighet gentemot staten på ett helt annat sätt, än vad en del andra evangeliska kyrkor hava gjort.

Jag skall redan här, innan jag går närmare in på detta specialområde, endast rätta en annan missuppfattning, som jag tror är allmän, icke bara hos herr Engberg utan säkerligen även hos motionärerna. Det är, som om herrarna trodde, att man genom ett riksdagsbeslut om skilsmässa mellan stat och kyrka eller, som herr Engberg ville formulera det, ett avskaffande av den svenska statskyrkan, skulle hava slutgiltigt löst problemet om förhållandet mellan stat och kyrka. Herr talman, det problemet kommer under alla förhållanden, huru händelserna än gestalta sig, att stå kvar. Stat och kyrka leva samman i ett och samma folk. Där kommer alltid att emellan finnas en viss spänning. I politiska övergångstider har den tagit sig starkare uttryck, t. ex. under vår enväldstid här i riket och nu i den begynnande demokratin. Men stat och kyrka kunna aldrig komma helt lösa från varandra, utan förbindelsen kommer endast att i olika tidslägen gestalta sig på ett nytt sätt. Förbindelsen mellan stat och kyrka kommer aldrig att kunna avskaffas. Vilja herrarna ha belägg på detta, så erinrar jag endast om skilsmässolagarna i Frankrike av 1905. Herr Engberg, som är hemma i fransk modern historia, vet, att de betyda icke annat, än att det inträdde ett nytt förhållande mellan stat och kyrka. Om man vill kalla det för skilsmässa, må så vara, men ett visst legalt reglerat förhållande står kvar. Ser jag på lagarna i Tyskland, där efter revolutionen en skilsmässa åvägabragtes mellan stat och kyrka, så innebära också de allenast, att ett nytt förhållande har inträtt. Det finns alltid kvar beröringspunkter, som måste på laga sätt regleras.

I vårt land hava stat och kyrka tiderna igenom i regel levat i gott samförstånd med varandra, som jag tror till bådas bättnad. Jag vill också säga, att detta goda samförstånd än i denna dag i det stora hela gör sig gällande. Att därför för närvarande någon så stark spänning skulle föreligga, att en så radikal förändring av detta inbördes förhållande, som nu föreslås, skulle vara nödvändig, synes mig icke vara fallet.

Jag vill tillägga även en annan sak. Det skulle vara synnerligen olyckligt, mina herrar, om denna vissa spänning skulle upphöra mellan stat och kyrka, ty det skulle innebära, att den ena parten skulle helt taga herraväldet över den andra, vilket under alla förhållanden vore till skada för båda. Därför anser jag, att om den tanken »statskyrkans restlösa förverkligande», såsom vägen till dess avskaffande, som herr Engberg en gång skrivit om i tidningen *Arbetet* och vilken linje han tydligen fortfarande fasthåller, skulle bliva verklighet, så skulle därmed först införas ett sprängämne, som skulle medföra nödvändigheten av en upplösning av det nuvarande bandet.

Jag går efter denna utveckling över till det, som var själva kärnpunkten i herr Engbergs yttrande. Genom Västerås riksdag, genom dess *recess* och *ordinantia*, blev icke en statskyrka i herr Engbergs mening inrättad. Där

skedde icke heller någon indragning av den kyrkans egendom, om vilken det här är fråga nämligen den som är bunden vid sockenkyrkorna eller församlingarna. Det var de befästa biskopsslotten, domkyrkor och kapitel, det var landsklostren, och de under dessa stiftens centralinstitutioner lydande stora egendomar, som indrogos till kronan till följd av det nödläge, i vilket riket då befann sig. Men, som det heter i beslutet vid Västerås riksdag: »De andliga fingo behålla vad till deras redliga uppehälle behövdes.» Den sockenkyrkornas egendom, som var anslagen till sockenprästerskapet, berördes icke av reduktionen till kronans förmån. Reformationen i Sverige, herr Engberg, var icke en revolution utan en evolution, där man på den kanoniska rättens grund vidare byggde ut det kyrkliga samfundet och där det nya genom en organisk utveckling växte fram ur det gamla. Det är ingalunda så, att en radikal brytning skedde. Den kyrkliga organisationen fortsatte oavbrutet att utöva sina funktioner. Vill man se detta riktigt klart, skall man läsa den gamle kung Göstas skrivelser, där han till och med under perioden från 1539 och särskilt från 1545, under de år då han gjorde sitt stora kyrkorov i egentlig mening, som också gick ut över sockenkyrkorna, är angelägen om att gång efter annan med all skärpa betona, att det skulle bliva vid det gamla. Sedan blev kyrkans ställning ganska klart markerad genom kyrkoordningen 1571 där en samverkan ägde rum mellan kyrkans organ och konungamakten. Jag tänker, att litet var av herrarna varit och sett på de gamla pergamentsbrev från riksarkivet, som äro utställda på Riddarhuset. Där visas bl. a. den fundamentala urkunden i svensk kyrkohistoria — och för övrigt i svensk historia — nämligen »Uppsala mötes» beslut av 1593. I detta brytes bestämt den tendens, som herr Engberg fann vara ett fullbordat faktum, nämligen att Konungen skulle vara vad man brukar kalla *summus episcopus*, d. v. s. högste biskop för kyrkan.

Ang. kyrkans
skiljande
från staten
m. m.
(Forts.)

Den svenska kyrkans kontinuitet har icke brutits genom reformationen, och den egendom — nu kommer jag åter till det — som den svenska kyrkan nu besitter, den har till allra största delen förvärvats före reformationen, och detta icke under något slags dispositionsrätt utan under äganderätt. På rättslig väg kan kyrkan därför icke frånörvas denna sin egendom. Och jag erinrar om, huru denna rättsåskådning är lagfäst. Vi finna den allra först klart uttryckt i kyrkobalkarna i våra medeltida landskapslagar, där det klart och tydligt fastslås, att egendomen kommit sockenkyrkan till del, huvudsakligen genom »skötning», och, att som villkor för att kyrka skulle invigas av biskopen, skulle av socknemännen hava bildats det materiella underlaget för kyrkans upprätthållande. Därigenom blir sockenkyrkan som sådan äganderättssubjekt. Kyrkan är en stiftelse, för att använda ett uttryck, som vi äro vana vid i denna tid, och därmed en juridisk personlighet.

Denna sockenkyrkans ställning som stiftelse har icke genom något laga beslut av något slag under århundradenas lopp blivit ändrad. Vi kunna finna det gå igen i lagstiftningen genom århundradena ända in i sista tid, vi kunna se det ganska klart i 40 § av kyrkostämmoförordningen av 1862. Jag erinrar vidare om den lag, vi nyligen antagit, om huru man skall avsondra viss del av kyrkans fastigheter o. s. v. Denna kyrkoegendomens ställning innebär, att den är bunden vid den enskilda sockenkyrkan såsom stiftelse eller i vissa fall vid kyrkoförsamlingen. Även då det är kyrkan som är stiftelse, må beaktas att det är kyrkoförsamlingen som har värnaden om denna stiftelse — väl att märka icke den borgerliga kommunen utan den kyrkliga församlingen. Jag vill också erinra om, att denna rättsprincip, som sålunda är genomgående för det kyrkorättsliga läget i vårt land, har fått Kungl. Maj:ts sanktion, om jag skall använda det uttrycket, eller har fått ett uttryck i flera rättsfall, där t. o. m. i några kronan förlorat i rättstvist med kyrka. Ett sådant in-

Ang. kyrkans
skiljande
från staten
m. m.
(Forts.)

träffade t. ex. år 1924 i Lemnhults församling, vilket visar, att kyrka såsom stiftelse ända in i sista tid i svensk rättsordning sålunda kunnat vara både kärande och svarande och besitta egendom. Jag har velat framlägga detta, därför att den uppfattning, som herr Engberg givit uttryck åt, ligger i luften, den är konstruerad på hans partis programpunkter och stämmer icke med vår rättsåskådning och den historiska forskning, som ligger bakom den. Kyrkliga äganderättsförhållanden komma sålunda icke att kunna avgöras efter engbergiska maktlinjer, för såvitt man icke vill gå den väg, man nu går i Ryssland. Såvitt laga former skola iakttagas i detta land, kan icke kyrkan berövas sin egendom genom ett maktspråk. Äganderätten skall komma under rättslig prövning i varje enskilt fall.

Ett undantag därvid tror man kanske, att kyrkofonden utgör. Men den har också fått en liknande ställning, då den i lagstiftningsväg och med tillämpning av kronans förvaltningsmyndighet har blivit tillskapad såsom en särskild stiftelse av offentlig karaktär. Kyrkan i sin helhet har grundlagsenligt sin hand med i fråga om den kyrkliga egendomen genom de kyrkliga myndigheterna och ytterst kyrkomötet.

För dem, som vilja studera saken närmare, vill jag erinra om de arbeten, som vi ha på detta område. Jag nämner utom de mest kända Wilhelm Sjögrens arbete om landskapslagarnas kyrkobalkar och dansken Peder Severinsens arbete om »folkekirken eiendomshistorie». Det sistnämnda handlar naturligtvis om de sydligare delarna av vårt land eller de gamla danska provinserna.

Icke heller — om jag nu går tillbaka till det — gör man någon ändring i svensk lag genom att man använder ett uttryck sådant som det herr Engberg byggde på, »kyrkoväsen». Man gjorde det icke ens därigenom att man förde in i jordeböckerna under kronotiteln de gods, som förut kallades »geistlige», vilket av prästeståndet på sin tid upprepade gånger påtalades i dess »besvär» och föranledde Kungl. Maj:ts lika upprepade resolutioner, att detta endast var en bokföringsåtgärd och ingenting annat. Denna rubricering har följt med än i denna dag, så att vi veta, huru nu löneboställena tagas upp av taxeringsmyndigheterna under statens egendom och ecklesiastika boställsskogar under domänstyrelsen. Detta säger alltså intet om äganderätten. Man ändrar icke i ett rättssamhälle äganderätten genom bokföringsåtgärder!

Jag har ansett det vara av ett visst intresse att få framlägga den åskådning i detta hänseende, som nu rättsvetenskapen kommit till och som, såsom jag visat, av Kungl. Maj:ts dom har blivit stadfäst, icke bara i det mål, jag nyss nämnde, i Lemnhult 1924, utan också i åtskilliga andra fall. Det var detta jag velat säga här i dag, för att det må stå i protokollet vid sidan av herr Engbergs lösliga konstruktion av det rättsliga läget.

Jag skall dock begagna tillfället att också säga ett ord i själva huvudfrågan, kommunistmotionen. Det är icke, mina herrar, möjligt att avskaffa religionen. Det går icke ens, om man tillgriper de våldsåtgärder, som man både förr och nu försökt. Den hör till de oförytterliga andliga livsvärdena i mänskligheten. Och jag vill erinra de herrar, som tyckas hysa denna fåvitska tro, om vad den engelske inrikesministern i ett bemärkt tal för några dagar sedan sade, då han talade om det dåraktiga i försöken att utrota religionen. »Lika gärna», sade han, »kan man genom en resolution försöka upphäva tyngdlagen».

Vad den svenska kyrkans ställning för övrigt vidkommer, är det alldeles givet och klart, att förhållanden kunna inträffa, som göra, att en ändring i det nuvarande sambandet mellan stat och kyrka kan befinnas nödig och lämplig. Kyrkans liv är icke beroende på den form, som hennes yttre klädnad har; kyrkans liv är beroende på helt andra faktorer. Och det kan hända, att den dag kommer, då man från kyrkans sida finner det vara en nödvändighet att

få detta band upplöst. Men jag vill då också säga er, mina herrar, att om så skulle ske — ett sådant steg vågar kyrkan helt säkert icke själv taga initiativ till utan tryckande nödfall, åtminstone icke i det läge, som ännu förefinnes — skulle detta medföra en så genomgripande omgestaltning av hela samhällets struktur, som kanske ingen annan i vårt folks liv. — Då först skulle man få se, huru långt ned i det svenska folklivets djup kyrkans rötter nå och hur nära kyrka och stat vuxit samman i vårt folk. Jag är övertygad om, att skulle värdrådet i det svenska folkhemmet ryckas upp av stormen, så kan man vara viss om, att det är mycket, som är vårt folk kärt på den gamla gården, som skulle krossas i fallet.

Men är det så, att en sådan skilsmässa skall ske — den *kan* helt visst komma — då kommer det enligt min övertygelse att gå alldeles som i Tyskland. Trots att det låg en revolution bakom, gick det dock så, att när det förutvarande bandet mellan stat och kyrka bröts, förvandlades statskyrkorna till folkkyrkor, vilkas egendom bevarades. Jag är övertygad om, att Sveriges folk alltfört, så långt vår tanke kan gå, kommer att höra samman i en folkkyrka. Men skall en brytning ske, då erinrar jag herr Engberg och hans meningsfränder om, vad jag sade honom i den första debatten, vi båda hade i denna fråga — om jag icke tar miste var det år 1921. Det var: Ett så oerhört omstörtande grepp i det svenska folkets liv skall icke tagas av riksdagens kamrar en kväll med halvbesatta bänkar, utan innan detta sker, så må denna fråga, som väl är den största, som vårt folk kan få att lösa, hänskjutas till Sveriges folk, som därvid bör få använda det referendum, som ni gav oss en gång, i vårt parti emot vår egen vilja. Är det så, att det svenska folket har förlorat förtroendet för den svenska kyrkan, då är tiden inne för detta. Jag tror icke ens, att herr Engberg då behöver stanna vid den två tredjedelars majoritet, som man på sina håll ansåg behörlig vid förbudsomröstningen för att kunna införa förbudet. Jag är för min del övertygad om, att vårt svenska folk icke vill hava en sådan förändring som den, som här av herrar kommunister är ifrågasatt.

Jag har velat säga detta, herr andre vice talman, huvudsakligen därför, att jag velat ha till protokollet antecknad modern rättslig åskådning i fråga om kyrkans ställning till staten och i fråga om hennes egendom, och jag har naturligtvis intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrade:

Herr Engberg: Herr andre vice talman! Jag tror, att man skulle kunna taga den föregående ärade talarens tvärsäkra uppgift, att, när det gällde förbudsomröstningen, det var föreskrivet $\frac{2}{3}$ majoritet, som en exemplifikation på vederhäftigheten av hans framställning i övrigt. Den ärade talaren vände sig i allt väsentligt emot det anförande, jag höll här före middagen. Han gjorde sålunda gällande, att min uppfattning, att äganderätsfrågan ligger så till att det är det allmänna, stat och kommun, som är att betrakta som ägare, vore oriktig, och utan att nämna sina källor märkte jag, huru han refererade herr Schallings avhandling om kyrkoegendomen och huru han tydligen också tittat i doktor Rinanders avhandling om den kanoniska rätten. Jag skall icke ge mig i dispyt om detta, ty detta är andra kammaren och icke något kyrkomöte, men så mycket vill jag säga, att mot hans auktoritet ställer jag en, vars genialitet och skarpsyn jag alltid beundrat, Harald Hjärne, som i sin lilla bok om Reformationsriksdagen i Västerås säger någonting fullkomligt annat än vad herr Pehrsson här dukat upp. Hjärne framhåller nämligen att genom beslutet på Västerås riksdag avskaffades den svenska kyrkan och infördes det svenska kyrkoväsendet i den meningen, att det, som förut varit bärare av kyrkan, överflyttades till Konungen och till regeringsmakten. Herr Pehrsson sade vidare, att jag hade sagt, att icke en försam-

Ang. kyrkans
skiljande
från staten
m. m.
(Forts.)

Ang. kyrkans
skiljande
från staten
m. m.
(Forts.)

lingskyrka skulle kunna vara rättssubjekt. Jag sade, att svenska kyrkan kan icke vara rättssubjekt. Församlingen, territorialförsamlingen, är alltid rätts- subjekt; en så platt sanning ansåg jag det överflödigt att överhuvud om- nämna. Men jag skall be att få vädja till herr Pehrsson: Kyrkomötet, som vi nu hava, har rätt att utöva en medbestämmanderätt tillsammans med riks- dagen och Kungl. Maj:t i vad gäller kyrkolagfrågor, men, mina herrar, när det gäller kyrkans rent inre angelägenheter, de s. k. sakrala, liturgiska skrif- terna och allt det där, då har man berövat kyrkomötet dess medbestämmande- rätt, då är det alltid Konung och riksdag som bestämma. Jag skall fästa herr Pehrssons uppmärksamhet på en annan sak, jag skall fästa hans upp- märksamhet på att det är Konung och riksdag som bestämma, vad det skall vara för religion i landet, vad det skall vara för innehåll i läran, och detta är fastställt i andra paragrafen regeringsformen och fjärde paragrafen suc- cessionsordningen, och endast Konung och riksdag kunna i den ordning, som grundlagarna föreskriva, göra ändring i dessa paragrafer. Om jag alltså tänker mig, att Konung och riksdag tillsammans vilja införa en ny gud och alltså sätta in nya bestämmelser i andra paragrafen regeringsformen, kan ingen hindra dem, om de hava majoritet i riksdag och samverka på om- rådet, att göra det. Jag undrar, herr Pehrsson, om icke det är en världslig institution i allra högsta grad. Eller, tänk vidare, herr Pehrsson, om det skulle vara en internationell kyrkokongress, skulle svenska kyrkan kunna vara företrädd? Aldrig, ty svenska kyrkan kan icke representera sig själv. Vem skulle utse ombud för en sådan kongress? Jo, Kungl. Maj:t måste göra det. Det blir svenska staten, som representerar med någon specialist på sitt kyrko- väsen. Jämförelsen med Frankrike är i det fallet fullkomligt meningslös. Herr Pehrsson vet mycket väl, att vad som skedde 1905 var att man upp- löste förbindelsen emellan en kyrka som icke var, i likhet med svenska kyrkan, en statsinstitution utan som hade sitt centrum i Rom hos påven. Man upp- löste förbindelsen emellan denna och franska staten. Det är något helt annat än vad här är fråga om.

Emellertid skall jag fästa herr Pehrssons uppmärksamhet också på ett par andra småsaker. Det är då det gäller denna egendom, som han med en lätt förklarlig instinktiv säkerhet närmast kretsar ikring. Han ville för sin del fastställa som alldeles självklart, att denna egendom disponerades redan av något, som han kallar den svenska kyrkan och ställer i motsättning till staten. Det skulle roa mig att veta, om herr Pehrsson kan peka på ett enda organ, som icke är statsorgan, som har med denna egendom att skaffa. Jag känner icke till något annat organ än statsorgan, som har med den egen- domen att göra. Herr Pehrsson talar här om att det är nyttigt att en spän- ning skulle fortleva emellan kyrkan och staten. Den uppfattning, jag före- träder, skulle enligt hans mening vara detsamma som att vilja restlöst för- verkliga kyrkoväsendet och på det sättet kväva vad han kallar svenska kyr- kan. Jag förstår icke detta. Varför kväves kyrkoväsendet, om man för- verkligar den konsekvent? Varför är herr Pehrsson rädd att förverkliga den grundtanke han har om 1686 års kyrkolag? Jag kan för min del icke finna annat än att, om han vore konsekvent, skulle han förena sig med mig, stats- kyrkoman som han är, och gå med på att vi taga och göra den reform, som är närmast till hands, nämligen att taga och göra prästerna till ämbetsmän på samma sätt som alla övriga, låta dem utnännas av Kungl. Maj:t, och vi vidtaga den ändringen med biskoparna att införa en överstyrelse o. s. v. Då blir statskyrkoväsendet restlöst förverkligat hos oss, och däri ligger, om man så vill, ett brytande med en gammal felaktig föreställning, att det fin- nes något som heter svenska kyrkan. Herr Pehrsson kan icke inordna svenska kyrkan i svenska staten på annat sätt än man kan göra med det svenska

militärväsendet eller svenska skolväsendet eller annat väsen, men när dessa väsen börja på att pretendera att vara självständiga personer gentemot staten, då är det spökeri, herr Pehrsson, och ingenting annat! Ty militärväsendet kan icke uppträda och tala om att det är rättssubjekt gentemot staten, skolväsendet kan icke göra det, och lika litet kyrkväsendet. Visst kan en knekt stå upp och tala om det svenska militärväsendets känslor, dess vilja och stämningar o. s. v., och en representant för skolväsendet kan tala om den svenska skolan såsom lidande under en Rydéns terror o. s. v., och så kan också en kyrklig ämbetsman tala om svenska kyrkan, men detta förvandlar dem icke till personligheter gentemot staten bara därför att man använder ett sådant talesätt.

*Ang. kyrkans
skiljande
från staten
m. m.
(Forts)*

Det är besynnerligt, herr andre vice talman, att jag skall stå här och förfäktas en konsekvent statskyrkotanke gentemot en ämbetsman i den institutionen, men det är nästan som om man på sista tiden märkt, att herr Pehrsson och hans vänner blivit förskräckta för statskyrkväsendet i dess följdriktiga utformning och hittar på alla möjliga teorier för att komma ifrån den — och varför, herr andre vice talman? Jo, det finnes här disponibelt för kyrkliga ändamål betydligt öfver en halv miljard kronor, och det är på denna halva miljard man sneglar, och för dess skull är man färdig att förvandla kyrkväsendet till något självständigt. Men jag tror, att riksdagen aldrig skall ge sig in på den uppfattningen, vi skola akta oss för att taga och skapa någon slags stat i staten. — Det är den synpunkten som jag har för min del, och det är den som gör, att jag saknar i utskottets utlåtande en klar tankegång, och det är det som gör, att jag icke kan rösta för bifall till utskottets förslag.

Herr **Månsson** i Furuvik: Herr andre vice talman, mina herrar! Jag är ingalunda böjd för att gå med på ett skiljande av kyrkan från staten, trots att kyrkan är en härd för mycken, det kanske är ett hårt ord att säga, folkfientlighet, och trots att den rest mycket motstånd mot folkliga strävanden. Jag tror å andra sidan att den är mäktig en tillräcklig föryngring för att kunna spela i viss mån, ja, i hög grad en ledande roll inom vårt folk. Om vi jämföra den svenska kyrkan, eller vad ni vill kalla den för, som nu är, med den, som t. ex. var för femtio år sedan, innan Waldenström började överfalla henne så otäckt som han gjorde och tuktrade upp henne, så är det ändock en ofantlig skillnad emot nu. Hon har varit möjlig att uppfostra, hon är till oigenkänlighet förvandlad, och jag är alldeles säker på, att hon så småningom kommer att ännu mera bliva möjlig att bliva en folkets på en gång tjänarinna och ledarinna. Jag är, som sagt, för min personliga del ingalunda böjd för att varken nu eller framdeles, om icke några särskilt reaktionära vindar blåsa inom kyrkan, vara med om att ge min röst för ett förslag om att skilja stat och kyrka åt. Därvid ledes jag alldeles särskilt av min erfarenhet, huru farligt det är, när man släpper ut en med vissa maktmedel utrustad kyrka på fri hand bland folket. Det finnes intet land i världen knappast numera — förr i världen var ju Norden undantaget — där vi icke i den romerska kyrkans framträdande och de otaliga kabaler och intriger, som den arrangerat innanför biktstolen och utanför, kunna se vilket oroselement en sådan lössläppt kyrka är. Jag tror icke att i ett avgörande ögonblick, när vi hunnit att i tre, fyra, fem dagar diskutera den saken — när vi gjort det, när det blir allvar av, blir det väl ingen votering — jag tror icke, när vi på allvar studera den saken och studera den romerska kyrkans fruktansvärda verkningar i de länder, där hon har något att säga till om, att det blir många röster att uppdriva i denna kammare, som gå med på skilsmässa mellan stat och kyrka.

Men det är en sak, en annan sak är att staten naturligtvis, folket, statens

Ang. kyrkans
skiljande
från staten
m. m.
(Forts.)

ledning och styrelse, är suveränt i denna fråga. Det är en sak som är alldeles odisputabel. Vi behöva bara gå ned i biblioteket och läsa Gustav Vasas brevsamling eller registraturen som det kallas. Det är en mycket nöjsam och upplysande läsning, och man behöver icke läsa många årgångar, förrän man kommer underfund med vad Gustav Vasas mening var och vad han gjorde. Det är alldeles klart, att han helt och hållet i grunden ruinerade den gamla kyrkan, lika grundligt som Stalin i Ryssland för närvarande ruinerar den ortodoxa. Han stormade visserligen icke fram eller understödde någon ateistisk agitation, men han gjorde det som i de gamla kyrkomännens ögon var mycket värre än ateism: han uppmuntrade med alla krafter en kättersk religion, som de ännu mera hatade än förkunnelsen av den rena gudlösheten. Om vi läsa hans brev t. ex. till ärkebiskopen i Uppsala, när äntligen ärkebiskop blev tillsatt, märka vi nog, att det underhåll, som var tillmätt ärkebiskopen, var för Gustav Vasa att förlikna vid ett dragspel, som han kunde draga ut och in som han ville allt efter som ärkebiskopen hade hans gunst eller icke. Det framgår alldeles tydligt icke bara av hans ord utan av de gärningar, han utförde i det avseendet.

Men även om vi icke bry oss om Gustav Vasa — man kan diskutera om han bör bemötas med sympati eller icke med hänsyn till den hänsynslöshet varmed han framträdde, det är icke heller ämnet för kvällen — utan gå tillbaka till den gamla kyrkan, kan man se, att de där hade en helt annan uppfattning under ett kvarts tusen år nästan än den herr Pehrsson i Göteborg vill göra sig till tolk för. Jag skall icke gå in på det historiska, men redan tidigt kom en opposition upp emot denna uppfattning, att kyrkan är fullkomligt suverän över sin egendom, och vi veta vilken storm, som sedermera bröt ut kring Ludvig bajraren omkring 1300-talets början i kampen mellan honom och Johannes XXII i Avignon. Det var de män som samlades kring Ludvig bajraren, sådana som Bonagratia, Mikael av Cercena, Wilhelm av Occam, Marcilius av Padua och allt vad de heta. De sade rent ut, att när Kristus gick här på jorden, blev han uppvaktad av kejsarens fogdar som avkrävde honom skatt. Kristus förklarade sig skyldig att betala skatten och sände sedan Petrus i väg att fiska för att få pengar till skatten. Det står att läsa i bibeln. I anledning av det sade nu de stora kyrkomännen, vilkas namn lysa som stjärnor på kyrkohistoriens himmel, att därmed fastslog Kristus en gång för alla, att all den egendom, hans församling kunde komma att få här på jorden, skulle stå till kejsarens förfogande, i den mån och när kejsaren krävde densamma. De voro visserligen icke eniga därom. Marcilius av Padua stod till höger, medan Occam var på den vänstra sidan och, om jag icke missminner mig allt för mycket, drev en falang den läran, att kyrkans egendom är kommen från kommunerna och det är i sin egenskap av kommunernas yttersta spets som kejsaren har rättighet att avkräva kyrkan dess egendom, men Occams mening var den att det är folkets egendom. Ty, säger han, kyrkans egendom är kommen från folket. Ur dessa olika uppfattningar kom ju sedermera fram den mera periferiska eller sekundära frågan, huruvida kejsaren kunde avskedas av ett kyrkomöte eller om han endast kunde avskedas av ett folk, utrustat med allmän rösträtt och allmän värnplikt, som det folk en gång varit, som man sagt överlämnat sin makt i de tyska furstarnas händer.

Med denna lilla erinran har jag endast velat framhålla, att även i den gamla kyrkan har under ett kvarts tusen år — både bland munkar och präster — den uppfattning jag nu angivit varit mycket spridd, ja varit spridd ända till reellt herravälde, om den än icke nådde formellt herravälde vid påvehovet. Den har blivit en allmänt gängse uppfattning ibland stora grupper av präster och biskopar liksom bland munkar, som stodo i opposition mot Rom. Det skulle taga alltför lång tid att ge mig in på hithörande saker; det är ju icke

heller anledning till detta på grund av den föga utredda form, vari detta ärende föreligger. Men det förhåller sig så som jag nu sagt. Det var i samband med den månghundraåriga kampen som rasade i Europa om Kristi fattigdom, som dessa tankar kommo fram och gjorde sig gällande.

Jag har intet yrkande.

*Ang. kyrkans
skiljande
från staten
m. m.
(Forts.)*

Herr Pehrsson i Göteborg: Herr talman! Jag ber att med avseende på herr Engbergs senaste yttrande få ge honom ett erkännande — det blir nog det enda jag ger honom — nämligen att han var »statskyrkoman» i långt högre grad än jag. Ty han är statskyrkoman på grund av en det socialdemokratiska partiets programpunkt, men den ställning jag intagit i kyrkorättsligt hänseende är grundad på den svenska kyrkans historiska utveckling och icke på en sådan grundval, som den han konstruerat fram. Är det icke — jag vädjar till er, mina herrar — att slå ihjäl sin egen argumentering, när herr Engberg för denna kamp för att förverkliga sin statskyrka. Alltså är det icke den statskyrka, som nu finnes, som herr Engberg talar om, utan det är om en statskyrka som icke finnes annat än i hans teorier.

Jag vill också erinra om att uttrycket »statskyrka» icke är en schablon, som man kan lägga på vilken förbindelse mellan stat och kyrka som helst. Statskyrkan i Sverige har *en* karaktär, i Norge och Danmark en annan, i Tyskland på sin tid ännu en annan och i England en helt annan. Det hela beror på *hur* banden mellan stat och kyrka äro knutna. Om jag undantager den finska kyrkan, är det ingen statskyrka, som har en så fri och självständig ställning gentemot staten som den svenska. Jag vill härvidlag erinra t. ex. om den svenska kyrkans representantförsamling, kyrkomötet, och om de svenska kyrkoförsamlingarnas självstyre. Herr Engberg har själv velat ha en förändring av tillsättningen av präster, som sedan urminnes tid sker under församlingarnas medverkan. Jag kan också erinra om kyrkostämmans befogenhet och om kyrkoråden i våra församlingar. Jag kan icke säga årtalet exakt, men det är icke mer än helt få år sedan man strävade sig fram till en sådan självständighet som kyrkorådet innebär i Norge. I Danmark tillsätts prästerna av Konungen. Jag kunde nämna en hel rad av olika typer av statskyrkor. Den svenska statskyrka, som herr Engberg talar om, svävar ännu i luften, såsom ett mål, mot vilket herr Engberg själv strävar. Jag förstår mycket väl, att han strävar dit, när han satt upp på sitt program: »först statskyrkans restlösa förverkligande och sedan dess avskaffande» — alltså dess avskaffande, sedan man nått därhän att, såsom en frikyrkoman här för åtskilliga år sedan i en liknande debatt uttryckte det, »staten kvävt kyrkan i sitt famntag».

Jag har icke till hands Harald Hjærnes bok och kan icke erinra mig vad han däri sagt, men det har runnit mycket vatten, sedan Harald Hjärne skrev den boken. Särskilt föreligger det en mycket betydande sockenhistorisk forskning sedan den tiden, och de rättslärdha ha kommit till en uppfattning, som, om citatet är riktigt, icke stämmer med Hjærnes. Men Hjärne hade klart för sig, att kyrkan icke är jämställd med militärväsendet, hälsovårdsväsendet o. s. v., och för att låta herr Engberg — och kanske några flera — få klart för sig denna sak, skall också jag be att få citera ett uttalande av Hjärne ur samma hans grundläggande arbete »Stat och kyrka», där han säger följande: »Kyrkan är genom sitt ursprung, genom hela sin utveckling och under alla sina former, i sin splittring lika väl som i sin enhet, en historisk samfundsbildning av alldeles egendomlig och särskild art.» Och han tillägger, att utanför kristendomen finns icke något motstycke härtill.

Herr Engberg talade om Gustav Vasa. Jag har sagt, att Gustav Vasa i sin högst imperialistiska period, som inträffade efter år 1545, försökte tillämpa en allenarådande maktställning även gentemot kyrkan. Men dessa försök brötos

Ang. kyrkans
skiljande
från staten
m. m.
(Forts.)

genom kyrkoordningen 1571 liksom ytterligare och framför allt genom Uppsala mötes beslut år 1593. Och vill man ha ett auktoritativt uttryck från en något senare tid för förhållandet mellan stat och kyrka finner man det i Gustav Adolfs bekanta brev till Axel Oxenstierna, där han talar om »fäderneslandets majestät och Guds kyrka, som därutinnan vilar.» Där skiljer alltså den som i mycket hög grad är grundläggaren av vår författning mellan staten och kyrkan och ställer dem båda sida vid sida.

När sedan herr Engberg talade om att den svenska staten har förvaltningen av svenska kyrkans egendom om hand, så är detta alldeles riktigt. Läget var sådant, att den svenska kyrkan med förtroende överlämnade vården av dessa angelägenheter till staten. Men detta innebär icke, herr Engberg, att den svenska staten därmed övertagit äganderätten. Det betyder en förvaltareuppgift, vilket ock i hela vår lagstiftning är klart uttryckt. Gå till statskontoret och tag reda på, hur den svenska kyrkans egendom förvaltas, och herr Engberg skall se, att den föres under sina särskilda rubriker nu såsom den gjort i alla tider, även sedan de geistliga godsen dragits in under rubriken »krono» i jordböckerna på 1600-talet, något som endast, såsom jag förut påvisat, innebar en namnförändring.

Jag vidhåller bestämt detta och lägger endast därtill, att det är givet, att om herr Engbergs statskyrka skulle förverkligas — och däremot står jag i den allra bestämdaste motsättning — kommer en tid, då den svenska kyrkan kanske icke kan såsom statskyrka genomföra sin andliga uppgift i folket. Den får då gå sin egen väg. Detta har också starkt betonats av de kyrkliga myndigheterna, och jag erinrar om att kyrkomötet i år sagt ett synnerligen allvarligt ord om nödvändigheten för den svenska kyrkan att »sträva efter att allt som hindrar hennes handlingsfrihet i religiöst hänseende — eller hennes konsekventa utformande av sin karaktär som religiöst samfund — må undanröjas och att kyrkan alltså må erhålla den största möjliga självständighet i rent religiösa och internt kyrkliga frågor». Om denna mening angående den svenska kyrkans ställning finnes, såvitt jag förstår, bland dem, som äro svenska kyrkans vänner, ingen som helst meningsskiljaktighet.

Herr Kilbom: Herr talman! Den debatt, som nu förts, börjar lämna klarhet åtminstone på en punkt. Det kristalliserar ut sig härvidlag tre olika riktningar. För det första den som kyrkoherde Pehrsson och kyrkoherde Mogård och Fabian Månsson företrädde, vilka anse, att statskyrkan skall vara såsom den nu är. D. v. s. den skall ha rätt att lägga sig i en hel mängd saker, som icke tillhöra dess uppgifter, och den skall ha rätt att tvångsbeskatta allmänheten — också dem, som äro ateister. Det är underligt, inom parentes sagt, herr andre vice talman, att en gammal rabulist som Fabian Månsson stiger upp nu i andra kammaren och anser det vara en angelägen uppgift att slå vakt om denna kyrkas ställning. Det går fort utför i vissa frågor, Fabian!

Sedan finns det en del andra, vilka liksom herr Engberg vilja ha statskyrkan ännu mer statskyrklig, om jag får använda en sådan paradox. D. v. s. kyrkan skall vara ett rent statsorgan. Biskoparna skola avskaffas och ersättas av en statens kyrkostyrelse. Den tredje riktningen slutligen står kvar på den gamla socialistiska ståndpunkten, att man överhuvud icke skall ha någon statskyrka. Religionen får var och en betala för själv. Den som en gång i veckan vill ha ett själens gyttjebad genom att höra kyrkoherde Pehrsson bör också ha plikten att betala kostnaderna. Men vi som äro motståndare till kyrkan — och med tillämpning av den etik ni själva hålla på skulle ni vara de första att medge detta — böra vara befriade från att betala till vad vi icke gilla. Men herrarnas ståndpunkt är typisk och herr Mogårds alldeles särskilt. Visst skall man

tvångsbeskatta, visst skall kyrkan sticka ned handen, i kraft av den makt staten ger, och vittja medborgarnas portmonnäer. Det är väl kristligt det, kyrkoherde Pehrsson? Jag skulle annars tro, att själva den bok ni åberopar borde ha lärt er, att man icke skall använda sådana medel. Den Kristus ni tror på sade: »Giv kejsaren det kejsaren tillhör och Gud det Gud tillhör.» Detta innebar väl i alla fall, att var och en skulle ge efter sin *fria* vilja? Men herrarna ha upphävt den fria viljan. Ni gå in för — socialdemokrater som högermän, publikaner som fariséer — kyrkans rätt att tvångsbeskatta allmänheten. Detta är det första skälet till att vi säga: bort med statskyrkan!

Här har talats om vår ståndpunkt till religionen, och jag har i och för sig icke det ringaste emot att diskutera det kapitlet. Jag säger, att vi stå kvar på socialismens gamla ståndpunkt, Marx' och Engels gamla ståndpunkt. Detta vill med andra ord säga, att vi bekänna oss till den dialektiska materialismen. Vi kunna erinra om den polemik, som Engels själv förde i sin »Anti-Dühring», då han förklarade läget på följande sätt i polemik mot dem, som stodo »vänster om» socialdemokratien eller, såsom Lenin uttrycker det, ville vara mera revolutionära än denna, i det att de önskade upptaga i arbetarpartiets program en direkt bekännelse till ateismen i form av krigsförklaring till religionen. År 1874 framställer Engels under diskussionen om det berömda manifest, som utgavs av flyktingarna från kommunen, blanquisterna, vilka levde som emigranter i London, deras bullersamma krigsförklaring mot religionen *som en dumhet* och håller före, att en dylik krigsförklaring vore det bästa medel att *uppliva* intresset för religionen och att försvåra religionens faktiska *bortdöende*. Engels beskyller blanquisterna för oförmåga att inse, att enbart arbetar-massornas klasskamp, som drar in proletariatets bredaste skikt i en medveten och revolutionär offentlig *verksamhet*, kan i handling befria de betryckta massorna från religionens ok, medan däremot proklamerandet av krig mot religionen som en politisk uppgift för arbetarpartiet är en anarkisk fras. Jämväl 1877, i »Anti-Dühring», där Engels obarmhärtigt piskar filosofen Dührings minsta medgivande till idealismen och religionen, fördömer han icke desto mindre Dührings som revolutionär utgivna tanke, att religionen i det socialistiska samhället blir förbjuden.

Vi äro icke således i den mening, som ni påstår, några fiender till religionen. Vår ståndpunkt är, att religionen är vars och ens privatsak i förhållande till staten. Men då vi bekämpa religionen som åskådning, göra vi detta bland arbetarna och främst bland vårt partis medlemmar, och vi bekämpa den med upplysningens vapen. Den ståndpunkten ha vi som sagt gemensam med all socialistisk ideologi, den kommer från sådana den vetenskapliga socialismens ledare och banbrytare som Marx och Lenin. Denna ståndpunkt intager man, säga vad man säga vill, också för närvarande i Ryssland.

Herr talman! Må det ursäktas mig, då nu andra talare berört detta ämne, om jag ägnar tvenne ord häråt, de skola bli korta. Vad gör man i Ryssland, mina herrar? Man gör detsamma som Gustav Vasa gjorde i Sverige. Man söker exempelvis i Moskva med dess tusentals kyrkor riva ned dem, som stå mitt i gatorna i vägen för trafiken, dem som stå mitt på torgen och hindra, bokstavligen talat, dagens ljus och luft, dem som hindra folk att komma in i livs-medelsbutikerna och hindra infartsportarna för stora stadsdelar. Man river med all rätt ned dessa kyrkor. Kyrkoherde Pehrsson kan icke bevisa något annat, under det att jag för sex månader sedan var där själv. Att man sedan ger ett sällskap, som kallar sig »de gudlösas sällskap», möjlighet att arbeta, tycka herrarna att det är så mycket mera förvånande än det förhållandet, att i Tyskland får arbeta ett stort, miljoner omslutande förbund, som kallas för »fritänkarnas förbund», eller att i Sverige under gångna årtionden tillåtits och alltjämt skulle jag tro tillåtas — med kyrkoherde Pehrssons sannolika miss-

Ang. kyrkans
skiljande
från staten
m. m.
(Forts.)

Ang. kyrkans nöje — arbeta ateistiska sammanslutningar och sällskap, även om de nu leva skiljande med ett tynande liv.
från staten
m. m.
(Forts.)

Jag skulle tro, mina herrar, att om man låter detta vara detta och icke söker utnyttja denna sak för politiska spekulationer mot ett visst statssystem och ett visst parti, så är det ingen, som känner läget, som kan säga annat än att vad sovjetregeringen i detta nu gör, ungefär gjordes i förhållandevis många gånger större omfattning av den konung i Sverige, som kanske icke utan skäl betecknas såsom den svenska enhetsstatens grundläggare. Var det oriktigt, då Gustav Vasa gick till kamp mot kyrkan? Historien skall i fråga om sovjetregeringens gärning för att rensa bort kyrkans mörkvälde döma minst lika upplyst, som den dömt om Gustav Vasas gärning, även om den tidens munkar gnällde, då de tvingades att draga till repet en liten smula omkring den svällande buken.

Herr talman! Vi stå således alltjämt kvar på den gamla socialistiska ståndpunkten, avskaffandet av statskyrkan. Nu vill jag dock ställa en konkret fråga till er, mina herrar — i ärlighetens och i er egen etiks namn hoppas jag att ni skola svara på frågan. Anse ni det rätt — också du min gamle vän Fabian — att svenska kyrkan av staten skall förlänas rätt att tvångsbeskatta allmänheten? Anse ni det rätt, att kyrkan skall ha befogenhet att lägga sig i undervisningen i våra folkskolor? Anse ni det rätt att kyrkan skall lägga sig i rent världsliga angelägenheter, vilka dess män på intet sätt kunna sägas förstå bättre än de många tiotusentals lekmän, som på detta område finnas i landet? Anse ni det med andra ord rätt, att en kyrklig institution, skapad för helt andra ändamål — och det må den fortsätta med om den bekostar dem själv utan parasiterande på staten och medborgarna i samhället — skall kunna tvångsbeskatta allmänheten och påtrycka folket sin vilja såsom för närvarande är fallet? Stämmer detta med er kristna uppfattning, kyrkoherde Mogård, eller vilja ni vara med om avskaffande i första hand av kyrkobeskattningen av allmänheten? Ha vi avskaffat denna, så misstänker jag, att mycket kommer att vara löst av det, som vi i dag diskutera om.

Herr Lundstedt: Herr talman! Beklagligtvis synes jag för ögonblicket vara den ende i kammaren närvarande juristen, och det gör, att jag känner mig uppfordrad till ett högst kortfattat inlägg i anledning av den diskussion, som förts angående rättsförhållandet mellan kyrkan och staten eller rättare sagt angående frågan om kyrkans möjlighet att vara ägare till s. k. kyrkoegendom. Nu förhåller det sig på det viset, att äganderätt är någonting, som man kan bolla med efter behag och i det oändliga, om man icke gör något så när klart för sig, vad man menar med äganderätt. Det kan emellertid visas, att äganderätt icke är någonting annat än konsekvenserna därav, att vissa rättsregler uppehållas, rättsregler, vilka ytterst — jag menar naturligtvis icke ytterst i absolut mening utan ordet fattat inom den ram, som här av praktiska skäl måste begränsa diskussionen — vila på Kungl. Maj:t och riksdagen. Jag ger herr Engberg rätt uti, att kyrkan med rättsvetenskapens utgångspunkter måste anses sakna rättssubjektivitet. Men låt oss likväl på den punkten göra ett hypotetiskt medgivande åt herr Pehrsson i Göteborg. Låt oss utgå ifrån att kyrkan verkligen har rättssubjektivitet och att sålunda ur denna synpunkt intet hinder möter mot att uppställa frågan, huruvida det finns någon kyrkoegendom! Om kyrkan i kraft av sin rättssubjektivitet sålunda skulle kunna sägas äga viss egendom, så innebär detta icke någonting annat än att vissa rättsregler, vilande på Kungl. Maj:t och riksdagen, uppehållas, vilket leder till en viss tryggad position för kyrkan i avseende å vissa ting och gör, att man falskeligen talar om kyrkans äganderätt. Men det är ju alldeles uppenbart, att den reella grunden för uppehållandet av dessa rättsregler är ingenting

annat, än att kyrkan, såsom nu, ingår i staten. I och med att kyrkan skiljes från staten faller denna grund, och därmed just *stannar*, såsom herr Engberg uttryckte sig, egendomen hos staten. Herr Engberg har på den punkten, såvitt jag kan finna, fullkomligt rätt. Jag tror det är alldeles omöjligt att på reella grunder komma ifrån den saken.

*Ang. kyrkans
skiljande
från staten
m. m.
(Forts.)*

Vad angår befogenheten av motionen så vill jag för min del säga, att jag har svårt att komma ifrån vad som underströks, temperamentsfullt och intressant, av herr Fabian Månsson, att kyrkans skiljande från staten väl medför vissa risker. I varje fall kan det ännu icke anses stå klart, att icke mycket beaktansvärda risker kunna vidlåda ett sådant skiljande. Jag anser för min del, att en utredning i denna sak bör omfatta även den frågan. Och hade motionen varit så avfattad, att den icke direkt gått ut på kyrkans skiljande från staten utan på en allsidig utredning jämväl omfattande frågan, huruvida det med hänsyn till nyssantydde farhågor kan vara lämpligt skilja kyrkan ifrån staten, skulle jag för min del velat rösta för det första momentet i motionen.

Som saken nu ligger, har jag, herr talman, icke något yrkande.

Herr Engberg: Herr talman! Herr Pehrsson i Göteborg har sedan gammalt den metoden, att, när han tror sig säker mot kontroll, dekretarar han vad som står där och där. Jag antog, när jag var hemma till middagen, att han skulle göra så, om han kom upp i eftermiddag, och plockade därför med mig en del av Harald Hjärnes skrifter.

Vad beträffar vad Hjärne sagt, så behagade herr Pehrsson för det första citera en helt annan bok, än den jag citerade. Han citerade nämligen boken »Stat och kyrka», där Hjärne utlätit sig om kyrkan i allmänhet eller kyrkan som samfund, men den bok, jag citerade, heter »Reformationsriksdagen i Västerås». Här har jag skrivit av vad Hjärne säger och ber att härmed få det till protokollet. Han säger: »Den svenska kyrkan avskiljes från sitt samband med Rom och lägges under den världsliga maktens lagstiftande myndighet. Den kyrkliga rättsskipningen förvandlas till en gren av den rättsskipning, som utövas å Konungens vägnar och under hans högsta uppsikt. Inför statens domstolar likställas klerker och lekmän i alla mål, som angå undersåtarnas inbördes rättstvister. Den kyrkliga förvaltningen mister sin oberoende ställning. Dess ämbetsmän utnämnas antingen omedelbart av Konungen eller i kraft av hans uppdrag och äro i båda fallen ansvarige ytterst inför honom. Tionden och andra kyrkliga skatter underkastas statens finansmakt, vare sig de helt och hållet indragas eller delvis enligt Konungens anordning fortfarande användas för kyrkliga behov och till de kyrkliga ämbetsmännens underhåll. De kyrkliga inrättningarnas övriga inkomster och gods behandlas likaledes såsom kronans egendom eller av kronan förunnade gåvor. Kyrkans yttre livsvillkor bestämmas alltså efter statsmaktens omprövning, och hon upphör vad Sverige vidkommer att vara ett för sig självt bestående samfund med egen rätt och egen makt. I Sverige erkännes ingen annan statsordning än den svenska, intet annat undersåtligt förhållande än det, som förpliktar till trohet mot den inhemska överheten.» Det är, herr andre vice talman, ordagrant vad Hjärne skrivit. Det är något helt annat än vad herr Pehrsson här behagade duka upp.

För det andra ber jag att beträffande förhållandet mellan kyrkligt och världsligt få erinra herr Pehrsson därom, att ända till 1862 skilde vi icke här i Sverige mellan kyrkliga och världsliga kommuner. Man kände bara den vanliga borgerliga kommunen. Det var först när de här tokerierna om det

Ang. kyrkans
skiljande
från staten
m. m.
(Forts.)

fria utträdet började, som vi också fingo en skilsmässa mellan kyrklig och världslig kommun.

Jag vill till sist också säga ett par ord till herr Kilbom. Här går han nu på mot kyrkoherde Pehrsson men accepterar i grunden herr Pehrssons egen kyrkoteori. Ty vad säger herr Kilbom? Han påstår, att det är kyrkan, som tvångsbeskattar medborgarna! Fullkomligt misstag, herr Kilbom! Kyrkan kan icke beskatta några medborgare. Det är statsmakterna, som innehava den världsliga makten, som beskatta medborgarna för sina kyrkliga ändamål. Genom att ställa sig på den ståndpunkt, som herr Kilbom gjorde, så ger man ju fritt spel åt de kyrkoteorier, som herr Pehrsson omfattar och som han behöver för att, när det befinnes lämpligt, hävda den uppfattningen, att den s. k. kyrkoegendomen övergått till någonting, som han behagar kalla den svenska kyrkan.

Till sist ett slutord från min sida. Jag vill beträffande den kulturella fara, på vilken herr Lundstedt pekade och som också Fabian Månsson berörde, uttala, att icke heller jag är blind för den. Den största olycka, som skulle kunna drabba vårt land på det här området vore den katolska kyrkans intåg med all dess oerhörda frihetsfientlighet, dess systematiska förföljelse mot den fria tanken och mot den vetenskapliga forskningen. Jag föredrar ett järnhårt och slutet svenskt statskyrkosystem av det mönster, vi ha, framför den tingens ordning, vi skulle få uppleva, om katolicismen skulle få göra sig bred här i landet. Till sist föredrar jag, herr talman, en kyrka, ledd av »Nathan» framför en kyrka, ledd av »Norup».

Herr Mogård: Herr talman! Herr Kilbom riktade till mig en fråga, om jag ansåge det etiskt riktigt, att prästerna bibehölle sina löner på bekostnad av både trogna och otrogna. Jag vill svara herr Kilbom på denna fråga, som jag hoppas var ärlig och uppriktig, att det inom kyrkan finnes många, som tycka, att det tillstånd, som herr Kilbom skildrade, icke är kyrkan värdigt. Men, herr Kilbom, finns det verkligen något, som tyder på att folkets vilja, att det svenska prästerskapet och den svenska kyrkan skola upphöra i sin egenskap av en statsinstitution, är enhällig?

Ställningen i utskottet var ganska betecknande. I utskottet sutto vid det tillfälle då man voterade om den kommunistiska motionen i frågan fem socialdemokrater och som ordförande satt en av de frikyrkligas ledare i detta land. Alltså var det uppenbart, att inom utskottet skulle förefinnas en majoritet, som gick in för att skilja kyrkan ifrån staten eller i varje fall uttala sig i den riktningen, om den skulle följa sin i partiprogram eller eljest uttalade uppfattning. I dag ha vi ju hört i debatten hurusom meningarna äro delade. Det synes dock, som om de flesta icke skulle stå på herr Kilboms sida.

För mig är den enda bärande synpunkten, varför ett samband skall bibehållas mellan stat och kyrka, att kyrkan än så länge kan få ostörd fullgöra sin direkt religiösa uppgift inom staten. Skulle återigen herr Kilboms uppfattning och hans anda få kraft och makt inom församlingarna, då hoppas jag på en skilsmässa så snart som möjligt. Jag vet icke, om denna min uppfattning delas av herr Pehrsson i Göteborg, men jag vet, att vid kyrkomötet i höstas väcktes det en motion, undertecknad av samtliga biskopar här i landet, och som vann en överväldigande majoritet inom kyrkomötet, en motion, vilken gick ut på att man vid överväganden i denna sak främst skulle se till att kyrkan finge fritt besörja sin religiösa uppgift, men, om kyrkan icke tillättes detta, skulle hon frivilligt gå med på skilsmässa. På den ståndpunkten står jag också.

Vad angår dessa av herr Kilbom uttalade förmodanden om vissa krassa brödrintressen, som skulle förmå de svenska prästerna och den svenska kyr-

kans vänner att söka bibehålla det samband, som nu finnes, betvivlar jag verkligen, att dessa intressen äro de drivande krafterna. För egen del vill jag säga, att lönefrågan är ett av de allra minsta problem, som för min del skulle kunna förhindra, att jag arbetade för ett upphävande av sambandet mellan stat och kyrka. De svenska prästerna ha både förr och nu rätt sig med mycket knappa inkomster i många fall — jag säger icke i alla — och de inkomster, som de nu äga, äro icke större än att jag tänker herr Kilbom har lika mycket. Jag är övertygad om, att det svenska kyrkfolket, såsom ju omvitnats av herrar Kilbom och Flyg, säkerligen är så duktigt, att det kan försörja prästerna hädanefter som hittills. Men denna brödsynpunkt är för mig den allra minsta, när det gäller den här frågan. För mig är det viktigaste, att kyrkan vinner och att staten vinner på det samband i lugn och ro, som nu förefinnes.

*Ang. kyrkans
skiljande
från staten
m. m.
(Forts.)*

Herr **Pehrsson** i Göteborg: Herr talman! Jag skall med några ord vända mig mot det anförande, som hållits av herr Engberg. Herr Engberg citerade en av Hjärnes äldre historiska skrifter. Jag citerade Hjärnes huvudskrift på detta område, det arbete, som kännetecknar Hjärnes hela principiella åskådning. Felet i herr Engbergs tankegång är tydligen, att herr Engberg aldrig kunnat rätt uppfatta den säregna samfundsbildning, som en kristen kyrka är, och hurusom kyrkan står i en alldeles säregen ställning i förhållande till andra sådana bildningar.

Med anledning av vad som anfördes om att den borgerliga och den kyrkliga självstyrelsen ända till 1862 utövades på sockenstämma, så erinrar jag herr Engberg om att det är så långt ifrån att det var en utbrytning av det kyrkliga att det i stället var en utbrytning av det borgerliga, som ägde rum 1862, ty hela vår sockenbildning har uppstått omkring sockenkyrkan. Herr Engberg, som ju är språkvetenskapligt orienterad, vet nog, att själva ordet »socken» har sitt ursprung däri att den omfattade de människor, som »sökte sig» till kyrkan. Hela vår nuvarande indelning i socknar härledes sig således från en ursprungligen kyrklig organisation och detta torde kanske tala sitt mycket tydliga språk i detta hänseende.

Herr Engberg menar tydligen något helt annat än jag, när han talar om den svenska kyrkan. Jag talade i äganderätsfrågan om lokalkyrkan såsom stiftelse, jämförlig såsom sådan med t. ex. Hvitfeldtska stiftelsen i mina bygder eller Uppsala akademi. Det är kyrkoförsamlingen, som har vårdnaden om lokalkyrkans egendom. Det är detta, som är det grundläggande för hela denna rättsåskådning. Herr Engberg har gått på sidan om saken.

Jag kan icke underlåta att säga ett par ord till herr Kilbom. Jag vet ju, mina herrar, att jag på grund av grundlagens bud är förhindrad att uttala mig om en främmande makt, med vilken Sverige står i vänskaplig förbindelse. Jag är därför förhindrad att taga upp några detaljer i denna sak. Jag endast hänvisar till den storm som väckts, utav medkänsla och utav protester mot vad som försiggår en dagsresa från oss på andra sidan Östersjön. Det kan vara nog att endast hänvisa till de yttranden, som nyss fällt i det engelska parlamentet och av medlemmar utav den engelska regeringen. Jag erinrar åter om den engelska inrikesministerns starka ord, som jag nyss citerade. Allt detta ger uppenbart vid handen att det är otillbörligt att göra en jämförelse mellan Gustav Vasas reduktion och de åtgärder, som vidtagas av de myndigheter, vilka nu ha makten i Ryssland. Det må vara herr Kilbom förbehållet att göra sådana jämförelser. Om sakförhållandet icke vore så sorgligt, så skulle hans påstående förefalla löjligt.

Sedan vill jag också säga ett par ord till min ärade vän professor Lundstedt. Jag känner mig alltid osäker, när professor Lundstedt uppträder, osä-

Ang. kyrkans
skiljande
från staten
m. m.
(Forts.)

ker därför, att han svävar på ett juridiskt högre plan, där jag inte kan följa med. Häromdagen talade min ärade vän, om jag fattade honom rätt — jag är icke säker på att jag gjorde det — om hur ingen av oss egentligen hade rätt att leva. Nu återigen säger han, att det icke finns någon rätt för kyrkan eller någon annan att äga något. Äganderätten innebär bara att vissa rättsregler uppehållas, som de som makten hava kunna när som helst uppläva. Någon reell grund till äganderätt finns icke, den är tillfällig, beroende på att kyrkan bor i staten och därför kan staten när som helst draga in kyrkoegendomen. Jag blev förskräckt, det får jag säga, herr Lundstedt, och jag kände en rysning, när jag tänkte på att ingen sålunda har någon rätt att äga något. När vi bo i staten, så kan staten komma och taga vår egendom när som helst. Det är en betänklig rättsåskådning, men jag förmodar, då jag känner min ärade väns rättsinniga karaktär i övrigt, att detta bara är någon juridisk konstruktion, som jag icke har begripit. Emellertid vill jag säga, att skulle det vara så med kyrkans äganderätt så nog vore det väl underligt! Våra fäder gjorde »skötning» till förmån för sin kyrka. Herrarna veta, hur det tillgick. Man lade en torva utav den mark, som lämnades till ett visst ändamål, till en person eller till en kyrka, i den persons sköte, som däri-genom förvärvade äganderätten till marken. När det var en kyrka, lades jordtorvan på altaret. »Skötning» var den tidens juridiska form för ett evärdeligt bortgivande. Vår kyrkoegendom har till största delen uppkommit genom sådant frivilligt sammanskott. Tio procent ungefär har enligt de officiella utredningar som skett i vissa landskap kommit från staten, resten har tillkommit genom sådana sammanskott eller donationer. Nog vore det väl underligt, om man icke skulle respektera våra fäders gåvor. De ha skänkt det ekonomiska underlaget för uppehållandet av ett religiöst samfundsliv i vårt land. Var det någon enda av dem, som skulle kunnat föreställa sig att den dag skulle komma, då man ville för främmande ändamål använda den av dem bortskänkta egendomen? Och då den ställdes under skydd av Sveriges krona, under *lagen*, fanns det väl ingen, som kunde tänka, att just detta skulle en gång i tiden medföra egendomens förlust för rätta ägaren!

Mina herrar, spåren förskräcka! Till dem som äga en jordbit i Sveriges land vill jag säga: har man icke större rätt till den mark, man betraktar som sin, då heter det kanske: i dag mig i morgon dig! Det gäller allt att ha ögonen på en rättsåskådning, som kan medföra sådana konsekvenser! Jag erinrar om det gamla ordet i domarreglerna: »Det rätt och skäl icke är, det kan icke heller vara lag.» »Då är det icke mera lag utan olag.»

Herr Kilbom: Herr talman! Herr Engberg gjorde gällande, att jag hade samma ståndpunkt som kyrkoherde Pehrsson, därför att jag förklarade, att kyrkan ansåg sig ha rätt att beskatta medborgarna. Jag betonade dock tre, fyra gånger, att det *formellt* icke förhåller sig så. Kyrkan beskattar i kraft av den makt som staten förlänat henne.

Vad beträffar den katolska kyrkan, är det ingen, som diskuterar den saken här i dag, och icke skall man komma och motivera avslag på ett yrkande om ett gammalt socialistiskt krav om statskyrkans avskaffande med att måla ut den katolska kyrkan som något stort svart. Sådana metoder använda dock prelaterna, och jag antar, att saken nog har varit i säck, innan den kom i påsen, det vill säga, att det är nog ärkebiskop Nathan Söderblom, som kommit upp med den saken, innan herr Fabian Månsson började propagera den. Om den nuvarande statskyrkan avskaffas, så bevisar det, att staten har makt. Kan då icke samma stat eller dess vederbörande organ samtidigt använda den makten till att förbjuda eller bemästra en sådan reaktionär inrättning som den katolska kyrkan?

Herr Pehrsson i Göteborg åberopade den engelske inrikesministern. Denne har också sagt någonting annat. Han svarade i parlamentet, att man i England var så okunnig om de förhållanden, som på det religiösa området rådde i Ryssland, att man icke kunde fälla någon dom. Ungefär i den stilen gick hans uttalande, men det citerade icke kyrkoherde Pehrsson. Jag vidhåller emellertid, att vad som göres från *sovjetstatens* sida icke innefattar någon kamp mot religionen. Det är en kamp mot kyrkan som kontrarevolutionär makt och ingenting annat. Man avskaffar som sagt vissa kyrkor, som stå i vägen och som icke kunna användas till nyttiga ändamål. Men för herrarna är det naturligtvis ett oerhört helgerån, om man river ned en gammal kyrka mitt på ett torg och använder dess tegel till arbetarbostäder. Hellre borde kyrkan få stå, eller hur, herrar kyrkotjänare?

Jag ställde en fråga till herrarna med kyrkoherde Mogård och jag höll på att säga pastor Fabian i spetsen om de anse från sina utgångspunkter det vara riktigt, att kyrkan skall tvångsbeskatta (alltjämt med den makt staten ger henne, herr Engberg) även de icke troende, även gudsförnekarna, sådana som herr Engberg och jag. Hur sjuk saken är, får man klart för sig genom kyrkoherde Mogårds svar. Han underlåter helt enkelt att svara på frågan. Han förklarar, att så och så var det i utskottet, som behandlade spörsmålet, så och så stor majoritet fanns det, och det beslöts så och så. Förlåt, men vad har detta att göra med frågan huruvida tvångsbeskattning till kyrkliga ändamål är riktig? Jag konstaterar, herr andre vice talman, att statskyrkans anhängare ha visligen aktat sig för att säga ett ord till svar på mina frågor. Detta kan icke annat än uttolkas så: herrarnas etik, tron på er saks seger är icke starkare än att ni anse, att ni måste ha *polisbetjänten till hjälp för att kyrkan skall kunna leva*. Ty, folkligt talat, så är det. Det är polisbetjänten, som i sista hand anmäler sig, om jag icke betalar kyrkoherde Mogårds lön. Alltså: med herrarnas etik är det dåligt beställt, och med er tro på er saks seger är det också dåligt beställt. Ni behöva fiskala åtgärder för att kunna fortsätta att leva, och jag måste för den skull taga tillbaka, vad jag tilläventyrs annorlunda sagt i denna fråga: ni äro uppenbarligen icke så duktiga, att ni kunna stå på egna ben. Ni behöva fiskalen för att få de ekonomiska medel, som behövas.

Här har sagts en hel del om de frireligiösa. Jag skall icke lägga mig i den debatten. Jag vill bara erinra er, mina herrar, att det icke är nödvändigt att spela ut det argumentet till förmån för statskyrkans kvarvarande. Ty det finns dock en del frireligiösa sekter, som icke bara tidigare utan alltjämt äro vida radikalare än många, som nu åberopa dem till intäkt för sin egen ovilja att göra något för statskyrkans avskaffande. De engelska kväkarna tåla, efter vad jag tror, både med hänsyn till sin allmänna livsåskådning och sin sociala verksamhet väl en jämförelse med socialdemokrater av kyrkoherde Mogårds typ. Vi skola heller icke glömma bort, att baptisterna och missionsförbundarna en gång i tiden voro — Fabian Månsson har skildrat det i en bok, som heter »Rättfärdiggörelse genom tron», och det finnes också andra vittnesbörd därom — i viss mån representanter för sin tids revolutionära rörelser; de representerade den revolutionära och framåtgående tanken i svenskt politiskt liv. Jag tror, som sagt icke, att man från det håll, där man med all Gewalt anpassar sig efter dagens makthavare, skall fälla så starka ord om sådana frireligiösa. Det är bara ett nytt bevis för de obotfärdigas förhinder.

Herr **Forssell**: Herr talman! Jag är förvissad om att det är många, som med mig dela den uppfattningen, att det i själva verket icke behövs någon replik på sådana anföranden, som vissa av dem som hållits här i dag, och

Ang. kyrkans
skiljande
från staten
m. m.
(Forts.)

särskilt det anförande vi sist hörde. Den svenska statskyrkans historia vittnar för sig själv, trots alla de villfarelser och misstag i det förgångna, som denna kyrka kan ha gjort sig skyldig till. Kyrkans historiska och kulturhistoriska insats står dock — det tror jag att jag vågar säga — för högt, för att dess prestige och dess ära inför eftervärlden skall kunna i ringaste mån rubbas utav *trollens brutala skrån borta från vildmarkerna*. Jag tror, att gentemot den sortens angrepp står den svenska kyrkans insats orubbad och orubblig. Men, herr talman, då jag i alla fall ansett, att till denna kammares protokoll bör stå en gensaga, en bestämd gensaga, gentemot de otillständigheter, som förekommit i debatten om detta uråldriga samfund, skall jag begagna tillfället att säga några ord även i själva sakfrågan, i principfrågan.

Det är ju alldeles självfallet, att den ordning, som nu är stadfäst i gällande grundlagar och i civillagarna i vad angår förhållandet mellan kyrkan och staten — denna ärvda kyrkliga ordning — icke är för eviga tider bestående. Man kan visst tänka sig andra arrangemang, andra anordningar, som reglera detta förhållande. Jag tror också, att vid bedömandet av kyrkans karaktär har onekligen själva ordet »statskyrka» varit ägnat att förvillan och förleda begreppen och omdömet. Det svenska ordet statskyrka torde vara av ganska sent datum. Det torde ha uppkommit jag skulle tro så sent som vid mitten av adertonhundratalet. Den svenska kyrkan är en kommunalkyrka, en församlingskyrka, en kyrka rotad djupt i den svenska jorden, djupt i de svenska folkmenigheterna från längst i norr och längst i söder. Ordet statskyrka är ett försök att med *ett ord, en term*, överbygga och uttrycka detta rättshistoriska faktum.

Skall man nu försöka lösa detta problem, så tror jag, att man gör klokt i att hålla nämnda rättshistoriska faktum i sikte. Herr Lundstedt var inne på några mycket filosofiska betraktelser över äganderättens begrepp. Han sade, att äganderätten är i själva verket ingenting annat — om jag tillåter mig fritt översätta hans argumentering — en subjektiv reflex av den objektiva rättsordningen, vilken senare bestämmas av regering och riksdag tillsammans. Ja gudbevars, låt oss tills vidare acceptera detta. Och som en följd av denna teori säger nu herr Lundstedt, att naturligtvis kan kyrkans rättssubjektivitet, kyrkans äganderätt, denna reflex, plånas bort genom en ändring av den objektiva rättsordningen, en ändring vidtagen av regering och riksdag. Ja visst, herr Lundstedt, men detta gäller ju *all* äganderätt. I denna teori ligger involverat också, att även den enskilda äganderätten — herr Lundstedts äganderätt till sin överrock, sin halsduk, sin kravatt — är en reflex av rättsordningen, och riksdag och regering kunna taga från herr Lundstedt hans överrock och hans väst och byxor, där han nu sitter. Detta ligger i sakens natur, det är en självklar konsekvens. Men, herr talman, låt så vara, att regering och riksdag ha denna befogenhet, varför använder man den icke? Jo, därför att då skulle herr Lundstedt med näbbar och klor bita ifrån sig — och, vad mera är, han skulle få energiskt bistånd från säkerligen talrika medborgare. Regering och riksdag, mina herrar, få, om de också icke vilja höra talas om en »rätt» för den enskilda individen, räkna med den *kultur*makt, som består i de enskilda individernas *vilja* att försvara en egen frihetssfär. Regering och riksdag måste i det avseendet hålla fingrarna från fatet, så länge det finns en livskraftig form av individuellt liv i detta land.

På samma sätt, herr talman, får man bedöma den svenska kommunalkyrkans »rätt». Sin makt att leva har denna svenska kommunalkyrka, denna svenska församlingskyrka, i sig själv. Om i kyrkan alltjämt är inneboende en levande andemakt, så kommer herr Lundstedt ingen vart med sina filosofiska

sofismer. Det är där, som frågan sticker, det är där som problemet har sin rot. Är den svenska »statskyrkan», den svenska församlingskyrkan, alltjämt en levande makt i Sveriges historia? Jag vågar tro och påstå, att så är förhållandet. Och jag tror, att den är en så stark makt, att det ligger i statens *eget intresse* att regelbinda förhållandet till densamma, så att detta förhållande ligger under varaktiga normer och icke under en ständig schism, en ständig friktion. Detta, herr talman, är den uppfattning av förhållandet mellan stat och kyrka, som just Harald Hjärne utvecklat i sin senaste skrift »Stat och kyrka», utgiven 1912. Den, som känner Hjärnes produktion, har alldeles klart för sig, att denna hans ståndpunkt var hans definitiva ståndpunkt, så långt man kan tala om en sådan, där det gäller en levande ande, som växlade sina positioner under sin fortsatta utveckling. Den ståndpunkt, som dikterat det uttalande, som herr Engberg citerade från en tidigare skrift ett par årtionden förut, hade han säkerligen i åtskilliga hänseenden lämnat ett gott stycke bakom sig, när han kom fram till sin största insats i svensk kyrkorätt med sitt verk om »Stat och kyrka» — nämligen såvitt man däri vill inlägga något *mera* än en vetenskaplig analys av det historiska läget år 1527.

*Ang. kyrkans
skiljande
från staten
m. m.
(Forts.)*

Ser man saken på detta sätt, lämnar man de rättsliga filosofemerna åsido och ser på realiteterna, så stå vi inför det svenska statskyrkoproblemet i dess rätta gestaltning, och det är min bestämda övertygelse, att det *för svenska staten själv* är av intresse att hålla här en god kontakt och en ordnad regelbunden förbindelse med kyrkan, liksom det är ett välgrundat anspråk för denna kyrka med hänsyn till dess storartade insatser i det svenska folkets historia att från statsmakternas sida åtnjuta den aktning och respekt, som ligga i de förmaner, som i lag eller eljest förlänats henne av staten.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr andre vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 2.

Härpå upptogs till behandling konstitutionsutskottets utlåtande, nr 13, i anledning av väckt motion angående sådana ändringar i grundlagarna, att den samhällsomstörtande propogandan må kunna stävjas eller åtminstone försvåras.

*I fråga om
stävjande av
den samhälls-
omstörtande
propogandan.*

I en inom andra kammaren väckt motionen, nr 399, hade herr *Edberg* föreslagit, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte igångsätta en utredning, syftande till sådana förändringar i grundlagarna, att den samhällsomstörtande propogandan kunde stävjas eller åtminstone försvåras och att Kungl. Maj:t därefter måtte för riksdagen framlägga de förslag, vartill denna utredning kunde föranleda.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

av herr *K. J. Ekman*, som hemställt, att riksdagen med anledning av förevarande motion måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville, efter verkställd utredning, snarast möjligt för riksdagen framlägga förslag till sådana i berörda motion påyrkade lagändringar, att den samhällsfientliga propogandan kunde stävjas eller åtminstone väsentligen försvåras; samt

I fråga om stävjande av den samhälls-omstörtande propagandan.

av herrar *Pehrsson* i Göteborg och *Lindmark*, som ansett, att utskottets hemställan, vilken de biträdde, bort grundas på annan i reservationen angiven motivering.

(Forts.)

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr Edberg: Herr talman! Utan att jag gör mig skyldig till några överbord, vågar jag säga, att hos den ansvarskännande delen av Sveriges befolkning råder det oro med anledning av åtskilliga revolutionära tendenser icke minst på det religiösa området. Jag är för min del icke frireligiös, men jag anser, att den religiösa grunden är A och O för landets och hela landets lagar och styrelsesätt. Jag ger en viss erkänsla till de svenska kommunisterna, förutsatt det de frångått att taga instruktioner från ett annat land, men det finns vissa tendenser inom det kommunistiska partiet, som jag tror att man bör syna litet i sömmarna, såsom vi gjort i den föregående debatten. Jag skulle vilja fråga herr Kilbom, om det icke i alla fall är religionen, som ligger till grund för hela vår uppfattning, då det gäller respekt för lagarna. Är det icke så, att våra förfäder, som icke hade någon kristendom, voro vildar? Det bästa de kunde göra var enligt tidens uppfattning att vara ute på strövtåg och röva från grannländerna, och ju tapprare männen stredo på slagfälten, i desto högre grad ansågs man bli salig och få det bättre efter döden. Men tack vare att kristendomen infördes i vårt land, har vårt folk gått framåt, så att vi nu kunna sägas vara världens mest upplysta folk; ett bevis härpå är, att blott två procent av befolkningen icke kunna läsa och skriva.

Jag har med visst intresse åhört en del av de kommunistiska riksdagsmännens synpunkter. Jag tror, att vad som sades är ett rent evangelium jämfört med vad som predikas ute på valmöten och i en viss tidningspress. I den kommunistiska tidningspressen har det sålunda sagts, »vi tro, att religionen är ett opium», ett gift, som långsamt men säkert dödar verkligt kulturella intressen. När det gått så långt, må det ursäktas, om en svensk bonde säger sin åsikt i detta fall — jag kan åtminstone icke vara med längre och stilla-tigande finna mig i detta. Jag tycker också det är beklagligt, när man t. o. m. från socialdemokratiskt håll i första kammaren motionerar om att morgonbön och »tvångsandakt» i folkskolan må avskaffas.

Det har sagts i en borgerlig tidning, att det projekt jag framfört är föga statsmannaklokt. Jag har här en affisch som utdelades av kommunisterna vid det stora Blasieholmsmöte, som nyligen hölls här, där det står: »Protestera mot svartrockarnas religionskrig mot Sovjet-Unionen.» — »Tror prästerna på Gud, så låt Gud sköta 'sina barn' i Sovjet-Unionen. Arbetarna vill intet krig mot sina klassbröder. Endast kapitalisterna och deras hjälpare har intresse av ett nytt krig under religionens täckmantel.» Och så heter det vidare, att biljetter à 75 öre säljas i Dagens Nyheters tidningskontor samt på expeditionen Luntmakaregatan 52. För min personliga del tycker jag icke, att det lämpar sig för en borgerlig tidning att befatta sig med sådana biljettförsäljningar. Jag överlämnar till den tänkande allmänheten att själv reflektera.

I referatet från mötet uppges det sedan, att »i ett timplångt anförande gisslade Hinke kyrkan, prästerna och de religiösa hycklarna». Jag säger än en gång, att under sådana förhållanden anser jag, att min motion är fullt berättigad. Konstitutionsutskottet har avstyrkt den, men vi se också, att det föreligger en reservation av herr K. J. Ekman, vari han särskilt pekar på luckorna i tryckfrihetsförordningen. Jag har här i min hand Kommunistisk tidskrift, februarihäftet. Det står där åtskilligt, som enligt mitt förmenande strider mot både grundlag och allmän lag. Det heter där:

»Ända till på senaste tiden föranstaltades till och med de kommunistiska

demonstrationerna i de flesta länder efter det gamla socialdemokratiska receptet. Demonstrationerna kom till stånd sedan polisen givit tillstånd. Demonstranterna drog genom de av polisen anvisade gatorna till de traditionella samlingsplatserna, där sedan det traditionella programmet genomgicks.

Ehuru ännu 1 augusti demonstrationerna i många fall genomfördes efter de gamla schablonerna, gav samma 1 augusti och hela sommaren 1929 talrika exempel på ett helt annat, nytt slags demonstrationer, mäktiga manifestationer av den växande proletära kampstämningen. Att hämta lärdom av dessa konkreta exempel på för den nuvarande perioden karakteristiska episoder i masskampen, att enligt Lenins råd 'göra allmänna, organisera och förläna medveten form' åt de häri framträdde formerna för kampen, så måste man nu gå till väga vid det proletära självskyddet.

Nu måste demonstrationerna framför allt, befriade från alla gamla schabloner, vara förberedda på alla möjliga provokationer från polisens och fascisternas sida. Detta kräver en mycket sorgfällig förberedelse, ett utarbetande i förväg av alldeles konkreta planer för varje enskild demonstration. I dem måste hänsyn tagas till polisens eventuella undertryckningsåtgärder och i enlighet därmed våra motåtgärder beräknas.

Huvudsaken vid organiserandet av demonstrationerna är nu säkrandet av en fast, oavbruten ledning av de demonstrerande massorna genom partiorganisationen. För varje demonstration måste skapas en ledning. Denna ledning, demonstrationens 'stab', måste vara utrustad med alla nödiga hjälpmedel för att vara noga orienterad över demonstrationens förlopp och för att snabbt kunna reagera för allt som händer. Under inga omständigheter får det förekomma att de på gatan kämpande massorna överlämnas åt sig själva utan partiets ledning. Ännu 1 augusti gavs det fall då det fattades både talare, paroller och ledning just på de platser, som under demonstrationens gång blev brännpunkter för massornas motstånd. Det förekom att talaren fick vänta ensam på den i förväg bestämda mötesplatsen, medan massorna, överlämnade åt sig själva, på gatorna kämpade med polisen. Med en åtminstone i någon mån uppmärksam förberedelse, med närvaron av en ledning för demonstrationen, som tar hänsyn till motståndarens motåtgärder och står i intim kontakt med demonstrantkolonnerna, kan sådana grova fel lätt undvikas.

Vilka åtgärder, som är nödvändiga för att vilseföra polisen, hur man skall förhålla sig vid ett överfall på demonstrationen, hur långt man får gå i organiserandet av massmotståndet, om demonstrationen skall skingra sig för att samlas på annan plats, om särskilda grupper av demonstranterna skall avskiljas till skydd för demonstrationens huvudkrafter för att upphålla polisen tills huvudkrafterna är i säkerhet, hur demonstrationsledningen skall upprätthålla förbindelsen med de enskilda kolonnerna i demonstrationen, hur kärntrupperna skall organiseras och arbeta för att få med sig de tvekande massorna på gatorna och i demonstrationen, vilka åtgärder som är nödvändiga till skydd för talarna, arbetarorganisationernas och tidningarnas lokaler — — på alla dessa och många liknande praktiska frågor rörande organiseringen av demonstrationer ingår vi inte närmare här. Om man konkret och uppmärksamt bedömer läget, skall det inte falla sig svårt att finna den riktiga lösningen i varje konkret fall. Men huvudsaken, som med allt eftertryck måste betonas, är, att man praktiskt och konkret går till detta arbete. Då ordnar sig allt det andra.

Demonstrationerna måste allt mer avlägga sin festliga karaktär och bli redskap till omedelbar mobilisering av massornas aktivitet på gatorna. Dit hör organiserandet av demonstrationerna direkt från arbetsplatserna, med eller utan föregående arbetsnedläggelse, tågandet från den ena arbetsplatsen till den andra med uppmaning till anslutning till demonstrationen, demonstratio-

I fråga om stävjande av den samhällsomstörtande propagandan.
(Forts.)

I fråga om stävande av den samhälls-omstörtande propagandan.

(Forts.)

ner inte till de traditionella samlingsplatserna, utan till sådana föremål som regeringsbyggnader, parlament, officiella myndigheter, till kasernerna för att utöva revolutionärt massinflytande på soldaterna, till fängelserna och polis-lokalerna med kravet på lössläppande av de politiska fångarna och de under demonstrationen häktade arbetarna o. s. v.»

Jag skulle verkligen vilja fråga, om det är med svensk rättsuppfattning överensstämmande att med armarna i kors åse sådant utan att göra något för att förhindra det. Jag läste också för några dagar sedan om en anmälan, som gjorts beträffande en skola i Dalarna. Svenska Morgonbladets rubriker lyda på följande sätt: »Ett upprörande förhållande i Dalasocken. Skolråd och föräldrar upprörda. Skolöverstyrelsen maktlös.» Jag skall icke gå närmare in på artikeln, men vill endast understryka, att skolöverstyrelsen i detta fall meddelade, att den stod fullkomligt maktlös, emedan saken måste komma inför helt annat forum, nämligen domkapitlet. Jag undrar, mina damer och herrar, om det icke vore bättre, att det funnes så mycket makt hos skolöverstyrelsen, att den vore skyldig se till, huru det är i skolorna ute i landet.

Jag upprepar, att min motion är fullt berättigad, och jag tror, att den dag skall komma, då myndigheterna kunna vidtaga åtgärder mot samhällsomstörtande propaganda. Vi ha ett kommunistiskt parti här i riksdagen i dag. Det är vad som sägs ett svenskt parti, men kanhända ha vi efter nästa val ett annat kommunistiskt parti i riksdagen, och det kan hända, att herrar Kilbom och Andersson då skulle vara glada, om vi skulle kunna vidtaga vissa åtgärder i den riktning jag föreslagit i min motion.

Jag ber, herr förste vice talman, att få yrka bifall den av herr Ekman gjorda reservationen.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen inträtt och övertagit ledningen av förhandlingarna.

Herr Molander: Herr förste vice talman! När jag läste igenom den motion, som herr Edberg avgivit, fann jag, att han talade i mycket svävande ordalag. Nu har han ju emellertid konkretiserat sina uttalanden så till vida, att han förklarar, att det var mot kommunisterna han riktade sig. Han börjar motionen med att framhålla, att den laglydiga allmänheten sedan länge med stor förtrytelse iakttagit, att det inom landet finns en riktning, som vill omkasta den lagliga samhällsordningen och införa en diktatur, byggd på våld och fylld av klasshat. Det sägs vidare, att det torde icke alls vara erforderligt att utpeka vilken politisk åskådning han därvidlag åsyftar. Med tanke på en liknande framstöt, som gjordes för ungefär 21 år sedan, närmare bestämt 1909, kunde man komma att tro, att hans uttalanden voro riktade mot det socialdemokratiska partiet. Men man kunde också tänka sig — att döma av den motivering, som presterats — att de lika gärna skulle kunna gälla de s. k. nationella svenska fascisterna som kommunisterna. I ett av fascisternas tidningsblad, Spöknippet, sades det under valrörelsen 1928 ganska tydligt ifrån, att den bästa röstsedeln var ett mausergevär, och man citerade med uttryckligt gillande vad en av den svenska krigsmaktens kaptener sagt, när han uppförades att åhöra en debatt i riksdagen: »Ja, nog skola vi en gång komma till riksdagen, men i spetsen för ett väl beväpnat kompani.» Kanske är det mot dessa, som herr Edberg riktat sin motion? Nu har han emellertid fastslagit, att det är kommunisterna han åsyftar. När herr Edberg yttrar, att den riktning, vars verksamhet han vill förebygga, önskar genomföra den sociala revolutionen genom strömmar av blod och sedan upprätthålla ett våldsregemente utan motstycke, tror jag, att varken

fascisterna eller herr Kilbom eller ens de s. k. Sillénkommunisterna känna sig utpekade.

Emellertid har ju herr Edberg sina historiska föregångare här i kammaren, och liksom det vid behandlingen av föregående ärende rätt mycket ventilerades historia, skall jag be att få visa upp vissa likheter mellan herr Edberg och den mästare han håller sig till. Av protokollet för den 23 januari 1909 framgår, att det var en riksdagsman vid namn Nordström, som begärde ordet och gjorde en interpellation, i vilken han, liksom herr Edberg i sin motion, påpekade, att han med sorg och bekymmer såsom varje rättänkande och laglydig svensk undersåte iakttagit, hurusom den socialistiska propagandan utspritt sina människofientliga och samhällsupplösande läror inom vårt land. Han slutade interpellationen med att till dåvarande statsministern — då som nu statsminister Lindman — framställa det spörsmålet, huruvida regeringen hade till fullo beaktat det samhällsvådliga och samhällsupplösande arbete, som bedrevs av det socialistiska partiet, och, om så var fallet, huruvida regeringen ämnade vidtaga någon åtgärd för att kväva denna propaganda. Statsminister Lindman avlämnade sitt svar onsdagen den 3 februari samma år, och det är rätt intressant att konstatera, att han däri klart och tydligt säger ifrån, att det socialdemokratiska partiet ingalunda var ett parti, likställt med de övriga, som arbetade på fädernesärvd grund och efter sin uppfattning om vad som var riktigt och nyttigt för vårt samhälle. Detta kunde han icke säga, att det socialdemokratiska partiet gjorde, ty det hade, säger han liksom herr Nordström, medvetet ställt sig i opposition mot det bestående samhället. Det var därför fullt naturligt, att en svensk regering skulle intaga en ställning gentemot ett parti av detta slag. Emellertid pendlade sig herr Lindman fram till ganska riktiga synpunkter i alla fall, i det han i fortsättningen framhöll, att »vi leva uti ett land, där tanke-, yttrande- och tryckfrihet äro icke blott lagligen tryggade utan där de ock genom sekelgammal hävd ingått i folkets medvetande». »Idéer och föreställningar betingas icke, förkvävas icke genom lagar.» Jag tror, att samma sak torde gälla den dag som i dag är. Sedan uppträdde herr Edbergs mästare och tackade för interpellationssvaret, och han var mycket mera tacksam än interpellanter i allmänhet pläga vara, ty han fann, att svaret var mycket tillfredsställande och visade, att regeringen hade full insikt om och förståelse för vad den socialistiska faran innebär. Och han läste liksom herr Edberg upp en massa uttalanden och brev, som han fått från förskräckta människor ute i landet, brev i vilka man konstaterade — liksom herr Edberg gjorde — att de allra värsta figurerna av de samhällsomstörtande elementen t. o. m. funnos inom riksdagshusets murar. Det var herrar Branting, Thorsson och Viktor Larsson och några stycken till, som den gången representerade de allra värst samhällsupplösande elementen. Nu ha ju kanske förhållandena i någon mån förskjutit sig, men man ser tydligt, huru herr Edbergs attack här är en upprepning av gamla saker och ting. De brev, som då lästes upp, skall jag icke låta ännu en gång komma till kammarens protokoll. De som äro intresserade att taga del därav, kunna ju gå till nämnda protokoll från 1909. Läs vi vidare, få vi se, huru herr Nordström mot slutet visar sig något mera ängslig än vad herr Edberg gör. Han slutar med att säga, att han vet, att han stuckit huvudet i ett getingbo, och att han, då han liksom litet var kände socialisternas stridssätt, förstår, att han icke har någon misskund att vänta. Till sist kommer han med den manliga förklaringen, att han under alla omständigheter skulle ägna alla sina återstående krafter åt bekämpandet av den socialistiska hydran. Han tror, att han skall få allt redbart folks stöd, och hoppas, att, om något ont skulle vederfaras honom, han icke skulle ha offrat sitt liv förgäves, då han arbetat för fosterlandets sanna bästa. Han är en fattig man, förklarar han, men han hoppas, att hederliga människor skola skydda hans familj, så att den icke behöver

I fråga om stävjande av den samhällsomstörtande propagandan.
(Forts.)

I fråga om stävande av den samhälls-omstörtande propagandan.

(Forts.)

lida nöd. Som vi hört här, har herr Edberg icke drivit det så långt, och när vi känna kommunisterna och veta, huru beskedliga de personligen och på annat sätt äro, förstå vi ju, att han icke gärna behöver vädja till vår barmhärtighet. De kommunister, som finnas här i kammaren, äro icke farligare än att herr Edberg i dag nere i riksdagens kafé intog diverse förfriskningar tillsammans med dessa samhällsupplösande figurer, som han nu vill ha sådana förskräckliga lagbestämmelser emot. Vi ha fått en redogörelse för vilka åtgärder, som kunna vidtagas mot den propaganda han vill komma till livs. Det sägs i strafflagens åttonde kapitel, att om någon begagnar sig av just de medel herr Edberg i sin motion påstår att en politisk riktning här i landet begagnar sig av, skall han ådömas straffarbete från och med 6 till och med 10 år, men att i vissa fall, där det är fråga om uppror eller annan gärning, som innefattar uppsåtets fullbordan eller försök därtill, skall han dömas till straffarbete på livstid. Herr Edberg har sagt, att det finns en riktning, som vill genomföra sitt program medelst strömmar av blod. Skall det bli fråga om blod, är det väl tal om halshuggning, och herr Edberg måste då mena, att det skall bli halshuggning och icke straffarbete på livstid. I verkligheten är det alltså herr Edberg som är den mest blodtörstige härvidlag och icke de som han vill komma åt. Det är precis som när gamle Kalle Lundberg, som fått sina affischer nedrivna av länsmannen, stämde denne inför domstol och yrkade lagens strängaste straff. »Det är halshuggning det», sade domaren. »Ja», svarade Lundberg, »det är något ditåt jag syftar.»

Nu är det på det sättet, att herr Edberg kommit vid en något oläglig tidpunkt. Vi veta ju, att kommunisterna bekämpa varandra ganska bra själva nu för tiden. De använda visserligen andra medel än herr Edberg, men jag tror, att de äro mera verkningsfulla. Vi ha läst i de olika kommunistiska tidningarna, hurusom när det gällde den stora skrällen de använde revolverar och 9-tumsplank — men icke mot samhället eller mot det socialdemokratiska partiet eller mot herr Edberg; de smällde på varandra. De omvände t. o. m. en kommunist så bra, att han åkte direkt in i Arne Forssells nationella ungdomsförbund. Kommunisterna sköta alltså om saken mycket bättre än herr Edberg, som bara krånglar till den.

Med dessa ord, herr talman, anser jag mig ha visat, att herr Edberg ingalunda gör sin sak någon vidare tjänst utan tvärtom otjänst. Vi få väl därför nöja oss med att avslå hans motion, och jag yrkar sålunda bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindmark: Herr förste vice talman! Man kan visserligen skratta åt herr Edbergs motion — så gör herr Molander, och han får andra att skratta med — men icke förty ligger det en mycket allvarsam historia bakom, som man icke torde kunna gå förbi alltför lätt. Känt är, att det från visst håll bedrivs en propaganda på olika områden, som måste betraktas såsom brottslig handling, även om handlingen icke leder till åtal inför domstol. I synnerhet farlig är ifrågavarande propaganda, när den bedrivs bland barn och ungdom, som icke äga förutsättning att kritiskt bedöma och för sig klargöra dess brottsliga art och beskaffenhet. Genom att de unga ofta utsättas för en dylik olämplig och skadlig påverkan, förändras så småningom deras medfödda rättsskänsla med påföljd att en handling, som för en oförvillad människa ter sig såsom högst omoralisk, ja brottslig, för den vilseledde ter sig som icke endast tillåten utan högst moralisk och berömvärd. Att detta innebär en stor fara icke endast för vederbörande själva utan även för samhället är klart. För att i någon mån råda bot på detta samhällsönda föreslår motionären, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning, syftande till sådana förändringar i grundlagarna, att den samhällsom-

störtande propagandan måtte kunna stävjas eller åtminstone försvåras. Redan nu äga vi dock ett flertal bestämmelser i allmän lag, som förbjuda och straffbelägga såsom brottsliga handlingar sådana som motionären åsyftar. Det gäller blott, att lagarna tillämpas. I stor utsträckning sker icke detta, och i många fall enligt mitt förmenande alltför lamt och ineffektivt. En av orsakerna härtill synes mig vara, att polis- och åklagarmakten, så snart det gäller propaganda t. ex. mot vårt försvarsväsende, vår religion och vår samhällsordning överhuvud taget, oftast saknar stöd i en allmän folkopinion. Härvidlag har vår tidningspress såsom opinionsbildande faktor en utomordentligt stor betydelse. Ordningsmakten och rättsskipningen äro dock i det långa loppet beroende av att de stödjas och uppbäras av den allmänna folkopinionen.

I fråga om stävjande av den samhällsomstörtande propagandan.
(Forts.)

Ofta finner man, när polismakten gör sin plikt i fråga om ordningens upprätthållande vid de tillfällen, då denna hotas av ligistelement, att en viss tidningspress bagatelliserar det brottsliga i dessa fridstörares oskickliga uppträdande eller också öppet förhånar de av polisen vidtagna åtgärderna. — På sätt och vis kan man ju också säga, att herr Molanders tal är just ett sådant förhånande. — I ännu högre grad blir påfrestningen stor för denna tidningspress att kunna förmå sig till att kraftigt reagera mot våldsmännen, när det gäller övergrepp mot den personliga friheten och medborgarrätten i samband med de oordningar, som stundom uppstå vid arbetskonflikter. I sistnämnda avseende skulle, om den socialdemokratiska tidningspressen, mera enigt och samfällt, med kraft reagerade mot självsvåldet och övergreppen, en snar förbättring vara att emotse.

Jag håller sålunda före, att vad vi framför allt behöva i vår tid och vårt land, det är icke så mycket nya lagar på ifrågavarande område som fast mer en bättre medborgaranda, en klarare och fastare folkopinion, sund nog att kunna med kraft reagera mot den samhällsfientliga propagandan. Tidningspressen bör härvidlag känna sitt ansvar och sin stora uppgift. Finnes sådant rättsmedvetande hos vårt folk, då ha vi en bärande grund för möjligheten att tillämpa förefintliga lagar till samhällets skyddande mot de nedrivande och upplösande krafterna.

I konstitutionsutskottets utlåtande har redogjorts för de lagar vi äga på ifrågavarande område och konstaterats, att vi egentligen icke behöva flera lagar. Utöver vad konstitutionsutskottet här har sagt ha vi reserverat, herr Pehrsson i Göteborg och jag, velat markera och understryka det allvarsamma i den pågående propagandan och vikten av att samhället av ren självbevarelsesdrift reagerar mot sådant. Nu utmynna visserligen både utskottets utlåtande och reservationen i yrkanden om avslag på motionen, men jag ber dock, herr talman — under påpekande av vikten av att man icke bagatelliserar denna historia, utan söker klart inse de svårigheter, som sammanhånga med detta problem och betydelsen av att samhället och folket reagerar mot de påtalade missförhållandena — att få yrka bifall till den av herr Pehrsson och mig vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr **Andersson** i Stockholm: Herr talman! Jag hade visserligen tänkt säga några allvarliga ord i denna fråga, men sedan jag hört herr Edberg är det verkligen ganska svårt att samla sig till att överhuvud säga någonting allvarligt.

Till en början föreföll det mig, som om herr Edberg fortsatte debatten i den fråga vi förut diskuterat, men så kom han ju slutligen in på den sak det här gäller och förklarade, att vi voro det intelligentaste eller mest upplysta folk i världen. När jag hörde herr Edberg säga det, måste jag fråga mig: Hurudana äro då de andra? Herr Edberg talade här om den samhällsvådliga propagandan

I fråga om stävjande av den samhälls-omstörtande propagandan.

(Forts.)

och försökte efter måttet av sina krafter att göra sig till förespråkare för den motion han hade väckt. Nu måste jag säga, att jag har inte hjärta att rikta några hårda ord till herr Edberg för den sakens skull, han gjorde väl så gott han kunde. Eller som herr Engberg någon gång och inte så sällan förresten brukar säga: Skjut icke på pianisten, han gör så gott han kan. Och det har väl herr Edberg också gjort i detta sammanhanget. Jag ser icke den verkliga motionären här i denna kammare — jo, herr Forssell står ju där borta, och då är det väl mot honom vi skola rikta oss. Det är möjligt att herr Forssell kommer att förneka faderskapet, men det finnes ju också andra fäder som göra det, så det behöva vi kanske inte fästa oss vid.

Herr Edberg sade i slutet av sitt anförande, att vi, herr Kilbom och jag, skulle säkert vara glada, om herr Edberg kunde åstadkomma några åtgärder. Jag vet icke vad herr Edbergs åtgärder skulle kunna ha för verkan, men såvitt jag förstod honom rätt, menade han i detta sammanhanget, att det skulle bli andra kommunister, som skulle ersätta oss på stockholmsbänken vid kommande riksdag. Anledningen till att herr Edberg anslutit sig till denna motion är väl rädslan för att denna propaganda, som han vill stävja, skulle medföra, att herr Edberg icke skulle komma hit flera gånger. Vill han åstadkomma något i den vägen, så står det honom fritt att försöka, men för herr Kilbom och mig behöver han icke sörja. Vill herr Edberg vara uppriktig, så är det nog i själva verket icke heller det han menar.

Herr Lindmark talade högtidligt här och sade, att man bibringar barnen en undervisning, som medför, att de betrakta rent brottsliga handlingar såsom berättliga. Jag vet inte riktigt vad herr Lindmark menade med detta, han gav inte några exempel för att förtydliga sitt påstående. Man skulle ju kanske med tanke på det undervisningsväsen, som finnes här i landet, kunna säga, att man bibringar folk en uppfattning, som väl överensstämmer med det rådande samhällssystemet, men som också, med hänsyn till sina konsekvenser och om man skall se på människornas rätt, kanske kan få en brottslig innebörd. Det är väl denna undervisning, som herr Edberg åsyftade, ty endast den undervisning, som hittills bedrivits i landet, kan härvidlag lämna några erfarenheter, skulle jag tro.

Herr Molander var uppe och sade några ord om att kommunisterna säkert skulle klara saken själva och det är nog säkert att de göra. Herr Molander ville också nämna, att kommunisterna hade klarat saken så, att de klappat varandra i skallen med en tretumsplanka, med resultat att någon som träffats av plankan, hamnat hos Nationella ungdomsförbundet. Det är möjligt att detta inträffat, jag känner icke till historien, men jag gjorde för min del några reflexioner. Hur hade det gått, tänkte jag, om det bara varit en tvåtumsplanka? Då hade mannen i fråga kanske blivit partikamrat med herr Molander i stället.

Så ett par ord om själva sakfrågan. Herr Edberg syftade naturligtvis på någonting allvarligt, när han väckte herr Forssells motion. Han ville åstadkomma ett förhinder av en samhällsfientlig propaganda. Herr Molander har erinrat om, att denna fråga diskuterades här i kammaren redan år 1909, möjligen någon annan gång också, men det senare är en sak, som jag icke har observerat. År 1909 var frågan föremål för en interpellationsdebatt, och den som då hade framställt interpellationen, hade formulerat sina frågor efter samma utgångspunkter, som motionären nu framställt i sitt yrkande. Herr Edberg har väl med sin motion syftet till, kan jag tro, att söka förhindra, att de samhällsaskådningar, som herr Forssell företräder och som herr Edberg nu skulle försvara, utsattes för risken att, därest folk finge upplysning om deras innebörd, detta komme att medföra sådana konsekvenser, att denna samhällsaskådning icke längre skulle stå sig. Det är ju alldeles klart, att det samhällssystem, som herrarna vilja försvara, icke gärna kan ha möjlighet att

stå länge, ty vore det så, att ni trodde på styrkan av det samhällssystem, som ni vill försvara, vartill skulle det då tjäna att söka stifta en lag, som skulle förbjuda någon att tala om, hurudant detta system egentligen är beskaffat?

När man emellertid i utskottets utlåtande här går in för en granskning av vad herr Edberg menat med denna motion, så börjar utskottet med att räkna upp en massa redan existerande strafflagsparagrafer och bestämmelser i riksdagsordningen och slutar med följande stycke: »Att härutöver i grundlagarna upptaga bestämmelser på angivna område finner utskottet olämpligt. Frågan om eller i vad mån ändringar i anförda eller andra i allmän lag givna bestämmelser kunna vara påkallade, ligger utanför utskottets befogenhet att pröva.» Ja, vad är detta uttalande från utskottets sida annat än att det ges på hand, att man har vissa föreskrifter, som skola tillämpas, men att det nog kan finnas skäl att diskutera, om icke även andra föreskrifter borde åstadkommas, fast det icke ligger i utskottets befogenhet att pröva den saken.

Herr Molander lämnade en del citat angående vad som förekommit under debatten 1909, och jag skall icke upptaga tiden med att läsa upp det långa protokollet över den debatten. Men jag rekommenderar utskottets socialdemokrater och icke minst herr Engberg att läsa vad Branting anförde i denna debatt. Han sade i slutet av sitt tal, att herr Lindman, som var statsminister då liksom han är det nu, hade hotat med, att om gällande lag icke visade sig tillräcklig, så skulle han komma och vädja till riksdagen om att få ytterligare lagföreskrifter på detta område, d. v. s. ytterligare lagföreskrifter för att stävja den samhällsfientliga propagandan. Branting sade därom bl. a. följande: »Genom ett obestämt löfte om en dylik», d. v. s. en politik, som inge ut på undantagslagar eller särskilda lagar mot arbetarrörelsen, »sökte herr statsministern nu till sist tillfredsställa de otåliga och de på undantagsåtgärder ropande inom sitt eget parti. Jag tror, att det varit klokare, om herr statsministern hade hållit inne med det hotet, ty det är icke klädsamt att i en tid, när man har historiska exempel att peka på vart det bär med undantagslagstiftning mot socialdemokratien, ändå icke ha lärt sig mer än så, att man fortfarande hotar med något dylikt. Men vill herr statsministern spela upp, så nog skola vi vara med och dansa!» Det var alltså slutet på Brantings anförande i debatten 1909, och där förklarade han sålunda, att han inte ville ge sin anslutning till den hotfulla tanken på nya lagföreskrifter, med vilka herr Lindman vinkade vid det tillfället. Jag ber att få konstatera, att när utskottet här yttrar sig i anledning av den motion, som här föreligger, och talar om att, ifall det skulle visa sig erforderligt med dylika föreskrifter, så bör det kanske också prövas om så är fallet, fastän det för närvarande ligger utanför utskottets befogenhet att göra en sådan prövning, då är konstitutionsutskottet inne på precis samma linjer, som herr Lindman var inne på 1909, när han talade om att om gällande lagbestämmelser icke skulle räcka till, så skulle han naturligtvis komma till riksdagen och begära ytterligare lagstiftning.

Utskottet har också i slutet av sin motivering uttalat följande: »Då motionären i motiveringen till sitt förslag jämväl berör frågan om en ökning av den befogenhet, som tillkommer talmännen i riksdagens kamrar, vill utskottet framhålla, att detta spörsmål visserligen synes förtjänt av beaktande, men torde böra upptagas i annat sammanhang än det nu föreliggande.» Utskottet avser alltså, att man i annat sammanhang skall taga upp frågan om vidgad befogenhet för talmännen i riksdagens kamrar. Jag vet inte vad utskottet och dess socialdemokrater mena i fråga om vad den där befogenheten skall innebära. Jag läste emellertid i en socialdemokratisk tidning, Skaraborgaren, en artikel, som sannolikt författats av någon av herrarna på skaraborgsbänken, där man beträffande en debatt här i kammaren för några dagar sedan

I fråga om stävjande av den samhällsomstörtande propagandan.
(Forts.)

I fråga om stävjande av den samhälls- omstörtande propagandan.

(Forts.)

säger om en talare i kammaren, att han ju visste, att talmannen inte hade någon batong utan endast en klubba, som han honnettemang inte kunde dänga talaren i skallen med. Och så talas det om hur klubban faller i bordet. Är det några sådana där reformer, som socialdemokraterna i konstitutionsutskottet tänka sig att taga upp och pröva för att de, som här i kammaren eventuellt anföra en avvikande mening gentemot den, som anföres av en del av kammarens ledamöter, skulle bli utsatta för en sådan där behandling, som man skildrat i den socialdemokratiska tidningen Skaraborgaren?

När man talar om talmannens befogenhet, så skall jag naturligen icke ge mig in på att kritisera användandet av den befogenhet, som redan finnes, detta är en sak, som vare mig fjärran. Men det är givet, att när denna befogenhet och en utökning av densamma kommer i fråga, så undrar man vad något dylikt skulle kunna medföra. Jag föreställer mig, att det skulle kunna medföra, om icke precis en sådan åtgärd, som man talat om i tidningen Skaraborgaren, så dock befogenhet för talmannen att taga ordet ifrån den talare, som talmannen anser icke böra uppträda i en debatt. Jag tänker mig nu att det skulle kunna inträffa en hel del egendomliga saker. Om t. ex. hans excellens utrikesministern kommer in i kammaren och håller ett anförande en halvtimme efter det den fråga, som anförandet avser, blivit behandlad, så skulle detta kunna ske, ty utrikesministern är representant för regeringen. Uppträder en annan talare, som tillhör talmannens parti och håller ett anförande i en fråga, som icke sammanhänger med den föredragna frågan, så skulle det också vara tillåtet. Men om en oppositionsman talar och säger något mot det parti, som talmannen tillhör, då skulle talmannen få säga ifrån och avbryta talaren och förklara, att han inte får hålla på att prata längre. En sådan ordning kan naturligtvis införas, men den överensstämmer knappast med det tal om demokrati, som man vid en hel del tillfällen hävdar att man företräder. — Detta om de saker, som anförts i utskottets motivering.

Jag skall nu också titta något på vad reservanterna, herrar Pehrsson i Göteborg och Lindmark, haft att säga. Deras motivering överensstämmer ju ungefär med det anförande, som herr Lindmark nyss hållit i kammaren. I reservationen talar han om att det bedrivs en systematisk propaganda för »att undergräva och med våld omstörta den lagliga samhällsordningen, i synnerhet som denna propaganda hämtar direktiv och stöd utifrån och ställer sig i tjänst hos främmande intressen». Ja, herr Lindmark, hur är det med den saken? När det är fråga om att ställa sig i tjänst hos och begagna sig av utländska intressen, om vilka är det då man kan säga att de handla på det sättet? Är det icke så, att när det gäller utsugning av arbetskrafterna här i landet, detta i mycket stor utsträckning sker med tillhjälp av utländskt kapital? Detta är väl ändå en sak, som man har anledning att uppmärksamma. Men det finnes också en hel del andra saker, som det är anledning att lägga på minnet, när det blir fråga om, vilka som arbeta i samförstånd med utländska intressen. Herr Lindmark och hans meningsfränder borde ju lägga på minnet, att när man diskuterar politiska problem här i landet, så hava dessa diskussioner sin utgångspunkt från olika åskådningar om samhällssystemet. Detta är grunden och utgångspunkten för våra diskussioner, åtminstone i den mån diskussionen föres från vår sida. Då frågan gäller att medverka till en förändring i ett samhällssystem, med våld eller på annat sätt, hur handla då herr Lindmark eller hans meningsfränder i det sammanhanget? Jag skall tillåta mig att säga det, att hans meningsfränder i andra länder icke ha dragit sig för att anlitat utländsk hjälp, när det gällt att genomföra vad som kunnat betraktas såsom deras intressen. Jag erinrar om vad som förekom i det finska inbördeskriget. Var det icke så att man då rekvirerade knektar från Tyskland, och var det icke så, att överklasspojkar sålde sig dit för att utföra en gärning, som ytterst och in-

nerst hade politisk innebörd. När liken efter några svenska deltagare i finska inbördeskriget fördes hem, sedan dessa personer mördat finska arbetare, en gärning som då betraktades som tapper, då sveptes de i svenska fanor, jag skulle tro med herr Lindmarks och hans meningsfränders samtycke. Då hade de dock utfört en gärning, som innebar, att de blandat sig i angelägenheter, som sannerligen icke kunde sägas vara svenska. När det är fråga om politiska åtgärder, äro herr Lindmark och hans meningsfränder, och även herr Forssell, skulle jag tro, mycket intimt inne på sådana vägar, där man använder de medel, som stå till buds för att tillgodose sina intressen, och då nöjer man sig icke med det egna landet och dess angelägenheter, utan tager tjänst hos Gud eller Mammon, huvudsaken är att man får betalt för det.

När herrarna tala om att driva politisk verksamhet med våldsåtgärder, får jag beträffande eder ståndpunkt och edra uttalanden i det avseendet erinra därom, att tillverkningen här i landet av krigsmateriel för avsalu till andra länder väl får anses vara en åtgärd med politisk innebörd, men då är det icke bara fråga om diskussion och propaganda, utan då är det också fråga om att använda våldsmedel. Representanter för en samhällsåskådning, som tillåter att man sysselsätter sig med sådana saker, kunna knappast anklaga andra för att de ha den uppfattningen, att arbetarklassen, t. o. m. med utomordentliga medel, kan kämpa för bevakande och bevarande av sina intressen och avskaffande av den nuvarande samhällsordningen.

Härmed har jag berört en del saker, som kunna sägas vara aktuella i detta sammanhang. Jag måste säga med avseende på herr Edbergs uppläggning av detta problem, att han borde lägga på minnet, att om han icke vill, att det skall drivas samhällsfientlig propaganda, då borde han väl icke heller stå här och läsa upp för kammarens ledamöter långa artiklar ur kommunistiska tidningar, ty det kunde ju hända att ledamöterna blevo anfäktade av de åsikter, som där föras fram. Om herr Edberg är rädd för denna propaganda, skulle jag vilja rekommendera honom att icke på detta sätt medverka till att sprida en dylik propaganda.

När det för övrigt gäller herr Edbergs åtgärder för att stävja den samhällsvådliga propagandan skulle jag vilja säga honom, att för vår del frukta vi icke de åtgärder, som kunna åstadkommas i den vägen, icke ens om han handlat på uppdrag av herr Forssell, ty den propaganda, som bedrives från arbetarörelsens och från det kommunistiska partiets sida gentemot de samhällssystem och samhällsåskådningar, som herrarna företräda, den propagandan kommer i alla fall att marschera fram och medföra arbetarklassens marsch framåt och störta det samhällssystem, som ni nu äro så på det klara med, att det icke kan sakligt försvaras, utan är sådant att ni måste försöka omgärda det med straffbestämmelser mot dem, som tillåta sig ha en annan åskådning om samhället än ni ha. Jag måste säga herr Edberg, att den tankefrihet, som han i det sammanhanget försökte att efter måttet av sina krafter förhindra, möjligen kan i det kapitalistiska samhället beläggas med straff, men sådana straffåtgärder stävja icke — det har historien visat — klasskampen mot ett orättvist och oriktigt samhällssystem, och han har nog lika litet som herr Forssell möjligheter att skapa straffbestämmelser med sådan verkan, att det hindrar arbetarna att bekämpa utsugningen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan med strykande av dess motivering.

Herr **Grapenson**: Herr talman! Jag må ju erkänna, att det har skämtats friskt här och att många av de uttalanden, som här fällts, ha varit kvicka och på sitt sätt väl funna. Jag tror emellertid, att det i herr Edbergs avsikt ligger

I fråga om stävjande av den samhällsomstörtande propagandan.
(Forts.)

I fråga om stävande av den samhälls-omstörtande propagandan.
(Forts.)

något, som man icke kan komma förbi med skämt, ty det finnes nog trots allt en hel del allvarliga synpunkter i detta ärende, synpunkter, som kommit till synes redan under debatten i den närmast föregående frågan. Jag tänker då särskilt på vad herr Kilbom här talat om religionen och på vad han ansåg, att man därutinnan borde förbjuda. Han ville ha kyrkan skild ifrån staten bl. a. på den grund, att kyrkan sysslade med kristendomsundervisning. Men vår religion ingår i den nuvarande samhällsaskådningen och vårt samhällsliv är i mångt och mycket utformad av kristna tankar och bygger på en utveckling, som försiggått på kristlig grund. Jag finner följaktligen den propaganda, det här är fråga om, — såsom herr Edberg för övrigt redan betonat — vara en samhällsomstörtande propaganda. Herr Kilbom sade kanske icke så tydligt ifrån, vart han syftade, när han talade om kyrkans skiljande från staten, men när han kom in på den katolska kyrkan, sade han rent ut, att dess verksamhet bör förbjudas. Jag har ingen anledning att göra mig till talesman för den kyrkan, men nog tror jag, att det just i det uttalandet tydligast lyste fram, vart herr Kilbom vill komma, nämligen att *all* kristlig påverkan av barn och ungdom i ett kristet land enligt hans mening skall förbjudas. En dylik propaganda bör väl i sina konsekvenser betecknas samhällsomstörtande. Det ligger emellertid i sakens natur att likaväl som kommunismen vill tillväxa och utvidga sig likaväl vill också kristendomen och det goda den har med sig tillväxa och utbreda sig. De herrar, som nu förkunna sina samhällsomstörtande läror, vilja naturligtvis att deras egen åskådning skall fritt få tillväxa och stärkas, men att andra motsatta meningsriktningar skola förvägras denna rätt. Man har nyss här talat om kyrkans ökade aktivitet. Man ser sålunda nya, livskraftiga skott skjuta fram på den gamla stammen. Dessa skola emellertid avklippas och deras tillväxt skall förhindras, menar nu herr Kilbom m. fl. Men det finnes många i detta land, som icke vilja gå in på detta, många, som med hänsyn till nu ifrågavarande propaganda bestörta frågat sig: får man verkligen på detta sätt förgifta barnens och de ungas tankevärld? Får man verkligen, *så* som nu sker, *förvrida* rättsbegreppen, de rättsbegrepp, vilka sedan gammalt bland oss ansetts vara normgivande anvisningar för mänskligt handlande såväl gentemot en själv som emot andra människor? Kan ingenting göras för att förhindra en agitation av dylik art?

Jag tror dock, att herr Edberg, trots det att hans motion är en smula obestämd, och kanske även i någon mån avfattad i en mindre lycklig form, har många bakom sig, och jag tror också, att de krav, som han rest i denna motion, komma att resas allt kraftigare och kraftigare ute i de svenska bygderna i samma mån som den propaganda, det här är fråga om, gör sig gällande därute i landet.

Även om jag nu lätt kunde gå med på en utredning — det är ju icke någon risk med att en sak utredes, visar det sig då, att något bör rättas till, ja, då gör man så; är åter allt bra, så må ock allt därvid bero — skall jag i alla fall vid detta tillfälle nöja mig med att yrka bifall till utskottets hemställan i enlighet med den av herrar Pehrsson och Lindmark avgivna reservationen.

Herr Edberg: Herr talman! Herr Molander sökte nästan här påbörda mig en interpellation, som framställdes år 1909, och han gjorde det i mycket skämtsam form. Jag skulle tro, att man kanske även i andra länder förut tagit saken på ungefär samma skämtsamma sätt. Jag har här ett urklipp ur en tidning rörande en händelse, som inträffat i Tyskland. Man har kanske skämtat där också förut, som herr Molander nu, men skämtet har nu gått därhän att kommunisterna en dag trängde in på en socialdemokratisk tidningsredaktion och mördade en redaktör, och när denne skulle forslas till graven kommo kommunisterna fram och sökte stjälpå likvagnen. Det är troligt att herrarna därborta

också skämtat på samma sätt, som man nu gör här. Men nu har man där nått fram till verkligheten. Jag tror att det har gått till på alldeles samma sätt där som här. Man har tagit saken från den skämtsamma sidan, och så har det plötsligt blivit allvar av.

Beträffande herr Andersson i Stockholm och likaså herr Kilbom så vill jag ju säga, att det icke är så värst längesedan åtminstone herr Kilbom var glad över, att det fanns en polisbevakning, som skyddade honom. När herr Andersson i Stockholm nyss framhöll sig såsom representant för arbetarepartiet, så vill jag påstå, att jag också representerar arbetarepartiet, kanske i ännu högre grad än herr Andersson i Stockholm gör. Jag vågar påstå, att jag, då det gäller arbete, har deltagit i nästan allt slags arbete, som förekommer, och jag tror, att jag kan arbeta lika bra som herr Andersson i Stockholm och herr Kilbom. Jag tror således, att jag är lika bra arbetare som någon annan. Jag tror också, att största delen av dem, som jag representerar, äro lika goda arbetare som herr Kilbom och herr Andersson i Stockholm, så i det fallet kan jag säga, att jag är, »som ordspråket lyder», fullständigt sakkunnig.

Nu ställde herr Andersson i Stockholm en varning till mig, att jag icke här skulle läsa upp stycken ur kommunistiska tidskrifter. Jag undrar ändå, om inte detta kanske är den ömma punkten i det hela. Är det så, att myndigheterna icke äga rätt att ingripa mot en internationell tidskrift, som gives ut i vårt land och i vilken det står ganska tydliga anvisningar sådana som »gå emot polisen» o. s. v. måste det väl ändå vara en lucka i lagen — i grundlagen eller den civila lagen — och en utredning i det fallet är väl i alla fall icke skadlig ens enligt herr Anderssons i Stockholm uppfattning. Det föreligger icke någon fara, om det här kommer en utredning till stånd, och jag vidhåller fortfarande min ståndpunkt om bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen av herr K. J. Ekman.

Herr Öhman: När man här har lyssnat på herr Edberg kan man få en föreställning om hur muntert det i själva verket skall gå till på hans valmöten ute i landet, där det gäller att fånga röster. Jag förmodar, att talet om kommunisterna och deras förskräckliga framfart är en av de förnämsta attraktionerna på hans repertoar vid dessa möten. Jag förstår därför icke, varför han vill ta bort det verkligt roliga, som han har att bjuda på.

Herr Edberg talade här i sitt anförande om, att det fanns vissa tendenser i den kommunistiska rörelsen, som han ansåg sig böra gå tillrätta med. När jag läste herr Edbergs motion fick jag emellertid den uppfattningen, att han överhuvud ville gå emot denna rörelse, men det är tydligt, att han i någon mån sedermera har ändrat uppfattning därom, ty nu hyser han den meningen, att han vill reformera denna rörelse. Jag vill då förklara för honom att lika säkert, som han kommer att misslyckas i det förra avseendet, så kommer han att misslyckas i det senare. Sedan herr Edberg talat något om kommunisternas förskräckliga framfart, gav han en fullständigt onödig upplysning. Han sade nämligen, att han läst om allt det där i en borgerlig tidning. Ja, man kan verkligen få den uppfattning, som han har om den kommunistiska rörelsen, när man uteslutande ägnar sig åt att studera de borgerliga tidningarna och alla deras lögnar.

Herr Edberg tycktes, när han väckte motionen, icke vara på det klara med, om det fanns något berättigat i motionen, som han framburit, men nu förklarar han, sedan han framburit densamma, att han kommit underfund med att den ändå var berättigad. Till detta vill jag säga, att det är bättre sent än aldrig. Den satsen tycks också gälla för herr Edberg. När herr Edberg sedan skildrade, hur man i en kommunistisk tidning talar om hur en arbetardemonstration skall organiseras, måste jag säga, att jag som kommunist är syn-

I fråga om stävjande av den samhälls-omstörtande propagandan.

(Forts.)

I fråga om stävande av den samhälls-omstörtande propagandan.

(Forts.)

nerligen tacksam gentemot honom för att han lämnade denna skildring. Den kanske kan vara lämplig att trycka som flygblad för att spridas bland arbetaremasorna och på så sätt skulle ju hans motion kunna åstadkomma det goda att bereda arbetarna möjlighet att lära sig, hur man skall organisera en demonstration.

Bakom herr Edbergs framställning döljer sig likväl någonting annat. När han syftar till att förhindra kommunisternas propaganda, ligger det nämligen ett allvarligt syfte bakom, och det är de intressen, som stå bakom hans motion, som jag nu med några ord vill beröra. Det har ju alltid varit så att den härskande klassen har försökt att genom straffhot och klasslagar söka förhindra att en för den härskande klassen misshaglig meningsriktning får göra sig gällande, och vad som skett tidigare upprepas nu. Man har vid alla dessa tillfällen framträtt med talet om att man vill värna om den »lagliga samhällsordningen» och sökt att under detta tal dölja sina verkliga klassintressen. När herr Edberg säger i sin motion — jag hoppas att han har läst igenom den — att den laglydiga allmänheten med förtrytelse länge har iakttagit vår agitation mot den lagliga samhällsordningen, skulle jag vilja fråga honom: Var är han, som vill stiga fram och utpeka ett visst partis medlemmar såsom särskilt laglydiga? Förhåller det sig inte så, att lagbrytare redan nu kastas i fängelse, och är det några grupper, som möjligtvis kunna skydda sig för lagens påföljder, är det väl just de grupper, som herr Edberg i dag gjort sig till tolk för. Det finnes visst ett gammalt talesätt, som säger, att de stora tjuvarna gå fria, men de små hänger man, och det är ett uttalande, som tydligen är byggt på ganska stor livserfarenhet. De »rikas lag» har man alltid använt mot de fattiga.

I sin motivering till motionen — det framskyntade också i hans anförande — snuddar herr Edberg vid problemets kärna. Herr Edberg säger att det är varje samhällsmedborgares skyldighet att värna den ordning, som giver dem deras fri- och rättigheter. Ja, herr Edberg, om den nuvarande samhällsordningen kunde åstadkomma fri- och rättigheter åt sina medborgare, skulle herr Edberg och hans meningsfränder ha större möjligheter att värna sin borgarstat, men det samhällssystem, som man slår vakt om, och där man försöker att genom tvångslagar förhindra, att det på något sätt belyses, det samhället kan icke skapa några verkliga fri- och rättigheter åt det stora flertalet samhällsmedborgare.

Jag läste i en stockholmsstidning i går en liten notis, som på ett utmärkt sätt illustrerar den fråga, som det här gäller. Det rörde en familj i Stockholm, där en fattig hustru med tre barn i förtvivlan öppnade gaskranen för att få slut på sitt och sina barns liv. Man frågar sig vad orsaken var till hennes förtvivlade handling. Ja, utredningen var strax klar. Anledningen var att mannen var arbetslös, det fanns icke några utkomstmöjligheter för familjen och i den situationen sökte hon förkorta sitt och sina barns liv. Herr Edberg, det var ett enda litet exempel på hur det verkligen står till i det här samhället. Så länge sådana fall inträffa — exemplen kunna mångfaldigas — kommer man aldrig att kunna förhindra en opposition mot gällande samhällsordning, även om man stiftar än så hårda klasslagar. Det kan herr Edberg vara övertygad om.

Jag skulle i detta sammanhang vilja säga ett par ord till herrar Grapenson och Lindmark. Herr Lindmark talade om att vi kommunister bedriva en brottslig propaganda bland barnen. Ja, herr Lindmark, han får ursäkta, om jag är litet näsvis, men vad vet herr Lindmark om den saken, och om hur den propagandan är, som vi bedriva bland barnen? Jag tror, att jag personligen har mera kännedom om den saken än herrar Lindmark och Grapenson tillsammans. När herr Grapenson talar om att vi förgifta barnens själar, vill jag från de utgångspunkter, som han har för sin åskådning, fråga honom, om han finner det lämpligare att för barnen läsa stycken ur t. ex. 1:sta och 3:dje Mose-bok? Då först

skulle man kunna tala om att man förgiftar barnens själar. Men jag tror icke, att man kan påstå, att man inom den kommunistiska rörelsen förgiftar barnens själar. Anse herr Lindmark och herr Grapenson att en förgiftning av barnens själar och livsuppfattning äger rum, när man redan i ungdomen gör klart för dem deras ställning och lär dem känna den värld, som de leva i. Jag tror, att det är en styrka för dem att lära känna sina motståndares starka och svaga sidor. Den är alltid stark, som vet något om den värld, som man lever i. Om herr Lindmark och herr Grapenson anse detta vara en brottslig propaganda, måste jag säga, att jag hyser rakt motsatt uppfattning.

Herr talman, jag instämmer i herr Anderssons i Stockholm yrkande.

Herr Pehrsson i Göteborg: Herr talman! Trots den framskridna timmen nödgas jag såsom reservant i utskottet säga några ord.

Jag ber att först få bestämt förklara, att då jag vill tala om denna samhällsfarliga propaganda, är det icke på grund av vad jag möjligen har läst i borgarpressen, som ljuger, enligt vad vi nyss hörde, utan jag baserar min uppfattning på autentiska vittnesbörd ur den kommunistiska pressen. Jag vill också säga, att det förvånar mig, och att det på mig har gjort ett underligt intryck att höra, hur man söker göra denna sak till ett föremål för åtlöje. Den man som haft mod att väcka denna motion och därmed utsatt sig för både åtlöje och obehag, som därmed följer, har dock givit ett uttryck för vad som rör sig i oändligt många människor i våra bygder, och jag tycker, att vi skola vara honom tacksamma för att han fört denna fråga på tal.

Herr talman, det är sannerligen icke det rätta sättet att med löje se på denna sak. Jag skall göra herrar kommunister den äran att taga dem på allvar.

Jag vill först säga till herr Molander, att det var för mig ganska häpnadsväckande att höra hans sätt att med vad det här gäller jämföra den gamle hederlige odalmannens, Sten Nordström i Höglunda, som jag så väl minns från den tid, då han satt här, interpellation, som han framförde 1909, vilken vi säkerligen litet var minnas, som voro med i politiken på den tiden. Han vände sig icke emot den propaganda, som i riksdagen övades av herrar Branting, Thorsson och Viktor Larsson, utan av dem man på den tiden med ett smeknamn kallade för »unghinkar», d. v. s. de ungsocialister, vilka i sitt sätt att gå till väga åtskilligt påminna om nutidens kommunister. Nu ha ungsocialisterna stadgat sig, de ha blivit män i staten, och fadersfamnen har öppnat sig för dem i det socialdemokratiska partiet. Nu vilja de säkerligen icke vara med om kommunistiska metoder och arbetssätt. Det var dem Sten Nordström närmast syftade åt. När nu återigen en lantman tager till orda mot liknande propaganda, så är det säkerligen med känsla av att han har inte bara landsbygdens folk i stor utsträckning utan också ett stort flertal andra medborgare bakom sig. Jag förvånar mig emellertid över, att herr Molander ville ställa den propaganda, som det här gäller, vid sidan av den socialdemokratiska. Det berörde mig ganska underligt, då jag i dag hörde just herr Molander ställa dessa nämnda tre herrar sida vid sida med dem, som nu företräda det kommunistiska partiet!

Denna sak får icke tagas så lättvindigt på, som herrarna här gjort. Frågan är verkligen alltför allvarlig. Vi veta alla, vad det är för slags propaganda det nu är fråga om. Jag skall emellertid tala om vad det är för propaganda vi mena, eftersom den frågan nu framställts. Det är *den* propaganda som vill kasta detta gamla fria folk in i en österländsk despoti. Här har talats om fri- och rättigheter. Mina herrar kommunister, om ni komme till makten i detta land, vad hade vi andra då för fri- och rättigheter längre? Se på förhållandena i ert hemland, d. v. s. det land som ni själva betrakta som sådant!

Vidare anklagar jag er för propaganda för inbördeskrigets organisering och

I fråga om stävande av den samhälls-omstörtande propagandan.
(Forts.)

för disciplinens undergrävande i vår armé. Det förutsattes därvidlag t. o. m., att vi skola begå judasgärning mot ert eget land, och i händelse av angrepp från öster skulle ni stå som fiendens hjälptrupper här hemma. Ni fråga, hur man kan säga detta. Jag har tillräckligt med belägg därpå i flygblad och tidningsnotiser, som jag har samlat under den sista tiden. Jag förmodar, att herrarna icke önska att jag skall draga fram detta. Då skulle det väl heta att jag gjorde propaganda för kommunisterna, som herr Edberg beskylls för! Låt mig bara göra ett enda citat, ett citat som visar, vad man väntar i Ryssland av utlandskommunisterna. Citatet är ur en bok av en betrodd rysk officer vid namn Permski och återfinnes i den boken på sidan 97. Där heter det: »Alla av Komintern» — det är icke Sovjet sålunda; hade det varit Sovjet, hade jag ju av grundlagens bud varit förhindrad att här upptaga detta — »och dess sektion vidtagna åtgärder för popularisering av rådsunionen och stärkande av proletariatets växande sympati för Sovjet, för strid mot krigsfaran och militarismen, för upplösning av de kapitalistiska arméerna och för organiserande av väpnade revolutionära styrkor (röda frontkämpars förbund etc.), för förberedande av väpnade uppror och propaganda för förvandling av det imperialistiska kriget i inbördes krig — alla dessa åtgärder bilda de viktigaste grenarna i Sovjets förberedelse för kriget.»

Mina herrar kommunister, ni ha ställt er i detta främmande lands tjänst, vars arbetsprogram i utlandet dessa anförda ord angiver. Hela ert tillvägagångssätt visar, att ni också följa dessa direktiv.

Det svåraste i denna fråga är emellertid den andliga förgiftning som sker genom denna propaganda. Ni vilja göra oss urarva på moral och religiös tro och upplösa hem- och familjeliv, grundvalarna för hela vår kultur. Om så påfordras, skulle jag kunna citera Lenin och Lunatjarski och vad nu auktoriteterna heta i fråga om det program, som framställts i det land, därifrån ni få edra direktiv. Man kan icke undkomma att med bekymmer se, hur i kommunisternas agitation vädjas till de sämsta instinkterna i människonaturen, till hatet framför allt. Hela den bolsjevikiska verksamheten går ut på att väcka och nära hat. Man lever icke i ett land på hat. Hatet är förödande för ett folks själ! Det gäller icke minst de unga. Att förgifta de ungas sinnen, det är att förgifta nationens livsbrunnar. Jag skulle vilja be er: skona de unga från att dragas in i denna hatets atmosfär! Det upprör en gammal barnavårdsman, en som haft med barn att göra i all sin tid, när han ser vad som läres eller stikes i händerna på barn och unga. Dessa bolsjevikiska publikationer bära herr talman, vittne om en vidrig råhet, som innebär ett högeligen allvarligt sänkande av vår kulturnivå. Vilja herrarna se prov på dessa publikationer, så går det an. Här i min hand t. ex. är den svenska upplagen av »Besboschnik», »Den Gudlöse», som utkom till julen. Jag har för övrigt med mig här en hel del andra publikationer i samma stil, om det skulle behövas bevis för min anklagelse.

I dag har man i kammaren sökt taga hela denna sak med löje, mina herrar; större länder än vårt land, mäktigare folk än vårt se på den bolsjevikiska propagandan med djupaste allvar. Jag erinrar om vad som yttrats därom i engelska parlamentet, hur man i Tyskland, Frankrike och Belgien och på andra håll med mycket allvar ser på den farliga propaganda, som nu sker över allt i världen. Här sägs, att samhället skall icke försvara sig med yttre maktmedel. Mina herrar kommunister, hur försvarar sig i dessa dagar det samhälle, ni själva se upp till som idealsamhället! Där finns varken tryck- eller yttrandefrihet, varken församlings- eller handlingsfrihet. Ni skulle vara tacksamma och glada över att tillhöra detta gamla, fria land, som sannerligen ger er den frihet, som kan vara behövlig! Samhället skall väl ändå inte, herr talman, utlämna sig självt till dem, som arbeta på dess undergång. Kommunisterna

synas nästan tycka, att det är oförsynt av oss att vi vilja försvara vårt samhälle. Nej, vi vilja försvara vår lagliga samhällsordning mot upprorsmakare, och vi ha rätt och plikt att göra det. Hur? Jag hänvisar till Geijers ord, som synas mig vara grundläggande därför. Han kräver: »Respekt för gällande lag men rätt att med lagliga medel söka få förändring i lagen.» Den vägen står er som oss alla andra öppen. Det är en väg som icke får kallas samhällsfarlig, även om åskådningarna gå alldes stick i stäv. Men den propaganda, som sker på de vägar och med de medel, jag här talat om, är en samhällsfara! Den sin frihet missbrukar, han är värd att mista den, står det i våra gamla domareregler. För vår frihets skull är det en nödvändighet att vi också kräva laglydnad. Laglydnad och frihet höra samman som rot och krona!

I motionen och i utskottets utlåtande talas det också några ord om kommunisternas framträdande i riksdagens kammare. Jag tror, herr talman, att en här i kammaren fungerande talman alltid skall ha så gott som hela kammaren bakom sig, då han försöker att skydda kammaren mot missbruk av riksdagsmans yttrandefrihet. Jag kan också säga, att säkerligen kammarens talmän röna en viss medkänsla av en stor del av riksdagens ledamöter. Talmännen äro ju tvungna att sitta och höra på propogandatalen för Ryssland; vi andra kunna ju gå ut emellanåt!

Herr Lindmark har talat om vikten av lagarnas efterlevnad och svårigheten att upprätthålla lag, om icke det står en folkmening stödande bakom. Jag tror, att vi med skäl kunna begära lagens effektivare efterlevnad men också att vårt folk behöver väckas till en starkare samhällsanda.

Nu säges det, att kommunistpropogandan väcker bara löje, ty inte kunna dessa kommunister åstadkomma något farligt! Se dock, säger man, hur det gick nu senast den röda dagen, som ju var inspirerad österifrån. Den gick ju sönder! — Herrar lantmän åtminstone i denna kammare känna förhållandet mellan sådd och skörd. Den sådd, som göres i unga, mottagliga sinnen, den sådden skall gå upp i skörd efter sin art. Av den giftsådden kan sannerligen icke bli någon välsignad skörd för vårt samhälle! Sagan berättar om en man, som sådde draktänder i fårorna. Det växte därav upp ett fördärvbringande släkte! Hur skola dessa av hatet från barnaår förgiftade en gång kunna göra en samhällsnyttig gärning! En svensk språkvetenskapsman säger i ett arbete, som jag just såg för några dagar sedan, att »svensken har en rädsla för att nämna en sak vid sitt rätta och verkliga namn». Jag tror, då jag tänker på vad som skett här i dag, att det är sant, lika väl som när Sundbärg i sitt klassiska arbete om svenskarnas lynne sade, att »svensken är värnlös mot oförskämndhet!» Jag tror, att det behövs i vårt land, att vi se denna bedrövliga verklighet i ansiktet och kalla den vid sitt rätta namn och att vi verkligen med allvar reagera däremot.

Jag skulle dock vilja göra ännu en vädjan till de herrar, som tillhöra det kommunistiska partiet. Jag hoppas nämligen, att när allt slammet undanskyfflats, som lagt sig över det innersta, ni skola finna, att ni ändå trots allt äro svenska män. Jag skulle vilja vädja till er att driva er kamp för en annan samhällsordning så, att ni kunna stå till svars inför ert svenska samvete, och framför allt stå till svars inför den generation som kommer, så att icke dessa många unga, i vilkas sinnen detta hatets gift nu inmänges, en gång på andelivets område skola finna idel härjade tomter och förbrända fält! Inom det kommunistiska partiet finnas uppriktiga idealister, som verkligen hava ett socialt patos bakom. För åtskilliga av dessa äro de sätt och vägar säkerligen ganska främmande, på vilka partiet nu framgår i det offentliga livet och i den fördolda agitationen. Låt dessa också få ett ord med i laget! *Låt oss i Sveriges riksdag bara få svenska partier!* Den vädjan tror jag skulle få en ankläng i vårt land på oändligt många håll.

I fråga om stävjan av den samhällsomstörtande propogandan.
(Forts.)

I fråga om stävjande av den samhälls-omstörtande propagandan.

(Forts.)

Herr talman! Det är därför att jag inser det allvarliga i denna sak och därför att jag tager det kommunistiska partiets propaganda på fullaste allvar och ser dess vådor och ser med vilken energi och kraft detta arbete göres, det är därför, säger jag, som jag tillsammans med herr Lindmark avgivit denna reservation. Vi vilja väcka uppmärksamheten på, att vi få icke sova över vad som försiggår bland vårt folk i detta hänseende. Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan. Jag vill icke ha några grundlagsändringar. Jag tror inte, att det är lag det gäller här utan en bättre samhällsanda. Men för att betona allvaret i frågan ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan med den motivering vi båda reser, herr Lindmark och jag, gjort.

Herr Engberg: Herr talman! Om herrarna äro snälla och se på förteckningen över dem som voro närvarande i utskottet, när detta beslut fattades, så upptäcka herrarna, att ibland dem, som biträtt utskottets förslag, ha vi först utskottets ärade ordförande, en för sin grundlagsvård och för sin konservativa, traditionella uppfattning känd man, professor Reuterskiöld. Vi ha vidare herr Stendahl, tillhörande högern i första kammaren, vilken, såvitt jag vet, aldrig betraktats som någon fiende till den nuvarande samhällsordningen. Vi ha vidare borgmästare Sundberg, som jag heller inte tror är en sådan som sätter på sig den frygiska mössan och bestiger någon barrikad utan säkerligen är att betrakta som en mycket god drabant för den nuvarande samhällsordningen. Vi ha vidare herr Gustafson i Kasenberg. När jag ser min vän där uppe, undrar jag, hur han känt sig till mods under den predikan, som vi nyss undfagnades med och som i själva verket gick ut på att de herrar, som nu ha ansvar för konstitutionsutskottets utlåtande, skulle vara bekajade med några eftergiftstendenser, i vad det gäller bolsjevismen. Jag nämner vidare herr Jansson i Edsbäcken, som visserligen formellt tillhör riksdagens frisinnade parti men vars konservatism ju redan sedan länge naturligt hänvisar honom till samma parti som den siste ärade talaren tillhör. Jag skall vidare nämna herr Persson i Trången. Alla här i kammaren känna väl hans grundliga konservatism så väl, att han inte ett ögonblick kan misstänkas som besjälad av några hänsyn för den åskådning, mot vilken herr Pehrsson i Göteborg i sin predikan dundrade. Jag nämner slutligen en av högerns talangfullaste vapendragare i denna kammare, herr Björck i Kristianstad. Där ser herr Pehrsson i Göteborg några av de män som stå för detta konstitutionsutskotts utlåtande. Jag skulle tro, att uppräknningen av dessa konservativa män borde för kammaren vara en ganska god fingervisning om, att här har man från herr Pehrssons sida varit ute i o gjort väder.

Det har sagts, att herr Forssell skulle vara pappa till den här motionen. Det tror jag inte. Jag råkade nämligen läsa en tidning, som jag förresten då och då läser, ett antisemitiskt blad, vilket jag tror finansieras av en person som, jag vet inte hur det är nu, men åtminstone för någon tid sedan befann sig i bondeförbundets mitt. Den heter Nationen. Där stod en artikel, som tämligen väl överensstämde med denna motion, ja, så pass väl, att man kan säga, att motionen är endast en med kläm försedd dylik artikel ur Nationen. Jag undrar, om inte herr Edberg råkat ut för någon filur, som stuckit papperet i hans hand. Han tyckte kanske, att det var en bra sak, och så bar han fram den.

I själva verket tror jag, att konstitutionsutskottet med denna starka majoritet och med de tre reser, som utgöra det undantag, som bekräftar regeln, siktat alldeles rätt i denna fråga. Vi ha sagt oss: Varför använda större våld än nöden kräver? Det lustiga har ju inträffat, att herr Pehrsson i Göteborg nu dundrar emot ett parti som, såvitt jag vet, är det enda av kammarens partier som har träffats av Moskvas bannstråle. Varken herr Pehrsson eller

jag äro lysta i bann i Moskva. Både han och jag få säkert visum, om vi vilja resa till Moskva. Herr Kilbom får det inte längre. Jag tycker alltså, att det är en ganska egendomligt vald tidpunkt. Jag skulle ha förstått saken, om det varit för ungefär ett år sedan, men när det var sex månader sedan herr Kilbom, enligt egen benägen upplysning i ett föregående ärende, var i Moskva, så tror jag det är riktigt. Ty just vid den tidpunkten inträffade de två berömda revolutionerna vid Torsgatan 10 och Luntmakaregatan 52. Sedan dess ha ju herrar Kilbom och Flyg befunnit sig i det sällsynta predikamentet att vara de enda officiella fienderna i detta land till Sovjetryssland. Jag tycker därför, att herr Pehrsson en smula överansträngde sig här på kväilen, när han riktade en så fruktansvärd salva åt det hållet. Jag brukar titta ibland på en tidning som heter Ny Dag. Den representerar de verkliga revolutionärerna. Nu ser jag hurusom herr Kilbom i sin tidning kallar dem för teaterrevolutionärer, och de kvittera å sin sida denna vänlighet med att kalla herr Kilbom och hans anhängare för något motsvarande. När man gick till en inventering av det Kilbomska partiets tillgångar och upptäckte, att det enda vapen, varför över det förfogade, var en luftböss, så förstår jag inte, herr talman, varför herr Pehrsson i Göteborg helt plötsligt gripits av denna fruktansvärda skräck. Herr Pehrsson i Göteborg är ju den som konfirmerat herr Kilbom en gång i Österby. Jag undrar om det någonsin fallit herr Pehrsson in att i herr Kilbom se någon större fara för den nuvarande samhällsordningen. Jag har för min del den uppfattningen, att herr Kilbom torde kunna betraktas som en ganska god (inpass från en ledamot: borgare) — ja, jag tänkte säga något annat, men jag accepterar ordet. Jag kan under sådana förhållanden ännu mindre begripa herr Pehrsson i Göteborg.

Jag måste emellertid också för min del säga: vilja herrarna göra herrar Kilbom och Flyg till hjältar och martyrer fullkomligt omotiverat — ty de äro ingendera delen och förtjäna inte att vara någondera delen — så skola herrarna ansluta sig till en sådan uppfattning som den av herr Pehrsson i Göteborg företrädda. För resten, herr Pehrsson, jag tror inte, att de herrarna äro de farligaste vi ha här i samhället för ögonblicket. Carl von Linné, som var en vis man, skrev en gång i vredesmod ned i sina anteckningar om den gudomliga vedergällningen, följande ord såsom exempel på vedergällningens, på Nemesis lag i naturen: »Ju slöare rakkniv desto mera drar den, ju dummare präst desto fler kättare.» Jag tror, herr talman, att det ligger något i det här ordet om prästen, något, som är väl värt att begrundas. Man skall icke i sådana här frågor tillgripa medel, som i själva verket åstadkomma, att dem man vill drabba, de förstoras helt plötsligt ut över alla rimliga mått.

Bolsjevismen betraktar jag såsom en fara för den svenska arbetarrörelsen, därest den verkligen skulle vinna terräng. Men den kan icke vinna terräng längre, och den får det icke. Det ligger i hela den svenska arbetarklassens kynne något, som säger ett bestämt nej mot en sådan åskådning, och med en sund reagens håller den svenska arbetarrörelsen dag för dag på att utsöndra de bolsjevikiska smittofröna. Vad som nu återstår är verkligen inte av den art, att det bör åstadkomma en sådan skräck hos herr Per Pehrsson.

Det finns en annan grupp, som herr Pehrsson — jag förstår inte varför — glömmer. Jag brukar uppvaktas med tidningen Spökknippet, utgiven av de berömda spögubbarna, herrar, som i varje nummer spalt upp och spalt ned uppträda just mot riksdagen och rekommendera att med kanoner och bajonetter hemsända den svenska riksdagen. De predika öppet revolution. På ett inpass i dag av mig till herr Kilbom erkände han, att han inte tänkte göra revolution, utan det skulle vara en samhällsprocess, som skulle mogna. Ja, det är ju ingenting emot herr Hallgren och de övriga herrarna i Spökknippet. De tala öppet om att de skola göra revolution och skicka hem både herr Per

I fråga om stävjande av den samhällsomstörtande propagandan.

(Forts.)

I fråga om stävjande av den samhälls- omständande propagandan.

(Forts.)

Pehrsson och oss andra, och det med väpnad hand. Jag skulle vilja säga till herr Pehrsson, att det finns en fara i detta land för ögonblicket. Men det är inte de frashjältar, som tillhöra de båda kommunistiska partierna, utan det är i själva verket någonting, som heter den svenska landstormens ungdomsrörelse och den frivilliga landstormsrörelsen. Där ha vi en fara i landet för ögonblicket, men det har herr Pehrsson inte upptäckt. Jag har inte sagt detta, herr talman, för att det skulle falla mig in ett ögonblick att vilja få skenet ens — ty det vill jag inte ha — att rycka i fält för att försvara herr Kilbom och konsorter. Det ha så mycket på sitt samvete i den svenska arbetarrörelsen, att de gärna kunna lida sitt straff att nu förvandlas till den tomma intighet, som naturen har ämnat dem till att vara.

Emellertid vill jag slutligen säga det för min del, att det finns två vägar att gå i dylika fall. Den ena vägen vill jag kalla den engelska — jag gjorde det redan i utskottet gentemot herr Pehrsson — den andra den preussiska. Engelsmannen, som är klok och förnuftig, han ropar inte på polis och sådana här kraftåtgärder utan han följer sitt sunda förstånd och säger: använd inte större våld än nöden kräver! Han tillåter att herrar i Hyde Park — eller var de vilja — slå upp sina talarstolar och föreslå, att man skall hänga kungen, eller vad som helst, det samlas en road publik, man skrattar och gör sina inpass, och polisen nöjer sig med att se till, att vederbörande tar talarstolen med sig när han går. Så tycker jag, att man borde behandla herr Kilboms parti, och inte på det sätt, herr Pehrsson rekommenderar. Men preussaren, han går en motsatt väg, och hur det är, så är och förblir herr Pehrsson en gammal preussare i både sin religiösa och sin världsliga åskådning. Hans lärofäder i dessa stycken äro från det hållet, och det är också ur den grundåskådningen han hämtar kraft nu till sina våldsamma framstötter. Det är en åskådning, som alltid ropar på polis, att man alltid tillgriper undantagslagstiftning o. s. v. Med vad påföljd? Tysklands hela historia visar, att det gått komplett galet för tyskarne i alla skiften, så länge de följt en sådan politik. Det är inte oss värdigt, att vi skulle för tillvaron av herr Kilbom och herr Flyg och den sympatiske herr Edoff Andersson tillgripa en undantagslagstiftning i detta land.

Jag hade verkligen trott, att när så konservativa män inom högerpartiet, som dem jag nämnde, varit med om utskottets utlåtande, vi skulle besparas det uppträde, herr Per Pehrsson här haft. Jag tycker för min del, att det sätt, varpå herr Molander behandlade denna fråga, var idealiskt. Det hänförde saken till dess rätta plan. Om herr Pehrsson skulle övervinna sin trumpenhet och ta sig en promenad på det planet och gärna även en svängpolska, så skulle han göra både sig själv och kammaren en stor tjänst.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Molander: Olyckligtvis var jag inte inne, när herr Pehrsson började sitt tal, men jag har sport, att han uttalade någon förvåning över att jag hade tillåtit mig att skämta över den föreliggande motionen. Kyrkoherde Pehrsson säger sig taga detta på rena rama allvaret. Men jag tror, att om han vill bekämpa den svenska kommunismen, så skall han inte alls uppträda såsom han gör här i kammaren och kanske också på andra ställen. Ty han är faktiskt omedvetet den bästa kommunistagitatorn i detta land. Herr Pehrsson och hans meningsfränder anstränga sig över hövan för att reklamera för något, som ju är tämligen betydelselöst, om han menar det gatuspektakel, och vad som låg bakom, som försiggick i Stockholm häromdagen. Men man såg ju, hur kyrkoherde Pehrsson har medhåll i denna strävan att uppreklamera någonting betydelselöst av hela den dagliga stockholmspressen. Alla de stora stockholmstidningarna slog upp artiklar över tre, fyra spalter och med de fetaste rubriker om dessa gatuupptåg, som kyrkoherde Pehrsson tror vara

några politiska aktioner, när de i själva verket kunna sägas vara sådana saker, som varit kända långt före bolsjevismens tillkomst, nämligen ligistupp-träden, pojcars lust att gruffa med polisen o. s. v. Jag tror således, att kyrkoherde Pehrsson bör taga sig en tankeställare, huruvida han inte bör låta bli att reklamera på detta sätt. Jag tror honom mycket väl, när han säger, att han är en verklig barnvän och bekymrad över de skrifter, som stäckas till barnen. Men vi ha ju av herr Engberg nyss erinrats om en viss händelse. På den tid, då herr Kilbom gick och traskade uppe i Österby under sina barnår, tror jag inte att det utdelades några bolsjevikiska propagandaskrifter. Men nu veta vi, att herr Kilbom är den bolsjevikiske ledaren i denna kammare. Jag vill inte säga, att detta är förorsakat därav, att den, som stack skrifter till unge herr Kilbom på den tiden och som undervisade honom i mysterierna i vad gäller Herrens heliga nattvard och konfirmationen, just var kyrkoherde Pehrsson. Men det visar ju även på det området, att hans verksamhet kanske dock ledde till helt andra resultat, än han åsyftade. Jag tycker, att han borde taga varning av detta och inte lägga sig i den kommunistiska propagandan. För den svenska arbetarrörelsen och socialdemokratien är det ingalunda någon så liten småsak i och för sig att samtala med kommunisterna. Men jag tror, att det sköter arbetarrörelsen bäst på egen hand. Och det hela, tror jag, bör inte alls blåsas upp till sådana förfärliga dimensioner. Herr Edberg har ju nu backat en smula, men han försökte dock skrämja oss socialdemokrater med att en socialdemokrat i Tyskland skulle blivit mördad av bolsjevikerna, och sedan voro bolsjevikerna så förfärliga t. o. m., att de gävo sig till att stjälpå omkull likvagnen. Ja, jag tror, att vad de kunna åstadkomma, det är att ge sig på en, som redan är död, så inte tror jag, att herr Edberg skall kunna skrämja oss så mycket därvidlag.

I fråga om stävjande av den samhälls-omstörtande propagandan.

(Forts.)

Herr Kilbom: Jag måste medge, herr talman, att jag känner mig riktigt rörd över all denna omsorg, verkligen riktigt rörd. Här har för det första herr Forssell skrivit en stor motion, och jag antar, att han lagt ned hela Nationella ungdomsförbundets rikspolitiska linje, som vi understundom höra talas om, i densamma. Så har herr Edberg framfört motionen, och så gör man här ett stort nummer av det hela. Kyrkoherde Pehrsson i Göteborg träder upp och, jag höll på att säga, »kyrkoherde Molander» i Härnösand träder upp, och herr Engberg träder upp, och alla säga de till oss: ni betyda ingenting. Men om så är fallet, varför prata herrarna då i två timmars tid? Herrarna, som äro så väldiga realpolitiker, böra väl inte prata i två timmar om det, som ingenting betyder. T. o. m. herr Pehrsson kom till slut dithän, att han sade: jag tror, att djupast under slammets äro ni ändå svenskar. Svenskar! Det är det högsta i historien för kyrkoherde Pehrsson. Någoting högre än svenskt, någoting som är mänskligt, som sträcker sig litet utöver landgränsen, någon uppfattning om att varje folk representerar något gott, finns inte hos den typ, som ständigt ropar på svenskar. För honom är Grönköping det högsta i världshistorien. Men det är det inte för oss. Emellertid vet jag inte, herr talman, vem som är mest att beklaga av alla, som blivit tilltygade under denna debatt, om det är herr Edberg, som blivit slagen för herr Forssells synder, eller om det är herrar Branting och Thorsson, som blivit tagna i försvar av kyrkoherde Pehrsson. Jag måste säga, att jag tycker det är rätt tråkigt för dem alla.

Då kyrkoherde Pehrsson talar om upplösning av hem- och familjeliv och i samma ögonblick talar om sin barnakärlek, så vill jag säga, att hans barnakärlek måtte varit enögd. Ty om han gått ut — också jag har bott i Göteborg två år — i Göteborgs arbetarkvarter i hamnen, i Majorna och Masthug-

I fråga om stävande av den samhälls-omstörtande propagandan.
(Forts.)

get eller i gamla staden, så skulle han både fått se, vad det är som upplöser hem och familjeliv, och fått användning för sin här omskrutna barnakärlek. Likaså, om kyrkoherde Pehrsson vill gå ut här på Kungsholmen eller Svält-holmen, som den icke utan skäl döpts till i folkmun, ty det är den i stor utsträckning ännu med den stora arbetslöshet som finnes, eller långt ut på Söder eller i våra förstads-samhällen, då skulle kyrkoherde Pehrsson på nytt, om han har vilja att förstå, ty möjlighet tror jag att han har, få se, vad det är, som förorsakar upplösning av hem och familjeliv, och vad det är, som ger jordmån för vad ni kalla, mina herrar, den bolsjevikiska propagandan. Kanske komma, herr Edberg, dessa saker inte så klart till synes uppe i edra bygder. Men jag skulle tro, att när en sådan organisation som studentföreningen D. Y. G. i Lund bara för ett och ett halvt år sedan, om jag inte misstar mig, i svensk press konstaterade förhållanden för lantarbetare i Skåne, som voro sämre än kornas i fähuset, så borde t. o. m. ni kunna förstå, att det är någonting annat än illvilja, som ligger till grund för den agitation vi bedriva. Inom parentes vill jag säga, att jag inte tvivlar på att ni kan arbeta, herr Edberg, eller att ni är arbetare. Det hör inte hit. Hur många tusen av de lantarbetare, som finnas i landet, herr Edberg, av de fattigaste, av statare och torpare och skogsarbetare, hur många tiotusental av dem leva under förhållanden sådana, att herrarna kunna komma och påstå, att det inte är nödvändigt att föra agitation för att de skola få det bättre, vilket vi kommunister göra. Nyligen har en kollega till kyrkoherde Pehrsson, om jag inte missminner mig lydande namnet Bergmark, skrivit en artikel i en ingalunda bolsjevikisk tidning, i Sunt Förnuft, om förhållanden för skogsarbetarna i Norrbotten, förhållanden som äro en skandal för vad ni kalla ett kultursamhälle. Men det öppnade inte herr Pehrssons ögon. Undanröj fattigdomen och alla dess följder kyrkoherde Pehrsson och ni, herr Edberg, och ni ha undanröjt orsakerna till den propaganda, vi bedriva. Men så länge, mina herrar, som det finns tusen och tiotusen människor som inte ha mat för dagen, så länge folk överhuvud taget lida nöd, så länge skall den propagandan fortsätta. Fackförbundens statistik, inte vår, visade, såvitt jag minns, sista gången den publicerades för två veckor sedan, att det fanns 55,000 bara fackligt organiserade arbetslösa i detta land. Titta på arbetslöshetskommissionens uppgift, om hur många som ha statskommunala och kommunala nödhjulsarbeten, och drag dem ifrån den nämnda summan. Vad leva de återstående av. Då ni besvarat den frågan, skola ni ha anledning att en liten smula förstå, varför denna propaganda bedrivs, var den har sina rötter, vad den syftar till. Men det är, herr talman — jag ber om ursäkt för uttrycket, det är inte riktat mot någon person utan det syftar på den politik, som tar sig sådana uttryck, som här skett — det är ingenting annat än den djupaste och eländigaste fariseism. då man kommer och talar om att denna propaganda är farlig men samtidigt nästan varje dag riksdagen sammanträder till riksdagens protokoll lämnar för eftervärlden ofrånkomliga bevis för att man är *motståndare* till förbättringar i de fattigas lott i landet. Ty på vad sätt ha ni, som här framfört Nationella ungdomsförbundets motion och ni, som reserverat er i konstitutionsutskottet, bidragit till att skapa bättre förhållanden för de arbetslösa, för lantarbetarna, för statarna och torparna och skogsarbetarna och alla dessa? När ni gjort det, mina herrar, då ha ni rätt att komma och tala om att den kommunistiska propagandan är oberättigad. Till dess är det vi, som ha rätt att vara anklagare i kraft av dessa många tusen svältande, och inte ni.

Herr Engberg förklarade, att kommunisterna inte alls voro farliga. Det var intressant att höra det nu. Skulle då emellertid inte herr Engberg kunna ändra en liten smula på taktiken i sin tidning. Jag tror nu inte, att vi äro så förfärligt dåliga, som herr Engberg där framställer oss — då han tror det vara

taktiskt klokt. Det är nog inte så klokt som han tror, förresten. Han borde inte glömt stadsfullmäktigvalen ännu. När allt kommer till kritan, äro vi beredda att diskutera samtliga problem, som ställas under debatt. Men det kunna herrarna vara övertygade om, att ni göra inte slut på den kommunistiska rörelsen med sådana här metoder. Emellertid, ännu en gång om vi inte äro så farliga, varför då inte upphöra med talet om att kommunismen är en så stor fara. Om vi hålla på att dö, varför då inte låta oss dö i tysthet. Den, som man föraktar, såsom herr Engberg oss, låter man väl helst dö i tysthet. De, som herr Engberg i dag nämnde till riksdagens protokoll — och det var väl inte bara ett förflutet ord — såsom varande verkligt farliga, landstormens ungdomsrörelse, hur ofta förekommer det, herr Engberg, någon kritik av dem, någon belysning av dem i tidningen Socialdemokraten? Då vi förekomma hundra gånger, förekommer landstormens ungdomsförbund en gång. Jag är emellertid ense med herr Engberg på den punkten. Men låt oss då också visa detta genom att upplysa arbetarklassen om vad landstormens ungdomsförbund innebär och samtidigt tala om för arbetarklassen, vilka medel som finnas för att kunna försvara sig. Men det är en annan fara också, herr Engberg, ehuru jag inte vet, om ni delar min uppfattning i det avscendet. Det finnes något, som heter Nationella ungdomsförbundet. Därmed syftar jag naturligtvis inte på herr Forssell. Man behöver bara se på honom helt hastigt för att bli övertygad om att han är ofarlig. Vad predikar denna organisation? Jo, det är till femtio procent fascistisk ideologi, varför det är fullgod anledning att noggrant övervaka denna herr Forssells organisation.

Sedan vill jag kvittera herr Engbergs vänlighet mot mig. Han sade, att han inte ville ha ens skenet av att försvara mig. Jag vill inte ha ens skenet av att bli försvarad av herr Engberg. Gud ske lov — det är bara ett talesätt, kyrkoherde Pehrsson —, vi kommunister försvara oss själva, tills vi bli sjuka, och sker det, så kan vi bli friska på nytt, ty skam åt den, som ger sig.

Jag klagar inte över att ni vilja försvara er. Försvara er gärna, men låt oss också försvara oss. Vi äro beredda att möta upp, när ni vilja, men det vilja inte herrarna. När argumenten tryta, vilja ni tillgripa skärpta våldsåtgärder. Det är lika gammalt som historien själv.

Till sist, herr talman, ställde kyrkoherde Pehrsson en vädjan till oss att tänka och känna som svenskar. Om detta innebär en vädjan att lämna internationalismen, måste vi glatt avvisa. Vi äro internationalister, det är också den största hederstitel man kan ge oss. Denna uppfattning har tidigare varit *hela* arbetarrörelsens. En organisation betyder härvidlag icke så mycket som herr Engberg vet. Under kriget gick andra internationalen sönder, men socialdemokraterna förklarade sig ändå vara internationalister ehuru de *icke* voro det. Lenin och de ryska bolsjevikerna gjorde revolution utan internationalen, men *de* voro dock internationalister. I internationalismens tecken går således hela vår verksamhet, den är en del av grundvalen i vår åskådning.

Jag skall gärna medge, kyrkoherde Pehrsson, att det finnes hos svenskarna karaktärsdrag som äro mycket goda men därför kan man inte säga, att nationalismen och svenskheten äro acceptabla. Vi som känna till och rest i landet, som farit från finska gränsen ned till Smygehuk, som varit inne i arbetarhemmen, statar- och skogsarbetarkojorna, vi veta, att det finnes mycket vackert, framför allt hos den svenska arbetarklassen, dess vilja, dessa medvetna framåtanda exempelvis, som när den slipper reformismens gift kommer att resa sig till kamp. Men det finnes mycket gott även hos andra folk, och jag kan inte förstå annat, kyrkoherde Pehrsson, än att den, som ständigt talar om: jag är svensk, till sin egen och arbetarklassens olycka skär av från sig gemenskapen med något större. Hos varje folk finnes det goda egenskaper. Om alla dessa goda egenskaper få slipas mot varandra, komma de till nytta. Då tror

I fråga om stävande av den samhälls-omstörtande propagandan.
(Forts.)

I fråga om stävande av den samhälls-omstörtande propagandan.

(Forts.)

jag, att det blir det bästa för alla. Men förutsättningen därför är, kyrkoherde Pehrsson, att avskaffa kartgränserna, att häva och slå sönder de ekonomiska hindren för folkens samliv, att med järnhand slå ned den förgiftning, som ni i nationalismens namn bedriver för att hetsa folken mot varandra, att slå sönder den religion, som ena ögonblicket predikar om en Gud, som står över allt annat, för att det andra ögonblicket, om de maktägande i samhället begära det, hetsa folken mot varandra i nationalismens namn och sist men ändå främst, att störta kapitalismen. Kyrkoherde Pehrsson, jag skall säga er lika ärligt som ni ställt frågan: den gång vi lämna internationalen som princip och idé och den kamp den föreskriver, den kamp för arbetarklassen i alla länder och främst för arbetarklassen i Sovjetunionen, den gången äro vi inte längre värdiga att kallas kommunister. Herr Västbergs ord i det avseendet betyder mindre, vi äro internationalister och vi komma att förbli internationalister. Vi föra en internationell kamp och vi komma att fortsätta att föra den kampen, oavsett hur många lagar och stiftas och oavsett om man talar på det ena tungomålet eller det andra eller om man försöker gyckla eller vara allvarlig. Det betyder icke något, ty vad som här sker, herr talman, förekommer icke för första gången och icke heller för den sista. Arbetarmassorna gå sin väg framåt, och den vägen är också vår väg, internationalismens genomförande genom kapitalismens störtande.

Herr Edberg: Herr förste vice talman! När den förste ärade talaren uppträdde i kväll, åberopade han, att jag var motionär i frågan. Nu vill jag säga, att det nästan synes, som om det lutar åt annat håll. Det har varit fråga om att det skulle vara herr Forssell, som är motionär här, och en talare påstod, att det var Nationen, som skrivit motionen. Jag vill gentemot det bara säga, att Nationen har citerat motionen. Kanske kommer snart en annan talare och vill påstå, att det är herr Kilbom, som skrivit motionen. Men jag vill fråga: är det grundlagsstridigt, i händelse någon annan än jag skrivit motionen? Om det skulle vara så, så är det inte första gången något sådant förekommit i kammaren. Jag följer då blott tidigare motionärers exempel. Och jag står för motionen, då jag själv undertecknat den.

Herr Engberg kallade herr Pehrsson i Göteborg för preussare därför att han höll på ett ordnat försvar. Varför är då inte också herr Kilbom preussare, han har ju nyligen ropat på polis. I det fallet skulle ju herr Pehrsson i Göteborg och herr Kilbom vara lika goda preussare.

Det var med ett visst intresse, som jag hörde herr Kilbom åberopa, att han var representant för arbetarna. Jag har åtskilliga gånger hört i kammaren åtskilliga tala om sin arbetarvänlighet, men jag har också sett det i handling. Vid föregående års riksdag t. ex. var det en kungl. proposition, vari det föreslogs ett högre anslag för avlöning åt vissa tjänstemän, och jag vet, att herr Kilbom röstade för den kungl. propositionen. Jag vet också, att ett par socialdemokratiska riksdagsmän bland annat från min valkrets ville, att anslaget skulle höjas med ytterligare 6 miljoner kronor. Jag har suttit med i taxeringen i vår kommun, och jag vet, att det finnes arbetare, som icke tjäna mer än 600 och upptill 1,500 kronor om året. Jag vet, att det finnes så kallade arbetarrepresentanter, som anse, att det är omöjligt, därför att man icke kan leva på så litet, men jag vet, att de måste leva på så litet därför att det i Norrlands skogar icke ges så stora förtjänster. Men då man vet det och hör, att herr Kilbom och andra så kallade arbetarrepresentanter ge sig ut för att vara arbetarrepresentanter och ideligen rösta för att tjänstemännen skola ha högre löner, så frågar jag, om herr Kilbom verkligen är arbetarrepresentant. Jag vill inom parentes säga, att jag är inte fientligt stämd mot tjänstemännen, lika litet som partiet i övrigt, men jag måste ta hänsyn till vad inkomster de ha, som skola be-

tala skatterna. Jag tror alltså inte, att herr Kilbom kan påstå, att han är en så god arbetarrepresentant åtminstone vad landsbygden beträffar.

Herr Kilbom nämnde om hur det fanns många arbetslösa i Stockholm. Jag vet inte, hur det är med arbetslösheten i Stockholm, men jag känner förhållandena i min hemsocken och på andra orter. Visserligen finns det bland de arbetssökande riktiga arbetare, som vilja ha arbete, men det är också bland dem sådana, som inte gjort ett produktivt dagsverke på flera år. De komma med bland de arbetssökande för att komma med i den statistik, som säger, att det är 25,000 arbetslösa, som herr Kilbom yttrade, att det fanns i Stockholm. Jag vet som sagt icke, hur det går till i Stockholm, men jag vet, hur det gått till i landsortskommuner, när man anmält sig som arbetslös. Jag tror icke alltid på statistik. Jag vet visserligen, att det finnes arbetslöshet här, men jag tror, att statistiken uppger mycket i blindo. Det är icke bara 100 miljoner kronor, utan fler som vi lagt ut för arbetslösheten i landet, så jag tror knappast, att det är något land i världen, som sörjt för de arbetslösa så väl som Sverige, och detta enligt statistiken, som herr Kilbom tror på.

Herr Molander försökte att skämta bort vad jag sagt angående den socialdemokratiska redaktör, som blev mördad. Nej, herr Molander. Det var icke bara så ofarligt, som att kommunisterna välte omkull likvagnen, utan de trängde in på redaktionen och mördade personen. Men det var icke nog. Sedan de mördat honom fick den döde icke fraktas till jorden, utan då skulle likvagnen vältras. Det är vad jag sagt, och det vill jag ha antecknat till protokollet. Det går inte att skämta bort.

Herr Västberg: Jag tror, att man litet var fått det intrycket av debatten, att diskussionen kommit på avvägar efter de två första talarna. För min del vill jag säga, att sedan herr Edberg hållit sitt liktal och herr Molander yttrat sig genom uppläsande av 1909 års protokoll, så hade man kunnat besluta i denna fråga. Jag vill dock trösta herr Edberg med att vi komma att utgiva hans inlägg i debatten i särtryck, så att valmännen kunna få ett begrepp om hans insats i kommunismens bekämpande i kammaren.

Men till herr Kilbom vill jag säga ett allvarligt ord, då han tror, att vi i Medelpad varit särskilt besvärade av kommunismen. Jag vill vitsorda, att det är alldeles på det sättet. Vi känna icke kommunismen så, som vi göra i kammaren, då vi behandla motionen, utan vi känna kommunismen som en allvarlig företeelse, men det är icke så, att vi anse, att det behövs några lagstiftningsåtgärder eller någon skärpt kamp från samhällets sida mot kommunismen, därför att kommunismen blir en fara endast i den mån den kan erövra den fackliga organisationen. Och det är på den punkten det socialdemokratiska partiet och den fackliga rörelsens lojala element tagit upp kampen. Om vi få föra den kampen själva utan obehörig inblandning av kommunismens reklamkare i de borgerliga partierna, så har jag den uppfattningen, att arbetarklassen skall kunna hålla kommunismen på mattan och behandla kommunisterna så, att det icke blir någon fara för att deras äventyrspolitik skall kunna göra sig gällande i landet. Den vakthållning mot bolsjevismen, som svensk socialdemokrati och alla lojala fackföreningsmedlemmar utöva här i landet, torde vara tillräcklig, och jag tror, att ni borgerliga gjorde er själva en betydlig tjänst, om ni icke ville begagna samhällets våldsmedel och maktmedel alldeles i oträngt mål för att ytterligare giva kommunismen luft under vingarna.

Om man däremot betraktar kommunismen såsom en fara för samhället, skall jag be att få erinra om, hur det är för ögonblicket i vårt land. Jag var och tittrade på den demonstration, som sillénarna anställde på Norra Bantorget. Jag vill minnas, att det är närmare 10,000 arbetslösa i Stockholm. Jag försäkrar, att det var inte 500 medborgare samlade där omkring talarstolen vid det gamla

I fråga om stävjande av den samhälls- omstörtande propagandan.
(Forts.)

I fråga om stävande av den samhälls-omstörtande propagandan.

(Forts.)

godsmagasinet. När man såg talaren, höll han ett vanligt föredrag, ungefär som man läste ett manuskript från Moskva, men man saknade någonting från talarens sida i anledning av det aktuella läget, som skulle kunnat innebära en ledning för de arbetslösa från den ryska kommunistiska sekten. Man hade propagerat i flygblad och i sin tidning, att man skulle bryta ordningen genom en demonstration, att de skulle demonstrera mot polisens vilja, spränga poliskordongerna och gå fram till den mötesplats de bestämt. Den förste talaren gav icke någon sådan paroll, han nämnde icke ett ord om att det skulle äga rum någon demonstration efteråt. Nästa talare, som representerade Kommunistiska ungdomsförbundet, gav icke heller någon sådan paroll. Ytterligare en tredje talare avslutade mötet utan att giva en sådan paroll, men fanbärarna vecklade ihop standaren och ledarna smeto undan i mängden. Sedan var det någon anonym, som tog upp Internationalen, och så pressade man på fram emot polisen, men skingrade sig snällt, när polisen ingrep. Kan man kalla det för en uppvisning huru man skall spränga polisens motstånd och erövra samhället på revolutionär väg? De kilbomska renegaterna ha rätt, när de beteckna sillenarna som teaterrevolutionärer. De voro för feqa. Jag skulle blygas att, när i upprop och tidningar givits ut en paroll, vägra att taga konsekvenserna, då det gäller att anförä massorna. Om det ges ut en paroll, så skall väl främst ledningen följa den. Men titta nu på de herrar, som representera den svenska kommunismen i kammaren! Finns det någon allvarlig människa, som tror, att kamrat Kilbom eller kamrat Edoff Andersson eller kamrat Dahlén eller kamrat Öhman eller kamrat Spångberg eller kamrat Herou, att någon av dessa våra kamrater t. ex. skulle göra revolution? Finns det någon vettig människa, som tror, att de skulle giva ut en paroll, varigenom de riskerade att komma i kontakt med polisen, att de skulle bli anförare för den svenska arbetarklassens genombrottsförsök mot ett befastat borgerligt samhälle? Den som har den naiva uppfattningen må gärna behålla den, men vi känna deras småborgerliga tendenser och inställning tillräckligt intimt för att kunna försäkra, att det är fullkomligt verklighetsfrämmande att tro, att dessa herrar skulle taga några risker för en revolution.

Jag vill livligt understryka vad herr Kilbom sagt om var den verkliga orsaken till bolsjevikstämningen på sina håll är att söka. Jag tror inte, att det är herr Pehrsson i Göteborg, när han reklamerar för bolsjevismen genom att söka bekämpa kommunismen, ty ingen människa kan gärna ta denna hans propaganda på allvar. Jag tror däremot, att herr Carl Gustaf Ekman i vissa sina gärningar, i sin arbetslöshetspolitik är en mycket bra agitator för bolsjevismen i vårt land. Det är självklart, att varje ohjälpt arbetslös människa har alla inre förutsättningar för att bli mottaglig för bolsjevismens propaganda mot rationaliseringen och mot en arbetslöshetspolitik, som inte vill säkerställa deras elementära intressen. Var och en, som slår vakt om statens nuvarande arbetslöshetspolitik, som går in för en rationalisering på det ekonomiska området — en rationalisering som jag anser vara nödvändig och ofrånkomlig — men icke tar konsekvenserna genom att söka skydda de arbetslösa som äro de aktuella offren för rationaliseringen, måste betraktas såsom en missionär för kommunismen, genom att indirekt främja dess propaganda och verksamhet.

Och eftersom mina vänner inom det bolsjevikiska partiet här apostroferat mig så, att de förlett mig att deltaga i diskussionen, skall jag även be att få erinra dem om, att de själva i närvarande ögonblick av de verkliga kommunisterna räknas som de största förrädarna. Detta tar sig dagliga uttryck, så som då man i Tyskland överfaller den tyske Kilbom, doktor Brandler, med knytnävar och järnstänger och annat liknande. Och jag ser nu i Moskväs svenska organ Ny Dag eller Dagen efter, som renegaterna bruka säga, att man tycker, att de tyska arbetarbolsjevikerna göra alldeles rätt som pryglat upp renegatledarna.

Det är ju en förtäckt uppmaning, att de svenska bolsjevikerna skola behandla herrar Kilbom, Edoff Andersson och Ohman på samma sätt. Jag önskar få till protokollet registrerat ett uttryck, som nyligen förekom i Ny Dag: »Vi förstå, att det kliar i fingrarna på en revolutionär arbetare, när han ser en renegat, lika väl som när han ser en strejkbrytare.» Herr Edoff Andersson talade vid ett tillfälle häromdagen i kammaren — jag kunde då ej riktigt uppfatta hans anförande på grund av avståndet — och ifrågasatte, om en strejkbrytare i likhet med det foster, som professor Lundstedt talat om, hade rätt till livet. Jag vill fråga herr Andersson, om han vill taga konsekvensen av sin egen uppfattning vid detta tillfälle, ty här i bolsjevikernas huvudorgan är han nu själv likställd med strejkbrytare.

I fråga om stävande av den samhälls- omstörtande propagandan.
(Forts.)

Herr **Herou**: Herr talman! Jag konstaterar, att unghögerns förespråkare i kammaren har varit alldeles tyst i denna debatt om deras motion.

Jag börjar tro, att det är någon viss mening med denna motion. Det är möjligt, att Nationella ungdomsförbundet har räknat med, att den här debatten skall vara en spik i parlamentarismens likkista. Efter herr Edbergs m. fl. »märkliga» inlägg och efter ett *sådant* anförande, som nyss hölls av herr Västberg, är jag övertygad om, att unghögern kan ha anledning tro att föraktet för parlamentarismen skall växa sig starkare.

Herr Västberg varnade kyrkoherde Pehrsson i Göteborg för att göra reklam för kommunisterna, men själv lever han alls icke, som han lär. Jag har ej märkt, att herr Västberg i år uppträtt i kammaren, med mindre än att han sysselsatt sig just med kommunisterna, liksom han i sin tidning dagligen och stundligen sysselsätter sig med dem, vilka han varnar andra att göra reklam för. I allt fall, när herr Västberg till oss säger »våra kamrater», måste jag protestera. Vi kunde vara som kamrater i viss mån även med dem, som ej tillhöra vårt parti, men det kamratskapet kan aldrig efter herr Västbergs uppträdande med dess politiska syfte vid olika tillfällen omfatta herr Västberg. Vore det en felsägning av honom, kunde det förlåtas honom. Eljest må han veta, att vi ändock ej sjunkit ned till att vilja komma i hans kamratskap.

Och när herr Västberg nu efterlyser de revolutionära strävandena och påstår, att vi äro absolut odugliga i det stycket, ber jag honom taga del av det protokoll över denna debatt, som utkommer, i vilket kamrat Kilbom givit en mycket klar deklaration i den punkten, som bör vara nog så upplysande för herr Västberg och för framtiden hindra honom, att komma med dåliga kåserier av den art, som han vid olika tillfällen gjort sig skyldig till.

Sedan vill jag säga till våra politiska motståndare, att om ni vilja taga den kommunistiska rörelsen på skämt eller allvar, är oss alldeles likgiltigt. Det är ej på er det beror, det beror ej på er, motståndare inom olika partier, utan på arbetarmassorna i landet och hur de uppfatta vår verksamhet. Och jag skulle vilja erinra därom, att en socialdemokrat, herr Örne, nyligen i en tidning varnat för den reaktion från Europa, som söker sig in i Sverige. Det var i samband med frågan om understöd åt sockerindustrien. Det kan konstateras, att i en sådan situation mottages denna reaktion från Europa av en majoritet av socialdemokrater i andra kammaren.

Ifråga om herr Engbergs kåseri i afton vill jag ha sagt, att det kan vara rätt så roliga uppläsningaftnar, därest man tar och läser upp ur tidningarna, vad olika politiska motståndare eller, rättare sagt, vad två personer, som äro ovänner, säga om varandra, när de äro redaktörer för var sin tidning. Men när jag hör herr Engberg och ser hans uppträdande i arbetar- och bondefrågor här i riksdagen i många fall, om ej alla, erinrar jag mig, vad hans partivän herr Z. Höglund en gång sade om herr Engberg. Han skrev, att herr Engberg var alldeles lik en rädisa: han var röd utanpå och vit inuti. Och med den utveck-

I fråga om stävande av den samhällsomstörtande propagandan.

(Forts.)

ling, som därefter ägt rum inom det socialdemokratiska partiet och dess ställningstagande till arbetarfrågor, är man berättigad att säga, att i dag äro talesmännen för socialdemokraterna i kammaren rädisor, vita både inuti och utanpå.

Så vill jag säga ett par ord till kyrkoherde Pehrsson, ty han bör ej glömmas. Han frågade, hur det skulle gå, om vi komme till makten. »Vad hade vi för rättigheter då?» utbrister herr Pehrsson. Jag vill säga honom, att i kommunismens program och strävanden ligga sådana garantier, att herr Pehrsson kan vara övertygad därom, att han får samma rättigheter som alla andra, endast han vill åtaga sig motsvarande skyldigheter, de skyldigheter, som plikt-skyldigast läggas på medborgarna i ett kommunistiskt samhälle. När han här funderar över, vilka rättigheter då skulle komma dem till del, så, om han vill allvarligt studera kommunistisk teori och kommunistiskt program, skall han finna, att även under proletariats diktatur, som endast är en övergångsform — ty man lever sig ej in i ett kommunistiskt samhällsskick direkt från ett kapitalistiskt utan mellanformer — är dock denna diktatur, trots allt, ett allmänt uttryck för arbetarnas och böndernas, d. v. s. den stora massans, intressen och önskningsar mera än någonsin den mest utformade borgerliga demokrati, vilken tack vare de ekonomiska förhållandena måste bli en fåtalets diktatur mot arbetarna och bönderna. Och när herr Pehrsson i Göteborg säger, att lantmännen i denna kammare äro väldigt intresserade av herr Edbergs motion, så vill jag säga, att den ryska revolutionen var en bonderevolution, understöddes av de ryska bönderna och försvaras av dem än i dag. Därest ni misslyckas i er politik härefter lika kapitalt som hittills, om således er politik, som för olika länders vidkommande mynnar ut i ett för mänskligheten förödande krig med dess konsekvenser för arbetare och bönder, om er politik leder dit, vartill den tenderar tydligt och klart, till utarmning för bondemassorna, då skola bondemassorna icke sympatisera med denna motion utan följa kommunisterna i deras kamp för ett annat samhälle.

För att ytterligare belysa sakfrågan i dagens debatt, så vill jag fästa uppmärksamheten vid ett litet uttryck i den motion, som herr Edberg slagits för. Han oroar sig för, att det finnes vissa politiska riktningar, som taga stöd och hjälp utifrån och stå i tjänst hos »främmande intressen». Jag vill då ställa den frågan till honom: Vad menar han med främmande intressen? Om en internationell trust, en kapitalistisk sammanslutning, köper ett tidningsföretag i Stockholm och använder det i det internationella trustkapitalets intresse, företräder då den tidningen främmande intressen? Givetvis. Men mot detta har herr Edberg intet att invända. Främmande intressen, det är för oss bourgeoisiens, kapitalismens intressen runt hela världen, och däremot sätta vi arbetarnas och böndernas i alla länder intressen mot kapitalismen.

När motionären talar om den nytta, som möjligtvis skulle kunna komma av upplysningsverksamheten, då ifrågasätter jag, om han ej därmed åsyftar den upplysningsverksamhet, den propaganda, som högern och unghögern bedrev under senaste valagitation med sina bekanta valaffischer.

Så frågar motionären, huruvida representanter för en åskådning, som för fram samhällsomstörtande idéer, alltjämt skola få politisk rösträtt och vara valbara. Det har här väckts förslag från annat håll, att man skulle beröva dem, som icke betalat sina utskylder, deras rösträtt. Tänk, vilka stympare dessa förslagsställare äro! Herr Per Jonas Edberg från Borgsjö har funnit en mycket enklare idé: att beröva rösträtten och valbarheten för alla de 150,000 valmän, som slöto upp kring vårt parti för en åskådning, som är samhällsomstörtande. Man har försökt, som det även här ges fingervisning till, att i olika länder beröva kommunisterna möjligheten att tala i riksdagen. Det har icke lyckats, icke ens i Polen, med de mest drakoniska åtgärder, utan nyligen för-

klarade vid en debatt i det polska parlamentet en kommunist trots alla lagbestämmelser, att den dag man för ut Polens arbetare och bönder mot Sovjetunionen, skulle de bland arbetare och bönder inom Polen organisera en kamp för Sovjetunionen. Det vilja vi göra också.

Föröfrigt, när en reservant talar om att ge en utvidgad rätt för talmännen att bekämpa kommunismen i den svenska riksdagen — och jag antar, att han gjorde det med tanke på de kommunister, som varit här och förorsakat herrarna litet besvär ibland — så är det kanske anledning att efterlysa, huruvida ni ej redan nu prövat en del metoder, som icke haft åsyftad verken. Ni ha, som herr Pehrsson i Göteborg sade, möjligheten att rusa ut. »Vi kunna ju rusa ut», sade herr Pehrsson i Göteborg. Ni ha försökt demonstrera på andra sätt, genom att slå i bänkarna, genom sångövningar o. s. v. Nu förstår man, att med så enkla åtgärder går det ej, och därför har man fört fram herr Edberg för att ge en utvidgad möjlighet att beröva kommunisterna rätten att yttra sig om aktuella arbetar- och bondefrågor och föra fram en åskädning, som delas av breda massor av Sveriges arbetare och bönder. Jag upprepar, att ni ej komma att lyckas med några som helst åtgärder, och det bevisas redan av den omständigheten, att ni ej använda de lagar, som ni redan ha till ert förfogande.

Herr förste vice talman! Jag vill med dessa små randanmärkningar instämma i det yrkande, som framställts av min kamrat herr Andersson i Stockholm.

Herr Andersson i Stockholm: Herr förste vice talman! Om jag nödgas hålla kammarens ledamöter vakna något längre än eljest erfordrats. så är det i anledning av de inlägg, som gjorts av herr Edberg och herr Västberg. Jag skulle ej ha tagit ordet, om ej herr Västberg framställt den frågan, om jag var beredd att taga konsekvensen av ett uttalande, som jag tidigare gjort. Ja, herr Västberg, i motsats till vad herr Västberg gör, tänker jag på vad jag säger först innan jag uttalar mig och sedan är jag beredd att taga konsekvensen därav. Detta om den saken.

Herr Västberg förklarade i sitt anförande, att kommunismen utgör en fara för det borgerliga samhället, endast om den kommer att erövra majoriteten inom fackföreningarna. Herr Västberg menade, skulle jag tro, majoriteten av arbetarklassen. Det är möjligt, att det ligger till så, herr Västberg. Men herr Västberg förklarade i samma andedrag: om herr Edberg och herr Forssell och några andra överlämna åt oss socialdemokrater att hålla vakt mot faran, så skola vi klara saken, så att de ej behöva vara rädda. Jag förstår, att herr Västberg betraktar som sin uppgift att tjänstgöra som en av det kapitalistiska samhällets gårdvarar gent emot krav, som från arbetarklassens sida framföres, ty herr Västberg har ej givit exempel på, att det är annat än arbetarklassens krav, som framföres från det kommunistiska partiet och dess representanter.

Herr Västberg ställer här den frågan, om det finnes någon, som tror, att kamraterna Kilbom och Edoff Andersson m. fl. här uppräknade komma att göra revolution. Jag måste säga, att det finnes väl kanske herr Västberg och möjligen herr Engberg — att döma av hans uttalande tidigare i debatten — som äro så naiva, att de tro, att man gör revolution med utfärdande av en proklamation, som herr Västberg nyss uttalade. Jag tror ej, att någon annan av kammarens ledamöter ser så enkelt på detta allvarliga problem. Då herr Västberg emellertid förklarar sig ha till uppgift att vakta samhället mot den fara, som bolsjevismen skulle utgöra, så måste jag säga, att det är ett skäl — det finnes många andra — som gör, att jag undanber mig titeln kamrat i det sam-

I fråga om stävjande av den samhälls-omstörtande propagandan.
(Forts.)

*I fråga om
stävande av
den samhälls-
omstörtande
propagandan.*

(Forts.)

manhanget. I den verksamheten komma vi aldrig att bli kamrater, herr Västberg.

När jag ändå har ordet, skall jag tillåta mig att ytterligare säga ett par saker, och jag tillåter mig att fortsätta med en av herr Västbergs partivänner, herr Engberg. Jag vet ej, om han försvunnit ur kammaren. Nej, han finns därborta. Jag ber att få tacka för den komplimang, som lämnades mig i herr Engbergs sista anförande. Det smärtar mig, att jag ej kan kvittera artigheten, men uppriktigt sagt kan jag ej göra det. Herr Engberg sade ungefär det samma som herr Västberg i fråga om bolsjevismen som utgörande en fara, men han sade, att frashjältarna i det kommunistiska partiet utgöra icke någon fara. Ja, den artigheten skall jag uppriktigt kvittera med precis samma mynt. Det är ändå så, att när herr Engberg polemiserar mot herr Pehrsson i Göteborg, måste det stå klart för var och en, som hört herr Pehrsson i Göteborg tala och läst eller hört herr Engbergs tal i Auditorium år 1928 under valrörelsen, att det sannerligen lät, som om herr Pehrsson i Göteborg skulle ha tagit manuskriptet till herr Engbergs tal och läst upp det innantill från talarstolen här. Innehållet är detsamma. Det är endast den skillnaden, att herr Engberg ej tycks ha möjlighet att efter ett par år komma ihåg vad han tidigare sagt.

Herr Pehrsson i Göteborg talade om den litteratur, som sättes i barnens händer, och sade, att det var förråande publikationer. Herr Öhman har här erinrat om några publikationer i ett tidigare anförande och ställde då den frågan till herr Pehrsson i Göteborg, om det ansågs lämpligare att läsa upp valda stycken ur Moseböckerna för barnen. Jag måste säga, att om jag hade några barn, skulle jag ej betrakta det som en lämplig litteratur för dem, och ändå måste dessa av herr Pehrsson betraktas som delar av böckernas bok framför alla andra.

Herr Pehrsson frågade, vad vi skulle ge herr Pehrsson och hans meningsfränder för rättigheter, för den händelse vi övertogte makten i samhället. Den frågan har ju redan herr Herou besvarat. Jag skulle bara vilja tillägga, att är det så, att herr Pehrsson i det samhället vill utföra ett redligt arbete, så skall han helt säkert kunna tillägna sig alla de rättigheter, som tillkomma människorna i ett sådant samhälle, men jag är icke alls övertygad om att det samhället är berett att lämna herr Pehrsson några rättigheter med den verksamhet, som han bedriver i det samhällssystem, som vi nu ha. Där blir det kanske en liten skillnad.

Det har här talats om den propaganda, som bedrives, och det gjordes i det sammanhanget ett par uttalanden från herr Pehrssons sida, som jag icke nu skall ingå på något mera ingående bemötande av. Men då herr Pehrsson tillvitar oss — jag förmodar att han menar, att det skall vara en tillvitelse — att vi skulle ställt oss i utländsk tjänst och kämpa emot de svenska intressena och det svenska samhället, så vill jag säga till honom, att för oss existerar nu icke några andra intressen än arbetarklassens. Den klass, vi tillhöra, den klassen kämpa vi för, och i det fallet uppdragas inga geografiska gränser. Är det så, att herr Pehrsson och hans meningsfränder mot denna klass handla på ett sådant sätt, att vi anse det med arbetarklassens intresse förenligt att bekämpa detta, såsom herr Pehrsson antydde, att vi äro beredda att göra, då är det nog riktigt, herr Pehrsson, att vi komma att företräda arbetarklassens intressen, oavsett om våra klassbröder höra hemma här i landet eller något annat land.

Men hur är det, herr Pehrsson? Har den samhällsåskådning, som herr Pehrsson företräder, inkapslat sig inom Sveriges geografiska gränser, eller är det så, att när det gäller att företräda de intressen, som till sist ändå äro herr Pehrssons och den svensk högerns, sträcker man sig även utanför landets gränser? Ja, jag erinrar mig en debatt, som vi förde här i kammaren för någon

månad sedan, då vi diskuterade de åtgärder, som vidtagits från utrikesministerns sida i avseende å det danska militärväsendet. Jag må dock säga, att den åtgärd, som utrikesministern då hade vidtagit, vittnar om, att man sannerligen icke ser på försvaret uteslutande ur det nationella intresset, utan är det så, att man håller på med att inskränka militarismen i ett annat land, och den svenska högern har möjlighet att lämna sina meningsfränder i det landet ett stöd för de åtgärder, som de vilja vidtaga, ja, då äro sannerligen herr Pehrsson och hans meningsfränder icke så stora nationalister, att de icke kunna sträcka sig över gränsen för att ge det stöd, som de ha möjlighet att ge. Det visar sig alltså, att kapitalismen har icke något fosterland längre. Den är liksom alla andra åskådningar av internationell natur. Herrarna hyckla här bara ett nationellt intresse genom att säga, att de, som representera en internationell åskådning, äro beredda att ställa sig i ett annat lands tjänst och sälja sig till andra intressen. Herr Pehrsson, jag tillbakavisar det påståendet, att de kommunistiskt tänkande arbetarna i världen skulle vara beredda att sälja sig till någon annans tjänst. Vi äro tvärtom beredda att redligen kämpa för den åskådning, som vi betrakta som riktig, och detta utan vederlag.

När herr Västberg säger, att det är ingen som tror, att vi äro beredda att kämpa för den åskådning, som vi ha, på det sätt, som vi i ett eller annat sammanhang låtit antyda, så måste jag säga, att glädjande nog har jag ingen personlig bekantskap med herr Västberg, och han saknar sålunda möjlighet att känna till mina personliga egenskaper i detta sammanhang.

Herr Edberg: Herr förste vice talman! Endast några få ord!

Herr Herou sade, att den ryska revolutionen var en arbetar- och bonderevolution. Jag vet det, men bönderna ha ju nu fått sin belöning. De ha fått gå från gård och grund. De ha mistat allt vad de ägde, just därför att de deltagit i denna revolution. För närvarande försöka tiotusentals ryssar taga sig ut ur landet. Det är endast det, jag ville säga.

Herr Västberg: Herr talman! Jag vill endast säga ett par ord till herr Andersson i Stockholm.

Vi ha aldrig gett oss ut för att vara några gårdvarar åt det borgerliga samhället, utan vi ha ansett, att vi värna om arbetarklassens intressen genom att bekämpa den kommunistiska dumheten. Det är ju precis detsamma, som renegaterna göra, då de gå ut att kämpa också de, som de säga, för arbetarklassens intressen genom att hindra sillénarnas och Kominterns teaterkupper. Jag kan icke förstå, varför herr Andersson gör anspråk på att besitta den absoluta sanningen och att endast han företräder arbetarklassens intressen, som han här velat göra gällande. Jag anser, att man mycket väl kan tvipla på huruvida herr Andersson och Öhman, liksom hela raden av renegater i vårt land, representera någon större politisk klokhet eller internationell insikt än vad Kominterns nuvarande ledning besitter. Jag tycker icke, att man skall tala så förfärligt högt om att man ensam representerar arbetarklassens intressen, när man ändå i detta nu bara är en liten klick både i vårt land och framför allt ute i hela den internationella arbetarvärlden. Ni befinna er nu i samma situation som socialdemokratien gjorde förut, nämligen i mellanhand, och jag hoppas, att ni erinra er detta faktum i fortsättningen och lägga bort en hel del överlägsna fraser gentemot dem, som ha en annan uppfattning än ni själva i taktikfrågorna.

Sedan intresserar det mig ganska litet, huruvida herrarna stå här och deklarerar, att jag har sjunkit så djupt, att ni icke kunna vara kamrater med mig. Jag vet i alla fall, att ni äro kamrater med mig — vid kaffebordet.

I fråga om stävjande av den samhälls- omstörtande propagandan.

(Forts.)

Jag vill också passa på tillfället att summera resultatet av denna diskussion. Det enda, som synes ha betydelse, är såvitt jag följt med, att herr Herou upptäckt en ny sorts rådisor!

Herr Herou: Herr talman! Jag vill bara konstatera, att liksom herr Edberg tidigare har använt sig av två lögnhistorier i sina anföranden, så försökte han nu, jag vet icke om det var hans slutreplik, komma med en ny lögnhistoria. Jag erinrar om att han tagit upp en tidningsartikel rörande en skollärare i Dalarna, en historia som sedermera avslöjats som rena lögnen, och citerat i denna debatt. Jag erinrar om att han som argument tagit upp en historia om en »kullstörtad likvagn». Om den saken vet herr Edberg ingenting. Han har hämtat den saken ur lika dålig källa. Jag skall bara göra en liten parallell. Det meddelades också i borgarpressen för några månader sedan om några kullstörtade gravvårdar här i Stockholm. En borgartidning lät oförsiktigt undfalla sig, att det varit kommunister, som gjort det. Ingen har dock ännu kunnat leda i bevis att det var kommunister. Det var illgärningsmän, det begriper man. Det var vettvillingar, det förstår man. Herr Edberg skall icke heller komma och försöka att på den dåliga grundval, som han vanligtvis har för sina påståenden, göra kommunisterna ansvariga för vad varje vettvilling har företagit sig. När nu herr Edberg på tal om att jag sagt, att den ryska revolutionen var en arbetar- och bonderevolution, säger, att nu ha bönderna fått tacken, så vill jag i kväll bara säga det, att därom vet herr Edberg ingenting med sitt nu kända bristfälliga sätt att undersöka saker och ting.

Herr Västberg säger, att vi tala om att det kommunistiska partiet representerar arbetarklassen, fastän vi äro så få. Vi behöva ju icke använda ordet representera utan kunna i stället säga, att vi *företräda* arbetarklassens intressen. Det göra vi anspråk på att göra. *Kan herr Västberg ge ett enda konkret exempel på att vi i någon arbetar- och bondefråga gått emot arbetarnas eller böndernas intressen?* Nej det kan han icke! *Jag kan däremot ge otaliga exempel på att det socialdemokratiska partiet, detta stora parti, i en rad av frågor gått emot arbetarnas och böndernas intressen* och spruckit på en hel del frågor.

Herr Öhman: Herr talman! Endast ett par ord, riktade till herr Västberg.

Herr Västberg sade i sitt sista anförande, att han aldrig uttalat sig på det sättet, att socialdemokratin skulle uppträda som gårdvarar åt det borgerliga samhället. När herr Västberg kommer med den invändningen, vill jag endast säga, att herr Västberg tydligen icke har reda på vilka uttalanden han gör. Han förklarade ju, att de borgerliga representanterna här i riksdagen gjorde sig själva den största björntjänst, när de icke tilläto socialdemokratin att ensam slå vakt emot bolsjevismen och förhindra dess frammarsch, och att bolsjevikerna blevo först en fara för det borgerliga samhället, när de fingo inflytande i fackorganisationerna, men den faran skulle herr Västberg och hans partivänner förhindra. Därmed är ju deras roll som borgarsamhällets gårdvarar fastställd.

Sedan vill jag säga till herr Västberg, när han talade om att herr Ekman genom sina gärningar i arbetslöshetsfrågan har varit den bästa bolsjevikiska agitatorn, att detta är riktigt, men jag vill också tillägga, att herr Västberg och hans partivänner genom sitt uppträdande i samma fråga också ha visat sig vara mycket goda agitatorer för samma bolsjevism.

Till sist vill jag säga till herr Västberg, att om det nu smärtar honom, att jag vid ett tillfälle suttit vid samma bord som han och druckit kaffe, så vill jag förklara, att jag icke i fortsättningen ämnar bereda honom denna smärta.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr förste vice tal-
mannen framställt propositioner å de yrkanden, som därunder förekommit, blev
utskottets hemställan av kammaren bifallen.

*I fråga om
stävjande av
den samhälls-
omstörtande
propagandan.
(Forts.)*

§ 3.

Slutligen föredrogos vart för sig:

konstitutionsutskottets memorial:

nr 14, med förslag till ändrad lydelse av § 55 riksdagsordningen; och

nr 15, med förslag till ändrad lydelse av § 60 riksdagsordningen; samt

andra lagutskottets utlåtande, nr 13, i anledning av väckta motioner om lag-
stiftning rörande blindhetsersättning.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda memorial och utlåtande hemställt.

§ 4.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser
till Konungen:

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel
till gäldande av ersättning för belopp, som förskingrats av förre landsfiskalen
i Lycksele södra distrikt C. R. A. Carlsén;

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av rätt
till bearbetande av icke inmutningsbara mineralfyndigheter å kronojord; och

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för kontors-
biträdet Leila K:son Lindberg att för placering i löneklass tillgodoräkna viss
tjänstetid.

§ 5.

Till bordläggning anmälades:

första lagutskottets utlåtanden:

nr 14, i anledning av väckt motion om förhållandet mellan Arjeplog- och
Karesuandolapparna samt lappförfattningarnas anknytning till det levande
livet; och

nr 15, i anledning av väckt motion angående upphävande av vissa präster-
skapet tillkommande privilegier; samt

andra kammarens femte tillfälliga utskotts memorial, nr 5, angående ifråga-
satt remiss till annat utskott av motion nr 45 angående vissa gamla vägars
uppbrytande och förening med fastighet samt motion nr 129 angående bere-
dande åt vägdistrikt av rätt att försälja mark, som genom omläggning av all-
män väg kommit distriktet till goda.

§ 6.

Justerades protokollsutdrag.

§ 7.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Jansson</i> i Edsbäcken	under	6 dagar	fr. o. m.	den 13 mars,
» <i>Svensson</i> i Högsjöhult	»	7	»	» 15 »
» <i>Olson</i> i Göteborg	»	3	»	» 13 »

herr <i>Aronson</i>	under 5 dagar fr. o. m. den 13 mars,
» <i>Nilsson</i> i Hörby	» 4 » » » 13 »
» <i>Jansson</i> i Falun	» 4 » » » 13 »
» <i>Johanson</i> i Huskvarna	» 3 » » » 13 »
» <i>Andersson</i> i Grimbo	» 3 » » » 13 »
» <i>Wiklund</i> i Byske	» 10 » » » 14 »
» <i>Månsson</i> i Erlandsro	» 9 » » » 14 »
» <i>Engberg</i>	» den 13 mars och
» <i>Ljunggren</i>	» 2 dagar fr. o. m. den 15 mars.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.50 e. m.

In fidem
Per Cronvall.